

G. KOMORÓCZY
EMŐKE

KERESZTUTAK

VÁLOGATOTT ESSZÉK

G. KOMORÓCZY EMŐKE

Keresztutak

VÁLOGATOTT ESSZÉK

© G. Komoróczy Emőke

© Hét Krajcár Kiadó

*A címlapon:
Fogolykiváltó Boldogasszony,
Józsa Judit kerámia-szobra*

ISBN: 978-615-5683-25-1

Hét Krajcár Kiadó, Budapest, 2019.

Felelős kiadó: Benke László

Tördelte: Dombi Viktória

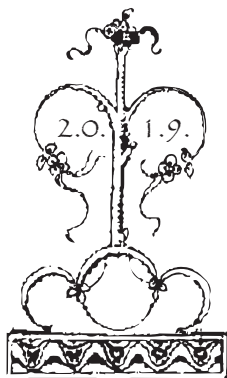
Készült: Séd Kft.,

Felelős vezető: Dránovits Anna

G. KOMORÓCZY EMŐKE

Keresztutak

VÁLOGATOTT ESSZÉK

HÉT KRAJCÁR KIADÓ – BUDAPEST

Szeretteimnek

*„A SORSsal, a sorsával csak az találkozik,
aki megvalósítja a SZABADSÁGot”*

AZ ISTEN: SZERETET

(*Isten – felebarát – házastárs*)

/agapé – filia – erosz/

„A próbatételek érelik az embert, akinek szüksége van a többszöri megtisztulásra ahhoz, hogy eljusson önmagához és Istenhez”.
„A *kegyelem* mélyebb igazságosság (a Törvénytől való szabadság)”.
„Az Istennel való *szeretet-kapcsolat* révén az ember önmagává válik: képes lesz megtenni azt, ami valóban jó a másik ember, mások számára”

(Joseph Ratzinger)

„Hittünk a Szeretetben, amellyel Isten szeret minket”

(Jn. 4, 16)

A Szeretet az isteni Gondviselés és a Kegyelem folyamatos kiáradása ránk, bűnös emberekre – ebben minden teológus és a lelkeségi mozgalmak alapítói is egyetértenek. Szeretet-hiányos újkorunk azonban (nagyjából a felvilágosodás óta, amikor Isten jelenléte e világban megkérdőjeleződött a deisták gondolatrendszerében) az egymást metsző, megosztó érdekek, a nemzeti-faji sőt vallási gyűlölködés, a pusztító háborúk, véres forradalmak megszakítatlan áradatától szenved. Az ember/iség/, elvesztvén hitét a Gondviselésben, kiszolgáltatva a sátáni erők uralmának, különféle bálványok (Pénz, Hatalom, Dicsőség stb.) fogságában gyötrődik, modern rabszolgaként. Pedig a Kegyelem ma is ránk sugárzik – de csak azok tudnak áramába bekapcsolódni, akikben eleven *hit* él, s a *remény* és *szeretet* magasabb dimenziójából tekintenek a mindennapok nehézségeire. Vagy azok, akik – felismervén bűneiket – Isten irgalmában bízva visszatérnek hozzá, mint a tékozló fiú az Atya Házába. Az anyagvilág javait előtérbe helyező, másokat leigázni akaró gátlástalan törtetők pedig magányosan tévelyegnek az érvényesülés útvesztőiben az elidegenedett valóság-viszonyok között. A SZÓ – Isten Igéje – nem hatol át lelki sötétségük vastag falain; idejük sincs figyelni rá. „Minek a lélek balga fényűzése? – írta Tóth Árpád a XX. század elején. – Másra kell ideg és velő: / Józan robotra, friss tülekedésre / és rossz robotos a későn kelő”.

A Szeretet művészetét tehát újra meg kell tanulnia az emberiségnek, nehogy lakóhelyünk, a Föld, végérvényesen Lucifer martaléka legyen.

Az újkori teológiai gondolkodás homlokterébe ezért került a Szeretet-vallás. Minden emberi lény központi magja a Szeretet-Isten; Őt kell felfedeznünk önmagunkban, hogy önzésünket legyőzve kinyíljon szívünk embertársaink felé. Az évszázadokon át előtérbe állított individuális ÉN csakis az Evangélium fényében képes szembenézni bűnös voltával. Nem véletlen, hogy a II. Vatikáni Zsinat óta maga az Egyház is folyamatosan lépéseket tesz a szentségi élet megújítása, a liturgia megreformálása

irányában. „Keresztény az, aki felismerte Isten szeretetét és hitt benne”, s „hitben és imádságban befogadja a magát közlő Istent, és tevékeny, megbocsátó, szolgálatkész szeretettel fordul embertársaihoz” – így szól a zsinati meghatározás korunk megújuló kereszténységéről.

Urs von Balthasar (a II. Vatikáni Zsinat utáni korszak egyik legnevesebb teológusa – Karl Rahner és Joseph Ratzinger mellett) kiemelten hangsúlyozza: „Istennek az emberre irányuló tette (t.i. hogy elküldte hozzánk egyszülött fiát, megváltásunkra) csakis mint Szeretet értelmezhető”; mint „a mindennél szabadabb isteni szeretet önmagát feltáró dicsőségének gyümölcse”. Már az ókori egyházatyák is hangoztatták, tanúságot téve a keresztény üzenet hitelességéről, hogy „a kereszténység nemcsak beteljesülést hoz, hanem az eltévelyedettek megtérését is” (Augustinus: *Civitas dei*); valamint „az összes korábbi, töredékes vallás egyesítésével a természeti / természetfölötti egyesülését / megváltását is”. A görögység politeizmusa – hívja fel a figyelmünket Balthasar – voltaképpen még középpont nélküli volt (hiszen a főisten, Zeusz mellett több isten is uralkodott az Olümposzon!). De az antik világkép mélyén már egy szakrális életforma körvonalazódott („akár platóni vagy arisztotelészi, akár sztoikus, avagy plótinosz-prokloszi alapról szemléljük”). Amikor a kereszténység belehelyezte önmagát ebbe az alapba, „a szeretet kozmikus erői a túlsordulásig jelentek meg a középpontban (agapé)”. A bibliai Szófia, a Bölcsesség Szelleme (philo-sophia) pedig „a kegyelem és a hit fénye által megvilágított – megerősített értelmet a lehető legmagasabbrendű egységben-látással ajándékozta meg”.

Isten önmagát kiüresítő Logosza (Krisztus) mint Szeretet /agapé/ szállt le köznénk, hogy fenségét kinyilvánítsa. Az Abszolút Szeretet önmagában is távolságot teremt Isten és ember között; ugyanakkor fensége meg is szólítja az emberparányt: megajándékozta őt, a végest, a Végtelenhez szóló válaszadás lehetőségével. S ezzel meghívja őt és fölemeli felfoghatatlan, e világtól lényegileg különböző bensőségébe. A kinyilatkoztatás e formája érthetetlen lenne, ha nem Isten szeretetéből értelmeznénk: „csakis az Abszolút Szereteten világosodik meg az *isteni* és a *világi* egymáshoz való viszonya”. Az emberi logosz, mint „értő ész”, csak akkor tudja összeolvasni a tényszerű igazságokat, ’dogmákat’, ha egy kiemelt pont köré gyűjtve értelmezi őket. „Ez a pont: Istennek Krisztusban adott Kinyilatkoztatása”.

Urs von Balthasar *Cusanus*ra hivatkozik, aki *De pace fidei* (1453) bölcséleti munkája középpontjába a Szeretet-Istent állította. Képzeletben felidézve Krisztus „mennyei zsinatát” – amelyen valamennyi felekezet képviselői jelen vannak – Cusanus megjeleníti, amint Krisztus a Logosz érveivel meggyőzi híveit arról, hogy „az istenek sokfélesége mögött az istenség *egysége* rejlik; minden teremtés-hitből kibontható a Szent-háromság tana, s minden igazi prófétikus vallásnak a megtestesülésben kell valamiképp beteljesednie”. Vagyis: „Isten – mint Teremtő – Három és Egy. Végtelenségében pedig sem Három, sem Egy – és egyáltalán: semmi sem abból, ami kimondható. Mert az Istennek adott nevek a teremtményektől származnak, ő viszont fölötte áll mindannak, ami megnevezhető és kimondható lehetne”. Tehát Cusanus már felismerte és hangoz-

tatta – a korabeli teológiai gondolkodástól eltérően – hogy „Isten bölcsessége: Logosz – Krisztus; őt kell szeretnünk, hogy igazi filozófusok lehessünk”.

Mindezt továbbgondolva, Balthasar kiegészíti: „ha Isten nem Szeretetet volna, akkor Krisztus valóban csupán Logosz lenne; azaz: Abszolút Tudás (vagy a Szeretet *előtti*: adventi *várakozás*; vagy az *utáni*: a Szereteten *túllépve*). S ezzel visszaesne az értelem szférájába. Isten célja Fia megtestesülésével az volt, hogy az isteni Szeretet lelket rálehelje a benne hívőkre; s „beléjük oltva a szeretet tüzét, Fia áldozati halála és feltámadása által megerősítse bennük a tudatot: a halálon túl is van Élet!” Az isteni szeretet „Ősképe (titka) az Atyát-Fiút összekapcsoló Hármaskör: a Szenthármosság; bár ez megközelíthetetlen az értelem számára; mégis egyedül általa értelmezhető a Krisztus-jelenség”

Balthasar gondolatrendszerének középpontjában tehát Isten Báránya: az emberi-ség bűnei miatt önmagát feláldozó Fiú áll. Ez a véráldozat bennünket is kötelez. „Ha Isten szeret engem (és minden embert: a teremtményeit!) – hangsúlyozza – akkor nekem, nekünk is válaszolnunk kell erre a szeretetre. [...] A keresztény hitvallás tehát az egyetlen biztos pont életünkben”. Krisztus az Atya iránti szeretetből és engedelmességből vette magára az összes emberi bűnt (beleértve az istengyilkosságot is!) s a világ rágalmait, gyűlöletét, csakhogy helyettesítő átvállalásával felmentse a teremtményeket vétkeik súlya alól. „Csakis ez az Abszolút Szeretet hiteles – ezen kívül nincs semmink”. Krisztus keresztje „átragyog a szeretet emberi dimenzióin”: Ő – keresztre feszítése által – „hatalmat nyert minden test fölött, hogy megmentője legyen minden embernek”.

A kereszten a kegyelem javára billent az *Ádám* /kárhozat/ és *Krisztus* /megváltó/ közötti egyensúly: minden emberi bűn feloldozást nyert a krisztusi könyörületben /irgalom/. Ebből fakad a keresztény remény: a halálból mindenki / bárki megszabadulhat, aki elfogadja Krisztust megváltójának és egész lényével válaszol az Abszolút Szeretetre. S mivel Krisztus mint *örök* Szeretet nekünk adta önmagát, ezért az Emberfiának jelében kell mindnyájunknak élnünk. A Megfeszítettel azonosulva hordoznunk kell a magunk keresztjét, „átadva magunkat a nagyobb Szeretet nagyobb Igazságának”. Hiszen „Isten számára csak Krisztuson keresztül léteünk”. A *Kinyilatkoztatás* egyértelművé tette számunkra: az Örömhír (Krisztusban feltámadunk!) mindenkinek szól, aki Krisztus mellett – és nem ellene dönt. Isten, az Egészen-Más (mint mi, emberek), „másságában még a világon létezőknek a különbözőségén is felülemelkedik”; s „felfoghatatlanságában is értésünkre adja Krisztusban, hogy csak mert fölöttünk van – azért lehet bennünk”.

Krisztus tehát – áldozati halála, feltámadása, mennybemenetele által – feloldotta az Élet és a Halál közötti válaszfalat, „itt hagyta Szent Lelkét, mely örökre bennünk marad”. Ezzel tekintetünket a Jövő felé fordította: megértettük, hogy a történelem az Ő második eljövételére irányul (üdv-történet). Ránk hagyta az Eukarisztiát, hogy önfeláldozására örökké emlékezzünk: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!”

*

A Krisztus-központú, un. *lelkiségi mozgalmak* már az első Pünkösddöt (a Szentlélek kitöltését) követően eleven hatóerőként megjelentek; s végigkísérték az Ősegyház születésének, majd megszilárdulásának egész történetét. Az ortodox katolikus teológia középpontjában mind a mai napig a közösségi lelkiség („szobornosztj”) áll: a Szentlélek kegyelmi működése, amelyben az Egyház egysége megvalósul. A római katolicizmusban pedig a női szerzetesrendek, a misztikusok és a szentek karizmáját tápláló erőforrásként kapott fontos szerepet a lelkiség, mintegy kiegészítve az Egyház liturgikus fővonalát; s az un. „személyes Isten”-kapcsolat megtapasztalásával a „népi vallásosság” elterjedésében is jelentős szerepe volt.

A XX. század második felében (átvergődve a II. világháború „poklán”, pusztító vérontásán) a lelkiségi mozgalmak soha nem látott intenzitással virágoztak fel. Már a háború közepette kialakultak a csírák egy-egy karizmatikus személyiség körül (Chiara Lubich, Roger testvér stb.), hogy aztán a közösségi lelkiület jegyében óriás-fává terebélyesedjenek (Fokolare, Taizé – hogy csak a legismertebbeket említsük). Krisztus keresztdozata megváltó erejének tudatosításával, az embertársaikért hozott áldozat-vállalással, a közös ima és közös cselekvés mindennapos gyakorlásával mind szélesebb körben váltak ismertté. A II. Vatikáni Zsinat szellemiségével egybehangzóan hangoztatták, hogy a kereszténységnek egyre inkább Krisztus-központúvá kell válnia. S valóban: az azóta eltelt félszázadban maga az Egyház, a pápák s a főpapság, papság is azon munkálkodik, hogy a kereszténység a Krisztus-központú Szeretet jegyében az irgalom fénykörébe vonja a világ kiszolgáltatott, nyomorba taszított millióit.

A fiatal *Chiara Lubich* a II. világháború kilátástalanságában úgy érezte, hogy a megszokott vallási formák már nem nyújtanak hiteles élményt Istennel való kapcsolatunk erősítéséhez: kiürültek; az ember/iség/ elvesztette a Gondviselésbe vetett hitét. „Isten vonzott engem, keresztény életünk pedig elszomorított” – emlékezik később. Egy váratlan lelki találkozás döbrentette rá arra, hogy Isten valójában mindenki számára külön-külön, egyéni *szeretet-tervet* készít arra vonatkozóan, hogyan bontakoztathassa ki benső adottságait optimálisan, mások javára. „Isten azért teremtett minket, hogy részesévé legyünk az isteni természetnek, s hozzá hasonlóvá válva (divinatio) belépjünk az Ő örökkévalóságába”. E felismerés nyomán alakítja meg az *Irgalmasság Szövetségét* /1943/, először csak barátaival. A mozgalom Aranyszabálya: „Úgy bánjatok az emberekkel, ahogyan szeretnétek, hogy veletek bánjanak” (Luk. 6, 31). Csakis ez lehet az alapja bármiféle közösségi együttműködésnek (a családban – társadalomban – vallási – munkahelyi közösségekben, sőt az államközi kapcsolatokban is). Valódi Egység csak azok között alakulhat ki, „akik a Jézus-i Szeretet-tanításból merítenek”, amelyben „nincs helye az egyenlőtlenségnek, a megkülönböztetésnek, a kivetettségnek, a nem-törődömségnek”. Ebből az isteni, transzcendens Szeretetből táplálkozott és erősödött a mozgalom évtizedeken át (s virágzik ma is – immár az egész világra kiterjesztve hatósugarát, mint MÁRIA MŰVE).

Chiara Lubich Istent, az élő Szeretet-forrást, aki Fiában emberré válva bejárta értünk-miattunk a szeretet fájdalmas útját – állította eszmerendszere középpontjába. A

FIÚ, aki Atyja akaratából alászállt a Szent Szűz méhébe, hogy valóságos emberként megismerje-megtapasztalja a szenvedést, kivetettséget; „kiüresítve önmagát” (mindenről lemondva, ami az EGO-hoz tartozik), egy szintre helyezkedett a kiszolgáltatottakkal, az elhagyatottakkal, a „megszomorítottakkal és megalázottakkal”. Alárendelve magát az Atya kívánságának, „engedelmes volt a halálig, mégpedig a kereszthalálig”. „A gyöngék közt gyöngé” lett, s eggyé válván velük, felelősséget vállalt értük. „Senki sem szegényebb nála” – hangoztatja Chiara – hiszen „még édesanyját is nekünk adta, hogy földi megpróbáltatásainkban védelmezőnk s menedékünk” legyen (*Anyaszent-egyház*). Át kellett élnie azt az irtózatosságot, hogy Atyja, látszólag, a legnehezebb pillanataiban, magára hagyta őt („Atyám, Atyám, miért hagytál el engem?”). Utolsó sóhajával mégis bizalommal Atyja kezébe ajánlotta lelkét, remélvén, hogy a bűnös emberiségért hozott keresztdíszata nem hiábavaló. Magára vette bűneinket, hogy mi megmeneküljünk.

Chiara – mélyen átérzve az értünk hozott helyettesítő áldozat semmivel össze nem vethető nagylelkűségét – úgy vélte: ezt a minden földi mértéket felülmúló Szeretetet csak úgy hálálhatjuk meg, ha eggyé válva „az elhagyott Jézussal” – és így szenvedő testvéreinkkel – s kilépve az EGO köréből, mi is magunkra vesszük a közös emberi sors minden fájdalmát. A ránk mért fájdalmakat felajánlva felebarátainkért, együtt-szenvedésünkkel megajándékozuk Jézust. S akkor mindnyájan megkapjuk a Szentlelket, mint Krisztus tanítványai az első Pünkösdi kegyelmi áhítatában.

Chiara Lubich tehát „a szeretet művészetét” magától „az elhagyott Jézustól” tanulta. Vállalva a „lelki szegénységet”, éhezve és szomjazva az Igét, elviselve a megaláztatásokat, meg kell halnunk önmagunk számára – tanította – hogy másokért élhessünk. S akkor Isten kiapadhatatlan szeretete lesugárzik ránk, felemel bennünket; megtisztulunk a kölcsönös önátadásban. „Az ember csakis akkor valósítja meg önmagát Isten tervének megfelelően – vélekedik Chiara – ha tökéletes a szeretetben, melyet Isten a Szentlélek által áraszt szívébe”. A kegyelem folyamatos leáradásában megszentelődünk, „szentté válunk” mi is.

„Ha Istent élni hagyom magamban, megtelek Fénnyel – hangsúlyozza. – Ezáltal kapcsolatba lépek a Tűzzel (Szeretetláng), amely szétáradva egész lényemen, 'másik Krisztussá' tesz engem”, s a Tűz és a Fény áttevődik, kiterjed a testvére is („egyesítő szeretet”). Krisztus lelke áthatja az egész közösséget: jelen van mindennapi életünkben. „Isten így vezeti az emberi történelmet a beteljesülés felé”. Jézus – értünk vállalt halálával – megnyitotta előttünk a Mennybe vezető kaput. Atyja kezébe adta „azt az Öröktől való Egység-köteléket”, amely összekapcsolta őket, „hogy a Szeretet Lelke minden embert egyesíthessen az Atyával és a többi emberrel. Így lehetővé tette, hogy ezáltal mi is mindnyájan úgy éljünk, ahogy az Égben élnek, ahogy Isten él”. Vagyis ránk hagyta a „szentháromságos élet” titkát, hogy Isten országa már itt a Földön megvalósulhasson a Krisztust szerető emberek életében.

Ez a Titok – Chiara olvasatában – a Lét legfontosabb titka, üdvösségünk alapja. Mivel a Szeretet csakis a *kölcsönösségben* realizálódhat, az *Atya* odaadja önmagát / istenségét/ a *Fiúnak* – azaz örökkévaló életet ajándékoz neki, ami a Szentlélekben

valósul meg, aki az ő kölcsönös szeretetükből származik. Az „isteni hármasság” összetartó ereje bevonja a szeretet-kapcsolatba az embereket is. „Bár a Léleknek a valóságban önállóan, kézzelfogható alakban nincs saját léte, *jelenléte* mégis megtapasztalható az emberi viszonyokban” (pl. az önfeláldozó, ajándékozó, egymást segítő, önmagunkat háttérbe helyező magatartásban). „A Lélek egész ereje a ’nem-létezés’-ben valósul meg, amennyiben csak a másik által, a másikkal való azonosulásban léteznek, egymásban kiteljesedve, örömben és boldogságban”. S mivel Jézus megtestesülése által magára vette az emberi természetet, így benne az egész /isteni-emberi/ természet egyesült. Vagyis: „az egész teremtett világ a háromságos szeretet szabad önajándékozásának kiáradása”.

Így tehát „a Fiú és a Lélek egyaránt az Atya társteremtői: a Fiú megváltotta a világot – a Lélek megvilágosítja, beletestestítve a Szeretetet az Eukarisztia által”. Az *eredeti /nem-teremtett/ Szeretet* összekapcsolódik a *teremtett* szeretettel: együtt válnak az Egység kötelékévé. Vagyis a teremtett világ belesimul a Teremtetlenbe – ezért a Világegyetem is folyamatos átalakulásban van. Így teljesíti be Krisztus Isten szeretet-tervét az emberiségre vonatkozóan: „másik Jézussá” válva, mi is mind magasabbra jutunk a megszentelődés útján mint egyének és maga a közösség egésze is Ha teljességgel rábízunk magunkat Istenre, akkor a HIT által egész személyiségünk átalakul.

I.

A Szeretet-Isten

A XX. század első harmadában a zsidó perszonalista filozófusok (*Martin Buber, Franz Ebner*) már azt hangoztatták, hogy „az *új filozófia* a Szeretet igazságára támaszkodik: ahol nincs szeretet, ott nincs Igazság sem”. Az ember csakis az ÉN szférájából kilépve törhet át a TE szférájába, vagyis léphet arra az útra, amely az embertől az emberiségig vezet”. Az ember a TE-vel való párbeszédben jut el önmagához – s a TALÁLKOZÁS-ban válik a kettő Eggyé.

Martin Buber: ÉN és TE esszéjében (1923) leszögezi: a szeretet nem érzelem, nem is hirtelen fellángolás (mint a harag, a gyűlölet), hanem az ÉN / TE közötti dialógus – a világot átható erő. A TE elsősorban Isten; de lehet a felebarátunk, házastársunk, sőt bármely ember, aki felé teljes személyiségünkkel fordulunk. Ha kimondjuk: ÉN – beleértjük a TE-t is; hiszen saját ÉN-ünk csakis a másikkal való kölcsönös *viszony*-ban bontakozik ki. Aki e viszonyon kívül van, az tárgyasul: AZ-zá válik számunkra – vagyis *idegenné*. „Ha valakivel párbeszédet kezdünk – hangsúlyozza Buber – feloldódnak köztünk az én-határok” (ha pl. megszólítjuk ellenségünket, akkor máris közelkerülünk hozzá). A „világhoz” is csak egy-egy TE-n keresztül tudunk kapcsolódni: egy *adott* szituációban egy *adott* lénnel, aki *ott és akkor* TE lesz számunkra. A sokféle ÉN-TE viszony metszéspontján (a középpontban) az Örök TE áll: ISTEN, aki min-

den egyes ÉN-nel külön-külön személyes dialógust folytat (ez az *Abszolút Viszony*). „Minden valóságos élet: TALÁLKOZÁS”.

Isten *minden embert* a gyermekének tekint, ezért lehetőséget biztosít számára, hogy ki-ki a *saját* nyelvén szólítsa meg Őt (imában – kéréssel – hálaadással – adakozással stb.) Van, aki a HIT által megéli *valóságos* jelenlétét a Találkozásban; van, aki elutasítja Őt – de mindenki valamiképpen őhozza viszonyul. Akit a találkozás elkerül, az – Buber szerint – „örök idegen marad e világon, s a túlvilágon sem leli meg otthontát”. Ugyanis az „egyszerű” tradicionális vallásosságban Isten csupán a HIT tárgya, akit az ember a „haszonélvező biztonságtudatával” imád, s így lassanként pótszerré válik számára. Csak ha *igennel* válaszolunk Isten hívására (a *kinyilatkoztatásra*), válhat személyessé ez a kapcsolat. Istennel való találkozásunk azért történik, hogy az ember a TETT síkján teljesítse be küldetését. Csak aki egész lényével indul Isten felé, az ismeri meg „az Örök TE csodáját, végtelen szeretetét, irgalmasságát”, s él a kegyelem áramában. „Ha az Életet megszenteled, az eleven Istennel találkozol”. Aki rátalál a Vele való kapcsolatra, az már „itt a Földön Isten Országában él”.

Buber szerint Istennel való kapcsolatunk a forrása „világi boldogságunknak” is. Hozzá való viszonyunk a teremtmény viszonya Teremtőjéhez (imában megszólítjuk, kérleljük Őt). De minden valódi, őszinte emberi kapcsolat (barátság, házasság, közösségi együttműködés stb.) Belőle, az eredeti szeretetforrásból származik. „Ha belépünk az Abszolút Viszonyba, s mindent a TE-ben (Isten jelenlétében) élünk meg, a világot *valódi* alapjára helyezzük – vagyis a másik ember is TE lesz számunkra. Ha pedig eltávolodunk a másik embertől, ’elidegenedünk’ Istentől és embertársainktól is”. A középpont újrafelismerése: a *megfordulás* (megtérés, *metanoia*, amit szinte minden ember átél!) által feltámad az ember elfeledett / eltemetett viszonyalkotó képessége: „minden viszonyoszféra hulláma eleven folyamatban árad” / újra/, s megújít bennünket és világunkat (ez a metakozmikus *óstitok*). Ilyenkor megsejtjük-megtapasztaljuk Isten *valóságos* jelenlétét.

A Szeretet-Istenhez való viszonyunk – hangsúlyozza Buber – *döntés és választás / választatás* – egyszerre cselekvő és szenvedő. „A viszony közvetlenségének színe előtt minden, ami közvetett, lényegtelennek válik” – hiszen benne az örökkévalóságot (az örök jelent) éljük át. „Minden ember TE lesz számunkra, és minden kapcsolatunk örökkévaló”. A Szeretet: az ÉN felelőssége a TE iránt (amit semmiféle más érzelem nem tud megingatni). Akinek életét a Szeretet-Isten magában foglalja, „az kibontakozik az evilági nyüzsgésből, s számára minden ember élő valóság lesz”. Mint ahogy annak az Embernek a számára is, aki „a világ keresztjére van feszítve, és elég merész hozzá, hogy szeresse az EMBERT”. A Szeretet: EGY – és „történik” velünk. „Nem tapad az ÉN-re”, hiszen a köröttünk élők bármelyikéhez közeledünk, *eleven* viszonyba lépünk vele: hatunk egymásra, benne élünk az /isteni/ Szeretet áramában. Mihelyt párbeszédbe elegyedünk a TE-vel, azonnal elhagyjuk a közöny, gyűlölet – az ’elidegenedés’ birodalmát.

Tehát kezdetben van a Viszony; ennek lényege a Kölcsönösség, a KÉSZENLÉT. Ez Istentől kapott őseredeti örökségünk: lélek-modell – „befogadásra kész forma,

amelyből örökkévaló *én*ünknek a viszonyba lépés által kell /lehet/ kibontakoznia”. A ’viszony-történetek’ sűrűsödnek-szétporlanak, kapcsolataink az Időben változnak; „e változások során tisztul az *én*-tudat, amely egyre erőteljesebben tör a felszín felé, míg végül birtokba veszi önmagát, s ettől fogva önmaga tudatában lép viszonyba az Örök TE-vel”. Felépíti önmagában azt a középpontot, amely a TE-ben valamikor az ősidőben megnyílt számára: a *szubsztanciát*. S „ekkor rátalál ’küldetésére’: maga is az Élő Szeretet közvetítője lesz”.

Aki viszont újra meg újra visszakanyarodik a Kinyilatkoztatáshoz, *ahelyett*, hogy annak *megvalósítását* választaná – az soha nem találkozik Istennel *lényege* szerint. Lassan beolvad a világba, amely magához akarja hasonítani őt, s elvesztve *személy*-voltát, AZ-zá válik maga is. Azért van szükségünk tehát „a szeretet művészetének” gyakorlására, konkrét tette váltására, hogy Istennel állandó, kölcsönös, eleven kapcsolatban maradhassunk (ne pedig távoli Bálványként imádjuk Őt).

A „küldetését híven teljesítő ember számára – hangsúlyozza Buber – Isten mindig élő valóság marad”. Még ha olykor el is távolodik Tőle, *lényege szerint* erősödik a hozzá való közelsége. „Isten folyton a küldetésében járó ember előtt marad”, fényével világítja az utat előtte. Vagyis az elhívott ember a feladatát teljesíti az *itt és most*ban; ezért már e világon is az Örök Szeretetben él. Az Istentől távol levő ember azt mondja: „Ilyen vagyok” – a Hozzá közelálló viszont azt: „Itt vagyok, Uram, teszem a dolgom”. Ezért a Gondviselés kegyelme sugárzik rá és tetteire: megszentelődik.

Bár Martin Buber ószövetségi alapról veszi szemügyre az ÉN és TE közötti diálogust, mégis szinte minden fontosat elmond róla. Olykor az Emberfiára is utal, de természetesen az ő szemlélete nem Krisztus-központú (ami érthető, hiszen izraelita). De a Szeretet-Istenről, az embernek hozzá való viszonyáról s magáról a *személy*é *válás* folyamatáról, a Gondviselésről, amely az egész emberi létezészt áthatja, nagyon mély és időtálló felismerései vannak. Az újabbkori teológiai gondolkodás sokat merít ezekből, s maga Urs von Balthasar is elismeri jelentőségét: bár Buber „a humánusan, ökumenikusan értelmezett ószövetségi ’dogmamentes’ hiten belül marad; s nem jut el Isten – Krisztusban beteljesülő – önfeláldozó, önátadó szeretetéig”, mégis, Isten és az ember szeretetének *kölcsönös* voltát tudatosítva, nagy lépést tett a Szeretet mibenlétének megismerése felé. Túllépve az egyszerű vallási formákon, sikerült megalapoznia a „lelkiségi” gondolkodásmódot.

Chiara Lubich természetesen már Jézust állítja szeretet-tana középpontjába, aki az Atya küldöttként – a bűnt kivéve – hozzánk hasonló emberré lett, s engedelmeskedve Atyja akarátának, életét adta megváltásunkért. „Mindenkinek mindenem lettem, hogy mindenkit üdvözítsek” (1 Kor 9, 22). Ádám vétkét saját véráldozatával eltörölve, lehetővé tette, hogy mindannyian visszatérhessünk az Atya Házába.

„Isten a Lét – és a Lét: szeretet. Minden létező Istenben gyökerezik” – hangsúlyozza Chiara; – s bár „a teremtmények különböznek Teremtőjüktől, mégis Egyek vele”. „Ha túllátnánk a teremtet világ fátylán, ott találnánk őt, aki fenntartja mindazt, amit látunk, elrendezi, mozgatja. A teremtet és teremtetlen világ olyan egymásba-simulá-

sát, olyan egységét látnánk, hogy megdöbbenénk”. A misztikusok érzékelték „azt a szeretetteljes fényt”, amely „mindent irányít és összeköt egymással, mintha a teremtett világ a Szeretet egyetlen himnusza volna [...] s mintha az egyik dolog csak azért lenne teremtve, hogy ajándék legyen a másik számára”. Ezt az élményt örökíti meg Assisi Szent Ferenc *Naphimnuszában*.

Isten maga a Fény, az Élet – véli Chiara. – „Önajándékozó Szeretet mindazoknak, akik követik őt s megtartják Igéit. Párbeszédre hívja teremtményeit, önmagából részesíti őket, hogy megtisztuljanak bűneiktől, s vele egylényegűvé váljanak. Agapé, mely szeretet-közösséget teremt”. Az Atya és Fiú egymásra és ránk, emberekre irányuló folyamatos szeretet-kiáradása megszenteli az egész világot. Mi, emberek, csupán viszonyozzuk a felénk áradó szeretetet, ami az Életnek ugyanolyan kölcsönösségből fakad, mint amely összeköti az Atyát és Fiút – akinek mi mindannyian a *testvérei* vagyunk. Hiszen a keresztségben „eggyé lettünk” vele – így lehetünk mindannyian *Isten gyermekei*.

Chiara Lubich gondolatrendszerében „az elhagyott Jézus” kap központi szerepet, akinek értünk hozott áldozata a Kereszten teljeseedett be. Odaadó Szeretete arra készít bennünket, hogy személyes fájdalmainkat, a világ által való elutasítottságunkat az Övével egyesítve, felajánljuk szenvedéseinket Érte és embertársainkért. Vagyis *társai* legyünk az alázatban és a gyötrelmekben – s így „másik Jézussá” válva, „társmegváltóvá” váljunk. „Az Atya prédául adta egyszülött Fiát az emberi gonoszságnak, hogy Ő halálával magára vegye bűneinket”, elszenvedje helyettünk, értünk a legkegyetlenebb büntetést, s ezzel kiengesztelje és meglágyítsa „az Ószövetség büntető Istenének megkeményedett szívét”. Jézus a kereszten, az Atyától elhagyatva is, bűneinkért magára vállalta a *közös emberi sorsot*: a testi szenvedést és a halált. Még tanítványai is elfutottak – Jánost, a „szeretettet” kivéve: csak ő és az Anya állt mellette végső perceiben, mikor bizalommal Atyja kezébe ajánlotta lelkét. S kilehelt Szent Lelke összekötötte /újra/ a Földet az Éggel, tanítványaira hagyva az Utolsó Vacsora megszentelő emlékét és az Eukarisztiát: „Legyetek mindnyájan Egy”.

Az Eukarisztia – Chiara Lubich szeretet-felfogásának központi magva – az Egység megteremtésének kulcsa. Ezért a Fokolare-mozgalomnak is lelki táplálója: „Amikor testünk magához veszi az Eukarisztiát, már nem halandó többé”. Aki minden nap áldozik, végül Isten gyermekévé válik – hiszen az Egységet magunktól nem tudjuk létrehozni, csak ha Krisztus már bennünk él. A Föltámadottal való gyakori személyes egyesülésünk gyümölcse az Egység karizmája: a Tűz hordozójává válunk mi is, Krisztushoz hasonlóan.

„Ez az a Kincs, amelyre ha rátalálunk, boldogan odaadjuk érte mindenünket” – mondja Chiara. Ha megszületik bennünk ’a másik Krisztus’, életre kel bennünk a testvéri szeretet – s megtapasztaljuk Isten segítségét, kegyelmét, ami örömmel s békével tölti el szívünket („a mennyország elővételezése”). Krisztus pedig általunk megújítja az Egyházat, s „gyermekeit szentségi úton kivezeti a földi élet szorongásaiból és az Atya elé viszi őket” (A. Stolz, 1947).

Az Eukarisztia – „az Egyház szíve” – tudatosítja bennünk, hívőkben, hogy „egyetemes testvériségre vagyunk meghívva; arra, hogy eggyé váljunk mindenkivel”. A töb-

bieknek érezniük kell, hogy „szeretetünk megérinti, táplálja, vigasztalja őket” – csakis „így valósulhat meg az érdek nélküli, kölcsönös szeretet”. S akkor a Feltámadott valóságosan köztünk, velünk lesz „a világ végezetéig”. Tehát „a szentség a világi és lelki javaink közösségére vezet bennünket”, „hiszen a kenyér sok búzaszemből, a bor pedig sok szőlőszemből készül” (Nagy Szent Adalbert egyházatyát idézi Ch. Lubich).

Isten ránk kiáradó Szeretete készlet bennünket, embereket arra, hogy mi is visszatükrözzük azt a szeretet-közösséget, amely a Szentháromságban megvalósul – vélekedik Chiara. Hiszen „az egész teremtett világ a háromságos Szeretet önmagán kívülre történő szabad önajándékozásának titokzatos kiáradása: a teremtetlen Szentháromságos Titoknak a tükré”. Vagyis „a Világegyetem a Szentháromság teofániája: a Lét ragyog át rajta, s az Egység kötelékével kapcsolódik a Teremtőhöz. Elvezet a LÉT mélyebb megértésére: MINDEN – SZERETET”.

Így lesz az ember /is/ „az eukarisztikus *kenyér* által a világegyetem átalakulásának csírája”. Mert „a teremtett világ is felszabadul majd a romlandóság szolgátságából Isten dicsőségének szabadságára” (Róm 8, 19-21). S ezt a folyamatot „az átitenült emberi testek fogják katalizálni” – ismeri fel Chiara – hiszen az ő rendeltetésük az, „hogy a földben oszlásnak indulva közreműködjenek a Kozmosz feltámadásában”. Vagyis a megszentelt holtak is – mint „az elhaló búzamag” – embertársaik / az emberiség javát szolgálják. Így válik a Természet Krisztus testének kiteljesítőjévé. Az Eukarisztiában élő és holt testvéreinkkel egyesülve, egymás tagjaivá válunk, Krisztussal egy testet alkotva. Tehát Krisztus teste „a szó legvalóságosabb értelmében az Eukarisztia által növekszik, míg végül betölti a világot”.

Chiara Lubich az Abszolút Szeretet meghatározását átveszi Urs von Balthasartól (Theodrammatica IV. 1986): „Az a TETT, amellyel az Atya kimondja és odaadja egész istenemberségét, amikor a Fiút nemzi, mint önmagától végtelenül különbözőt – egyedül ez a TETT lehet az örök feltétele és túlhaladása mindazon szakadásoknak, fájdalmaknak és elidegenedéseknek, másrészt mindannak a szeretetnek, találkozási lehetőségnek és boldogságnak, amivel a világban találkozni fogunk”. Az Atya „odaadja istenségét a Fiúnak – aki nem ’kölcsönkapja’ azt, hanem ’egylényegűként’ birtokolja. [...] E tény Istennek egy olyan megfoghatatlan és felülmúlhatatlan elválasztottságáról beszél, hogy minden (általa) lehetségessé váló elválasztottság – még a legsötétebb és legkeserűbb is – csakis ezen belül történhet”. Hiszen „Isten önmagát odaajándékozza a Fiúnak, a Fiú önmagát odaajándékozza az embereknek a Szentlélekben, miáltal a Fiú az embereket is bevonja az Egységbe”.

„A Szentlélek pedig személyes közösségbe kapcsolja Jézust és minden embert az Atyával” – teszi hozzá Chiara, ezzel világítva meg előttünk, miért kell *testvér*ünknek tekinteni *minden* felebarátunkat (beleértve ellenségeinket is). Ugyanis Jézus „önátadó halál-szenvedésében” nyilvánvalóvá vált „az a mérhetetlen megbocsátó Szeretet, amelyet elárultatása, kigúnyoltatása, megalázása, embertársai gonoszsága *ellenére* is *minden* ember iránt érzett. Az *agapé* csodálatos erejével bevonta kínzóit, ellenségeit is a szentháromságos szeretet fényébe”, hogy ők is részesülhessenek Isten irgalmában. A Szeretet-Isten tehát „arra hív bennünket – vonja le Chiara a konklúziót – hogy a

Szeretet útjának választásával hozzájáruljunk 'a Szeretet civilizációjának' megvalósításához" mindannyian. Ezért kell hitünkrol szakadatlanul tanúságot tennünk embertársaink előtt.

Erich Fromm, a Frankfurti Iskola neves kultúrtörténész-filozófusa tárgyilagosan, antropológiai szempontból közelíti meg az isteni Szeretet problematikáját. „Lélekbúvár-hoz” méltó mélységben tárja fel az emberi psziché mélyén működő erőket – amelyek közül legfontosabbnak a *szeretetvágyat* tartja. „Alapvető lelki szükségletünk – írja – az összhang Istennel – önmagunkkal – embertársainkkal és a természettel”; s a bennünk élő szeretetvágy különböző vallási szimbólumokban fejeződik ki. Azonban a civilizáció magasabb fokán – jelenkorunkban is – ez az összhang óhatatlanul megbomlik (az individuáció, a verseny-szellem, az érdekérvényesítő harcok stb. következtében), így az ember elmagányosodik, szorongóvá válik: elveszti az isteni Gondviselésbe vetett hitét. Benső feszültségének, problémáinak feloldására ki-ki egyéni alkatának megfelelően gyógyírt a *művészetben* – a *vallásban* – a *filozófiában* keres és talál. Teológiai megközelítésben – véli Fromm – Isten irántunk való szeretete a hangsúlyosabb; történetfilozófiai aspektusból nézve azonban az emberek *közötti* szeretetkapcsolat, amely az ösztönök fokozatos humanizálására épül, tűnik fontosabbnak. „Az istenszeretet lélektani értelemben nem különbözik az emberek egymás iránti szeretetétől;” ezért „a legmagasabb fokú isteni szeretettől (agapé) nem választható el a felebaráti szeretet”. A *valódi szeretet* az embertársainkhoz való *viszonyban* fejeződik ki.

A természetes szeretet utáni elementáris vágy az a *közös emberi* alap – hangsúlyozza Fromm – amely mindenki-ben munkál (akár felismeri, akár elfojtja magában). Az emberi társadalom fejlődésének már igen alacsony (animális) fokán megjelenik a szeretet-ösztön (a vonzás-taszítás dinamikája); de mikor az ember egy magasabb kulturális szintre emelkedik („kilépve a Természetből, az Anyából, a vér és föld kötelékeiből”), megjelennek a különböző vallási kultuszok, majd később a teisztikus vallások. Az Isten-kép ősmintája az anyajogú /matriarchális, demokratikus/, később az apa-központú /hierarchizált, patriarchális/ társadalmakban alakul ki. Utóbbiakban a különböző férfi-istenek fölött egy Főisten uralkodik (mint az indiai – egyiptomi – görög kultuszokban). Az Egy-Isten-hit az izraelita vallásban (s nyomában a kereszténységben), illetve a mohamedánoknál születik meg; de az anyai aspektus is megőrződik a különféle misztikus áramlatokban, a gnózisban és lelkiségi mozgalmakban. Utóbbiakra jellemző a Gondviselésbe vetett gyermeki bizalom, hiszen elsősorban az Anya alakítja gyermeke transzcendencia-szükségletét.

Erich Fromm tehát – kultúrtörténeti aspektusból szemlélve – a *közös* vonásokat tartja fontosnak a különböző vallásokban. „Mindannyian Isten gyermekei vagyunk [...] egyként részesedünk az isteni-emberi szubsztanciából” – hangsúlyozza. Mindnyájunkban egyaránt munkál a szeretet mint „tevékeny erő, amely áttöri az embert embertársaitól elválasztó falakat, legyőzi az elkülönültség, elszigeteltség érzését, lehetővé teszi, hogy az ember azonos maradjon önmagával” (vagyis megőrizze integritását). M.Buber nézeteihez némiképp hasonlóan Fromm is úgy véli: a szeretet mindenkor

két ember egymáshoz való *viszonyában* realizálódik (vagyis ÉN és TE párbeszéd-ében), amelyben „a két lény eggyé válik és mégis megmarad kettőnek”, ami mindkette-jük számára hihetetlen *energiaforrás*. Ugyanis minden ember önálló entitás, a kölcsö-nös szeretetkapcsolatban is megőrzi „egyszeri és megismételhetetlen” voltát – azaz: egyenrangú *személyként* (és nem „alárendeltként”, netán „eszközként”) vesz részt a kapcsolatban. Hiszen ki-ki „sajátos mikrokozmosz, amely a Makrokozmosz része”. Az ’egyformaság’ nem lehet cél: „a konformizmus a személy legbenső lényegét pusztítja el” s széttroncsolja az Atyával („Abba”) való meghitt, bensőséges kapcsolatát. „Az érett személyiség *megőrzi önállóságát a közösségen belül is*, mert csak így képes termékeny párbeszédre embertársaival és az Atyával”.

A *szeretet* tehát – Erich Fromm szerint is – *művészet*.

Hiszen a szeretetből származik minden kreativitás, az alkotás képessége (legyen az akár szellemi, akár fizikai értelemben vett ’teremtés’, vagy a lelki kapcsolatok építésére való képesség, a mások javát szolgáló empátikus segítőkészség stb.), amelynek révén az ember a Világmindenséggel egyesül. A más/ok/ért áldozatot hozni tudó ember *szeret*, a szó közvetlen és transzcendens értelmében egyaránt.

Sajnos, a modern társadalmak ateista, a Pénzt – Hatalmat – Érvényesülést bálvány-ként imádó embere nem ismeri fel (legalábbis nem vallja be magának), hogy benső magá-nyát csakis Isten /és/ embertársai oldhatják fel – hangsúlyozza Fromm. – Érdekei szem-beállítják felebarátaival, ki-ki egymásnak „farkasa”; az erősebb letiporja a gyengébbet. A ma ateista embere számára nem létezik szellemi tartomány, amely az emberi EGO-n túl, az embert meghaladva, „jelentést és érvényt adna a magasabb Értékvilágnak”. Így sem a Törvényt (a Tízparancsolatot), sem Krisztus szeretet-parancsát nem tekinti életszabá-lyozó elvnek. Ezért szöges ellentétben áll a vallásos emberrel, aki hitt / hisz azokban a morális értékekben, amelyeket Isten megtestesít (igazság – jóság – méltányosság stb.), és „életét azért tekinti értéknek, mert Istentől lehetőséget kapott arra, hogy elérje emberi képességeinek maximális kibontakoztatását”. A modern Európa tehát Istentől eltávolod-ván saját romlását / pusztulását készíti elő – véli E. Fromm /is/.

Pedig az isteni szeretet ma is egyként sugárzik minden népre, emberre. E. Fromm az Ószövetségi Jónás példáján mutatja be Isten nagylelkű, mindenkire kiterjedő, a *bűnbánó* bűnösöknek megbocsátó – valamint az ember (legyen bár próféta) kicsinyes, inkább bosszúra, semmint megbocsátásra hajló önközpontú szeretete közötti mérhe-tetlen különbséget.

Jónás menekülni próbál küldetése nehéz terhe elől; csakhogy az Úr akadályok so-rával meggátolja azt. Mikor már „bekerítve” érzi magát prófétánk („Körülvettek en-gem a vizek, lelkemig mély ár kerített be engem, hínár szövődött fejemre”), az Úr segít-ségével mégis megszabadul, s végre megérti: teljesítenie kell feladatát („Nincsen mód nem menni, ahová Te küldtél” – ahogy azt Babits írta). Megmenekülése után végül is „hálaadó szóval” útra kel, hogy hirdesse a bűnös város iszonyatos pusztulását („Még 40 nap és elpusztul Ninive”). Csakhogy a niniveiek meghallják szavát s megtérnek („böjtöt hirdetének, és nagyjaiktól fogva kicsinyeikig zsákba öltözének”, vezekelnek); mire az Úr megkegyelmez nekik.

Aminek Jónás – a maga *emberi* gondolkodása szerint – egyáltalán nem örül: úgy érzi, szegyenben maradt a bűnösök előtt! Keserűen zúgolódik hát, Istenéhez esdve: „Vedd el kérlek az én lelkemet éntőlem, mert jobb meghalnom, mintsem élnem!” Mire az Úr – nemhogy megsajnálna – még inkább bünteti őt (az árnyat adó széles tökindát elszárazsítja a feje felől, s ő nem talál menedéket az izzó nap elől). Jónás, az őt ért „igazságtalanságok” sorozatától sujtva, még keserűbben sóhajtozik: „Jobb halmom, mint élnem!” – s most már „mindhalálilig haragszik” az Úrra. Isten ezek után nemhogy megsajnálna, ismét megfeddi őt: „Te szánod a tököt, *melyért nem fáradtál s amelyet nem neveltél* [...] én pedig ne szánjam Ninivét, a nagy várost, amelyben több van tizenkét-szer tízezer embernél, akik nem tudnak különbséget tenni jobb- és balkezük között, és barom is sok van!” Az Úr irgalma és megbocsátó szeretete népe iránt erősebb, mint haragja – ezért neheztel prófétájára, aki még most is a maga emberi nézőpontjából ítélkezne (vö.: *Ószövetség*, 1991-es kiadás, *Jónás* próféta *Könyve*).

Itt már nem az Ószövetség korábbi, haragvó-büntető Istenét látjuk, hanem az Újszövetség kegyelmező, irgalmas Istenét, aki szeretetét a bűnösökre /is/ kiárasztja, ha azok őszintén megbánják vétkeiket. „Nem a bűnöst ítéli el, csupán magát a bűnt”; mert fontosabb számára az elcsatangolt „fekete bárányok” visszatérítése, mint az, hogy bosszúra éhes prófétájának elégtételt adjon. E. Fromm konklúziója: Isten szeretete „végtelen”, mindenre és mindenkire kiterjedő; az ember viszont (legyen bár próféta!) elképzelhetetlennek tartja, hogy a bűnös ne lakoljon meg bűneiért. Vagyis az isteni kegyelem az ember szemében „érthetetlen”, sőt „igazságtalan”, mert eleve a bűnösökre irányul, nem pedig a „jókra”. Aki nem képes arra, hogy önzetlenül, Isten szemével tekintsen másokra, ne ítéljen embertársai fölött – az nem is tarthat számot a „kegyelemre”.

A történetfilozófus Erich Fromm úgy látja: a *nyugati* gondolkodásban – Arisztotelész *Logikája* nyomán – a hangsúly mindinkább a racionalitásra tevődött; így az istenszeretet fogalma is „intellektualizálódott” az évszázadok során. A teológusok zöme – egészen a XX. századig – intellektuálisan próbálta megközelíteni a transzcendenciát; így az ókeresztény felfogás (az *Isten: szeretet*) fokozatosan elhomályosult, s átadta helyét a hierarchikus isten-tiszteletnek, a liturgikus imádatnak / dicsőítésnek, s ezáltal kiürültek a vallási formák. A modern társadalmat pedig már egyáltalán nem járja át se az Isten-, se az embertársak iránti szeretet semmilyen formában; ezért éli jelenlegi civilizációnk a végnapjait. Istentől / felebaráttól elidegenedve, az „eltömegesedő társadalom” eleve a gyűlölet, az „érvényesülés”, az érdekharc szellemiségével oltja be az ifjúságot; s a szeretetre való képesség elsatnyulásával az Isten-kép is eltörlődik. A hatalmi önkénynek és a gazdasági viszonyoknak kiszolgáltatott ember egész személyiségszerkezete fokozatosan átalakul: engedelmes automatává válik. S az újkori rabszolga-tudat jó termőtalaj a legkülönbözőbb devianciák számára, amelyek egyre inkább a személyiség, sőt a társadalmi struktúrák széteséséhez vezetnek. E. Fromm tehát nem lát perspektívát a civilizáció megújítása számára. Vagyis csupán Isten kegyelmében bízhatunk: hátha megkönyörül rajtunk s ellenünkben is megment bennünket valamiképp.

II.

A felebaráti szeretet

Martin Buber – mint láttuk – az *ÉN / TE*-viszonyra alapozta már a század elején egész filozófiáját; mert úgy tapasztalta, hogy a modern világ /Istentől való/ elidegenedésének csakis a Szeretet-kapcsolatok erősödése vethet gátat (ideig-óráig). Ezért állította középpontba az Istennel és felebarátainkkal való dialógus egy-gyökerűségét. „Mit tudhat az ember arról, akinek azt mondja: TE? – teszi fel a kérdést. – Mindent. Hiszen nem tud róla semmi rész szerint valót. [...] A TE az Énnel a kegyelem által találkozik: hiába is keresném, hogy rátaláljak: vagy találkozunk – vagy nem”. Személyiség-erőink csakis e találkozásban bontakozhatnak ki. „Akinek azt mondom: TE, annak a jelenléte *örök* számomra: általa leszek ÉNné”.

A XIX / XX. század fordulóján az ember/iség/ mindinkább feladva /Hegel-i/ idealizmusát, az anyagvilágba alámerülve az EGO mind korlátlanabb érvényesítésére tört – ismerte fel Buber. A technikai civilizáció gyors fejlődése következtében elhatalmasodott rajta a birtoklás – hódítás ösztöne, mindent „használatba” akart venni, s embertársaira is egyre inkább úgy tekintett, mint a boldogulásához szükséges „eszközökre”. Alkotóerejét „tárgyasítva, a művészetet is egyre inkább a kényelmes, fényűző életforma ’szolgálatába’ állította. Élete így mindinkább az AZ-világ része lett”, s az Istennel és felebarátaival folytatott dialógusa elszürkült; személyes és közösségi élete elsorvadt.

Buber nyomatékosan felhívja figyelmünket arra, hogy „aki elveszíti a TE megszólításának képességét”, képtelen eredeti kapcsolatát helyreállítani az Örök TE-vel, így látszat-kapcsolatokban él, személyisége kiüresedik, s szorongás lesz úrrá benne. Míg nem az, aki az ÉN – TE alapszót nem adja fel, mert nem az evilági törvények a fontosak a számára, hanem az Örök TE-vel való szüntelen dialógus, az az ARC színe előtt éli a többi TE-vel /testvéreivel/ együtt tartalmaz, *bensőleg szabad* életét. „A Sorssal / sorsával csak az találkozik, aki megvalósítja a Szabadságot”. Természetesen neki is újra meg újra ki kell állnia a próbát az AZ-világban: meg tudja-e őrizni mindazt, ami a TE-vel való párbeszédben felizzott benne? Szembe tud-e nézni magasabb, spirituális ÉN-jével? „Istenhez csak az juthat el, aki lény szerint képtelen beolvadni az AZ-ba, s egész lényével indul el a neki szánt TE felé”.

Aki tehát mindvégig a *saját* útján halad, mert számára ez az Egyetlen Út, az megtalálja az Aranyfonalat, amely „kivezeti őt minden kátyúból”. „*Valódi* TALÁLKOZÁS nélkül a Sors Végzetté válik”; de akit a tiszta öntudat vezet (vagyis *személyként* és nem EGO-ként egzisztál), az képes megfordulni (*megtért*), még ha rossz irányba indult is. A megfordulás (*metanoia*) a középpont újrafelismerése; általa feltámad a személy elfeledett/eltemetett *viszonyalkotó* ereje: a szeretet-hullámok szabadon áramlanak közte és testvérei között, míg végül megújul egész lelki élete. Feltámad szellemi *szubsztanciája*, s mint *személy*, immár kapcsolatba tud lépni a *másik emberrel*, így élete a továbbiakban *együtt-létezés*. Ettől fogva *viszonyrendszerben* él, folyamatos párbeszédet folytatva

a TE-vel – miáltal ÉN-né válik (*Atyát* mond – s *Fiúvá* lesz). Tehát az elengedés-megtartás, oldás-kötés kettős ritmusában rejlik a metakozmikus *ős-titok*, amely a Világ és Nem-világ (a transzcendencia) viszonyát ősidők óta jellemzi.

A KOZMOSZ csak akkor létezik az ember számára – hangsúlyozza Buber – ha a Mindenség az Otthona a szent Tűzhellyel, ahol áldozhat. A Logosz pedig csak akkor, ha a Titkot a Szellem szolgálatában szólítja meg. Az Örök TE szférájában benne foglaltatik az emberi lét három régiója: életünk a *Természettel* (nyelv *előtti*) – az *emberekkel* (a viszony belép a *nyelvbe*) – a *szellemi létezőkkel* (nyelv nélküli, de *nyelvtերemtő* viszony). Ha a *Természetet* meg tudjuk szólítani, viszonyunk kölcsönössé válik (a *növények* kivirulnak, az *állatok* megszeliődülnek, domesztikálódnak; a *Táj* életre kel). *Embertársainkkal* a nyelv közvetítésével beszélgetünk, de metanyelvi jelzésekkel is cserélhetünk gondolatokat (artikuláció, gesztikuláció, telepátia, érzelmi-indulati kitörések stb.). A *szellemi létezőkkel*, rég halott emberekkel, gondolkodókkal-művészekkel s alkotásaikkal is eleven, nyelvtերemtő viszonyba léphetünk – személyes találkozás, párbeszéd ez is. „Ahhoz, hogy megértsük szavukat, olykor ki kell lépnünk jelenkori gondolkodásmódunkból – de nem azokból az *ősi normákból*, amelyek a Magasabb Valóság emberi elgondolásait meghatározzák. Ahogyan a Természet Birodalma, úgy a Szellem Birodalma is a *Létező* műve: a SZÓ /újra/ Életté lesz, megérint bennünket, feltárja előttünk az alkotó világát, amelyet ő hívott elő a homályból – így az alkotó is TE lesz számunkra. Minden jelentős mű *szellemi tartalmai*, nem pedig formája miatt értékes, hiszen a FORMA nem az isteni, hanem csupán az emberi világban gyökerezik.

Martin Buber úgy véli: aki TE-t tud mondani minden lénynek, párbeszédet folytat Istennel és a teremtet világgal – az nemcsak felebarátját, hanem minden embert, tehát ellenségét is szereti. „Aki az Úrban bízna, azoknak ereje megújul” (mert Isten jelenlétét mint erőforrást élük át, s az összekapcsolódások gazdag láncolatában élnek). A jelenlét elfogadása: TALÁLKOZÁS, amelyben közelebb jutunk Istenhez, s megsejtve az Igazságot, létünkkel tanúságot teszünk róla: „Itt vagyok, akként, aki vagyok”. Ez a *Kegyelem*, ami által belépünk az ÉN – TE-kapcsolat mélységes Titkába: embertársainkkal azonosulunk, Istenben *testvérek* leszünk. Meghal bennünk az EGO, s képessé válunk a *teljes kölcsönösség* kialakítására. A *Létező jelen van* életünkben; de azért soha nem lehetünk biztosak benne, hogy végérvényesen elértük a Tökéletes Egyiséget. A felebaráti szeretetben azt újra meg újra meg kell újítanunk.

Bizonyos relációkban pedig nem is valószínűsíthető meg a tökéletes Egység (pl. szülő és gyermeke, pap és hívei, tanár és diákja, orvos és páciense stb. viszonylatában). „Hogy a tanítvány lényében rejlő legjobb lehetőségeket megvalósuláshoz segítse, a tanárnak *konkrét személyként* kell diákjait kezelni: *igent* mondani egész lényükre. Mivel a szituáció kétpólusú, partnerként állnak egymással szemben; de a helyzetet a tanárnak mindig a diák szemszögéből kell mérlegelnie. A tanár átöleli, segíti tanítványait, hogy szabad, független személlyé váljanak, embertársaikkal kétpólusú kapcsolatba tudjanak lépni – de diákjai nem tehetik meg ugyanezt. Nevelni, gyógyítani csak az képes, aki ’átellenben él’; távolságot tud tartani neveltjeitől, magánéletüket tiszteli – vagyis ha célt követő módon akar hatni rájuk”. Az ilyen emberi kapcsolatokban éppúgy nem

lehet kölcsönösség, mint ahogy Istenhez való viszonyunkban sem. Ő *nevel* bennünket, s mi, teremtményei, figyelünk szavára és követjük őt. Isten 'pedagógiája' olykor ugyan nehezünkre esik: figyelmeztet, büntet, ha kell – de felemel és hálával, boldogsággal tölt el, ha tudunk tanulni figyelmeztetéseiből.

Urs von Balthasar nagy hangsúlyt helyez a felebaráti szeretetre. „Az ember csak másokkal együtt létezik” – hangsúlyozza; tehát annak, „aki az emberiséggel akar találkozni, legalább a *másik emberrel* találkoznia kell. [...] A másik *mássága* az az alaptény, amit el kell ismernünk”, ha a *közös emberi* természetben „valamiféle közösséget és harmóniát egyáltalán fel akarunk fedezni”. A XX. század perszonalista és keresztényszocialista filozófusaira (M. Buber, F. Ebner, L. Ragaz) hivatkozik, akik már a század elején felismerték: „Csakis az ÉN szférájából áttörve a TE szférájába, léphet rá az ember arra az útra, amely az embertől az emberiségig vezet”. Hiszen „az ember csak akkor juthat el önmagához, ha szemtől szemben áll a másikkal”; s ha keményen összeütköznek is, „de *belytállnak egymás előtt* (s egyik sem letiporni, hanem megérteni akarja a másikat), akkor mindketten a végességüket felülmúló Igazságban emelkednek fel”. Hiszen „bármennyire különböznek is egymástól, mégiscsak ugyanazon a természetben belül találkoznak” – közöttük „a *közös nyelv* közege közvetít, bármennyire teremthően alakítja is azt mindkettő”. S „ha a Szeretetben kölcsönösen találkoznak egymással”, megvan az esélyük egymás megértésére.

Balthasar több ízben is vissza-visszatér Buber terminológiájához, különösen fontosnak tartván az ÉN – TE közötti dialógust, valamint a cselekvő szeretetet az emberi kapcsolatokban. De természetesen, ő mindezt keresztény alapon átértelmezi. „Caritas minden olyan találkozás a másik emberrel, amely az Abszolút Szeretetben (vagyis Krisztusban) való találkozás”. „Testvéremre úgy kell tekintenem – hangoztatja – ahogy Őt a Mennyei Atya látja: mindannyian tévelygők – bűnösök voltunk / vagyunk / leszünk; tehát nincs mit egymás szemére vetnünk. Embertársainkhoz azért kell könyörületes, együttérző / együttszenvető lelkülettel közelítenünk, mert bennük magával Krisztussal találkozunk. Bűneik (mint ahogy a mieink is) a Kereszten eltörlődtek, tehát egymásban Krisztus *igaz* voltát kell szemlélnünk. Csakis Krisztus szenvedéstörténetének színe előtt ismerhetjük föl, mennyire bűnösök vagyunk mindannyian”. S hogy milyen „alávaló, önző háritással menekülünk bűnös mivoltunk beismerése elől. Könnyedén elfogadjuk, hogy Krisztus átvállalta tőlünk s viseli bűneink terhét; és gyakorta még csak hálásak sem vagyunk ezért”.

Balthasart intenzíven foglalkoztatja az a teológiai kérdés: hogyan lehetséges, hogy „Isten az én bűnömet nem bennem látja, hanem szeretett Fiában, aki magára vette azokat? És hogy engem, a bűnöst, azért szeret, mert én vagyok Fiának fájdalmas szeretete?” Az Abszolút Igazság – hangoztatja – az, hogy „Krisztus értünk szenvedett, értünk, miattunk halt meg – ezért mi *Isten számára* csakis *Krisztusban, Krisztuson keresztül léteünk*”. Az Emberfia azért lett bűneink hordozója, hogy általa mi is Isten Igazságának részesei legyünk. Tehát „először mi vagyunk Krisztusban, aztán Krisztus van mibennünk, szeretete az Atya iránt bennünk ébred válasza a kegyelem által”.

Éppen ezért az Abszolút Szeretet: „kötelesség, kategorikus imperatívusz – nyomatékosítja Balthasar – mely meghalad minden egyéni ’vonzalmat’. Az ember az önmagán túlira, az Abszolútumra rendeltetett: a Szeretet a legbensőjében veszi birtokba őt”. Az Abszolút Szeretet jele: a Kereszt – a hit / remény / szeretet hármasságában élő ember számára ebben a jelben ragyog fel a LÉT. „Az ember csakis ebben a megszólítottágban válik igazán önmagává: arra van teremtvé, hogy *válaszadóként* jusson el önmagához”. Ő az a *nyelv*, amelyet Isten használ, hogy megszólítson mindnyájunkat: ember által a másik embert; s mi Isten fényében lépünk be *saját* világunkba (a „felébredt ember: válasz Isten szeretetére”). Ezért „a véges lényeknek bele kell tanulniuk az önfeláldozó és továbbajándékozó Szeretet formáiba, amelyek a Krisztussal való *eggyé-válás* titkát őrzik” („Már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” – Gal. 2, 20).

„A keresztény cselekvés csupán másodlagos válasz Isten elsődleges tetteire az emberrel” – hívja fel figyelmünket Balthasar („Egész adósságodat elengedtem, nem kellett volna-e neked is könyörölnöd szolgatársadon?” Mt. 18, 32). „Isten minket megelőző tette nélkül a közös emberi természethez kellene mérnünk cselekvéseinket (ami az érdekek egyensúlyát jelenti). Egyedül Isten felfoghatatlan, előlegezett megbocsátásának ténye töri szét az emberi jóindulat korlátait és ártalmatlanítja gőgjének veszélyeit. [...] Az én másodlagos megbocsátásom visszhang csupán, sőt: pusztá engedelmesség. [...] A mérték, amit Isten kiszab, számomra is mérték lesz, amellyel mérnem kell, és amelylyel engem is megmérnek majd”. Ez az Abszolút Szeretet logikája, hiszen a keresztény ember *embertársában* találkozik Krisztussal „Bizony mondom nektek: amit /a Szeretet műveiből/ a legkisebb testvéreim közül eggyel is /nem/ tettetek, azt velem /nem/ tettétek” (Mt. 25, 40-45).

Ezért „a HITben való megigazulás az előfeltétele (mind az ÉN-ben, mind a TE-ben) minden lehetséges keresztény Találkozásnak. [...] Minden egzisztenciális párbeszéd a TE-vel feltételezi, hogy közösen vagyunk *Isten szavában*: a Szeretet *hármasegy párbeszédében*, s ezáltal az Emberré lett Fiú Atyjával folytatott dialógusában. Ez a párbeszéd a legmélyebb a keresztény misztériumok között”. A cselekvéssel az ember a kegyelem révén Isten tevékenységébe kapcsolódik be: *együttléssel Istennel*. Az Újszövetség – Isten szövetsége az emberrel – „a Szeretet harca a bűnös emberrel, a bűnös ember megtéréseért”. Az üdvtörténeti Szentháromság „a Szeretet személyes felhívásával” az Örökkévalóságba emel bennünket.

Urs von Balthasar nagyon komolyan figyelmeztet bennünket arra, hogy „csakis a bűn – el nem ismert, meg nem gyónt bűneink – zárhatnak el bennünket Istentől /és embertársainktól/”. De Isten kegyelme erre is tud megoldást: az Ő akarásával szembeszegülőnek „követ rak útjába”, amelybe keményen belebotlik, megüti magát, s zuhantában felfedezi saját talajtalanságát. „Ezt a csapdát természetesen Isten szeretete jeleként kell értelmeznie”: Isten feléje nyúl, kiemeli őt bilincseiből, szabaddá teszi a/z emberi/ Szeretetre. S akkor a kőben elbotló ráébred Isten „nevelő célzatú” szeretetének különlegességére; felismeri bűnösségét, tévedéseit. Megérti, hogy kezdetleges, felületes szeretete embertársai iránt nem is volt valójában szeretet – s ekkor /és csakis ekkor!/ beismeri bűnösségét. „Ha sikerül radikálisan megtérnie, kinyílik embertársai

felé, s a cselekvésben fokozatosan megtanulja, hogy a LÉT értelme a SZERETET”. Ha Istent *valóban* szeretjük – e szeretet átsugárzik embertársainkra is.

Isten tehát azért teszi a mi vállunkra is a Keresztet, hogy hordozása közben megértsük Krisztus értünk vállalt áldozatának mélységét, s alkalmassá váljunk a részvételre – jóindulatra – együttérzésre embertársaink iránt; esetleg szenvedéseik elhordozására is. De tudnunk kell: „az emberi szeretet soha nem emelkedhet fel az Abszolút Szeretethez, amelyet se felfogni nem tudunk, se méltóképpen válaszolni rá. De *aki hisz* az isteni Szeretet mindenhatóságában – abban a Kereszt megnyitja az embertársai iránti szeretet képességét és felelősségét” (ez a „szentté válás” alapja).

Karl Rahner, a II. Vatikáni Zsinat utáni korszak másik neves teológusa „a keresztény testvériesség” kimunkálásában látja jelenkorunk egyik legfontosabb feladatát. Nyomatékosan hangsúlyozza, hogy „az Isten-szeretet *próbaköve*” a gyakorlati életben a *felebaráti szeretet*. Ez a szeretet magában foglalja létünk beteljesülését: „egész létünk, lényegiségünk megvalósulása – amelyben „átengedjük magunkat Istennek, Ő pedig megajándékoz önmagával bennünket”. Az isteni és az emberi szeretet tehát kölcsönösen feltételezi egymást – sőt, a felebaráti szeretet bizonyos értelemben az Isten-szeretet előfeltétele. „Nincs olyan Isten-szeretet, amely ne hordozná magában a felebaráti szeretetet” – és „csakis az Istent szerető ember képes arra, hogy feltétel nélkül ráhagyatkozzon a másik emberre”, és ne akarja őt a saját céljainak alárendelni. „A keresztény testvériesség tehát magában rejtje az Isten-szeretet titkát”.

Ugyanis „a felebaráti szeretetben két Titok hatol egymásba”; így „maga a Titok: Isten van benne jelen”. Az ember „csak akkor és csak ott tud önmaga lenni, amikor és ahol bizalommal és szeretetben, határtalanul nyitottan a másik / mások/ iránt, átengedi magát annak a megfoghatatlan Titoknak, akit Istennek nevezünk – s szíve kitarul embertársai felé”. Vagyis Isten titkát – éppúgy mint az emberét – „csakis a szeretet csodájában lehet megtapasztalni, elméleti tudással nem”. A Titok csupán annyi, hogy „a Szeretetben egyesülő két személy bensejét ettől fogva Isten tölti ki és határozza meg”.

Ugyanez a Titok tárul fel az Egyház életében, a plébániai közösségek tagjai között is, ha mindegyikük szeretetből, „egyéni szempontjait félretéve a másik javára törekszik” – akkor is, „ha ebből semmilyen ’haszna’ nem származik”. Hiszen „az igazi szeretet önzetlenné tesz, és Isten megfoghatatlan Titkára hagyatkozik”. Ha valaki nem képes szeretetében „szinte magától értetődően kitartani akár keserű csalódások közepette is, akkor fel kell tennie magának a kérdést: vajon nem egoista életmódját kiáltotta-e ki *igazi* szeretetnek?” Fontos tudnunk, hogy „a felebaráti szeretetnek egész életvitelünket át kell fognia”, egész lényünket betöltve – mert „egyedül ez a szeretet vezethet el bennünket a nagyobb szabadsághoz: az önmagunktól való megszabaduláshoz”. Hiszen Isten célja az, hogy minden egyes ember „a világon egyedülálló, olyan személlyé váljon, aki önmagát adja hozzá a szentek közösségének beteljesüléséhez”. Ez Isten Titka, amely a világegyetem teljes átalakítására irányul.

Ugyanakkor „korunkban /újra/ lehetséges a lélekben és szeretetben megvalósult *konkrét közösség* számára a testvériesség magasabbrendű megélése is” – hangsúlyozza

Karl Rahner. Bár ez (sokak szerint) csak a kevesek /szentek/ kiváltsága lehet – vagyis a különleges lelki adottságú embereké; valójában azonban mindenki / bárki számára lehetséges, sőt kötelező! „Szó sincs arról, hogy az átlagember csupán a tisztességes egymás mellett élésre lefokozott testvériességre, valamely ’hasznos szolgálatra’ lenne alkalmas” – mert képtelen „a Végtelenre nyitott személyek egyesülésére”! A keresztény testvériség antropológiája / teológiája szerint – vélekedik Rahner – „két határtalan (szabad) személy érintkezésében, amelyet a végtelen Isten Abszolút Titka vesz körül, megszülethet a legmagasabbrendű szeretet, de csakis a *tudatos szabadság* tette vállalásában”. Ez a Tett, „amely a hétköznapiak alázatában is megszülethet – üdvösségünk forrása”. Tehát az un. átlagember is „minden feltűnés nélkül elvállalhatja azt a lemondást és Istenre hagyatkozást, amely részt ad nekünk Jézus végső odaadásában a keresztben”, s ezáltal „elérheti a Szeretet csúcsát: a másokért áldozott élet boldogságát”. Aki viszont ennek a tudatos tetteknek a vállalásáig nem jut el, az „a *saját hibájából* szeretetre képtelen, elveszett ember”.

„A szabad személy biztosítékok nélkül is képes szeretni” – hangsúlyozza Rahner – csupán döntenie kell: vállalja-e bizalommal a kockázatot, hogy „belezuhan abba a kifürkészhetetlen, határtalan mélységbe, ahol Isten lakozik, akit csak ebben a talajvesztett zuhanásban lehet megtapasztalni. [...] Zuhanását az teszi lehetővé, amit Isten kegyelmének nevezünk”. Csakis e kegyelem ajándékozhat meg bennünket „a feltétel nélküli ugrás szabadságával”; azzal a biztonsággal, „hogy Ő nekünk adta önmagát, s ez végtelen lehetőségeinket valóban beteljesült valósággá emelheti”.

Karl Rahner teológiai szemléletében „Isten szeretetének igazi célja az emberi egzisztencia szabad kiteljesítése”. Természetesen nem úgy, ahogyan azt a profán világ értelmezi (ti. hogy a magunkkal szemben támasztott elvárásoknak megfelelően, önmagunkat igyekszünk ’megvalósítani’). Ellenkezőleg: éppen azáltal, hogy „egzisztenciánk szűk börtönéből kitörve, felebarátaink felé fordulunk”. Hiszen Isten ott lakozik mindannyiunk legbensőjében; de felül is múlt mindnyájunkat; tehát „az szereti önmagát legmélyebb valójában és titkában, aki Istenben szereti önmagát”. És ha e szeretet révén valóságosan megnyílik a felebarát felé, megkapja azt a lehetőséget, hogy az igazi Szeretet által önmagából kilépjen és Istent szerethesse. Emberi lényünk csakis ebben a Szeretetben teljesezhet ki: a másokért / a *közösség javáért* végzett cselekvésben”.

Karl Rahner igen fontosnak tartja a II. Vatikáni Zsinat által előtérbe állított lelkiismereti mozgalmakat, „a keresztény testvériesség” új formáinak elterjedését az egyházi életben belül. „A katolicizmus korábban az ember üdvözülésének kérdését túlságosan törvényszabta modellekben képzelte el – vélekedik. – Az üdvösséget, a kárhozatot néhány olyan parancsolat megtartásától tette függővé, amelyeknek alig van közülük a magasrendű Szeretethez egymással és Istennel”. Holott „a keresztény hit alapja csakis Isten és az ember szeretete lehet”. Még hozzá nem pusztán egy adott „testvéri közösség” belüli kapcsolatokra korlátozódóan. Hiszen „a keresztény testvériesség ma azt kívánja a keresztényektől, hogy az Egyházat valóban *világegyházzá* tegyék”. A II. Vatikáni Zsinat, „amelyen már a Föld csaknem minden népének és kultúrájának képviselői részt vettek”, igen sokat elért e vonatkozásban. „Legfontosabb a liturgiában a

pluralizmus térhódítása”, valamint a latin nyelv használatáról való lemondás a nemzeti nyelvek javára. „Csakis ezek által valósulhat meg minden keresztény és minden helyi egyház egyenjogúsága”.

Természetesen azóta már közelebb jutottunk a Világegyház megvalósulásához. Ferenc pápa komoly lépéseket tesz nemcsak a keresztény egyházak egysége, a lelkeségi mozgalmak erősítése irányában, hanem a *világmisszió* szerepének növelése érdekében is. A felebaráti szeretet magában foglalja ellenségeink szeretetét is, tehát az isteni irgalmasság szellemében megkísérli felkarolni minden elnyomott nép, valamint a hazájukból elűldözöttek, vallásuk miatt meghurcoltak ügyét, s diplomáciai eszközökkel is próbál küzdeni a világbéke megvalósulásáért.

A felebaráti szeretet minbenlétéről, az emberek között kialakuló, egymást segítő-támogató szeretetkapcsolat természetéről Chiara Lubich közvetlen, személyes tapasztalatai alapján szól, így e kérdés gyakorlati megközelítésében ő a 'legilletékesebb' tanácsadónk. Könyveiben világos eligazítást ad arra vonatkozóan, miért s hogyan szervezték lelkeségi mozgalmukat a „tűzhely” /fokolar/ köré, amelyből a Szeretet tüze szétáradt, s mára már átjárta az egész világot. „Az emberiség egész története, éppúgy mint saját személyes élettörténetünk – hirdeti – az isteni kegyelem kiáradásának története”. Ez vezérli a történelmet, s rendezi el a népek, az egyének sorsát: „a legmesszebbmenőig tiszteletben tartva a szabadságot, egy magasabb cél felé irányít bennünket”. Krisztus, leszállva hozzánk a Mennyből, „elhozta nekünk azt a szeretet, amely Istenben ég”; majd kereszthalála és feltámadása után „elküldte hozzánk a Szentlelket, hogy – újraegyesülve az Atyával – az Atyához hasonlóvá tegyen bennünket”. Rajtunk keresztül áramoltatja az Örök Szeretetet mások felé „a többiek szívének mélységéig”, hogy „az Isten-akarta Egységben” a két lélek egybeolvadjon, majd újra kivirágozzon „egyként és különbözőként”. „Ez minden háromságos kapcsolat dinamikájának” az alapja, amiben „a megváltás lehetősége van elrejtve”.

„Éljük tehát Krisztust!” – tűzte ki a célt Chiara annakidején önmaga és társai elé. „Krisztus csupán annyit kér tőlünk, hogy hagyjuk Őt élni magunkban; hiszen ha Isten áll életünk központjában, akkor semmi olyat nem teszünk, ami Krisztus lelkével ellenkezne (ellenállunk a kísértéseknek, a test 'rendetlen' kívánságainak, önző / birtoklási vágyainknak stb.). De ha nem bízunk rá magunkat, nem is tapasztalhatjuk meg gondoskodó atyai szeretetét, amely ott rejlik minden életeseményünk háttérében. „A bűn feletti győzelem eszköze a Kereszt – üdvösségünk záloga”, vallja. Ha hittel és bizalommal hordozzuk keresztünket, ha betegségeinket – fájdalmainkat – kudarcainkat Jézusnak felajánljuk embertársaink iránt érzett szeretetünk jeleként, akkor máris „magunkra öltöttük Krisztust”, vagyis megtértünk. Ha szeretetünkkel, segítőkészségünkkel elébe megyünk testvéreinknek, ha képesek vagyunk bocsánatot kérni és megbocsátani, akkor Jézus megmutatja nekünk az Atya *valódi* ARCát, akinek irgalmas szeretete eltörli minden vétkünk. „Isten nem azért küldte Fiát a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy az üdvözüljön általa” (Jn. 3,17).

Mivel Isten „*elsőként* szeretett mindnyájunkat”: az Ő gyermekei vagyunk, Jézus testvérei. A felebaráti szeretet (amibe azért mindig vegyül némi önzés: önmagunkat

szeretjük a másikban is) „természetes része a természetfölötti, transzcendens Szeretetnek, amelyet a Szentlélek juttat szívünkbe” – hangoztatja Chiara. Ahogy Jézus egygyé vált velünk, amikor emberré lett – „úgy kell nekünk is elválnunk magunkban mindent, ami akadályozza, hogy egygyé váljunk másokkal”. S ha már felismertük, hogy „nem a saját életünk a fontos”, hanem az, hogy Isten Fia értünk, nekünk adta magát egészen, s „mindent megtapasztalt a mi életállapotunkból, kivéve a bűnt” – akkor áldás lesz rajtunk és munkánkon; „életformánkkal tanúságot teszünk a bennünk élő Krisztusról”. Ezért minden közösségben (az Egyházban is) „a szentháromságos Szeretetnek” kell megvalósulnia, továbbadva a bennünk lángra lobbant tüzet másoknak.

Csakis másokban, a *másikban* láthatjuk meg „saját magunk fényét, igaz valóságát [...] s csakis testvéreinkben támadhatunk fel – egy ’másik Jézus’-ként”. Hiszen „ha kapcsolatba léptem a Tűzzel [...] emberségem egybevegyül az istenivel, a bennem élő Krisztus átjárja testvéreimet” /is/; így a Szentlélek segítségével „létrehozom Krisztus Misztikus Testének egy élő és teljes sejtjét”: Isten *tűzhelyét*. „A Szeretet mint tüzes folyam magával ragad mindent, egygyé tesz bennünket a Szentlélek által” – aki nem más, mint az Atya-Fiú „kölcsonös szeretetének eksztázisa”. Eme természetfeletti Egység /az isteni Szeretet misztériuma/ földi vetülete az emberek közti Egység. Aki e „tisztító tűzben” átalakul, az már Jézus szemével tekint embertársaira: „másik Jézus”-ként látja a sok vak, sánta, béma, néma és süket embert, (akik azért betegek, mert nem ismerik fel Isten velük kapcsolatos szeretet-tervét!). S látja feladatát: neki is gyógyítania kell őket az Evangélium által.

S a Tűz, amit Chiara gyújtott, valóban szétterjedt az egész világon a Fokolare által.

A fokolarinók, tanúságot téve az egységesítő Szeretetről – vélekedik Chiara – maguk is közreműködnek a megváltásban (társ-megváltók lesznek). „Isten, aki odaajándékozta nekünk önmagát, azt várja tőlünk – hangsúlyozza Chiara – hogy mi is ajándékok legyünk egymás számára”, s az evangéliumi élet boldogságában élve, „szívek ezreiben ébresszük fel a szeretet-lángot”. „Önmagunkat elemészttve – megsemmisítve – odaajándékozva felebarátainknak, [...] elégyve, mint megannyi egymásra rakott fadarab, a mi teljes halálunkból (önfeláldozásunkból) egyetlen lángnyelvet kibocsátva: a köztünk élő Feltámadott lelkét” – visszavezetjük ember-társainkat az Atyai Házba. „Ez Isten Szeretet-terve, melynek megvalósításában nekünk, keresztényeknek aktívan kell közreműködnünk, hogy végül az egész Világmindenség – megújítva, átformálva (vagyis „átistenülve, Új Földdé és Új Éggé változva”) visszatérhessen az Atyához az Örök Szeretet által”.

Jézus az utolsó vacsorán így biztatta tanítványait: „Bizony, bizony mondom nektek: Aki hisz énbenem, ugyanazokat a tetteket viszi végbe, amelyeket én végbevittem, sőt még nagyobbakat is végbevisz, mert én az Atyához megyek” (Jn.14,12). Vagyis: az Atyához való visszatérte után is *jelen lesz a világban* – ígérte, s tetteit azok által viszi majd végbe, akik hisznek benne. Chiara Lubich azért idézi fel e szavakat, mert úgy véli: a Fokolare-mozgalom tagjai is elhívást kaptak a krisztusi ígéret megvalósítására; Jézus általuk is hatni akar a világra.

Ezért hivatkozik Szent Pálra, aki a korinthusiakat arra figyelmeztette: Uruk távoztával új feladat vár a keresztényekre: „El a régi kovással, hogy új résztává legyetek,

aminthogy kovásztalanok is vagytok! Hiszen húsvéti Bárányunkat, Krisztust feláldozták” (I. Kor. 5,7). A régi kovász: az emberben élő rossz hajlamok, a régi mentalitás maradványai – magyarázza Chiara. – „Ahogy az izrealiták eldobták a (gyorsan romló) kovászos kenyeret az Egyiptomból való szabadulás emlékére”, s kovásztalan kenyérre cserélték, úgy kell a keresztényeknek is az Új Húsvétot – a Feltámadottal való életközösség ünnepét – megünnepelniük. „Ez az a pillanat, amikor a bűn szolgaságából átlépünk Krisztus új életébe”; s a tőle kapott kegyelmi élet által mi is ’kovásztalanok’ leszünk: „korábbi ösztöneinket, szenvedélyeinket, a ’régi ember’ gyökereit kitépve magunkból, Jézus irgalmába vetett tökéletes bizalommal követjük őt”. Ahogy Mária hitt Istenben és elfogadta a neki szánt küldetést, úgy kell nekünk is követnünk Jézust – s akkor „mi is hozzájárulhatunk a világ átalakításának nemes feladatához”.

„A megváltott ember hivatása az – hangsúlyozza Chiara – hogy tettekre váltsa Krisztus ’új parancsolatát’: a Szeretetet az Irgalmasság jegyében”. Mert a Szeretet „kijárja karját az elesettek, a koldusok, a nyomorultak, a bűnbánó bűnösök felé” – cselekedeteit „ugyanazok az érzelmek mozgatják, mint Jézusét”. A megváltott ember „mindent az isteni szeretet-terv részének tekint, s egész lényével a kinyilatkoztatott Igazság megvalósításáért küzd”. Személyisége meghatározójává válik a *hit*: „gyermeki bizalommal fordul Atyja (’ABBA’) felé, s miközben földi életét éli, belemerül a Természetfelettibe: Isten Országába, amely már itt a Földön megvalósul az egymást szeretők körében”. Teljes hittel megkísérli testvérei szemét is rányitni az Egység fontosságára – hiszen Isten szeretete irántunk abban nyilatkozik meg, tehát csakis az Egységben tapasztalhatjuk meg a Gondviselés erejét.

A szeretet művészete – Chiara Lubich felfogásában – a testvéreinkkel való kölcsönös kapcsolataink teljes átformálása. Az elválasztó határok lebontásával (akár a templomban – munkahelyünkön – otthonunkban – szűkebb / tágabb környezetünkben, vagy éppen az utcán, a hajléktalanok, nyomorgók körében) megnyitjuk szívünket mások felé; s akkor meghalljuk, amint Jézus azt súgja fülünkbe: „Velem tetted”, amit másokért tettél. Ez az életszentség útja, amire természetesen meg vannak hívva a világiak is – nyomatékosítja Chiara. Félretéve tehát minden ellenségeskedést, gyűlölködést, az Egység lelkiségének kimunkálásán kell fáradoznunk. S az irgalmat, megbocsátást éppúgy gyakorolnunk kell testvéreinkkel szemben, ahogy azt Isten teszi velünk.

„Ez a Fokolare-mozgalom missziója”. „Ha egyenként szeretjük testvéreinket, azaz a Szentlélek sugallata szerint, akkor lassanként átformáljuk a világot s benne önmagunkat is. Érezzük Krisztus állandó jelenlétét, segítségét, a mélyen átélt Egységet, amelyet csak a Lélek érzékeivel lehet felfogni”. Szívünket hála s alázat járja át: egyre jobban felébred és erősödik bennünk a felebaráti szeretet. Elsajátítottuk tehát a Szeretet Művészetét.

Erich Fromm a *felebaráti szeretetről* is minden misztikum nélkül beszél; mégis úgy, mint olyan *alapvető* fontosságú érzésről, amely áthatja egész életünket. „A szeretet magatartás – írja – a jellem beállítottsága, amely meghatározza az illető személy viszonyulását a világ egészéhez. [...] Ha igazán szeretek egy embert, akkor minden embert

szeretek, szeretem a világot, szeretem az életet”. Sőt: önmagamat is *a másikban* szeretem. „A felebaráti szeretet magában foglalja a minden / bármely ember iránti felelősségérzetet, gondoskodást, tiszteletet – a kívánságot, hogy segítsük mások, a közösség életét”. Erről a szeretet-fajtáról beszél a Biblia, amikor azt mondja: „Szeresd felebarátodat!” De önmagunk szeretetét sem szabad egoizmusnak tartanunk. „Hiszen nincs olyan emberfogalom, amely ne foglalna magába engem is. A fenti bibliai parancsban kifejeződő eszme feltételezi, hogy az embernek saját integritása és egyetlen volta iránti tisztelete, a tulajdon *énje* iránti szeretete és megértése elválaszthatatlan a másik individuum iránti tisztelettől és megértéstől, ami feltételezi a *bármely* más *lényre* irányuló szeretetet is”. A szeretet nem érzelem, hanem „tevékeny törekvés a szeretett személy fejlődésére és boldogságára”.

A szeretetre való képességre a „genetikailag meghatározott egyedek” (család, rokonság, tágabb környezet) szeretése közben teszünk szert – hangsúlyozza Fromm. Azonban csupán „a saját húsomat-véremet szeretni nem nagy teljesítmény” – a valódi szeretet csak akkor bontakozik ki bennünk, amikor „cél és érdek nélkül” szeretünk valakit s „átéljük az *eggyé válás* élményét”. Lélektani értelemben véve „a szeretet arra irányuló *szükséglet*, hogy legyőzzük az elkülönültségből adódó szorongásunkat”. Az egymás iránti *részvét* a közös fájdalmak, megpróbáltatások átéléséből fakad; magába foglalja az *azonosság* élményét (mindnyájan *egyek* vagyunk, szellemi gyökereink az EGY-ből táplálkoznak). A szeretet tehát olyan *erő*, amely szeretetet teremt: vonzza és étellel tölti fel a másik embert, aki tovább-sugározza ezt az erőt.

Az önző ember önmagát se képes szeretni, sőt! – gyűlöli önmagát és a másik embert, így állandóan frusztrált, lelkiileg üres – hívja fel figyelmünket Fromm a negatív önszeretetre is. Aki pedig túlzóan csak másokkal törődik, ezzel kompenzálja azt, hogy képtelen szeretni bárkit (neurotikus önzetlenség). E. Fromm Meister Eckhart véleményét osztja: „Ha szereted önmagadat, mindenki mást úgy szeretsz, mint saját magadat; de amíg mást kevésbé szeretsz, mint önmagad, addig magadat sem szereted igazán. Ha viszont mindenkit *egyformán* szeretsz – akkor *EGY személyként* szeretsz mindenkit, magadat is beleértve”.

Fromm mint lélekismerő szakember, arra is felhívja a figyelmet, hogy az (elsődlegesen) *kreatív* beállítottságú személy *hisz* a saját emberi erőiben (megtanult úrrá lenni a nárcisztikus érzelmeken – szenvedélyeken, mások kihasználásának vágyán, az anyagiak iránti mohóságon stb.). Ezért *szabadnak* érzi magát, s van bátorsága Istenre (azaz saját *belső* erőire!) hagyatkozni céljai, elképzelései megvalósításában. S mivel karizmatikus elhívottság munkál benne – megpróbálja sajátos emberi értékeit másoknak is továbbadni. Akiben nincs meg ez az erő, az fél önmagát átadni más(ok)nak – vagyis fél a szeretettől. Inkább visszahúzódik önmagába, s végül elmagányosodik.

Igazán szeretni azonban csak az tud – hangsúlyozza Fromm – aki képes „egyedül /is/ lenni önmagával”, vagyis minden *hamis* kapcsolatot lehántott magáról. Ehhez nagy önfegyelemre, koncentráló képességre, meditációra van szükség; csakhogy a magányt általában nehezen viseli a legtöbb ember. De ha már el tudja hárítani azokat a jelenségeket, érzéseket, amelyek elterelik figyelmét a *belső* hangról, akkor

hamar kialakul személyes kapcsolata Istennel – s így önmagával is. A *szeretet művészetének* elsajátításához tehát „mély hitre van szükség, amely az egész személyiséget áthatja”. A *hit* voltaképpen nem más Fromm szerint, mint az ember érzelmi / gondolati *tapasztalataiban* gyökerező meggyőződés, amely a másik megbízhatóságát / is/ feltételezi. Az ember tehát bízik saját tapasztalatainak igazában, ezért megbízik a másik emberben is.

A modern társadalmakban azért satnyult el a szeretetre való képesség – vélekedik Erich Fromm – mert a „lazasághoz” szokott modern emberből már hiányzik az önfegyelem, türelem, sőt az akaraterő is. Az önzésre, többnyire érdekkapcsolatokra épített, felszínes, a látszatot előtérbe helyező társasági élet híján van a felebaráti szeretettel átitatott, mély, bensőséges összetartozásnak; hiszen csak az képes valódi, kölcsönös kapcsolatok építésére, aki bízik önmagában és a többi emberben, mindnyájuk személyiségének *stabilitásában*. Ezért „nincs a modern életnek belső kohéziója”. Aki nem termékeny – „teremtő” – „számos élet-szférában, az a szeretetben sem az”. A termékeny és tevékeny felebaráti szeretet nem vár viszonzásra, nem sértődik meg a kisebb-nagyobb bántások, igazságtalanságok miatt, meg tud bocsátani; s ezáltal szinte észrevétlenül hat másokra. Aki nem patikamérleglen méri, hogy az „adok-kapok” egyensúlyban van-e nála, az egyszercsak észreveszi, hogy mind több embertől kap szeretetet és viszonzást. És akkor semmihez nem fogható boldogságban lesz része: valóban egynek érzik magát a többiekkel.

Erich Fromm szerint a *szeretet minden* típusának, *változatának* alapja a felebaráti szeretet. Ebből fakad az *irgalom*, a társadalmi *felelősségvállalás*, az elesettek, tehetetlenek, a nehéz helyzetben lévők, a perifériára szorultak iránti *szolidaritás*. A velük való cselekvő, segítőkész törődésből senkit, az „idegeneket” sem szabad kirekeszteni, sem etnikai, sem vallási, sem társadalmi különbségtétel alapján. Hiszen a felebaráti szeretet minden emberi lény iránti szeretet kell hogy legyen. A kreatív, egészséges személyiség az adásban átéli saját benső erejét, vitalitását – s ez örömet szerez neki, hiszen bőkezűnek, túláradónak érezheti magát. Mindazt átadja másoknak, ami benne eleven, miáltal a megajándékozottakban is életre galvanizálja a személyiség-erőket, s így adakozóvá teszi őket is. Ezáltal a közösség egésze új életre kel; s talán az elesettekben is felébred az önmagában s másban bízó *én* cselekvő ereje, s így „meggyógyul” („Segíts magadon, Isten is megsegít!”).

Vagyis az „adást” Fromm szerint nem lehet csupán az „adományozásra” és a konkrét segítségnyújtásra korlátozni; mert aki hitet – erőt – optimizmust sugároz magából azokra, akik ennek híján vannak (a csüggedőkre, remény nélküliekre), az esetleg többet ad önmagából nekik, mint aki alamizsnával könyörül rajtuk. Természetesen, azt meg kell érezni, mikor melyik „adás-formára” van szükség.

III.

A házastársi szeretet

(A CSALÁD)

A felebaráti szeretet sajátos, mindennél szorosabb változata a házastársi szeretet, amelyre – ha elég szilárd – a család épül; vagyis amelynek, mint élő sejtnek az Élet szövetében, fontos társadalmi funkciója /is/ van.

Sajnos, az ezredforduló tájékán nálunk, Kelet-Európában is járványként kezdett terjedni a válások száma (ami a nyugat-európai társadalmakban már évtizedek óta megszokott); s ez annak a jele, hogy a házasság mint intézmény egyre inkább elveszítette vonzerejét. Mára már jelentősen megsaporodtak Magyarországon is a szabad együttélési formák, egyre több a házasságon kívül született vagy „mozaik-családban” élő gyerekek száma – akik majd felnőtt korukban ugyanezt a mintát fogják követni. Ez elsősorban arra utal, hogy baj van a házastársi szeretet-kapcsolatokkal, felelősségvállalással, s különösképpen megromlott a férfi-nő viszony. Aminek természetesen nem csak (és nem elsősorban) a nők munkavállalása, megerősödött hivatástudata az oka; sokkal inkább az, hogy megkopott a felek egymással való bizalmi, szeretetkapcsolata, s egyre inkább egymás „birtoklásának” a vágya, esetleg egymás „eszközként” való felhasználása, nem pedig az egymással való „bánni tudás” régi-szép művészete alakítja a párok viszonyát.

De azt is látnunk kell, hogy a /neo/liberális eszméken, az egyre agresszívabb feminizmuson, sőt az irracionális gender-elméleten iskolázódott újabb nemzedékek szemében a hagyományos szentségi házasság már-már hitelét veszítette. A férfi-dominanciájú (feudális) családmoddell (amelyben a nő a férjét és családját „kiszolgáló” szerepre volt kárhoztatva) ma már – érthetően – szinte egyetlen feleség sem tartja elfogadhatónak; annál is inkább, mert a család megélhetéséhez munkavállalásával neki is jelentősen hozzá kell járulnia. Arról nem is beszélve, hogy a „háztartási alkalmazott” röghöz-kötöttségét nem szívesen vállalja egy mai nő egész életén át, valamint azt sem, hogy férje pályájának „menedzselése” legyen a legfontosabb életcélja. A családon belüli „munkamegosztás” művészetét pedig ma még igen kevesen ismerik

A férfinak is el kell/ene/ fogadnia, hogy asszonya részt kíván venni a társadalmi élet különböző szakterületein, nem akarja bezárni magát örökre a „babaházba”, mert neki is van *saját hivatása*, tevékenységi köre a családon kívül, illetve otthoni munkája mellett. Az a férfi, aki nem respektálja felesége személyes, belülről fakadó törekvéseit, és minden eszközzel igyekszik letörni ambícióit – ahelyett, hogy segítené őt ezek megvalósításában – az bizony nem csodálhatja, ha egy szép napon elveszti biztonságosnak hitt háttérét. Manapság már csakis az olyan családok tölthetik be funkciójukat, amelyekben a nő is „egyenrangú” (ha nem is minden tekintetben „egyenjogú”) félnek számít, s így bizonyos fokú munkamegosztás van a családon belül. Természetesen, az „okos asszony” választási lehetőséget hagy férjének, hogy az otthoni sokféle teendő

közül azt vállalja, ami hozzá legközelebb áll – s így elkerülük az állandó zsörtölődést, szemrehányást. A férfi is szívesen könnyíti felesége terhein, ha ezért elismerést és köszönetet kap. A házastársi viszony minősége, a férj segítőkészsége javarészt a felek közötti egyetértésen, a jó kommunikáción és a női kedvességen múlik.

Jó és tartós házasságra természetesen csak akkor van esélyük a feleknek, ha férj és feleség között nem csupán érzelmi-érzéki, de nem is érdekekre épülő kapcsolat alakul ki, hanem egymást kölcsönösen megértő-támogató szeretetet, amelyben mindketten a másik személyiségét helyezik előtérbe, s amelyben mindkét fél *biztonságos felebaráti* szeretettel, odaadással segíti egymást adottságaik kibontakoztatásában, terveik, feladataik közös megoldásában. De ezt csakis akkor képesek megvalósítani; ha elég szilárd a hitük és Istenhez való viszonyuk (külön-külön és együtt) Ennek híján nem csoda, ha a számtalan nehézség, rájuk háruló teher közepette meginognak biztonságukban, s elhomályosul bennük az ifjúkorban tett fogadalom ereje („holtomiglan – holtodiglan”).

Martin Buber a tartós, meghitt párkapcsolatot /is/, mint minden *lényegi* emberi kapcsolatot a TE-hez való viszony mélységéből, szilárdságából eredezteti: „Minden igazi felebaráti viszony (a házasság is) TŐLE, az eredettől, a FORRÁSBól származtatható”. Csakis akkor, ha mindent – egész életünket – Isten színe előtt éljük, lesz a másik ember a számunkra TE. Ha eltávolodunk az ÖRÖK TE-től, házastársunk is „idegen” lesz számunkra. Csakis a középpont újrafelismerése (a „*megtérés*”) támaszthatja fel elfeledett-eltemetett viszony-alkotó képességünket, újíthatja meg társunkkal való kapcsolatunkat, egész környező világunkat. „Amikor megérezzük Isten jelenlétét saját életünkben,” feltárul előttünk az ős-titok: csakis Istenben találkozhatok ember-társammal, a TE-vel, aki által ÉN-né lehetek. Vagyis az ember csak akkor él igazán, „ha a Szellemben él; ha egész lényével képes válaszolni a neki rendelt TE-nek, akivel mély felebaráti kapcsolatba lép”.

E kölcsönös kapcsolatban meghal mindkét fél EGO-ja és feltámad szellemi szubsztanciája. Életük a továbbiakban: *együtt-létezés*: a két szubsztancia egymásba hatolva, kölcsönösen áthatja egymást *minden életszférában*. Csak aki Istennel *valóságos* viszonyba lépett, képes arra, hogy személyes szférájában *valóságos*, kölcsönös kapcsolatokat alakítson ki. Hiszen képtelen lenne arra, hogy életét kettéosztva, az ÉN – TE viszonylatában valóság nélküli, ÉN – AZ kapcsolatban éljen, annak felszínes könnyelműségét, élvezeteit kihasználva – s eközben Istennel szoros kapcsolatban maradjon. Vagyis az érett, sorsáért felelősséget vállalni tudó személy a párkapcsolatát is mélyen, felelősségteljesen alakítja: szabadon dönt életelveiről, cselekedeteiről; nem vesz részt az AZ-világ léha, felületes viszonyrendszerében.

A *valódi* házasságban – Buber szerint – mindkét fél kölcsönösen kinyilvánítja egymás számára a TE-t – s ez a TE egyikük számára sem marad ÉN (vagyis lemondanak önző EGO-jukról). A házasság valójában az a „metafizikai és metapszichikai faktum”, amelyet a szeretet-érzés csupán kísér. „Ha a pár ezt a faktumot nem ismeri, ha az erotikából is kivonnak mindent, ami az ÉN-re vonatkozik, vagyis az egyik fél a másikban csak önmagát élvezi, s egyik sem teszi a másikat jelenvalóvá – mi marad?” Ha az ember

szabadjára engedi az ÉN – AZ viszonyt, „a szüntelenül növekvő AZ-világ benövi és fölbe nő: a saját ÉN-je is felolvad az AZ-ban”. Végül „a fölötte lebegő lidérc és a benne lakó kísértet” – vélekedik Buber – megvallja egymásnak, hogy „megváltatlanok”. „Azt az embert viszont, akinek belső szabadsága biztos lábakon áll, nem nyomasztja a külső valóság”. Tudja, hogy „halandó élete lényege szerint ingamozgás a TE és az AZ között. Elég neki, hogy újra és újra átlépheti a szentély küszöbét, amelyet mindig újra és újra el kell hagynia; de ez számára rendeltetésének része: ott ismerte meg a Sorsot. Így újra és újra felizzik benne a Szellem – aminek a világi szférában ki kell állnia a próbát: megmarad-e, ami felizzott, avagy szertefoszlik?!”

Mivel Isten Abszolút – azaz nem relativizálható – személy, ezért a vele kapcsolatba lépő embernek nem kell elfordulnia semmilyen más ÉN – TE viszonytól. Ebből a tényből fakad minden ember szellemi / természeti *személy*-volta: „Isten abszolút mi-voltát viszi magával minden más személlyel való viszonyába”. Ezeket Istenhez emeli, és „Isten színe előtt” átváltoztatja őket. Isten, mint Abszolútum, feltétlen felé-fordulást kíván tőlünk. Teremtő, kinyilatkoztató, megváltó tettekben közvetlen viszonyba lép velünk; vezet, gyámolít bennünket, hat ránk, átölel – de mi nem tehetjük ugyanezt. Ezért a *kölcönösség* csak a felebarátunkkal / házastársunkkal való viszonyunkban realizálódik; „Isten felé pedig tanúságtétellel bizonyítjuk hűségünket, amely a *hitre* épül”.

Vagyis a házasságot /is/ Isten iránti elkötelezettségünk, Isten előtt való felelősségünk, Istennek odaadottságunk emeli ki világi kapcsolataink köréből – felbonthatatlansága ezért *szakralitásában* rejlik. Amit Isten előtt megkötöttünk – azt senki nem választhatja szét. Ez már az Ószövetségi szemléletnek is része volt (bár a férj ’válólevelet’ adhatott asszonyának, de a házasságtörést már akkor is a legnagyobb bűnök közé sorolták: megkövezés járt érte).

Chiara Lubich ugyancsak a felebaráti szeretet egy sajátos változatának tekinti a házastársi szeretetet, amelyet ő is a felek Istennel való folyamatos, személyes kapcsolatából eredeztet. Úgy véli: a szentségi házasság megadja a kegyelmet és az erőt a szerelmi láng elmúltá után is a házaspár szellemi-testi egységének fenntartásához a családi tűzhely melegének megőrzéséhez. Hiszen a család élete a „szentháromságos életben” gyökerezik: ahogy az isteni személyek között folyamatosan áramlik a szeretet egymás felé, ugyanúgy áramlik-kering az a családtagok körében is. Ez a szeretet a családtagok egymás kölcsönös segítésében, a belső harmónia kialakításában és az Istennek tetsző élet megvalósításában realizálódik. Az ideális család tehát: *szeretetközösség*. „Minden családnak megvannak a maga igényei, törvényei – hangsúlyozza Chiara. – Közös az asztal, közösek az anyagiak, a családtagok kölcsönösen segítik egymást, fájdalmuk / örömük egymáséi, mindenki aggódik a másikért, és a bajban közösen keresnek, Isten segítségére támaszkodva, megoldást. [...] Ha valamelyikük beteg, a többiek együttszenvednek vele, egyikük mellette éjszakázik, ápolja; másikuk gondoskodik a szükséges anyagiak előteremtéséről” stb. Közös az ünnepeik – közös az örömük – fájdalmuk – közös a gyászuk is.

Chiara Lubich tehát a Fokolare szentségi elveit a világi emberekre, a családokra is kiterjeszti – mindennek a kulcsa: az Egység. Ő azt tanácsolja: ha mód van rá, három

generáció éljen egy fedél alatt, vagy legalábbis egymás közelében, hiszen így tudják egymást kölcsönösen mindenben segíteni a családtagok. Az idősek bölcs tanácsai nélkülözhetetlenek a fiatal szülőknek, s megkönnyítik számukra a kenyérkereső munkát, a család jólétéről való gondoskodást. A nagyszülők szerepe az unokák nevelésében / is/ felbecsülhetetlen. Ha pedig eljön az idő s az öregek már rászorulnak, a fiatalok könnyebben tudják gondozni őket. Vagyis minden a kölcsönösségre épül, mint a jól működő szakrális közösségekben; a szolidaritás, a megértés, egymás iránti türelem, megbocsátás stb. erények teszik meghitté a közös életet. Ez pedig a felebaráti szeretet megvalósulása felső fokon.

A *sakrális család* mintáját Chiara az őskeresztény közösségek életformájában fedezi fel. Hiszen „Isten gyermekeinek családja” már a legelső időkben a javak megosztására, az IGE mindennapi hallgatására s az annak szellemében való cselekvésre törekedett. A közös ima, a kenyértörés, az eukarisztikus lakoma nap mint nap felidézte Jézus utolsó vacsorájának emlékét. Az életközösség gyökere a kölcsönös szeretet volt, amely széttephetetlenül össze-fűzte a közösség tagjait, s lehetővé tette, hogy mindenki a testvéreinek érezze a másikat, s akár az életét is feláldozza a többiekért.

Az Eukarisztia örzi és megeleveníti ma is ennek a szeretetnek a tüzét, s megtanítja a családoknak, hogyan szeressék egymást „szentháromságos szeretettel”: Az Apa – Anya kölcsönös szeretetéből születő 3. személy, a gyermek, akiben a saját individualitásukat felülmúló, magukat egymásnak ajándékozó szülők találkoznak (kommunió). „Lám, hárman vannak ők (’a Szerető – a Szeretett és a Szeretet’), amely örökre összeköti a két felet, akik *egymás szabadságának, másságának elfogadásával* és tiszteletben tartásával alkalmassá válnak arra, hogy szabad kapcsolatokra képes *személyt* neveljenek gyermekükből”. A közösségen belül ki-ki megőrzi és megerősíti *saját* egyéniségét, *szubsztancialitását*, ugyanakkor létrejön közöttük az a *természetfölötti*, lelki egység, amely individuális érdekeiken átemeli őket.

Az Atya tervének (ti. hogy a szentháromságos életformát kiterjessze az egész emberiségre) megvalósításához a „család-sejtek” nagyban hozzájárulnak. A *hűség* egymáshoz és a szeretet-parancshoz az egyre izzóbb-lángolóbb egység kialakulásához vezet; a családok a *hit* által egyre mélyebben alámerülnek abba a titokzatos valóságba, amely az egymást szerető egyének között külön-külön és együttesükben is kialakul (ez a *szeretet misztériuma*). „Azért tudjuk szeretni egymást, mert ajándékként megkaptuk a Lelket, amely az Atyával és egymással is egyesíti Isten gyermekeit”. És betöltjük Jézus parancsát: „Amint én szerettelek, úgy szeressétek ti is egymást” (Jn 13, 34).

A jó házasság tehát – Chiara felfogásában – már itt a Földön előlegezi a szentháromságos élet megvalósulását: egyik személy se fontosabb, értékeesebb a másiknál (ki ebben, ki abban domináns – mindenkinek mások az adottságai). A családtagok mindegyike magába foglalja a többiekét, mégis mindegyikük önálló személy marad: minél inkább egybekapcsolódnak, annál inkább egyenlőek lesznek – vagyis mindnyájuk személyisége *erőt nyer* az Egységből. Ugyanis egymás *énjének* átjárása, áthatolása: kölcsönös perichoresis („Te bennem vagy, és én Tebenned”). Az egymásban-létezést a *kegyelem* útján az Atyával is megélhetik (függőleges perichoresis); s akkor a család egésze az isteni életben

megszentelődik. „Mert abban, aki megsemmisül, s akik egyesülnek kölcsönösen megsemmisülve egymásban, életre kel Krisztus és Krisztusban az Atya”.

Aki szeret, az mély egységbe kerül Krisztussal. És „ebben az Isten-akarta Egységben a két lélek eggyé olvad, majd újra kivirágzik, egyként és különbözőként.” Mert „a Szent-háromságos ontológiában már nem a szubsztanciáé az elsőség, hanem a *személyé*, aki beleilleszkedik az isteni önajándékozás dinamizmusába, s maga is ajándékozza magát önmaga – léte – másokkal való kapcsolata teljességében”. Most már Isten szemével tekint önmagára és embertársaira, s „istengyermekké válhat ő is a Szeretet kölcsönös ajándékozásában”. Minden istengyermek küldetését (így a szakrális család tagjaiét is) az Atya formálja ki a lélekben, s a megtermékenyítő kegyelem segíti a kibontakozásában.

Chiara Lubich felfogásában kitüntetett szerep vár a szakrális családokra a tekintetben, hogy valóban megvalósuljon Jézus „új parancsolata”: a SZERETET-parancs. S akkor Isten országa már itt a Földön jelen lesz azok között, akik szeretik egymást, akik harcolni tudnak a szeretet erejébe vetett hitükért az életellenes viszonyok közepette is. Aki sértetlenül megállja a „tüzes próbát”, az megtapasztalja Isten erejét saját létén belül: Isten mindig megjutalmazza kitartó és hűséges gyermekeit. „Istennél semmi sem lehetetlen”. Irántunk való végtelen szeretete arra hív bennünket, hogy mi is hozzájáruljunk „a Szeretet civilizációjának” megteremtéséhez, megértve, hogy a világ minden tekintetben „az Egység felé halad”. A jól működő, a szentháromságos életet élő keresztény családok tanúságot tesznek Isten országának evilági megvalósíthatóságáról.

Erich Fromm ugyancsak a felebaráti szeretetet tartja a tartós párkapcsolat nélkülözhetetlen alapjának. A „lángoló szerelem”, amely a másik személlyel való abszolút azonosulásra, „örök” összetartozásra, sőt a teljes eggyéolvadásra törekszik, rendszerint hamar el is lobban. Hiszen az embernek szüksége van még *a házasságon belül is* bizonyos mértékű autonómiára, sőt sokszor arra is, hogy egyedül legyen „önmagával”; ugyanis az állandó összezártság, a szabadság teljes hiánya igen hamar egymás „megunásához”, vagy egyik fél korlátlan akarat-érvényesítéséhez, a másik alárendeltségéhez vezet/het/. A felebaráti szeretet viszont a két személy „egyenrangúságára” épül; így valóban tartós és mély, jó esetben „örök” lehet, mert képes a feltöltődésre, megújulásra, mindkét fél önállóságának kölcsönös elismerésére, s hiányzik belőle az alárendelődés követelménye. Ha a barátságot a férfi-női princípium egymást kiegészítő polaritásának *erotikus vonzása* hatja át, akkor az „az élet minden vonatkozásában a teljes elkötelezettséghez vezethet”. Ami nem zárja ki a többi embertárs iránti nyitottságot, hiszen mindkét fél többirányú viszonyrendszerben (munkatársi – közösségi – baráti és társadalmi kapcsolatokban stb.) *is* él (tehát a házasság nem szeparálja el őket a világtól, felebarátaiktól).

Minden emberben önmagán belül is megvan a férfi-női polaritás, amelyek kiegészítik a párkapcsolatban egymást (tehát a „férfias” nő többnyire egy „nőiesebb” férfihoz vonzódik és fordítva). Ez a polaritás *minden* kreativitás alapja, így az interperszonális kreativitásé is; ezért csak azok a párok tudnak harmonikusan együtt élni – hangsúlyozza Fromm – amelyek között ez a kétféle, egymást kölcsönösen kiegészítő vonzás

egyensúlyban van. Az *érett párkapcsolat* alapvető feltétele, hogy „létem legmélyéből szeretem választottamat és őt is legbenső lényege szerint élem át”, *elfogadva* személyiségét, alap-tulajdonságait. A választásnak tehát tudatos, akaratlagos, kölcsönös vonzásra kell épülnie, s csakis akkor lesz ’gyümölcsöző’, „ha mindkét fél *saját* léte középpontjából kapcsolódik a másikhoz”. „Csak ebben a centrális létezésben van emberi valóság, [...] csak itt van meg a *szeretet alapja*”.

Ezért nem lehet ma már egyszerűen a hagyományos férfi-női szerepleosztásban vizsgálni a házasságot. A női személyiségnek is szüksége van a szabad önkibontakoztatás feltételeire – nem tud és többnyire nem is akar alárendelt szerepet betölteni. Ezért a pároknak bizonyos függetlenségre /is/ szükségük van, és a *személlyé válás* folyamatában kölcsönösen támogatniuk kell egymást, elegendő szabadságot adva egymásnak benső „hivatásuk” követéséhez. Ebben segíti őket az egymáshoz fűződő mély, erotikus vonzerő, amely áthidalja a köztük levő esetleges ellentéteket. „A szerelmi egyesülésben mindkét fél újjászületik, *én*-központú gondolkodásmódja feloldódik az Egység-élményben”, így a *másik énje* válik fontosabbá mindkettejük számára. Fromm arra is figyelmeztet: azok, akik nem nyitottak a transzcendenciára, az egyéniségüket elválasztó korlátok meghaladására (vagyis nincs közös Isten-élményük), azok előbb-utóbb elhidegülnek egymástól, mert saját egyéni kívánságaik a fontosabbak, s új és más „kalandra” vágyva inkább a „változatosságot” hajszolják.

Csakis az az ember tud hinni és bízni a másikban – hangsúlyozza Fromm – aki „jóban van” Istennel és önmagával, s ezért szereti is önmagát. Hinni és bízni egy másik emberben azt jelenti, hogy „biztosak vagyunk az ő alapvető tulajdonságainak, személyisége magvának, szeretetének állhatatosságában”. Ezért a *hit* minden közvetlen emberi kapcsolatnak (barátság, szerelem) nélkülözhetetlen alapja. „Aki bízik társa viszont-szeretetének megbízhatóságában, s vállalva a kockázatot, elkötelezi magát egy egész életre, az nem birtokolni akarja a másikat, hanem önmagát, egész lényét adja neki (kölcsönösen ajándéknak tekintve magukat egymás számára). Mindketten tudják, hogy létezik egy *mag* a személyiségünk mélyén, amely *megváltoztathatatlan* és amely kitart életünk végéig a változó körülmények között is, a változó nézetek és érzések ellenére. Ezen a magon alapul identitásunk biztos tudata”.

Erich Fromm tehát úgy véli: csakis akkor lehet tartós és egészséges egy párkapcsolat, ha odaadó, *kölcsönös* szeretetre épül, ha mindkét fél *adni* /és nem kapni/ akar benne. Tisztelniük kell egymás integritását, belső szabadságát, személyiségük alapvető mozgatórugóit; ne akarjon egyik fél se hatalmat a másik fölött. Nem arra van szükség, hogy a társak ugyanazt gondolják-mondják mindenről, hogy mindent „együtt”, „egyformán” tegyenek, vagy mindig azt, amit a másik kíván tőlük – sokkal szorosabb kapcsolatban maradnak egymással hosszú távon, ha „mankó nélkül” is megállnak a saját lábukon, és bizonyos mértékben, bizonyos vonatkozásokban függetlenek egymástól. Az „egység” nem az egyformaság, nem is az alárendeltség következménye, hanem a különböző nézőpontok folyamatos egyeztetéséből, kiegyenlítődéseéből fakad.

A kreatív személyiség az *adásban* éli meg saját vitalitását, bőkezűségét – hangsúlyozza Fromm – mindazt átadja társának, ami *eleven* benne; általa társában is életre

galvanizálódnak *saját* személyiség-erői. „Kapcsolatuk így lesz termékeny és egymást segítő”. „Ha szeretem a másik személyt, akkor azzal érzem egynek magam, *aki ő* – és nem azzal, akinek /az én elképzelésem szerint/ „lennie kellene”. Vagyis nem azt várom tőle, hogy engem „szolgáljon”, hanem azt, hogy a *maga módján* fejlődjön, bontakozzon ki – „én pedig önként kívánok megfelelni az ő igényeinek, elvárásainak”. Ha ez a készítés kölcsönösen megvan mindkét félben – akkor lehet csak teljes az összhang, és akkor boldog a házasság.

Erich Fromm még arra hívja fel figyelmünket a jó párkapcsolatot illetően, hogy adottságaink, természetünk, érdeklődésünk, társadalmi háttérünk természetesen különböző – bármennyire is EGYEK vagyunk mindnyájan mi, emberek. „Minden ember egyszeri és megismételhetetlen létező”. Ezért nem mindegy, *kivel* kötjük össze sorsunkat. Az, hogy kihez vonzódunk, mindenkor személyes döntésünkön és felelősségünkön múlik (és az is, hogy *kihez nem!*). Elvileg *bárkit* tudunk szeretni felebaráti szeretettel; de házastársunk *kiválasztása*, és az, hogy „örök szeretettel” tudjuk szeretni őt – mindkettőnk *egyéni, egyedi* adottságainak függvénye. Viszont „a párkapcsolat mindig több, mint két meghatározott személy merőben individuális kapcsolata”: *valódi* összetartozást, ön- és emberismeretet, egymással való törődést kíván – tiszteletet, felelősségtudatot egymás személyisége és sorsa iránt. Nem egyszerű, netán múltó érzelem, hanem állandó kihívás, készenlét, „tevékeny törekvés, mozgás, növekedés, együttműködés”. Valójában *saját szeretni-tudásunkban* gyökerezik – tartóssága, harmóniája tehát szintén „*a szeretet művészetének*” elsajátításán múlik.

És mit mond *Ferenc pápa* a modern házasságokról, a jelenkori családok helyzetéről?

Ferenc pápa 2014 őszén „a család évének” szentelte a 2015-ös esztendőt, s mindazt a tudást, tapasztalatot, amely az egyes országokban, a föld minden pontján ebben az évben a püspöki konferenciákon elhangzott, s amelyeket a bíborosi konzisztórium az évet lezáró pápai szinóduson összegezett, közzétette az *Amoris Letitia* c. pápai enciklikájában (*A családban megélt szeretetről*). „Miként a szinódusi atyák jelezték – írja a bevezetőben – a házasság válságának számos jele ellenére a család iránti vágy továbbra is eleven – főként a fiatalok között”. E vágyra válaszként „a családra vonatkozó keresztenyi üzenet valóban örömhír”.

„A házasság a szív döntése – hangsúlyozza – az egész élet megosztására való vállalkozás, amely bevonja mindkét fél teljes személyiségét, egész létezését a döntésbe”.

„A szeretet után, amely istennel egyesít bennünket, a házastársi szeretet ’a legnagyobb barátság’ – emeli ki a pápa Aquinói Szent Tamás nyomán – olyan egység, amely az igazi mély barátság jellemzőit /is/ magába foglalja” (kölcsönös önátadás – gyengédség – stabilitás – a másik javának keresése, tisztelet egymás iránt stb.). A közösen felépített élet folyamán kimunkált közös nézetek, nyitottság az életadásra, egység a család összetartásában, a jövőendő életre szóló kölcsönös elköteleződés, hűség, a nehézségek, próbák kiállása – mindez kegyelmi ajándék, ha két ember szeretet-kapcsolatára épül. „A szeretet magában foglalja azt az érzéket, hogy szemléljük és értékeljük azt, ami a másik személyiségében szép és szent, ami túl van a szükségleteinken. [...] A szeretet megnyitja a szemet,

és megláttatja, mit ér egy emberi lény. [...] A házasság mint társadalmi intézmény oltalom és eszköz a szeretet érlelődéséhez, a másik melletti kitartás erősítéséhez – így tudja betölteni küldetését a társadalomban”. Egy férfi és egy nő szoros kapcsolata, „amely az ember *társas* jellegében gyökerezik, s a Végtelen Szeretetből /a Szentlélekből/ táplálkozik; Isten kegyelméből átfogja az egész személyiséget”.

A szeretet „erotikus dimenziója” (a szublimált szenvedély) – hangsúlyozza Ferenc pápa – „ajándék, amely megszépíti a házastársak találkozását” (az Egység forrása: a kölcsönös önátadás). A házasságon belül mindkét fél a „személyes növekedés” útját járja, külön-külön és együtt. „A hosszú évek során a szeretet nem tűnik el: a felek újra és újra egymást választják, egymáshoz akarnak tartozni – hiszen társuk személyes identitása, amely egykor meghódította szívüket, mindvégig megmarad”. A szilárd házastársi kapcsolatra épülő családi közösség „a megszentelődés és a misztikus növekedés valódi útja a mindennapi életben: az Istennel való bensőséges egyesülés eszköze” (a szeretetre épülő családban tárul ki igazán a szív egymás és isten felé). „Ha sikerül Krisztusban egyesülniük, az Úr megvilágítja az egész család életét” (hiszen a Szeretet az egyetlen valódi Világosság).

Az ilyen család képes elviselni a legnagyobb megpróbáltatásokat is: „a fájdalmakat, problémákat az úr keresztyével egyesítve élik át, s a keserű órákban olyan *egységben* vannak az elhagyott Jézussal”, hogy minden nehézségen túl tudnak jutni. „Életszentségüket a Szentlélek kegyelmével házaseletükön keresztül valószínűsítik meg, részesedve Krisztus szenvedésének misztériumában, amely a nehézségeket és szenvedéseket szeretetáldozattá alakítja”. Örömeik, pihenésük, ünnepeik: részesedés Krisztus feltámadásának élettelességéből”. Az otthon számukra „szakrális tér, amelyben megtapasztalható az Úr misztikus jelenléte”. Életük középpontja a Feltámadott, s mindegyikük – miközben járja a *saját* útját – az Úr rá vonatkozó akaratát teljesíti. Kölcsönösen gondoskodnak egymásról, segítik egymást, megosztják tapasztalataikat, s olyan légkört teremtenek maguk körül, amelyben mindnyájan jól érzik magukat. Ehhez természetesen „minden nap segítségül kell hívni a Szentlelket” – mondja Ferenc pápa – hogy működése által ez a belső szabadság megvalósulhasson; vagyis „a családi élet az irgalmasság, segítő szeretet színtere legyen”. Mert „csakis a család belső kohéziója teszi lehetővé, hogy felvegyék a küzdelmet minden ’kívülről’ fenyegető rosszal szemben”.

Ferenc pápa természetesen hosszan szól a szentségi házasság természetfölötti alapról, s arról is, hogy mi Isten rendelése a férfi-nő kapcsolatára vonatkozóan. „A természetfölötti közösség lelkiisége a *szentháromságos életben*, a kegyelem állapotában” születik meg. A feleknek „mindinkább férfivá és nővé kell válniuk, hiszen az *egymást kiegészítő polaritások* vonzása tartja ébren a felekben kölcsönösen az egymás iránti szeretetet, figyelmet”. Az esetleges konfliktusokat közösen kell megoldani; a házasság három alapszavát („*Szabad? – Köszönöm! – Bocsánat!*”) soha nem szabad elfelejteni. „A kellő pillanatban kimondott szavak napról napra oltalmazzák és táplálják a szeretetet, a megbocsátást”. „Minél bensőségesebb és mélyebb a szeretet, annál inkább igényli egymás szabadságának tiszteletben tartását és a képességet, hogy kívárvák, amíg a másik megnyitja szíve ajtaját”.

gedhetetlen, amikor a felek 'tökéletlen módon' vesznek részt az Egyház életében (vagy polgári házasságban, vagy csak egyszerűen együttélnek). A plébániai közösségeknek bátorítaniuk kell őket, hogy viseljék türelemmel a nehézségeket, tegyék a jót, s fokozatosan törekedjenek arra, hogy kapcsolatuk nyilvános kötelékkel is megerősödjön, s aztán lelkigondozói segítséggel esetleg a szentségi házassághoz is eljussanak.

Ferenc pápa tehát – a modern társadalom szekularizált viszonyainak figyelembe vételével – azt javasolja a lelkipásztoroknak, hogy az isteni irgalmasság jegyében járjanak el a 'rendhagyó' esetekben, hiszen az Egyház – „a családok családja” – gondját viseli „a kapcsolódási formák sokféleségében élő”, bátorításra és vezetésre szoruló embereknek is. A II. Vatikáni Zsinat alapelveinek tiszteletben tartásával segítséget nyújt nekik legszemélyesebb problémáik – nehézségeik megoldásában („A család az Élet szentélye, ahol az Élet fakad és gondolja azt. /../ A család oltalmazza az életet minden fázisában, az alkonyán is”). Az „egy férfi és egy nő életet adó kapcsolatából született gyerek/ek/” integrális nevelése „a szülők leghangsúlyosabb kötelessége, ugyanakkor elsődleges joga”. Hiszen a Gyermek – ha 'rendhagyó' viszonyok között jött is a világra – „az ember/iség/ jövőjének záloga”. A 'rendezetlen' kapcsolatokban élő családok is „Isten Országának egyenrangú lakói”. Ezért „a mindenkire kiáradó isteni Szeretet magához öleli, gyermekeivé fogadja őket, ha foltos is a ruhájuk kissé”.

Ferenc pápa nem ítélkezik, hanem elfogad. Mert ismeri nehézségeinket, a „rendetlen” és ellentmondásokkal teli, élet- és szeretet-ellenes, képmutató és álértékeket preferáló kort, amelyben élnünk adatott; így tudja: a Szeretet törvénye szerint élni manapság szinte csak azok tudnak, akik a konvencionális szokásrendszer, a társadalmi elvárásokhoz igazodó életforma *ellenében* élnek. Akiknek van bátorságuk a maguk egyénisége szerint, társukkal minden vonatkozásban összehangoltan, a sztereotipizált életmódtól eltérően, esetleg „szabályt szegve” viselkedni. És nem azzal törődnek elsősorban, hogy a konform „társasági élet” norma-rendjének megfelel-e az életmódjuk; hanem szeretetben és egészséges szabadságban nevelik gyerekeiket, s a család jóban-rosszban összetart, közösen megoldva minden nehézséget. Mert Szeretet nélkül mitsem ér a jólét, a siker, a „társadalmi státusz”; s ha a látszólag jól szituált család gyerekei elzülленnek, hiábavaló volt a „szabályszerű” életforma és a „jól neveltség” látszata. Már Szent Pál arra figyelmeztette a korinthuszi gyülekezet képmutató tagjait: „Ha minden titkot és minden bölcsességet ismerek is, és ha teljes hitem van is, úgyannyira, hogy hegyeket mozdíthatok el, szeretet pedig nincsen én bennem – semmi vagyok; és ha minden vagyonomat a szegények táplálására költöm, és ha testemet a tűzre adom is, szeretet pedig nincsen én bennem – semmi hasznom abból”. Evilági ítéleteink soha nem lehetnek tökéletesen igazságosak, tiszták, elfogultság-mentesek; s hogy kinek mi lakik a szívében, azt itt e földön meg nem mondhatjuk; hiszen itt és most csak „tükrő által homályosan látunk”. De az Úr ítélőszéke előtt „majd színről színre”, s Ő igazságot szolgáltat a földi viszonyok között tisztaságuk és belső értékeik miatt szenvedőknek, a szeretetteli és hazugságmentes életre törekvőknek, a „megszomorítottaknak és megálázottaknak”. „Most rész szerint ismerem /ismerjük/ Istent, akkor pedig úgy ismerem

majd, amint én is megismertettem. Most azért megmarad a hit, a remény, a szeretet, e három; ezek közül pedig legnagyobb a Szeretet” (Szent Pál: *A szeretet himnusza*). Ezért az, aki szeret: már itt a Földön elnyeri az Örök Életet.

FELHASZNÁLT KÖNYVEK

Karl Rahner: *Ki a te testvéred?* /1980/

Hans Uhr von Balthasar: *Csak a Szeretet hiteles* /1975/

Mindkét tanulmány magyarul A SZERETETRŐL c.

kötetben jelent meg, Vigília Könyvek, 1987

Martin Buber: *ÉN és TE* – München – Heidelberg, 1923 (magyarul: Európa K. 1994)

Erich Fromm: *A szeretet művészete* – New York, 1956 (magyarul: Helikon K. 1985)

Chiara Lubich könyvei – a Fokolare lelkeségi mozgalom tapasztalatairól:

Az Eukarisztia – Róma, 1978 (magyarul: Új Város K. 2015)

Életünk az IGE – Róma, 1989 (magyarul: Új Város K. 1991)

A szeretet művészete – Róma, 2005 (magyarul: Új Város K. 2006)

Az elhagyott Jézus – Róma, 2006 (magyarul: Új Város K. 2006)

Marisa Cerini: *A Szeretet-Isten Chiara Lubich tapasztalatában és gondolataiban* –

Új Város K. 1991

Ferenc pápa: *Amoris Letitia* (A családban megélt Szeretetről), Szt. István Társulat, 2016.

AZ EURÓPAI KULTÚRA VILÁGKÉPÉNEK VÁLTOZÁSAI AZ EMBERISÉG-TÖRTÉNET TÁVLATÁBÓL

(*Németh András verseskönyv-sorozatáról*)

Németh András ötkötetes könyvsorozata egészen sajátos, a magyar líratörténetben szokatlan összefüggérendszerben épül fel: a mintegy 2500-éves európai kultúrtörténet különböző korszakainak szellemi alapjára világít rá, fontosabb stációit kiemelve. Mindezt a személyes élet, az alkotói tapasztalat perspektívájából: úgy, ahogyan jelenkorunk költője látja – interiorizálja – átértékeli a múltat. Azt is érzékelteti, hogy az emberi élet alapvetően mitsem változik a különböző történelmi díszletek között: mindig a fájdalom-öröm, gyűlölet-szeretet érzelmi dimenziójában történnek velünk a fontos dolgok, szinte függetlenül a kor jellegadó sajátosságaitól. Ezért a lírai én ideoda ugrál az időben: a múlt megidézésekor felvillantja a jelen képeit; egyetlen korszaknak tekintve a Földfejlődés eme „világhónapját” (a Halak csillagképében). Hiszen az emberiség a test-lélek kettős dimenziójában ekkor érte el spirituális fejlődésének azt a fokát, amikor már az „átistenülés” problémája is foglalkoztatta, s így keresni kezdte szellemi gyökereit.

A kötetek gyors egymásutánban láttak napvilágot a Helikon Kiadónál (korábbi és új versei időmegjelölés nélkül vegyülnek bennük): *Philadelphia*, 2011; *Musica Sacra*, 2013; *Copia Publica*, 2014; *Alveoli*, 2015); végül az egészet összefogó és betetőző *Tartalékevolúció* (Napkút K. 2016.) Egyik-másik kötethez szellemes könyvjelző is járul: „Köszönöm, hogy olvasol / SZÉPIRODALMAT”. Hiszen ma már, sajnos, ritka mint a fehér holló az olyan olvasó, aki ilyen jellegű versekkel tölti szabad délutánjait – vélekedik a szerző, aki az első kötet fülszövegében körvonalazza ars poétikáját: „Mi a költészet? Keresni és megtalálni a Szépséget ott, ahol a képzelet sem tudná. Keresni és megtalálni a békét – mások életét – ott, ahol a hús-vér ember se tudná”. A költő nyugodt-derűs tekintete a mellékelt fényképen azt sugallja: ő már megtalálta, hiszen élete sokak számára nyitott. Kilenc gyermeke és számtalan barátja, rokona, ismerőse körében, az elesettek iránti részvétellel és segítőkészséggel, az emberméltóság csendes-tiszta mosolyával arcán szemléli azt a korántsem békés világot, amelyben élnie adatott. Negyedik kötete hátsó borítóján pedig – kissé már kesernyésebb derűvel – összegez: „A vers a megszemélyesített én önkifejezési eszköze. [...] A Jövő emlékezete. Halhatatlanság. Jézus már föllelhetetlen keresztje. Talán vele könnyebb elfogadni mindazt, ami elfogadhatatlan”.

Az út tehát Philadelphiától napjainkig vezet. Praxitelész híres Apollón-szobrától a keresztény évszázadokon át Jézus Krisztus evangéliumának jelenkori feltámadásáig: az ember/iség/ Szeretetben való megtisztulásának mindig újraéledő vágyálmáig, vagyis

az emberiség lelki metamorfózisáig. Ami egyelőre csak a remény és csakis a költészet síkján lehetséges. De ha a valóság-síkon (most is) csupán illúzió marad: Európa a ragadozó-ösztönű nagyvadak áldozata lesz.

Philadelphia, 2011

Az első kötet versei lírai *meditációs folyamat*ként is értelmezhetők (elmélkedés az emberi lét eszmei és valóság-szintjének ellentmondásosságáról); ezért a folyamatosságot érzékeltetve, cím nélkül sorakoznak egymás után (Op.1. – Op.2. – Op.3. stb). Műfajukat a szerző az esszé / líraesszé fogalommal jelöli. Praxitelész (i.e. 4.sz.) világhíres Apollón-szobra (*Apollón Szauroktonosz*) tagolja – díszíti – szimbolikus sugallatokkal tölti fel a könyvet: Zeusz fia, a Napisten, karjával egy kígyófejű oszlophoz támaszkodik; állandó attribútuma az oszlopon fölfelé kúszó, vidám kis gyík – az újjászületés, az állandó regenerálódás képességének, vagyis az Örök Életnek a jelképe. Apollónt földi anyja: Léthó szülte, a ravasz Püthón Kígyó elől menekülve, Délosz szigetén. Fia, felnövekedvén, ezüst nyilával megölte Püthónt, földbe ásta, s teteme fölé építtette a világhírű Delphoi jósdát, melynek híres felirata („Ismerd meg önmagad!” – és akkor ismered a világot) voltaképpen az európai kultúra *ego*-tudatát (az individuális teremtetőerőre épülő szellemi „magasabbrendűségét”) megalapozta. Így lett Apollón a Költészet, a Zene / Lant istene is, aki az Olümposzon a Múzsák Karát vezeti; földi viszonylatban pedig a Törvény – a Tökély – és a Mérték megszabója és betartatója.

Költőnk számára maga a szobor *látványa* is katalizátor: megidézi „az életet a kőben” („a mozdulatlan szebb, mint néhány átlátszó igazság”). Apollón oszlopra támaszkodó karja mintha áldást adna s „a test márványmelegét” sugározná. A „szép gyík”, a kis „passzív ragadozó” évezredek távolából üzeni: „vigyázzunk magunkra”. Az istenalak az Örökkévalóság fényét árasztja ránk: „A Mester kezében / megáll az Idő, örökre bíró / a meghagyott úr elérhetetlen / a gyík, mégse az ember, ne döntsön / isten és állat között a földön” /Op.1-3./ . Hiszen az ember maga is valamiféle „köztes lény”: szárnyaló madár a lelke, de nehézkes teste, remegő keze a földhöz köti. Így hát soha nem emelkedhet teljesen égi magasságokba: „És az ember elsírja magát, mert lassan / szobornak is alkalmatlan (Megpróbáljam / a kezem helyett felemelni a szárnyam?)” /Op.4./.

Költőnk a múzeumban – hosszan gyönyörködve a szoborban – a (mindenkori) művész kiszolgáltatott helyzetén töpreng. Ironikusan idézi maga elé a zseniális Praxitelészt, amint a pestis és a nyomor elől a peloponnészoszi háború idején hajón Kis-Ázsiába menekül, ahol Apollón testvérpárja, a Szerelem-Istennő Aphrodité szobrát is márványba faragja az Almával, amely miatt aztán kitört a trójai háború. Erosz – Erisz – Aresz, azaz a Szerelem – Viszály – Háború istenei már akkoriban sem nyugodtak, hiszen tudták: „aki vesz, halott marad”. A vers-beszélő oda-vissza ugrálva az Időben, számtalan mitológiai elemet beépítve, hol a görög múlt, hol a jelen képeit vetíti elénk. Hiszen a görög kultúra ma is élő valóság, s bizonyos értelemben mindmáig megha-

tározza szemléletünket. Praxitelész szobrai túléltek minden megpróbáltatást, múzeumokat töltenek meg, hol „öreg teremőrök valami pogány, de szent erény szintjén” újraélik a Mester álmait. „Arany bimbóvá feslett mítosz? [...] Az örökkévalóságon túlnő a bűn, mikor ölni hív egy istennő. / Hogy ne gyalázd, én se leszek más, mint ő. / Lelkét szobrásznak adó, megformált kő”. A nagy művészek belelehelik isteni szellemüket a tökéletes formába, amelyben a theiosz anthróposz (az isteni ember) megtestesül /Op.5-8./

„A görög test jelképe annak, amit él: a halhatatlan Életnek” – írja Hamvas Béla. – Az apollóni kultúra nem ismeri az Időt, mert (még) nem lépett ki a kozmikus Rendből: „benne a mágikus tudat összhangban van a világ középpontjával”. Az egyén egyszeri és mégis örök, általános – „az egész emberiség és a világsszellem hordozója”. Az isteneket „közvetlenül a saját életéből érti és éli, ezért teljes valóságukban látja”; hiszen „a dolgokat csak annak a tekintete járja át, aki önmaga is teljes átvilágítottságban él”, vagyis: „átlátszó és átlátható”. A görög kultúrából ezért sugárzik „az arány, harmónia, egyensúly: az anyag természetfölötti ragyogása; a szobrok, épületek alakja, szerkezete, az egész görög világ emberen túli” fénye. „A lélekvilág érintése” fűzi itt egybe a természetet és a szellemet, a költői művek és filozófiák „szinte idegenszerűen világosak és áttetszők” (in: Hamvas: *Hexakiumion*, Életünk Könyvek, 1993; 310-390.p.).

A görög hős az olümposzi istenek társaságában éli köznapi életét, maga is félisten (hérosz). A márvány Apollón-szoborban ÉG és FÖLD egyesül; a lírai én valóságosan a megtestesült /pogány/ istent látja benne, aki „mozdulatlanul vár. [...] Mintha nem akarná itthagyni nyomát a bioszférában”, nem akarná „beleártani magát az élethez más életek árán ragaszkodók” kiismerhetetlen világába. Inkább *játszik*. És földöntúlian mosolyog. Szépsége utánozhatatlan, elérhetetlen, mert nem a pusztá valóságból (empíriából) származik. /Op.9-10./

Miközben a szoborban gyönyörködik, költőnk fejében a modern művész-sors paradoxitásával kapcsolatos gondolatok motoszkálnak (nem véletlenül József Attila emlékét megidézve): „adhatnál tanácsokat a feledéshez / nemlétező valóságodból majd veled / együtt kihullok, / ostoba jósként mered ránk a jövő”. A *jelenben* sem könnyű megmaradnia igazságkereső, saját felismeréseihez ragaszkodó embernek (akit a többség mindenkor „felforgatónak” tart): „A fölkvart / lelkű ész rántoríthatatlan”, meggyőzőhetetlen, hibáit nem látja be, újra és újra „megmártja magát minden *igazban*”. Ezért jár pórul mindig. „Tabula rasa jutott / neked, rajtad a világ régen túlbukott, / míg én a múltat ismétlem, hol itt, hol ott”. Viszont aki a „túlélés” érdekében feladja önmagát – abból soha nem lesz igazi költő. Az Idő kiejti magából. Az igazságkereső József Attila viszont halhatatlan, akárcsak Praxitelész Apolló-szobra. Mert szellemmel telített egész költészete /Op.11./

Szobor és alkotója néma párbeszédet folytat a vers-én képzeletében. „Ép test. Torzó ígérete” – „Önmaga szobra az ember?” A Mester kezemunkája formálja, alakítja a márványt: az lesz belőle, amit ő teremt. De kérdés, hogy a megformálandó szellem engedi-e? (hiszen az isten emberi alakja a művész tudatában képződik meg!). A művészetnek az ősidőkben fétis-szerepe /is/ volt: a bálványok – hősök – diadalívek stb. az

ember *győzelmét* hirdették az *ártó* szellemek, erők fölött. Gyógyító varázserejük megvédte a „bizalmatlan bárányokat” a farkaslelkek támadásától. Apollón maga is *gyógyító szellem* – mint Napisten, a Természet legyőzhetetlen erejét adja tovább, De ember is („Én, az élet modellje, része, / akinek a szemébe belehazudják / a lefaragható mesét de / várja nemlétező gyermekét, / ahogy a legelső lépteket az utcák”). „Védelmesző ősbálmány”, „aki értük a talapzatról lelép” /Op.12-14./

Költőnk belépve a szobor *énjébe*, őt beszélgeti: fáj „szűk szoboragyamnak” a látszat, a felszín alatt kutatva keresni a valót – „az ész korlát, / a relatív igaz: hamis, köpenész / gondolataimat, érzed, más / hajtja hozzád, a hit ereje benned embert lát”. Holott ő mégiscsak szellem, ki megformálásra (megtestesülésre) várt. Magamagát is figyelmezteti e paradox állapotra: „hiszen az életért vártad / a vésőt, a mester kezét, akit nem / vert szemmel a minimál-modernség”. Most – ha kérdik: „mi van a becsületes felszín alatt?” – „válaszold azt: ismerd meg magad”. Vagyis emberként /is/ gondolja át: mi lakik benne, más-e ő, mint a többi ember? El tudná-e kerülni a való életben a ragadozó-lét buktatóit? Vagy gyilkos lenne ő is, mint lelke mélyén mindenki? „Ha még számít a talpazatnyi előny, felülemelkedhetnél a valóságon?” „Nézd, jó helyet álmodtak neked!” – vigasztalja a kései utód a szobor-istent; akit itt, a piederstálon, a kultúrberkekben járatos zárándokok, turisták s jópénzü műkereskedők mindnyájan megcsodálnak (és ha lehetne, pénzre váltanák). A költő-utód, a Szépség büvöltje, szinte megszánya az „átistenült szobortestet”, ugyanakkor büszke rá, hogy „egy isten a gyíkjával megmutatta, valóban / élhet így az ember, igaz, csak egy szoborban” /Op.15-19./

Költőnk ironikusan szemléli a modern kor pénzéhségét, a művészet áruvá válását, mi által az ember bábu-létre degradálódik (vö.: Bergman filmjei: *Jelenetek a bábok életéből*). A görög szobor, a Homo Erectus büszke szellemiségének megtestesítője – ma, a műtárgyak adok-veszek világában egyszerű kuriózzummá, a konzum-kultúra részévé alacsonyodik. „Turistahadtáp: „kerthelyiségek hangyanépe”, „hulladékból lakmározók” árasztják el a hajdan „szent ligeteket”; „aranyló hernyók meg lárvák” nyüzsgő fészkeiből frissen felszárnnyalt pillangók repkednek-lebegnek felettük. S a hősöszök? – a „korszakos erőpróbák győztesei”? – ma többnyire „közönséges csalók”: „stiklik, trükkök nyert ügyé nemesítenek célokat”. A „szobor-isten” látszat-dicsfénye ma eltűnőben (talán „kőbe se faragnák”): „nem engedheti meg magának, hogy az / alászálló fények elevenné / tegyék, mégis megfoghatatlanná / akár a féregből született, / órákra örökéletű lepkét”. Pedig a lepke felszárnnyalásában /is/ ott lappang a pusztulástól való félelem, hiszen „a foglárlelkű tudós vagy kisgyerek” hálóval gyűjti, a gyík is les rá – bátorságát mégse veszti el. A versbeszélőt, mint „*filo-zoon politikont*” (ellentétben a múzeumbüfében édességet majszólo bábokkal) a szabadon csapongó lepke-lét vonzza és emeli: „élete végén szív híján a szárnyával dobog, lélekpasszív, / elviseli a tökélyt, mint a masszív / márvány az istent, hisz fején ott a lángív” /Op. 20-23./

A továbbiakban a szerző a szobor-isten fenséges magányát, a köznapi világból való kirekesztettségét – és a mai kultúrsznobok, a fogyasztás büvöletében élő, nyüzsgő-törtető, a valódi művészethez mitsem értő báméskodók, a kiállításokra odatévedő látogatók világát veti össze. Szerencsére akadnak még teremőrök, akik szívesen megosztják

a kíváncsiakkal „rejtett korszakok régelfeledett hitét”, titkait – ilyenkor a szobor teste, „akár az ostya, a fény lelke”, diadalmasan megelevenedik; szemlélői megdöbbennek az „isteni tétlenség” lenyűgöző szépségén. A „közönséges közönség” elámul, „lehull a lepel mindenkiről”, „még a néma is színt vall” – rádöbbennek, hogy az „örök mozgató” bármikor mondhatja nekik is: „legyen minden olyan mozdulatlan”, mint a szobor. És akkor vége lesz a „forgandó szerencse” hatalmának. A görög szobor: „az egész emberiség tétje”: „Valaki, akiről úgy is látszik / istenvolta, hogy nincs semmije” /Op. 24-26./

Talán mégis van hát menekvés a jelenkori pénzfertőből!? „Túlbeszélt tivornyák”, irigység – pénz – szexlerakat – lelki nyomorúság közepette is elképzelhető, hogy van aki vár „a fény őszinteségére”, s „a hús örök igazsága” ellenére „a lélek leghitelesebb mása marad”? És felmutatja a *Rézkígyót*, melyet Mózes a pusztában állított fel vezeklő népe elé. S akkor újra tisztává és termékennyé vál/hat/na az élet; átférve „a legszűkebb tű fokán”, a „tavalyi reménytelenséget” elfeledve. „Újra valaki / arcát, képmását viselné / az ember, és hiányozna neki önmaga” – „kőbe lehelné / testét, lelkét, vésőért imádkozva” /Op.27-28./

A „szoborbolond, bolondszobor” effélékről sutyorog-motyorog magában, olykor gesztusokkal is jelezve: „megtestesül / az isten, pogányként, szelleme él, a szobrászkéz / ajándéka felszínen tart múltbamerülésre / kárhoztatott időt, agyat. [...] És a szélben zizegő márványpor lehet egy dal. / Vagy ember. Pogányként.” Hiszen Apollón ősi „megváltó-isten” a misztériumok szerint: Fényistenség, a halál és újjászületés istene. A kora-keresztény szimbolikában Krisztus-szimbólum, a Napkerék – a Hal – a Bárány mellett. Az Igazság Napja: amikor mindenre fény derül – hozzá is, Krisztushoz is egyaránt köthető. Nem véletlen tehát, hogy a pogány görögöknél már az 1. században teret hódított a kereszténység Szent Pál evangelizációja nyomán: számukra az elvont Isten-kép kézzelfogható valóság volt, hiszen a földi-égi világ közötti kapcsolatot természetesen tartották. Pál Apostol a *philadelphiai keresztény gyülekezet*hez írt levelében örömmel és lelkesítően írta: az Úr győzelemre vezető utat nyit előttük, bennük Isten dicsősége felragyog. „Ne veszítsd el koszorúdat” – az ellenség lábad előtt hever. Az Úr védelmet ad neked a megpróbáltatások idején (vö. Ap.Csel. 14,27.). Praxitelész Apollón-szobrát tehát akár Krisztus előképének is tekinthetjük – ezért „jogos” a „halandónyelven” sutyorgó bolondszobor motyogása a megtestesülésről /Op. 29./

Ferenc pápa Szent Pál leveleit elemezve hangsúlyozza: „az ókori egyházak között Filadelfia az apostoli öröm és sikeresség példaképe. Szmirnával együtt ők ketten a teljesen hűséges egyházak”. Neve („testvéri szeretet”) „mindent egybefoglal, amit a törvény és a próféták előírnak, és ez az egyetlen jel, amelyet felmutathatunk, hogy a világ higgyen” (in: *Nyitott ész, hívő szív*, 2013; 156.p.). Németh András tehát áttételesen utal Philadelphia és a szeretet-törvény bensőséges kapcsolatára: az Apollón-szoborból áradó erő és fény jelzi, hogy itt már az i.e. századokban valami fontos szellemi fordulat készült az emberiség-fejlődés új szakaszának kibontakoztatásában. A Napisten fénye egyúttal a Szeretet lesugárzása.

Az Op.30.-t a szerző „mindazokért, akik valaha előfaragtak, nagy mestereknek” ajánlja. Kezük „gyökéruijai” magokat, csírákat mentettek át a jövőbe: mint „kötő

szárnyai alatt a csibék / az éjszaka védelmében a vakok” – úgy húzódnak meg a pusztító-ártó viharok elől. Minden igazi alkotó nevében büszkélkedik hát a vers-én: Istent mintáztam – „akit egy hajfűrt, / a hihető szótlanság, a gyík tehet / élővé. Talán gyereke is lehet. / Apának nézik a márványbányából jövet. / (Igen, a hús és a por közötti átmenet).”

A múzeum csendjében egy kis tanítónőre figyel fel a költő, amint „félő pedagógiai-ával” foglalkozik tanítványaival: „árnyal a mítosz valóság tartalmán”, szavak helyett a Szépség, a Művészet megismerésére, szeretetére neveli őket. Gondolatban megszólítja: „Te, aki emberöltőket hozott, / vitt múzeumba, köepifániává / tenni romolhatatlan szépséget, bukott / angyaltól sem irigyelve a fényt” – megérdemelnéd, hogy az isten/szobor/ karján az örökkévalóság várjon: „üres szobák helyett gyűrű valakitől”. De csak kedvenc tanítványai mosolyát kapja jutalmul /Op. 31-32./

A további költemények némileg személyesebbek. A lírai én a gyík és az örökkévalóság titkát faggatja, hogy „az időtlen, labilis létezésnek” megmentsen egy biztos, „leheletnyi pontot” – amit számára *Goethe oltára* („egy négyzet alapú hasábra helyezett gömb”) jelképez (ugyanis a hasáb a földi élet, a pont /és a gömb/ Isten és az örökkévalóság szimbóluma). Ez a „leheletnyi pont” a vers-én és felesége összetartozásának is *közös* pontja: „ha már áldoz ránk időt a végtelen”. Elporladó szavak helyett a csend és a szerelem pillanatai ezek, mikor kettejük lelke összetapad – s mikor felesége felkel/ ne/ mellőle az ágyból (hiszen házas kötelességei várják), férje utána kap, „mint isten a gyíkért”. A gyík – az isten *földi éne*, termékenység-szimbólum – a földi élet síkján kapcsolja őket össze (9 gyerekük van!). Eme szent állat a teljes életciklust jelképezi (születés – halál – újjászületés); mozgékony, szapora, megújulásra kész; tehát halhatatlan, mint maga Apollón. Itt, e földi marionett-létben szabadon összetartoznak: „Egyik se mond le a másikról. Az istenről a gyík, az isten a gyíkról”. Vagyis „a rosszul értelmezett teremtetés kurtaistrángjának / nincs hatalma a Szépség /és a Szerelem/ fölött” – test és lélek szoros szimbiózisában élnek /Op. 33-34./

Költőnk undorral elegyes ironiával tekint a műkereskedőkre, akik a művészetben is csak pénzszerzési forrást látnak, s „a jóízűs híján / aukciókon összevásárolgatott kínálattal” töltik fel magángalériájukat. Ő az esztétikum személyes, életformáló erejében hisz; s a Bölcsesség Könyvéből tájékozódik, amelyből mindnyájan megtudhatjuk: „ki az élet barátja” – a gyík, avagy a sárkány? A „messzetűnt időből” eredő hosszú életfolyó ringatja szeretteinket, „akiknek a halálukban is szükségük van miránk”; a gyík s az isten „a szépség magányában” öröklik fölöttünk, vár bennünket. Az embernek a földön „nehéz a sorsa, jövője, fátum / gyöttri, bízna bárkiben, álmodozgat, / jobb időre vár, ami persze nem jön [...] s mindig másra vágyna”, mint ami adatik neki. Pedig „ott van az isten ujjai közt”, de „képtelen ezzel / bármit kezdeni”. A lét a fontos, nem az élet. „Lélek. Mozdulatlan gyík. Kőalakban” /Op. 35-38./

Az utolsó versekben a lírai én a *lét* titkát faggatja – isten és gyík dimenziójából szemlélve az életet. „Angyalok hadát ha látod ember és ítél / téged engem nincs tovább / tiszta márvány mégis él / teste lélek *nincs halál*”. S ha túljutunk „a fényen át / egy égi nagy kapun”, ha valóban „minden él tovább” – akkor megmenekültünk. „Jobb talán

ha most előre már a kő ítélt” (a kő: szegletkő – Krisztus-szimbólum), hiszen akkor „tisztla lappal” (bűneink terhét levette) indulhatunk Sorsunk beteljesülése felé. Mi, akik „lenn a földön a szépség nyelvének betűi vagyunk” – „velünk túlléphet önmagán az ember. / Amíg tudod, olvasd le rólunk az önéletrajzodat”. Az enigma-szerű képek, talányos jótanácsok háttérében az isteni létre rendelt ember önérzete áll: bár csupán „semmibe hullók gyönyöréből megszületett töredék minden ember” – mégis teremtő erő lakozik benne. S ha a Teljességet meg akarja élni, utódainak kell továbbadnia élet-erejét: „Teremts gyíkot, nélküle képtelen leszel észrevenni, másban mi a kikezdhettelenül ép” /Op. 39.-41./

Bár a görögség fénykora még a kereszténység előtti időkre esett, Phoiboszi Apollón már meggyőződéssel hirdette: „Nincs örök halál, nem lehet csak égitestekkel húzott körök / felfoghatatlan sokasága a béke” – hiszen az bennünk teremődik meg. A jóisten tudta: Tamás, a hitetlen („pedig utánunk született, nem látott bennünket soha”) bizonyosságot szerez majd Krisztus feltámadásáról, miáltal megérti: „bűn nélkül nincs feloldozás” /Op. 42-43./

A kötetzáró két költemény az Omega-ponttal és a Végtelen jelével (Op. Ω – Op. $\pm\infty$) egyértelműen utal arra, hogy a szellemi tudást a görögség is, mint minden korábbi nép, „felülről” kapta. Hiszen az a Végtelenből indul s a Végtelen felé halad, átível minden koron és időn. Az Alfa- és az Omega-pont valójában egy és ugyanaz: Isten. A legősibb, még ma is élő néptörzsek mitológiájában az őshüllők úgy szerepelnek, mint az emberiség tanítói. A mezopotámiai mítoszok gyík-embere az Égből érkezett, s a világuéből hozva a szellemi tudást, genetikailag avatkozott be a törzsfajlódásba (vagyis megtermékenyítette az „agyag-ember” nőtényét). A sumer tanítókat, írnokokat a legősibb szellem-fajok leszármazottainak tartották (Gilgames-eposz). De minden nép mítosz-kincse őrzi égi-szellemi leszármazásunk emlékét.

Rudolf Steiner az emberiség származás-történetét végigkísérő Akasha-Krónikában az asztrál-lényeket – amelyek a földfejlődés hajnalán alakultak ki – tekinti az ember közvetlen elődeinek. „Amit ma ’ember’-nek nevezünk, az már magában hordja az öntudatos szellemet is – írja. – Az ember lelki vagy asztrális elődei a finom éterföldbe lettek helyezve, amelynek anyagát – szivacs módjára – felszívták magukba. [...] Az anyagi testben végbemenő összes folyamat tisztán fizikai és kémiai jellegű volt, de a lélek irányította és uralkodott rajtuk”. Az akkor még növényyszerű emberi testekkel társuló lelkek az anyag sűrűsödésével párhuzamosan maguk is átalakultak: a lélek fokozatosan elvesztette azt a képességét, hogy az anyagot formálni tudja. Az így kialakuló kettősből (test-lélek) született meg az ember/iség/ mai testi élete (a bibliai teremtés értelmében vett mai emberiség). De természetesen a földfejlődés további korszakaiban egyre inkább spirituális lény válik majd a jelenkori (az ösztönök által túlságosan uralt) emberi lényből (Az Akasha Krónikából; Új Mani-fest K. 2000; 65-66.p.).

Németh András maga is úgy sejti (amit a két utolsó vers „címével” is jelez), hogy az Omega-pont az ÉG – FÖLD találkozásának metszéspontja: az a természeti-szellemi pont, ahol majd az emberiség – spirituális fejlődése révén – kilép /újra/ a kettősségből, a megosztottság földi dimenziójából, s akkor eljön az „örök béke” kora, amelyben az

ember/iség/ a Világ Szívével egyesülve, kozmikus távlatokban fog majd élni. „Krisztus az evolúció Omega-pontja”; az ember pedig az isteni Terv alanya és végcélja – amint azt a világhírű jezsuita paleontológus állította.

Költőnk szerint az Apollón-szobor „üzenete”: elérkezni a bensőnkben (tudatalattink mélyén) élő Isten-kép kibontakoztatásához. A szobor álarcában a lírai én így szól Teremtőjéhez: „Kő vagyok, Te mégis engem ígél. / Tűrnék, de nem támadsz: nincs Fény”. Mert most még az anyagba süppedt tömeg vesz körül bennünket. „Kevés a Szép?” Ma még igen. De a Mester a kőből kifaragja a szellemi lényt, s a művészet léleksugárzása majd visszahat környezetére. A tömegre is. És a felébredt ember elindul a lélektelenség felé. Az isten-szobor követésre szólítja fel a vers-ént (a kő: jel, amelyet az ember maga után hagy, bárhol jár): „Úgy vesznél a végtelenbe, / hogy a törvényed ittmarad.. / Nyomot keresnél, az enyémbe lépve / juthatsz vissza hozzám, / már nem vagy magad. / Együtt porladunk. Mozdulatlanságunk örök, sosem két / út, egy visz a semmi és a lét közé”.

A költő és az isten-szobor tehát egy úton jár. „Nemes szívű kő, a pátosz nélküli valóság embertől alig / különböztet meg, a kozmosz, / bár megkegyelmez neked, de csak amíg / életben tartod a gyíkot”. Vagyis amíg a termékenység el nem apad az utódokban.

A görögség a Tökéletesség, a Teljesség bűvöletében élt – tehát számára a spiritualitás éppoly fontos volt, mint a test arányossága („Ép testben ép lélek” – ezért fektettek hangsúlyt a sportra /olümposzi játékok/ és a művészetre). A platóni idea-tan is a Tökéletességre épült: csak a szellemi képzetek /ideák/ világa tökéletes; a Forma az idea emanációja – tökéletessége eleve szellemi arányaiban rejlik. A szobrász tehát a Szépség belső vízióját vetítette a márványba. Platón szerint a tökéletes, arányos forma ébreszti fel a lélekben az Ideák iránti sóvárgást, az Eszményt – s a művész ezt az élményt, magát az Ideát inkarnálja az agyagba / kőbe / márványba. A kész mű: az isteni Fény tükröződése az anyagban. A Platónt követő Plótinosz (és az ókori neoplatonisták) felfogásában az anyag tömegéből kibontakozó tiszta forma a lelki újjászületés inspirátora: az anyagból sugárzó belső Fény a szemlélődben /újjá/teremti az igazi valóságot: az Ideák világát.

Németh András átéli és csodálja ezt az idea-világot; amely ma is tiszta fénnel ragyog; ezért zárja így Apollón-üzenetét: „Helyettem, tudom, / csillag beszél, hamueszmék / világában is lesz a számodra irgalom”.

Musica Sacra, 2013

A görög kultúra a reneszánsz idején újraéledt, s szellemisége beragyogja az egész új-kort. De a kereszténység eszméivel megtermékenyülve, immáron más és más minőségek válnak dominánssá benne: a pogány életöröm helyébe az Isten iránti mély alázat és sorsunk elfogadása lép; a bűn és bűnbánat kettősségében vergődik a lélek, s az emberi

kiteljesedés vágya többé nem az evilágisághoz kötődik. Domináns műnem továbbra is a szobrászat; de egyre fontosabb szerepet kap a zene (különösen az egyházi zene); majd a barokk korban (főként a XVII. századtól) mind szélesebb teret hódít a világi zene is.

A második kötet a zenének szentelt (avagy a zenében Istennek átadott) élet paradoxitását tárja elénk: monológfüzér a XVIII. századi híres, „örökéletű” olasz énekes, Farinelli álarcában; de voltaképpen „bármelyik utódja” sorsörténete is /lehet/. Az emberben rejlő „isten” erő kibontakoztatása, a siker, a hírnév már nem feltétlenül tesz boldoggá – sőt! Akár tragikus benső meghasonláshoz is vezet/het/. A könyvet díszító / tagoló lant húrjai mögül hol élesebb, hol elmosódóbb kontúrral kirajzolódó arc – mintegy „rács mögé” zárva – egyre halványabban mosolyog; a lant elfedi személyiségét, s ő tudatosan rejtje el valódi énjét hangszere mögé. A kötet hátlapján a szerző konklúziója: „Az, aki áldozattá vált, és a saját személyisége felmenthetné minden elvárás alól” – annak másokkal jót tenni nem kötelező. „Ha mégis túllép önmagán, mégis jót tesz az újrakezdéstől, a jövőjétől megfosztott áldozat” – az szép és felemelő; de „egyetemes példa nem lehet”. Viszont „emlékezhetünk rá”; és ezzel talán valamiképpen kárpótolhatjuk a jóvátehetetlenért: személyisége megcsonkításáért, a tőle elvett életteljességért.

Mert Farinelli a tehetsége, gyönyörű „égi hangja” áldozata volt. Carlo Maria Broschi /sz.1705/ kora-gyerekkorától tanult zenét; különleges fejhangját mindenki csodálta, s hogy az a mutáció idején se változhasson meg, 10 éves korában kasztrálták. Már 1720-ban óriási sikert arat Nápolyban Farinelli művésznéven, a Metastasio librettójából készült Angelica e Medoro című operában; majd bátyja, Riccardo társaságában, aki áriáit komponálta, bejárja Európát, s csakhamar világhírnévre tesz szert. Már életében legendák övezik; megfordul Londonban, majd hosszú éveket tölt a spanyol királyi udvarban (1737-59); végül hazatér Bolognába, ahol 1782-ben hal meg.

A szerző a kötet élére emelt *Invocatio*ban arra figyelmeztet bennünket, olvasókat, hogy mi, akik „teremtett húsbábel”-ként, vakon botorkálva keressük-vágyjuk a magasabb szférákból alásugárzó jeleket, s „érintésre képtelen ujjakkal” tapogatózunk egymás és az ég felé, ismerjük fel Farinelli sorsában a *közös* emberi sorsot: mindannyian áldozatok vagyunk valamiképp. „Jel / a néma test? Többet sejtethsz meg / a segítségével, mint bármi mással.[...] De a megaláztatás még anyanyelven /is/ csak rákérdez, / te motyoghatsz magadban, felejthetsz. / Hall valaki? / Szüljön meg a sebed, vulkán, földkéreg / és szüless meg? Énekel?” Mindannyian megpróbáltatásaink során ismerjük fel fokozatosan: miért is? – mire születünk? Hogyan emelkedhetünk önmagunk, sérelmeink-tragédiáink fölé? Ne felejtse: Te is, mint minden ember, „Carlo Maria Broschi vagy, teremtett húsbábel”. Belőled is lehet „égi áldozat”, vagyis „húsbábel” voltod (földi meghatározottságaid) ellenére is égi magasságokba emelkedhetsz.

Farinelli tehát az énekért született, az énekért, a hírnévért áldozták fel szülei: „élőt megjátszva gyilkos színpadon lehetsz / herélt áldozat / [...] / téged sem cserél / a teremtés fényporra / a glóriáért” (*Harunobu felfedezhetetlen metszetei Farinelliről*). A szerző – Farinelli álarcában – Szabó Lőrincet faggatja, akit, más okokból, ugyancsak sorsa

áldozatának érez: „Még ne ébredj rá arra, mi vehet körül. [...] Legyen megfoghatatlan, / akár az újraélhető kiszolgáltatottság? / A lét liturgiája. Vagy talán az éden? [...] Kert. Valaki kertje. / Már nem emlékszem, hogy kié. / De a kert, az mindig eszembe jut”. A valaha-volt Éden – és az onnan kiűzött teremtmények közötti „végtelen távolság. Úr. A föloldozható test. / A tied. [...] Az enyém. [...] A magába tekintő, megnevezhetetlen emberé. [...] Boldogtalan, aki nem isten” (*Mintha Szabó Lőrincchez, álmában, Farinelli beszélne*).

A görög Apollón isten ellenpontja tehát Farinelli és általában: a modern ember, aki többnyire a körülmények, mások áldozataként csonkult kettősségben él. Vagy ösztöneit elfojtva égi lényének rendeli alá magát; vagy ösztönei bűnbe viszik – akár így, akár úgy: élete szenvedés. A Kertben egykor még öntudatlan ártatlansággal, szeretetben élünk. De az ősbűn eltávolított Istentől; végül feledtük égi származásunk. S az Édenből kizuhant ember önkörébe zártan kétségbeesetten forgolódik a bűnök labirintusában, boldogtalanul és remény nélkül, mert már nem képes szeretni embertársait. „Ha nem ölsz, az már elég?” Félelemtől szűkülve ismételteti maga-magának: „Szeretni kell. De kit, De hogy?” (*Néhány áriával földre kívánható az éter?*). Nem. Semmiképp. A zene nem vált meg szenvedéseinktől.

Pedig Farinelli éteri áriáival valóban megpróbálta lehozni az Eget a Földre – menyeyi éneke előtt leomlottak Jerikó falai. Pokoli szenvedései közepette, túlemelkedve sorshelyzetén, dicsőítette Istent; dalaival végigszárguldotta Európa templomait, színpadait – s vallotta: „Ha szent minden vesztes, / osszon szét kincset, nyomort. Az arcon / ragyogjon por csillagokból. / S rémült hallgatás után szól / a kardot, kést megfenő kő, / vastűz, kénese lobog, bő / pataokban folyhatna könny, vér. / Egy hím erre úgysem eszmél” (*Pro musica omnia*). Szenvadás-szülte áriái már igen korán dicsőséget hoztak számára.

A nagytekintélyű, ekkor már világhíres Handel korán felfigyelt az ifjú énekesre – levelek sorában vigasztalta a gyermekkorában elszenvedett traumáért, a való lélettől megfosztottsága fájdalmáért, lelki megalázottságáért. „Még sokszor visszaemlékezhetsz bármire. Hamvazószerdákra” – az Aranykorra (amit ne a pénzben keressen – figyelmezteti: „ha kígyók kezére játszott legtisztább áriákért cserébe lesz ujjaid közt pénz – vesd azt oda egy koldusnak; s belőle kicsengeni hallod az aranykort”). Londonba hívja: „Mert ahol vagy, ott nincs semmi éteri. Csak az ember meztelen személyisége, / ahol a testet a lélek vetkőzteti le a valóságért”. De Farinelli ekkor még nem akar odamenni – majd csak évek múltán szerződik egy másik londoni társulathoz (*Handel valamelyik levele a gyermek C.M. Broschi vigasztalására?*)

Az ifjú Farinellit nem szédítette meg a siker, a hírnév, a pénz. A zenében kinyílt az élete – hangjából fájdalom, ártatlanság és büszkeség áradt: „torzó alakját egésznek / érzi az üres lélek, vár / mert befogad új orkánt, már / süvölt, száll az égnek”. De boldogságát meg-megrontotta a mindig visszatérő borzalmas emlék, amely nem engedte, hogy dala égisz emelje őt: „Lehullsz, te, ének. / Valakit herélnek” (*Messa di voce e tutti*). A felé irányuló szánalom mindenkor nyomasztotta; míg végül megértette: „az utak magánya más és más” – de a benső magány elkerülhetetlen. Színpadi szerepeiben élte

valódi életét. „Elérhetetlen / férfiként sokkal tisztábban látszom / valóságnak, mint a bukdácsoló / hullámok fölött hibátlan lelkét / féltő testem. Jó így”. Beéri a szellemi, lelki örömmel – a csodás énekhangjáért rajongó hölgyek ámulatával. Ebből teremti meg enharmóniáját (*Közös, szűkített szekund, színpadra se lépve* I-III.).

Fokozatosan függetleníti önmagát hétköznapi énjétől, s belenyugszik: „az élet / egyetlen áriában / akár / önmagától / fosztja meg / önmagát / mégis / sarjad / énekel / újra és újra / a hűség az idő / a teremtés ölében / de másért”. Ez a *másért áldozott* élet boldogsággal tölti el (*Amor harmoniae*). *Ars poetica*ja tehát a minden emberi salaktól *sterilen* megtisztult ének, amelyet a „kéjtiszta fül” bárhol felismer. És erre büszke. Elengeti magától „titkos szégyenét”, a test korábbi vergődését, lázát: „mintha / a szárnyam / vinne az égig / fönix nőt álmod / lángoló magányt” (*Két titokcinkos fűga*).

Idővel persze megtanulta ő is a „széptevés” finomabb módozatait, olykor kis játékos flörtös is megengedett magának, képzeletét meg-megmozgatta egy-egy kacérabb, vagy vonzó lelkű hölgy (*Kosztümpróba valamelyik operaházi varrólánynál; Farinelli szavai egy menthetetlen szemű, Bach orvosaival kapcsolatot kereső fiatal özvegyhez*). A kapcsolatépítés lehetetlenségéért bőven kárpótolta a „herélt hang” magaslati szárnyalásából születő siker. A *Nagyterc* ciklus (I-III.) bepillantást enged abba a színes, élménydús világba, amit a színpad kínál, s ahol Farinelli mint varázsló, otthonosan mozog. A jelmeztárban a kellékesek („régenvolt sikerek hősszereplői”, immár „a megalázottság pár hulló aranyán, göthös öregségben”) mesélnek neki egykori színpadi sikereikről, megmutatják s átvételre kínálják jelmezeiket, remekmívű parókáikat. A már világhírű sztár boldogan emlékezik („mint fiatal pénztelen, hallottam énekelni őket”), kedveli és csodálja „az operatüdő ácsolta kárpád trónfosztott királyait”, vásárol is tőlük, s elfogadja ajándékaikat. Mert bár „a tűztorok varázsát / éterig röpitett, visszahullthatatlan hang” örökre örzi emléküket; de „a múltból megmaradó glória” mellé most már egy kis borraivalóra is szükségük van.

Németh András egészen különleges beleélő-képességgel, együttérzéssel rajzolja meg Farinelli sors-ívét; a *Curriculum vitae*ben pedig szembenéz a „szerep-én” szükségszerű kialakulásával a modern viszonyok között, „Farinelli meg valamennyiünk lelki tükret” állítva élénk. Nézzünk szembe mi is önmagunkkal – hangoztatja – mennyiben vagyunk „szerep-emberek”, s mennyiben érző, mások iránt nyitott személyek? Farinelliben nem az „isten-ember” testesült meg (mint Phoibuszi Apollónban), nem is a görögség szabadságtudata, természetes életszeretete: ő már a felvilágosodás-kori ember előképe, akinek benső énje tépett és fájdalommal, ellentmondásokkal teli – de szerepeiben önmagával látszat-harmóniában él.

„A jelenkor kultúrájának hiányzik a szíve, mert kiirtották a mítoszt – írja Nietzsche – A mítosz elfajulásában a dionüszoszi képességek meggyöngyülése jut kifejezésre”. A művészet valójában „a természeti valóság metafizikai kiegészítője. „Minden egzisztencia fundamentumának, e világ dionüszoszi mélyrétegének az emberi individuum csak annyira eszmélhet tudatára, amennyire az apollóni megdicsőítő erő fölébe kerekedhet – így mindkét művészet a kölcsönösség, az örök igazságosság törvényei

szerint bontakoztathatja ki természetét” (vö.: *A tragédia születése*, Európa K. 1986; 197-203.p.). Farinelli voltaképpen erre érez rá: „Vissza kell lépnem az emberibb zene / világába, az élhetőbe”, hiszen már a hamis áriák s a siker *rabja* lett. „Alja népnek vetkőztem. Torokkal, meztelenre. / A színpadon. Vigyázva a herélhetőkre”. Szülei feláldozták őt a Siker oltárán, s bár hangja „égi kincs”, ő mégis félelber, torzó maradt, hiába emelte mindenkor a Csillagra tekintetét (*Opera vendetta, Ária nélkül, Szerepjáték a talentumárnyékkal, Finálépróba*).

Egyre nagyobb erővel támad fel benne a gyerekkora; visszaálmódja a szülői ház biztonságát, a közös étkezéseket, a kertet, s elképzeli, hogyan élnek most övéi („Láthatnám a szülőket / az asztalt megterítő kis csitrit [...] A szemével vert, még épkézláb legényt”: maga-magát. Jó lenne hazatérni, s ott folytatni mindent, ahol abbamaradt. „Mért volna késő / önvád terhe mellett / *nekik* elkezdeni élni? / Mint nekem a színpadon”. De a valóság magához téríti: „Mire mennék bebámulgatva az ablakon?” Szüleit szembesítse az egykori borzalmas történettel, megaláztatásával? – amin már változtatni úgyse lehet?! (*Farinelli álmában körbejárhatná a családja házát* – aztán mesélne – „a rokonok mégsem hivatalnokok, nemesek, zenészek voltak?” A „pék – szatócs – borbély” – rokonságnak nem is a zene, csak a világhírnév volt a fontos?).

Farinelli tehát ráeszmél „ábeli” sorsára; aminek azonban szépsége, vonzereje is van – hiszen az áldozat életét mindig részvét és együttérzés kíséri. Rádöbben: látszateletré lett kárhozotva: csak szerepeiben élt, azok által ismert meg különböző léthelyzeteket, de a valóságban emberi támpontok nélkül maradt. Csodálatra méltó hangja szinte a valódi énjétől függetlenül, önálló életre kelt. Így voltaképpen meg sem ismerhette igazi önmagát.

A *Kvintlehetőségek* ciklus /I-III./ mottója eleve erre a „színjátszó”, nem a személyiség mélytudatából fakadó életformára utal: áldozat és gyilkosa összetartoznak valamiképp („Poppeát koronázták meg? Előbb Nérót?”). Mindketten természetellenes életmódot folytatnak; határátlépést követnek el. Néró, „a véres költő”, akit Kosztolányi regénye alapján jól ismerünk, alantas színjátékot játszott egész életében – nemcsak a keresztények ezreit vetette oroszlánok elé, hanem megölte anyját s „hőn szeretett” feleségét is. Végül persze őt sem kerülte el az erőszakos halál. Ideálja a „ragadozó-élet” volt, amint azt szent állatáról, a Sasról írt költeménye is mutatja. A különleges, királyi madár holtában, kitömve is olyan, mintha élne. „Szárnya ragyog, huzatban [...] a pelyhe, könnyű tolla érzi: hívja a szél”. Kártevők sorát pusztította el egykoron, „pocok, ürgefélék lusta légijója menekült előre”; kecskegidát, nyulat rabolt az „ember-szántogatta / bevetette földről”; méltó tehát csodálatunkra, hiszen az Erőt testesíti meg, s hasznat is hajt, nem keveset. Holtában is magán viseli a ragadozók szépségét, büszke magányát. A vers-én – némi ironiával színezve – szinte furcsállja: miért hogy mindig csak „az áldozatok tekintetéből fonnak füzért”? „A csend kiváltságát a karmok, belek / szerzik meg. [...] A hallgatás megkímél az enyészet hangjaitól”. A kitömött sas örzi hajdanvolt méltóságát: „ősjelkép, [...] tökéletes tárgy, / kellék, szebb, hitelesebb, mint egy madár” (III.). Immár „túl van a halálon, a puszta tépte seb / fájdalmain, ragyogó üvegdarab / szívóná magába a fényt szemek helyett, / hogy lásson”. Ez a preparált madár a színész-

Néro büszke társa volt: „Viszlek. Kezemre simulhat ég, a toll, / bár mozdulatlan, örök remény. Ma én / vijjogok neked, a színpad császára”.

A ragadozó-életforma Néro nyomán a zsarnokok, uralkodók megszokott életformája lett. Ekkor már nem élt a görögség harmonikus életesménye: a „ki kit győz le” elve mozgatta egyre inkább a világot. Mígnem a francia forradalomban a felbőszült tömeg maga csapott le uraira; a „Király”-Sas is áldozattá vált. Azóta a történelmet a ragadozók és prédáik nem szűnő harca formálja, váltakozó szerencsével, olykori szerepcserével. A XIX/XX. század folyamán „köznépi” szinten is elterjedt ez a harci metódus – sajnos, ma is tart; s az áldozatokat az újabb ragadozók még kétes dicsőségükből is kiebrudalják. Vagyis nemhogy elégtételt nem kapnak: a tragikum fensége sem jut osztályrészükül.

Farinelli, aki e folyamat kezdőpontján élt, csupán idősebb korában eszmélt rá, hogy – sikerei ellenére – valójában ő is az Élet vesztesei közé tartozik. Észak-Itáliában felmérhetetlen sikere volt; a spanyol királyi udvarban is kivételes tiszteletben, megbecsülésben részesült; kora legismertebb énekeseként tartották számon. Mégis, már londoni körútján (1734-37) felismerte: ő, aki híres primadonna-szerepeket is képes elénekelni, ragyogó operákban tündököl hangjával – valójában az élet kisemmizettjei közé tartozik.

Utolsó londoni fellépésére készülve a hideg, nyirkos Északon, ahol „rendbentartott fiókok legmélyére lapul / a kottákra írt nyár, a csend feloldoz minden hamis hangot / puritán oratóriumok temetnek maguk alá áriákat” – még árvábbnak és kiszolgáltatottabbnak érzi magát. Fájdalmasan hasít belé a gyerekkori emlék: „az első bimbó lemetzésre szánt, vérbüszke feje. A késnél több, múltó sebeknél kevesebb”. És élesen szíven üti az igazság: „Hogy képtelen vagy Ádámnak / látszani”. És hogy soha nem élhetne, élheti a maga életét. „Ének vagy. A megélhetetlen egy. Az üres éden”. Csupán statiszta-szerepe lehetett mások életében. S aztán arra gondol: friss rózsacsokrot kellene hozatnia „az új szopránna” a komornájával: „Azt úgyse szaggatja szét a férj. És az öltözőasztalon elférne még”.

Soha nem lehetett az, aki. Tükréből „gyermektelen, öregedő asszony szeme” néz vissza rá. Önmagát senkinek, semminek érzi; minden kiteljesedett élet „a hiány igazolása” számára; az ünneplés, a virágosó nem vigasztalja. A gyakori primadonna-szerepek is inkább csak benső magányát fokozzák; a látszat-örömök sem nyújtanak neki semmit (*Búzavirág-szerelem, felbőszakadás után, A komornáidra várva a hódolók ajándékai között*). Alteredgók sorában élte az életét; glóriája imitált teljessége ragyog valódi arca helyén. „Az egésze úgy gondol, ahogy telt szem a füstre / az ember illúziószimbólum, / amihez kell a gyönyör jelmeze”. S mikor valódi (női) primadonnával találkozik, akkor megségyenülten éli át, „mi benne semmivé lett”, s úgy érzi magát, mint „ária-jászolra váró néma ökör” (*Az öltözőben, amíg még van tovább Farinellinek is*).

Öregedvén, egyre jobban gyötörte „hamis” élete; lázálmaiban szerep-énjeivel viaskodott. „Majd előlépek, mintha meghajolnék. / Eltűnhet minden / rólam, szép szent / csak az öregség, / a remegő ég / marad / a vad / indulat / szűz agyat / morzsolna még”. De elég volt. „A főlzakadt sikolyt, / az áriát, mi volt, / az a múltam, őrzik, de

értem / a fiam kiölték belőlem. [...] A fogyó hit értelme lettem. [...] Isten, hívj el innen / aztán légy a közönségem. [...] Hogy előlépjek, mintha meghajolnék. / A purgatóriumért” (*A lázálmában tisztuló Senesino*). Hol van tehát a modern ember a görögség „isteni” teljességétől?! Tépett, szétszakadt lelkét büntudat gyöttri – s feloldást Istennel való kapcsolatában sem talál.

1759-ben (VI. Ferdinánd halála után) Farinetti a spanyol udvarból visszatér bolognai villájába, ahol képzőművészeti – zenei- és hangszergyűjteményt rendez be. Egyre jobban szenved a lelki magánytól, az elkerülhetetlen öregségtől; szinte vigaszt jelent számára öregedő inasa gondoskodó szeretete. Jólesik neki, hogy valakivel emberközelségben lehet végre: „A múltamban megbízhatasz. / Erénytől szépiült Bábel. [...] Leoldott mocskot színlel / az arcom vagy fényt vallat? Ha lében fürdő képmás / vagyok csak, hím roncs, hittel / ne óvj. Ordítsak? [...] Jobban magamra ismerek / a nárciszkádból kilépve, morogva. / Ahogy a meztelen önértet” (*Coming out; amíg a törölközőt nyújtó inas tekintetével a már nem éneklő Farinelli tekintete találkozik*).

Feledve lassan földi gyötrelmeit, úgy érzi: szenvedései mégsem voltak hiábavalók. Rá, az „öreg varázslóra”, már csak „a szűz halál csókja” vár, s égi társa, a Prima Donna – hattyúdaltát énekelve – szeme tengerének árjába emeli őt. „A test röpke / gyönyörét fülbe álmódó operánk / nincs tovább”; „múltat meglélkelő szólamok sora / régvolt dicsőségünk viszi tova”. A dalban összefonódott sorsukat, „égből kapott talentumukat” sokan csodálják majd. „A láng végzet / semmisít meg / tűz a részeg / mámor / amor / az enyém vagy / az enyém vagy / tudom”. Tehát a dalban, a csodás, szárnyaló szerepekben mégis társra talált (*A Mester kísérőimája az elkészülő Prima Donna hattyúdaltához*).

A *Záróoktávok* bizonyos értelemben Farinelli búcsúja az élettől, a színpadtól, s mindazoktól, akikkel összekapcsolódott a sorsa – s akikkel már csak a Dalban él tovább. Tudja: szelleme majd meg-megjelenik hol itt, hol ott, újra és újra: mindenütt, ahol egykori áriáit felidéznek. A ciklus mottója: „Bilokáció? A szolgáló operája. / Aztán az opera szolgálója”.

Farinelli tehát számot vet életével; s megnyugszik sorsában. Úgy volt jó, ahogy volt: Isten ábeli sorsot szánt neki. „Szolgák fia, vén szolgáló [...] túl sokat állt már / ámulatot várt klakksor meg a tűz / taps közelében”. Sokmindent megélt: jót is, rosszat is; most már a végső nyugalomra vágyik: „holtában a múlt / majd a jövőt szülné meg, a csendet” (I.). Alkonyi éveit a „bolondkirályforma téli nap” aranyozza be „hamisarany fényével”; de ő azért olykor még a színpadról, sikereiről álmodik. „Mintha leégni vágya a színház, / a főnixek főnixe, önmagát / keresi, találja a tűztollú / madár, a fészekalja meganyinyi / hang mind elszáll, az örökvégtelen / semmibe tűnik”. Már megértette és elfogadta: mindaz, ami vele történt magasabb erők sugallatára, törvényszerű volt – így bonthatta ki tehetségét Istennek tetszően. „Mindig is voltak, lesznek áldozatok, velük / a föld helyett a megváltó ősbűn / teremtette irgalmas valóság / népesül be, díszlet hozzá a test” csupán. Lassan véget érnek megpróbáltatásai: „Kitisztul / a színpad. / És/ elnyeli őt is a tér” (II.). De szelleme vissza-visszajár majd oda, ahol élete nagy részét töltötte, ahol annyi tapsot kapott. Egy kicsi páholy barlangzugában meghúzódik az „áriaszent”,

aki „hangtiszta erény rabja marad már” mindörökké. A színpadtól távol tartja őt a „vér, hús közelében érzett iszony”; csak a csendben érzi jól magát, hol „őszinte barát annyi kulissza”, s ahol elbúcsúzhat múltjától – szerepeitől – egész életétől (III.).

A záróakkord: a Hang, amely „a néma igazság, a Teremtő felé fordulva” kérdi: „Ugye lesz még ének?” Hiszen ez az emberiség ősnyelve – mely „a csend végtelenül szép szerepében” mutatja meg az ember valódi arcát s tárja fel titkait (*Coda*). A zene ol-tárán feláldozott Ábel hangja az Égig szárnyal, ariái Isten dicsőségét hirdetik. Hiszen az áldozatok egy magasabb Valóság küldöttei: fényhozók.

Copia Publica, 2014; Alveoli, 2015.

Nagyot ugorva az Időben, a két – szorosabban egymáshoz tartozó – kötet már a XX./XXI. század világába vezeti át az olvasót (versek 1975-88-ból, illetve az ezredfordulóról). A felvilágosodás eszmeköre gyors gyakorlati térhódításának ’áldásos’ következményeképp (lásd: a XX. századi forradalmak) eszmeiség és valóság ekkorra már olyan messzeségbe került egymástól, hogy a való világban nyoma sem látszott, miszerint az emberiség nem is oly rég még a „szabadság – testvériség – egyenlőség” jelszavával a „tökéletes társadalom” megteremtéséről álmodozott, különféle ideológiák égisze alatt. A mindjobban előretörő technikai civilizáció ekkorra már könyörtelenül megosztotta a modern társadalmakat, s az elnyomorodás, morális széthullás soha nem látott méreteket öltött – így hát a költészetben is érthetően az irónia vette át az uralmat (s szülte végül az ezredfordulón a „mélyvilág” romlását elfedni kívánó posztmodern felszínességet).

Copia, a Bőség Istennője (mondhatnánk mai szóval: a népjólét /közjó/ megtestesítője) lett immár a tömeg Bálványa – s egyúttal a köznyomorúság védőszentje. A „népjólét” ma már szarkasztikus fogalommal vált; ezért a költő /görbe/tükröt tart a hamisdemagóg „közélők” elé. Természetesen nincsenek illúziói a tekintetben, hogy valaha is lett volna „közjólét”; így – elutasítva az anyagvilág sűrű-homályos élvezetvallását – többnyire biblikus szimbólumokkal érzékelteti: hová sülyedt a jelenkori ember/iség/. A tisztánlátást és a természetes gondolkodásmódot kerüli a mai ember: „Vakok között / épeszű / már aki nem / lát. Más helyett. // Madár. Lelőtt / ég. A fű / lett a szemem. / Lát. Más helyett” (*Kommenárok a Jónás Könyvéhez*). Aki viszont ragaszkodik belső függetlenségéhez, s kivonja magát a közgondolkodás illuzórikus ideái alól: az elnyeri lelke békéjét; s így valóban Bőség Istennő kegyeltje lesz. Konklúzióját a szerző a *Fülszöveg*ben rögzíti: „Ha, belül, megszülethet a béke. / Ha, belül, nincs tálió. Ha, belül / jelen lehet a szent valóság, / a valóság szentje”. De sohasem az egész közösségben – csak egyes személyekben, „valaki életében”. „Talán”.

Nem véletlen, hogy a könyvborítót a bűnbánat lila színe árnyalja, középütt magasba törő égő gyertyaszál metszi ketté; rajta körszalag: „Deus facit tuam vitam perfec-

tam – si vis” (Isten teljessé teszi az életed, ha akarod). A gyertya – vastkosabb rajzolatban – a fedőlapok bensején is látható; tiszta fehér színe a megvalósult Élet-teljességet jelképezi: az egyes ember, végigjárva a labirintus pokolköreit, lélekben szabaddá válik. *Lehetne tereméstörténet a másik kettő mellett* – „üzeni” költőnk; hiszen (a bibliai és a természettudományos mellett) az egyéniség önteremtésének aktusa a legfontosabb: az a folyamat, amelynek során bábból hernyóvá, majd pillangóvá válunk, s szárnyat bontva, felrepülünk a Fénybe. Végül persze odabukunk „az október vén kezéhez, őszi fagyhoz” – de csak a testünk. S „mintha áldás lenne / majd a kiűzetés” földi ál-Édenünkben: lelkünk hazatalál.

Az út csakis fölfelé vezet/het/ (bár közben „szelek, terelő / örvények nyelnek magukba”, s a végén „vár egy homoktemető”). Mégis végig kell járnia mindenkinek: „választhatsz: / vagy a csutka / vagy az ember sarka” – vagy légszomjjal küzdve megfulladsz, vagy eltaposnak. De ha a lélek ki tud lépni megkötözöttségeiből, megszentelődik („erény, / ha bűnt is eltöröl, / repít magasba [...] terel Isten elé, az alma tudja már”). Az alma, amely egykoron a bűnre csábította az összülőket, „az ember kezébe kívánczva” „nem szentelődik meg”; de ha Isten áldását adja rá: az üdvösség forrása lesz (*Az Édent elhagyó látomása...*; *A teremtés egy karakterszerep felől megközelítve*; *Szent Ferenc himnusza a kígyóról*).

Amint elindulunk a szentté /személylé/ válás útján, elkezdődik megkísértéseink vég nélküli sora, és az úton előrehaladva egyre mélyebben teljesedik ki egyéni szenvedéstörténetünk: a sok külső / belső akadállyal vívott küzdelem az önmagunkká válásért. A költő más művekre is utaló jelrendszerrel érzékelteti az emberben dúló érzelmi / érzéki viharokat, a tévutakat s azok lehetséges korrekcióját. Így Strindberg *Júlia kisasszonya*, Csáth Géza, Kosztolányi életmozzanatai, Sartre *Undora* megidézésével jelzi a tévutak csapda-helyzeteit, amelyek foglyaként felörlődhet a személyiség (*Mesél az inas a megbódításra váró Júlia kisasszonynak? – Csáth-regény; Kosztolányi D. nagykorúsága napján írt levele a Brenner-családhoz* – „Szabad nem. Szabadka vagyok”; *L'Étranger*). A tévutakról, amelyek a magány poklába vezetnek, csak az tud visszatérni, akinek biztos iránytűje van, aki nyitott a másik emberre és a világra – és képes a Szeretetre (*Ahol a magány pokla után megtisztulhattam; Az ónos eső gyönyöröragóniája; Te, a kisegítő nevelőtanár szemével – örökbefogadásra váró intézeti gyerekek hálótermében*). Az, aki felismeri és megérti a Természet gyógyító erejét: ha élete holtágba került is, vissza tudja azt vezetni a szélesen hömpölygő Életfolyóba. „Fényverem / a medred, belédbukó part, virág / nem szomjazva nevezi meg magát” – bölcs hullámaid „tapintatosan eltüntetik” a lábnyomokat, s „a jelet hagyni képtelen éteri embert” még csak meg sem vetik” (*Gyaloghalásként a félkörívekben kanyargó folyómhoz*).

Az útkereső ember mások bölcs tanácsaiból /is/ tanulhat (*Olvasmányok, Szentleckék, Evangéliumok*). *A Ludwig van B. asztalán találomra kinyitott Biblia* költőnk számára efféle gyöngyszemeket rejt: „Az erkölcs: magány. Kik szeressék egymást?” – „Az ember, ha több mint szakrális jelentéktelenség, csak Isten lehet?” Csupa kérdőjel. Hiszen maga a lírai én is bizonytalan az „igazságok” igazságában. Lehet valaki erkölcsi etalon, anélkül, hogy „megistenülni” akarna. És a próféták? Vajon mind „igaz

emberek”? Vajon nem lenne-e jobb, ha „tengernyi próféta között / elmerülne a saját / gondolataiban” az, aki valóban Istent keresi? Hiszen Isten magát az Életet, a termő kalászt, a gyümölcsöt adó fát, teremtményeit szereti, magához öleli papjait s a bűnösöket egyaránt – nem csupán az alázatosakat tekinti övéinek! Előre látja, ki hoz majd bő termést, kiválasztja „a még nem is létező kalászon azt a / szemet, amelyik nem lesz majd ostya” (*Diptichon, Ima káromkodás meg panteizmus helyett*).

A lírai én a *Teremtett Világ* dicséretét zengi – mind fészekmeleg otthonában, népes családja körében, mind pedig a nyüzsgő-zsibongó külvilágban. Nyitott szívvel fordul embertársai felé – nem ellenségeskedésre, hanem megértésre törekedve. A sokaság tagjaként, elfogadva „teremtmény”-voltát, egynek érzi magát minden emberrel.

Egyik legérdekesebb verse e tekintetben egy későesti metró-utazás az egymástól elhúzódo, „elidegenült” emberek körében, akiknek rideg közönyét a vers-én megkísérli feloldani. Nem is eredménytelenül. „Közös gondolat híján nincs miről / beszélgetni, bár szótlannul se jó / elhajolni egymás mellett”. Amint megrándul a kocsí („a sorstömög, jobban mondván a tömegsors mutáns indulatait” megpróbálva), mindenki maga elé, vagy számítógépébe mered; ő viszont „a hangtalan blog-tengerben” könyvet vesz elő. S lám, megtörténik a csoda: „a szorosan hozzáműlő lány kézbevett / kötetét keresi az enyém, csak át / kéne lépnem kettőnk múltja felett, / megteszem, engedékeny oldalak / metszik társaik, a keresztező, / első érintést ráhagyjuk a vak / papírkötésre, mi, a férfi, a nő” (*Underground, aztán klasszikus/s/ a társkereséshez*). Lám, tehát a könyv, a kultúra vonzaskörében (még ma is) összetalálkozik/hat/nak az emberek! – s nyomban otthonossá válik számukra a világ.

Ebben a két kötetben elsősorban az *életképek* jutnak domináns szerephez. Az emberi kapcsolatok, barátságok, a szegénységben is gazdag (mert szeretetben bővelkedő) hétköznapi élet gondjai-örömei egyszerű természetességgel elevenednek meg a lapokon. A versbeszélő magánélete sorosan összefonódik mások (többnyire a hason-sorsúak) életével. Már maguk a verscímek is szinte mindent elárulnak a megjelenített életanyagról; semmi bonyolultság nincs bennük, sem a szövegben: költőnk nem magányban, hanem *másokra nyitott* világban él (mint még Arany *Családi körének* hősei). Németh András altruista, nyitott személyiség, aki együttérzéssel, már-már karitatív segítőkészséggel fordul az elesettek, az otthonukból-családjukból kiebudáltak, a betegek felé (*Mi ketten, én meg a velem egy padban felejtett hallókészülék; Urulogion, karitatív felhangok nélkül; Amor Sanctus* stb.). Gyengéd, finom szerelmes versekben örökíti meg társához fűződő mély érzelmi-lelki-érzéki kapcsolatát, amely a nehéz, sokszor szegényes körülmények között sem hűlt ki ennyi éven át, s amelyet átfűt összetartozásuk parázsló tüze (*Szobahőmérsékletünkől szemérmes januárban; Karácsony, újra gyermeket várunk*).

S mivel szereti népes családját, ha olykor-olykor későn ér haza, lelkipurdalás gyöttri: „Már alszik a fiad. Éjfél? Még megsimogathatnád, ma, a haját” (*In pectore*). Majd sok év múltán végtelen gyöngédséggel, szeretettel indítja iskolába legkisebb gyermekét – mint akinek felnövekedtével immár végképp elmúlt a szülők ifúsága

(„elillanok majd csak én is, ősz apád, aki nézi iskolába érkező / lánya lépteit [...] amíg személytelen jövő / háta villan, arca múlt idő” – *Térólad, mert szeptember első hétfőjén visszafordulsz, biztatásomért, vagy az elmaradó gyermekkorért?*). Máskor, „lomtalanítás ürügyén”, végigtekint „a gyermekzug rongyszőnyegén”, az egymás mellett sorakozó emeletes ágyakon (bizony nincs sok kidobnivalójuk!), s elégedetten nyugtázza: „a tölgyfa íróasztal hiánya bérből / fizetéstelenségből valahogyan mégsem tesz munkanélkülivé”. A régi, másoktól kapott játékok, kopott gyermekruhák garmadáját rendezi („egyszer még meglephetsz velük unokákat”). A nagycsaládosok mind tudják: nehéz helyzetükben, kiszolgáltatottságukban egymásra szorulnak, segíteniük kell tehát egymást; tudniuk kell adni és elfogadni egyaránt (*Karitatív hulladékok némelyikének lomtalanítására készülve*).

A meghitt és mély szeretettől áthatott verseket mintegy ellenpontozzák a *Copia* istenasszony kegyeiből kicsöppentek könnyed iróniával megrajzolt portréi. Az *Alma?* *Mater?* többértelmű, játékos cím visszaautal Éva anyánk „féregjárta” almájára, amely megmérgezte az emberiség paradicsomi őállapotát; ugyanakkor azt is érzékelteti, hogy az Élet a „bűnbeesésből” sarjadt – s az almamag bő termést hozott. A (mai) nők viszont már szívesen lemondanak eredendő / anyai/ szerepükről, bár „almájukat” sokan kóstolgatják – akárha férges is, a (mai) Ádámoknak megfelel. A vers-beszélő egyetlen lélegzettel (központozás nélkül, 20 versszakon át) lepergeti előttünk, hova fajzottak az Édenből kiűzöttek egymással való kapcsolatai: az „eladatlan egykének” ma párt az anyja szerez; „a vénkisasszony vitaminarca” már „erénysminkkel” sem csalogatja a link kérőket. Ha olykor mégis „megfől / szemesebb szűz fazekában / a zodiákus bak / mulatozósan újnak / vehető bocskora” – tavasszal, „a gólya láttán” már ürügyet keres a menekülésre a rabszíjra fűzött ifjú. „Az éretlen, ízetlen termés édeni teher” – arra emlékeztet, „amit benned meghagyott magnak, csírának a múlt”. Ma már senki nem gondol arra, amit régen mindenki tudott: „a kígyó előtt kúszik föl az égbe / a zsenge, tiszta Ige teste” – ha azt követjük: tekintetünk lantívként hajlik az Ég felé. Igazi boldogság csakis az Alma Mater-ből, az ősanynai női életből fakad.

A további versek hangvételére is ez az ambivalencia jellemző: korunk morális süllyedése ellenpontjaként a költő mindig felmutatja a magasabb szintet is, amely ideálként fölöttünk lebeg. A versek eme csoportja hol felszárnyal az égi szférákba, hol alázuhan a valóság „nyomor-bugyraiba”; költőnk így érzékelteti azt a – korunkra jellemző – állapotot, amelyben *valóságos szakadás* ment végbe a földi-égi létszint között. A többdimenziós létszemléletben kirajzolódik a képtelen ellentmondás a „színlelő, sok járókelő Justitia” és a koldusok, morzsára leső madárcák, kódorgó kóbor kutya, a kapualjak büze, áporodott szagú lakásokban koszos-rongyos ruhákban didergők között. Mindnyájan reménytelenül magányosak, a „tükkörarcú zárándokok „Isten ecsetjére” várnak, hogy színesre, csillogóan eleven-barnára fesse a tájat, s ők újra embernek érezhessék magukat (*Üresedő, /lelki/ egyensúlyukat megtaláló mérlegek serpenyőiben; Urulogion, karitatív felhangok nélkül; Sétálópórázra várva, Testamentumszonett az érintetlen fehéhez?*). Mindannyian megváltásra várnak. A szenvedés ad erre nekik reményt.

A legőszintébb esztergomi nyár Babits Mihály emlékét idézi: a szenvedés nyarát, amikor „a megváltó fájdalom” már átjárta gégejét, s szavak nélkül próbált beszélni a kimondhatatlanról. „A mozdulatlan szájbán” megformálódnak a hangok, köztük van „ép, hibátlan” is – „ugyanúgy a világból / való, akár a téged szomjazó víz”. S a víz: életforrás. Mint az Ige. Ha nem is beszélhet már: „csillagon átlépő szeme” szótlannul szól a Magasságbelihez.

Nyárleveleket nézve, egy kórházi kápolna mellett költőnk az elmúlásra gondol. A levelek, maréknyi lomb „imák terhét” hordja „a közelgő számadásig”. „Háttravan pár hét a megigazulásukhoz [...] de egy se fél, a szégyenét levetkőzve táncol”. Élnek, míg idejük kiméretett: „Fénymármorban remegve, nekik az ősz elég”. A vers-énben felvetődik saját jövője is: „És te, árnyékom? A fák alatt. Élsz, míg nem lesz sötét”.

Természetesen, csak az embert foglalkoztatja a halál-probléma – hiszen egyedül ő él tudatosan. A fák, növények öntudatlanul átalusszák a telet, s tavasszal újra kivirágzanak. Az Öreg FA a nyár múltán jogos reménnyel néz az ősz elé: „kering a nap / Törzsem körül annyit / erőre kap / Tőle aggastyán gerincem // Büszkén kiegyenesedve / újra. Hisz minden Filemon-utód / A saját mítoszából él”. A Baukiszlányból „göthöske néne” lett az évszázadok alatt; „kögyöngy földben egymást várva pihen / A vágy, a test neve. [...] Kopár sziget / Viszi hírünk”. Az öreg FA korona-fejében „áldott babér dicsősége helyett” a „tűnt, pusztító aranykor” emlékét őrzi: a „féreglelkű kalandor” egykor fejstét emelt rá – így gondolatban a „favágókra bünt / olvasó úrt, csendet, átkot” szór. Ma már természetes halálára, elkorhadásra vár – idővel ő is az enyészet része lesz, mint aljnövényzete (*Kilátástalanság-elégia*).

Ahogy a Fának, úgy kellene az embernek is elfogadnia saját halálát (s a velejáró szenvedést). A lírai én beleképzei magát a szociális otthonok lakóinak helyzetébe; s egy kerekesszéken (mint „hokedlitrónon”) vidáman guruló-karikázó beteg bőrébe bújva megidézi annak gondolatait. Az idős beteg a bágyadó virágok között a parkban gyógymobilján köröz („kavicszenés az út, segít a lejtmenet” – „kitartanék / a kínban, ó / csak ülni még / amíg lehet”). Az apró, 4-szótagos sorok zuhataga szabadasszociációs ugrásokkal gördül, mintegy imitálva a kerekék görgését – miközben a beteg a „szép halálra” gondol („a swung visz el / a rózsatők / tubástritón / tarj közbe / borulhatok”). A virágok, növények között, illatárban, a torkából felbugyogó víz-nyál-vérpataokban lassan „átváltozni” – igazi átlényegülés, „sosem-halál” lenne (*Az utolsó órák a szociális otthon kerítésén belül*).

Az ilyen halál talán nem is jelentene végérvényes elmúlást – csak távozást az evilágból. Az ittmaradók persze érzik a *hiányt* – de a távozó mindig hagy maga után valamilyen vigasztaló jelt. Mint K. D. költő H. I. műzsájához írt utolsó levele: „ahol / a fény föléd hajol / pillám / adnám / neked. Papírmosoly. / Betű. Csak átkarol. / Vers. Tán / megszán, ha nem vagyok sehol” (*Jelenlét*). Mert mi is az „átlényegülés” egyik szférából a másikba? A kicsiny gyermek is sejti már, amint kavicsot billeget egy síron, mintha játszana: „az alászorult oxigén elég / a lélegzetvételenyi örökkévalósághoz” (*Tempus est ubique*). Az őszi szél is mintha a feltámadásról hozna hírt: „életet lehel a vérszínüket vesztő levelekbe / az avarhalál után”. De a Szentlélek is ott

fú, ahol akar: „egyetlen ítéletével bármikor kisöpörheti mindet / az embert váró / temetőből” (*Föltámad? Csak a szél?*)

Költőnk tehát súlyos metafizikai kérdéseket vet fel a látszólag könnyed, játékos versek köntösében. Itt-ott a címbe rejtett kérdőjelekkel is érzékelteti, hogy nincs határozott válasz; de töprengenünk, gondolkodnunk rajtuk halaszthatatlanul fontos, hiszen ha nem nyitjuk ki az örökkévalóság felé az ajtót, evilági életünk is elveszti értelmét.

A kötetzáró vers (*Rövidülések paralel világai*) mintegy lezárja és értelmezi számunkra evilági „küldetésünket”, amit a hátsó borítón látható égő gyertya lángjátéka is megerősít: „Az Úrjövetre / szegényedik el álmában / gyöngyviasz, csillag helyett // pupilla mélye / fogadja be a koldust, van / teste, füst, s nem vétkezett”. A lassan eléggő, tűzében hamvadó gyertya mindannyiunk életjelképe: a láng elégeti bűnös testünk, s lélekben megtisztulva léphetünk az Úr elé. De erre időben fel kell készülnünk: „Ma rátalálni / magára maradó fényre, / gyertya, az már úgyse megy”.

Tehát Copia istenasszony – ha nem is a földi bőségben – mégis mindnyájunkat részesít kegyeiben. Az amorális evilági „közjóról” lemondva, testbörtönünkől szabadulva tör lelkünk a Teljes Fény felé. S a realitás fölötti szférákban átélhetjük a Tökéletes Boldogság bőségét

*

Az *Alveoli* – azaz a Mélység – című kötetben a szerző még mélyebben alámerül a lét „pokolbugyaiba”: az emberi élet nyomorúságainak együttérző, együttszenvető feltárásába. Ugyanakkor a kiutat is jelzi: a mélységből csakis Jézus keresztjébe kapaszkodva léphetünk ki, külön-külön és együttesen (erre utal a már idézett Fülszöveg is).

Megrázó helyzetkép ez a könyv a 90-es évek világából, a beteg ezredfordulóról, a létbiztonság teljes felszámolódásáról. Csakis az irgalmasság szemüvegén át szemlélhetjük korunk iszonyatos süllyedését: lassan megsemmisülni látszik az emberi szolidaritás minden korábbi vívmánya, eltűnőben egész humanista kultúránk, s a sátáni erők (Baál, Mammon) martalékává válik a társadalom. A szabadságuktól és méltóságuktól megfosztott emberek tehetetlenül vergődnek sorsuk kelepceiben: a hatalmi és pénzdiktatúra által determinált viszonyok határozzák meg élethelyzetüket.

A kötet élén a *Prelúdium* eleve a bezárt körre utal: a keret-sorok már magukban véve is azt sugallják, hogy minőségi áttörésre nincs lehetőség. „A salakot vigyed magaddal halálíg?” – kérdi a vers-én maga-magától; s a zárósor ráfelel: „A salakot. Vigyed magaddal. Halálíg”. Nincs más megoldás: „tüdőd zugaiban ott a világ megbújó / mérge, a leülepedett kátrány, korom [...] az amit emberöltők sorával hitelesít / a befogadó tér, idő szájából / neked juttatott levegő”. Fulladozunk. S ha „a benned biztos / helyre talált élethamis aranyból a salakot” kiégetnéd: nem maradna semmi/d/. Összeomlana még a quasi-biztonságot adó öntudatunk is, hogy magunkban hordozzuk az „istenképűséget”.

A kötet két ciklusa (*Lex loci, Ubi caritas*) erre a kettősségre épül: a salak elnyel minden értéket; mégis: ahol szeretet van, ott béke is van.

Az *első ciklus* zömmel negatív felhangú életképekből áll: a vers-beszélő sok helyen megfordul, fent és lent egyaránt; beleéli magát mindenütt a hely szellemébe, a külön-

böző emberi sorsokba, s próbálja kitapintani azt a szilárd pontot, amely – minden nehézség és kudarc ellenére – értelmet ad az emberi életnek.

A ciklusnyitó kompozíció (*Én, Babel csonkatornya*) a beteljesületlen álmokról, összeomlott illúziókról ad hírt. A megmaradt csonkatorony „holdszötte ezüstlepelbe” burkolózva, „évezredek igaz jeleként” figyelmeztet az Istenről megfélelkezett ember/iség/ kudarcára. „Dögevő keselyűpár” keresi a tornyon „fészkelőhelyét”, „kísértetemberek zúrzavarbeszéde” körötte; de a torony-torzó büszkén tartja magát: „ércvörös téglatestektől megtisztult, lélegző / szél-osszáriumként királyok helyén / vállamra teszi egy isten a kezét”: túlélőként Isten örök dicsőségét hirdeti.

A lírai én valósággal a Természet gyermekének érzi magát („örökségem, kis-birtokom határjelkorpusztól pusztaszélig szántásra-vetésre vár”). Játékos-örömteli kis gyöngyfüzérben (*Szeptember másodikán*) dicséri az örökkévaló, romolhatatlan természet mindig újraéledő erejét: az elvetett mag, mely elrohad a földben, tavasszal mindig új, bő termést hoz (az elhaló búzaszem példázata). A természet látszat-halálából mindenkor van feltámadás! Nem így viszont az ember – állat – sőt bizonyos növények esetében: „a hímporában hamvadó, telet átvészelt” darázs, az őszi légy s az ember „semmivé foszlik”. A trópusi hűsevő virág a városi lakásban csakhamar komposztává válik: nem jut táplálékhoz, „légyre, pókra hiába vár”. De a „fogyó falu félkocsmá / boltjának falánál” lapuló gomba is az enyészeté: ha széttapossá, „fektében, formára olyan mint egy kereszt” (*Múmiám, A kérdésből nekiünk ajándékozott hűsevő virágra, Gomba a főtéren* stb.).

Az elmúlás és a visszafordíthatatlan idő egyre intenzívebben foglalkoztatja a lírai ént (amit életkora még nem indokolna). A 90-es évek Magyarországnál úgy érzékeli: „fogy a levegő” körötte s általában: a szellem emberei körött. Keserűség és érzékenység nélkül veszi tudomásul: „két vége ég gyertyaezüst életünknek”. De mint szellemi elődei – ő sem adja meg magát: „Valahány / testet öltött ragyogó / gondolatnak jut elég / tér, hol mi betű lelkeit visszük az ég mérlegéig, keserű / indulat helyett bölcsen”. Az utókor majd emlékezni fog rájuk (*Osvát Ernő Réz Pál asztalánál, Babitskertben, utószezonban*).

Az abszolút létbizonytalanságról árulkodó helyzetképek sorában érzékelteti költőnk a perifériára került középosztály s az értelmiség sorslehetőségeinek végzetes romlását, „az intellektuális halál” ellen folytatott szívós küzdelmét. A nagycsalád megóvásáért tett erőfeszítések foglalják le minden erejét, idejét; mivel biztos jövedelme nincs, a kenyérrevalót „emelkedett eszmélkedések” helyett szellemi segédmunkával, feuilleton-írással keresi. De mire jut mindezzel? Ha jön a postás, kicsit fellelegzik a család: „a sajátomét és az utódaimra / tekintettel beütő karitatív / reskontót egybeházasítva megszülethet / a terített asztal”. Persze, ettől „még nem tér vissza az önbecsülésem, de nekem, akinek semmi / sem jött össze, elnézem, gyerekeim [...] majszolnak, mosolyognak. Engem meg / a kérkedő büszkeség visz tovább. Holnapig” (*Kenyérre, való; Babits, japánul; Vidéki bejárónő meséje a halhatatlanságról*).

Hát így zajlott akkoriban egy értelmiségi nagycsalád élete! A csodavárás teszi némileg izgalmassá ezt a véletleneknek kiszolgáltatott életformát. „Szokott idill. / Ki

tudja? Hány / napig nem üt / szíven hiány?” Az őszi, üres parkban egy padon üldögélve a vers-én madárzenét hallgat, „zacis letét aranyremény” a zsebében: „Talán kitar / a dózisom / habár a part // ahol szakad / nos, az nagyon / közel van”. S bár a pattogó ritmusú, 4-szótagos sorok apró kolónokká fűzve látszólag vidámságot árasztanak; de ha a képek valóság hátterébe belegondolunk, nagyon szomorú az egész (*Irreverzibilis?*)

A mások iránt mindenkor nyitott vers-én nemcsak a maga s családja helyzetét éli át ilyen fájdalmasan, hanem a sok-sokezer emberét is, akik – utcára kerülve, munka és otthon nélkül – feladták a sorsukkal való birkózás reményét, s alkoholba, depresszióba menekülve, család s remény nélkül, magányosan tengették (tengetik ma is) életüket (*Borotválkozás közben, a ki tudja, hányadik rehabilitációs osztályon; Haiku vagy lelki tükör? Kilátások a külső párkány és a panorámát biztosító szobabelső között*).

Akadnak azért ellenkező példák is, amint azt egy öreg asztalos élete mutatja, aki – *Szembenézve a nyugdíjas évekkel* – megtalálta a „feltámadás” útját. Fiatalon inkább csak a haszon érdekelte, később azonban egyre inkább a templom körül sürgölődött, s az öreg pap mellett egyre komolyabb munkákat vállalt (a templom pompás rozettáit, ornamenteit, mivesebb térelemeit faragta – felújította, intarziákat készített, kereszteteket farigcsált stb.). Lassan minden cselekedetét „az ács fiához” mérte, eljutva „pőnalizált múltjával érényig”, s a „kényes szívbeli igazságokat” felismerve, kegyelemre, feloldozásra várt. Így lassanként „a halálra felkészülve”, fokozatosan „megszentült”; bűnbocsánatot nyert, s ájtatos öregként fejezhette be életét. Mondhatnánk: klasszikus életút, tökéletes emberi sors. Bár mind többen választanak – akkor kevesebb „roncsember” tévelyegne „hazátlanul” és „háztalanul” kis országunkban!

A bűnbánat anyala tudna talán nekik is segíteni, aki mindannyiunk felett örködik, s elhinti közöttünk a reményt. Hiszen a kereszten függő Jézus visszavezetett bennünket az üdvösség útjára, s legyőzte a halált. Nekünk csupán fel kell/ene/ ismernünk vétkeinket, hálát kell/ene/ adnunk Jézusnak megváltó tettéért, s lelkünk máris szabadá válva szárnyalna a Fény felé. S akkor örömujjongásban visszatál/hat/nánk eredeti énünkhöz. A lírai én tekintete előtt egy nagyszabású szeretet-látomásban bontakozik ki a „megtisztultak” boldog, ragyogó fényvilága: „tűnt utakra tértek lépteit / hívja csend / a tiszta hangok / arctalan reménye [...] szentek árnya fölött / ív / hajlik [...] megannyi testvér mind [...] tanúként / mozdulatlanul szeretnek / bárkit / ércharangra hagyják / tűnt utakra tértek lépteit”. Hiszen a Szentlelket mindannyian megkapjuk megkeresztelésünkkor; s Krisztus, aki értünk halt meg a keresztfán, kiengesztelte halálával az Atyát bűneink miatt – nincs hát félnivalónk: büntelenül állhatunk meg az Úr előtt, ha elfogadjuk bocsánatát és Szeretetben élünk embertársainkkal (*A legtisztább pillanat tranzitushimnusa*). A ránk sugárzó irgalom szeretetlángjában megtisztulunk.

A kötet II. részébe (*Ubi caritas*) kerülnek a mélyen személyes, a szerző benső életébe is bepillantást engedő költemények. Hol szeretet van ott béke is van – mint az ő nagycsaládjában, a viszonylagos szegénység ellenére /is/.

A lírai én tekintete előtt megnyílik „a múlt lombfüggőnye”, apró pillanatképek villannak fel s tűnnek tova. Látja a kézfogóját ünneplő boldog-vidám ifjú párt (menyasszonyát és önmagát) a nyári falusi vigalomban, majd felködlik előtte nászünnepük

felejthetetlen „angyallebegése”, s aztán első közös, meghitt fészük „szerelemrejteke”. Őrangyaluk kíséri minden léptüket – az ifjú férjben mégis megfogamzik egy rossz sejtetem, ezért „vére lángjával” kéri Kedvesét: „meg ne változz!” (*Kézfogó, aratás után a kocsmakertben, Nászfalunkban, éjszakai angyal-lebegésünk után, Első házunk szerelemrejtekében*).

Aztán – némi időugrással – mindjárt az „ötvenes örömek” következnek, „próbára tett statikával”, immár nagy családdal: „Szerepcserék helyett / fölöttem úszol a lemenőben / lángot vető napban, izzadtságban / kislakás kilencgyerekeseeknek, / bükk emeletes ágyon ölellek / magamra”. Már csendesebben, de a régi izzás emlékével szívükben ünneplik „jelesebb házassági évfordulójukat”. Ekkor már „meginthathatlan bizalom” fűzi össze a két, „párba zárt” *nem*-et, hogy „közös *igen*” lehessen. A már többszörösen átélt „fürgé röptű kilenchónapáldott idő / visszahozza a múltat, abba nő / bele babérillúzió [...] szememre szorítalak, a pillám / lehunyva őriz [...] az elcsendesülés tintája vér / szerint szül egyazon jót bárkiben, / gyermek a glóriája” (*Húsz esztendőm hatalom?*). A Szeretet és Béke már-már idilli kettősében leélt negyedszázad – a széthullott családok korában – a Boldogság Szigetének tűnik.

Csakhogy a szegénység, az (átmeneti) nyomorúság bizony néha megtöri az idillt. S bár a szerelem / szeretet áthidal minden nehézséget („mert ki nézné a szegénység szégyenét, kihűlő lakásban a lehetetet”), olykor-olykor mégis van egy kis kanálcsörrenés. De az összébújó testek melege hamar feloldja a didergő magányérzetet: „borzongó bőrdre / a csók birtokjelét ezért ráteszem / így maradj már az embermínuszokban / bár kétségbekontható, tulajdonom, / Egyetlenem” (*Múlt? Jelen? Jövő?*).

A vers-énben kavargó mély és őszinte érzelmek, a valódi, együttérző szeretet embertársai iránt, a velük való azonosság tudata (*Jung*: „a másik ember is én vagyok!” – a tudattalan legmélyebb régióiban azonosak vagyunk mindannyian!) különös, és némiképp szokatlan versek írására ihleti őt. Nem is feltétlenül egyéni tapasztalatait örökíti meg bennük a költő – inkább az általános szolidaritás-érzet, az élet alsóbb régióihoz is odahajló felelősségtudat, segítőkészség formálja ezek erőterét (*Felhőtlen hónapja-im után, a különórakényszer áldásaként megismert angoltanárnőről, – Ahogy a testem, egyetlen éjszakánk megőrizhetetlen? – Az újrakezdés illúzió? – Nullum crimen; – Feuilleton stb.*). A *Kapcsolat – Egymásért, egymásban, betegen* c. költemény például két idős ember egymásba-kapaszkodását örökíti meg, amint a még rájuk váró „néhány ven-dégévnnyi rettegés” helyett maradék idejüket békésen, szeretetben próbálják eltölteni. Odaadó összetartozásuknak egészen különös varázsa van: hol egyikük, hol másikuk támogatja segítségre szoruló társát. S míg egymás támaszai lehetnek: nagy baj nem érheti őket. Persze aztán eljön a nap, mikor már ezt sem lehet: egyikük a „közös ágyat” elhagyni kényszerül (*Házassági évforduló napján, a kórházi látogatás idején*). A fentiek fényében jobban érthető, miért szól költőnk olyan ironikusan azokról a párkapcsolatokról, amelyek a látszatra, a fényűzésre-ragyogásra („karátban ízleli az odaadást”), vagy a pusztá testi vágyra alapozódnak („kívánta a testem [...] maradok”). Az ilyen kapcsolatok mindennapjait a depresszió s „féldoboz gyógyszer” izesíti. A vers-én helyett inkább „a friss dió / nyers illatától áthatott / őszi gyümölcsöstálra”,

vagy a korareggeli tűzben ragyogó napra veti pillantását, de a szájalmat a félresikerült életük iránt ekkor is megőrzi (*Az eljegyzésig a bölcsesség szeretetével*).. A hamis és kép-mutató, kiürült kapcsolatokról, látszat-szeretetről szól *A szülészfőorvos vezeklőimája házastársa egészségéért*, vagy a *Színészházaspárként, lelépve a világot jelentő deszkákról*.

Az életkép-sorozat megrendítő darabjai az utolsó versek, amelyekben a költő – túllépve a privát-érzelmei körén, általános érvényre emeli egyedi léttapasztalatait, s részvéttel, együttérzéssel fordul a szenvedő, az életből kirekesztett, a betegségnek, magánynak, testi-lelki nyomorúságnak kiszolgáltatott emberi sorsok felé. A *mélység* köreiből, az Élet peremvidékén, különösen a férfi-nő erőterében megjelenő szenvedéstörténetekre valódi krisztusi, gyógyító szeretettel tekint (*Vetkőztető simogatások helyett óda egy lepedő-cserénél segédkező medikához; Giorgione képe a pestis idején elvesztett kedveséről; Családos szerető a hűségéről, korrekciós műtét után; Talán szerelem, örökké sclerosis multiplex*). De mindezeknél megrendítőbb *A szarkofágra felvéshetetlen szeretet himnusz*, amely a lírai én és a halálos paralízisben szenvedő, már-már bénuló fiatal szomszéd lány utolsó találkozását örökíti meg. A lány nem akart úgy távozni az életből, hogy ne ismerje meg a valódi szenvedélyt – s kérte: hadd izzítsa át testét-lelkét az összetartozás tűz-lángja, amely végül is útravalója lett a halálba vezető úton. Az irgalom járta át szívüket ebben a találkozásban.

Költőnk tehát sok-sok fizikai és lelki „mélység”- tapasztalatát sűríti ezekbe a versekbe, a nyomor kiszolgáltatottságától a lélek megalázottságáig, a halálra készülő test végső elgyengüléséig, a próbatételekig, amelyek elviselése „megedzi” és felkészíti a lelket a „határátlépésre”. Nem ítélkezik, hiszen „semmi sem idegen” tőle, ami emberi, legyen az bár vér, szenny, bűn és szenvedés. Nem formális vallásosság köti, hanem őszinte, mély humanum – együttérzés és együtt-szenvedés embertársaival. Semmi póz, semmi álszentség, hazugság – az emberi kapcsolatok itt az önzetlen szeretet lángjában izzanak.

Az eddigi négy kötet íve tehát a pogány istenek teremtmény méltóságával átitatott szabad görögség-képtől a keresztény egyistenhit megváltó Szeretetéig vezet. Krisztus áldozati halála felkínálta azt a lehetőséget mindnyájunknak, hogy mi is irgalmas szeretettel tekintsünk embertársainkra, s hozzunk áldozatot a mélységben szenvedőkért. Csakis ez lehet/ne/ a Jövő útja: csakis így menekül/het/nénk meg a gyűlölet pusztító hatalmától, a ránk leselkedő véres háborúktól és az egymást leigázó vad ösztönöktől, Mammon korlátlan uralmától. Irgalom, részvét és megbocsátás nélkül, a szenvedők megsegítése nélkül az ember/iség/ útja a valódi Mélységbe: a feneketlen Pokolba vezet.

Tartalékevolúció, 2016

A zárókötet mintegy ráteszi a koronát a sorozatra. A szerző mindazt, amit az előzőekben elmondott az európai kultúra jelenkori hanyatlásáról, az „isteni” létszféra megfakulásáról az evilági viszonyok közepette, az emberi élet kiszolgáltatottságáról – most az emberiség spirituális fejlődésének távlatába helyezi. Hamvas Béla és Rudolf Steiner

gondolatrendszerével szinkronban korunkat mint sötét válságkorszakot jeleníti meg (Kali Yuga), amelyen – ha egyelőre nem is látszik a kibontakozás útja – tovább fog lépni az emberiség. A Halak jegyében eltelt világhónap (2000 – 2500 év) most van lezárulóban; a Sötétség – Világosság párharcára épülő kettősség a Vízöntő-korszakban (amelybe az ezred-fordulón átléptünk) fel fog oldódni; éppen spirituális fejlődésünk intenzív kibontakoztatása révén. A Krisztus-i minőség (amely a Halak-korszak kezdetén jelent meg) a Szeretet-elv jegyében megerősödik, s az emberiség (hacsak nem a sötét önpusztítást, az atomháborút választja) szélesebb körben is érvényre juttatja az evangéliumi tanokat. A reményt, hogy így lesz, nem adhatjuk fel, bármily sötétnek látszik is egyelőre minden..

Hamvas Béla szerint az elmúlt évszázad már az apokalipszis jegyében zajlott: a termékeny és a terméketlen /romboló/ szellem elkülönült egymástól. Az ítélet (amely már folyik) kemény és személyre szóló: aki visszatál a szakrális értékekhez s elfoglalja helyét a szellemi hierarchiában – az megmenekül (üdvözülni); aki nem: az a Sötétség martalékaként aláhull a semmibe. A máig eleven szent hagyomány őrzi az *alapállásról* való eredeti tudást, amely az i.e. V.-IV. században még minden nép *közös* kincse volt (*Aranykor*), s amelynek nyomán az egyének és a népek még egymással összhangban éltek. A Felülről lesugárzó szellemi erőt, /Nap/Isten spirituális energiáját az evangéliumok Szeretet-elve közvetíti a ma embere felé, mint a Béke és Boldogság forrását. Az Egység csakis ebből fakadhat.

Ilyen és hasonló gondolatok foglalkoztatják Németh Andrást, aki tisztában van vele, hogy az evolúció (filogenezis) bennünk magunkban, minden emberben külön-külön /is/ lezajlik (ontogenezis), de nemcsak az anyaméhben, hanem életünk végéig, sőt azon túl is tart, amikor már – anyagi burkunkat odahagyva – szabadon törünk a Fény felé. Napjainkban érkezünk ahhoz a válság-ponthoz, amikor a Föld nevű bolygót akár maga az ember is megsemmisítheti (atomrobbantás!); így hát megnőtt felelősségünk az emberiség jövőjéért. A hagyományos életformák széthullása, a szellemi tradíció elhalványulása, az Istentől messzire távolodott /ateista/ gondolkodásmód nem kedvez a pozitív irányú kibontakozásnak. A szerző tehát Hamvas Béla szellemi alapvetésének (*A világválság*, 1938; in: *Az öt Génusz*, Életünk Könyvek, 1988) nyomán indulva közelíti meg jelenkorunk nagyon súlyos válság-problémáit.

A zárókötet mind tematikájában, mind alkotómódszerében eltér az előzőektől. A szerző itt voltaképpen a folyamatos belső gondolkodás adekvát kivetítésére törekszik; ezért a versek műfaját (I. könyvéhez hasonlóan) az esszé líra / líraesszé fogalommal jelöli. S valóban: a tudatáram sodrásában felszínre kerülő gondolathalmazban a mélytudat rejtett (a Jung által „kollektív tudattalan”-nak nevezett régió) *közös* tartalmai tárulnak fel: a költő egymást kiegészítő, vagy éppen ellenpontosító reflexiói a világállapotról, az élet genetikailag meghatározott morális-pszichikai alapjairól. A nyitóköltemény (*Eszközök, eszköztelenül*) René Char, Pilinszky rejtekező, elhallgatásos lírai metódusát követi: a ki/nem/mondott szavak és képi utalások kivétel nélkül a Kozmikus Központ (Krisztus) kinszenvedésére, értünk vállalt keresztáldozatára vonatkoznak. Az Emberre irányított gyilkos kínzóeszközök a maguk tárgyiasságában életre kelnek

(„A szög legyen süket”, „Gyerektelen gerenda az ács fiához ér”, „Nevek hiánya. Vér”; „Halottba döfne lándzsa? / Vas adjon életet?” stb.). A *hang*, a *szó*, a *sebek* említése, „a nyelv hegyén az ecet” félreérthetetlenül utal a szenvedéstörténetre; a záró-kép („Támás: a lélek ujja”) pedig a feltámadásra: az örök életre – a spirituális fejlődés előtt kitáruló kapura: Krisztus áldozata megnyitotta az utat az emberiség számára a magasabb létdimenziók felé.

Belépőül a könyv világába, *Introitus* címen (Pilinszkyhez kapcsolódóan) költőnk arra hívja fel figyelmünket, hogy a „magasabb világok” felé az út már itt a földön a Jóság és a „megmagyarázhatatlan Szépség” révén vezet. Ahogy Keresztelő János faggatta Jézust Messiás-volta felől, úgy kérdi a vers-én a Szépség és Jóság Apostolait: „Ti vagytok-e az eljövendők, vagy mást várunk?” Hoz-e szenvedésük fordulatot a ma még kétesélyes történelemben? – hiszen a Jó – Rossz küzdelme mindmáig nem zárult le! Még van remény: a „nimbuszédenekből kizárt kisistenek” már nem teremtenek, csak alszanak; de „a sötétben keringetett Uranosz” megóvjá őket egy jobb kor számára. Majd, ha kell, felébredő erővel „kimentenek még / magukba fulladókat / a fénytelen jelenből. [...] Várj tehát. Túl rövidre mért az élet” az egyes ember számára. De nyomunkba lépő utódaink majd – tekintetüket az égig emelve, „bevárva újabb galaxisokban izzó napok nekik, nekünk szánt porát” – „árnyaink tűz nevelte, büszke mását” követve, „az embert az emberek hitével szerethető csodákat” hajtanak végre; „újrakezdve, mindent, megint”.

Rudolf Steiner *Akasha Krónikájának* szellemében pásztázza végig a költő a filogenezisbe ágyazódó fejlődést, egészen az Élet sarjadásáig visszavezetve képzeletünket. Steiner a Hold-korszakban kifejlődő asztrál-lényeket tartja az ember elődeinek: „Az ember lelki vagy asztrális elődei a finom éterföldbe lettek helyezve, amelynek anyagát – szivacs módjára – mintegy felszívták magukba. [...] Az anyagi testben végbemenő összes folyamat tisztán fizikai és kémiai jellegű volt, de a lélek irányította és uralkodott rajtuk”. Az ekkor még növényyszerű emberi testekkel társuló lelkek aztán az anyag sűrűsödésével párhuzamosan maguk is átalakultak: a lélek lassan elvesztette azt a képességét, hogy az anyagot alakítani tudja; s a már kialakult test-lélek kettősből született meg a *mai értelemben vett* emberiség (kb. a vízözön előtti évezredekben). Egyes mítoszok az Édent az egykor (kb. az i.e. 13-12. évezredben) tengerbe süllyedt, spirituálisan magasán fejlett, békében élő MU Birodalommal azonosítják; innen sugárzott szét a vízözön után (i.e. 10. évezred) az emberi kultúra és műveltség a ma ismert földrészekre. Égi-szellemi leszármazásunk emlékét minden nép mítoszkinccse megőrizte. Ma már tulajdonképpen csak a szellemi öntudatra ébredt lényeket nevezzük ’ember’-nek; megkülönböztetve a korábbi korszakok ’előemberétől’ (R. Steiner: *Az Akasha Krónikából* – Az antropológia alapjai; Új Mani-fest K. 2000; 65/66.p.).

A *Lehetőségek és tiszta pillanatok egyetlen sejtben* ciklusban a lírai én *A kezdetekről* szólva, mind a földtörténeti, mind az ontogenetikus folyamatokat egybelátván (nagy költői bravúrral) azt a pillanatot ragadja meg, amikor a szellem a testbe inkarnálódva megkezdí evilági útját. Az anyagba kódolt spirituális erők kibontják az élet csíráit. Ahogy az ősidőkben, az ősgomoly-állapotban emberiségszinten végbement az élet

kibontakozása, úgy zajlik – sokszoros gyorsításban – az egyedi életben is: az embrió-csírából, mutációk sorozatán át, kifejlődik a csecsemő. A költő a Kezdetet a szeretkezés-élménnyel érzékelteti, amelyben a „teremtő” férfi egész lénye alámerül a zúgó tengerárba: „hagyod veszni férfi-józsánságod / és elnyel a beláthatatlan kék, / részed lesz, része leszel, hazudhatsz / a testednek, a tested hazudhat / neked, mámorban, gyönyörben lebegsz, / elhiszed: a Mindenség a tied”. Ez az „óceáni érzés” (Freud) idézi fel a hajdani ősgomoly-állapotot: „Meghódítandó világok nyílnak / meg, talán úgy, mint Rilke szzirompóz / rózsája [...] minden jelentéktelenné / válik, ami számodra szükséges / életfeltételeket nyújthatott / útjaidon, elfordulsz a szavak / szerint mulandótól. / [...] / Megmentett leszel [...] a homlokod mögött / kikötők delejezte iránytű / lapul, orkán, örvény elkerülnek”.

Rimbaud *Részeg hajója*, Ady merész, „*új vizekre* [...] vad, szűzi vizekre” vágyó és Mallarmé viharra szomjazó, az égi azúrt csodáló *hajója* (*Salut!*), valamint a modern líra alapszimbólumai mind-mind ezt az élményt idézik meg: a Végtelenséget ostromló Ember a Teremtés ígézetében a Fátumra, az Élet-óceán hajaira bízva magát. A női ölből / örvényben alámerülve, a férfi a Vak Sors erőire hagyatkozik – vagy Teremtő lesz belőle, vagy szoknyabolond („uomini siate, e non pecore matte”). Az extázisban a kis lélekmag, ha termékeny talajba hull, embrióvá növekedve „istenképű” testet ölt. Vándorútja („vendégléte”) végén pedig visszatér oda, ahonnan érkezett: a lélekóceánba („Megmentett leszel”).

Németh Andrást személyes létélményként foglalkoztatja az ontogenezis titka. Az élet-csíra magában hordja már a leendő magzat testi – szellemi – lelki információit: az Univerzum alapelemei (Ég – Föld – Tűz – Víz) találkoznak benne. További útját követve, a vers-én „orvos-szemmel” veszi szemügyre a „láthatatlan médium” további útját („megosztja önmagával önmagát / tudathasadás nélkül”). Burjánzó szövetháló fonja körül, de „tömegboldogan engedelmes alakot / azért nem adhat / önmagának”: a gondos Természet lemetszi róla a felesleges szövetrészeket. Majd az így kialakult sejtgomoly tápláló közegében a csíra életre kel (*Láthatatlan médium, orvos-szemmel*). Útnak indítója, Teremtője spirituális titkot bíz rá: „Non divide, et non impera!” Ha az ember-palántának sikerül megőriznie az egészben való gondolkodást (azaz egészségesen fejlődik), akkor nyert ügye van: „a test örökkévaló, ép teljességét” megőrizve, egészséges gyermekké, majd felnőtté válik – ami tulajdonképpen a „felsőbbrendű istenek” kegyelmi ajándéka. Szemben az „alsóbbrendű istenek” információival, akik számára a hatalom és a földi javak a fontosak, nem pedig az egészség (*Dii maiorum gentium et dii minorum gentium*).

Csakis a test-lélek egysége, egészsége, az Ős-Teljesség teheti boldoggá az embert. Aki „édeni” állapotban él, annak számára a Hatalom, a Pénz, a Hírnév nem szükséges tartozéka a létnek. „Lebegni. Láthatatlanul. Csak ennyi kell / a világban-maradáshoz. [...] Elég nekünk az, ami körülvesz / minket, hiszen / sosem fojtogat a jelenlétével, átölel, / még mielőtt lebomlanánk a vértelen / élet köldökzsinór végéről”. Szellemi identitásunk kialakítása, megvédése a legfontosabb életfeladatunk; hiszen mi, „a föld meg a víz között választani képtelen vándorok” biztosítjuk a tápláló oxigént a lélek

metamorfózisához (*A névtelenek alázatáról*). Az identitását veszített ember könnyen eltéved az Élet útvesztőiben.

Ezért ajánlja figyelmünkbe a szerző a *Sejtmatematikát*, végiggondolva az inkarnálódott lélek és a test viszonyát („a lélek el nem hagyná saját otthonát”; testét, „eme röghöz kötött” formát hiszi örökkévalónak; szinte megelégedezik önmaga külön-létéről, s tudatlanságában a tér-idő urának gondolja magát). A vers-én maga-magát is faggatja: vajon ő különbözik-e ezektől a sablon-lelektől, vakparányoktól; akik testüket össze-tesztetik önmagukkal, s abban tetszelegnek, hogy „megkapott lényegükben egynél / több küldetést hordoznak”? – s vajon benne, „minden kételkedést legyőzve”, „hány önmagával megbékélő bújhat meg?” A testébe bezáruló lélek – biztonságban érezvén magát porhüvelyében – csupán evilági síkon keresi kiteljesedését és dicsőségét.

A lélek-ember viszont kettős (földi és égi) örökkévalóságra vágyik: a babérkoszorú és a túlvilági halhatatlanság egyaránt fontos a számára. A lírai én „egy mindent megértő prokariótának” (hullajelőltnek) felteszi a kérdést: mi lenne inkább: „friss ágvégekből font élő babérkoszorú”, avagy „háborítatlan helyet kapó halhatatlan?” A hírnév „boldog bolondja” inkább „dicsőségben megkoszorúzott” szeretne lenni; hiszen „két-örökkévalóságú teste” így még élteben élvezhetné a halhatatlanságot. Költőnk, kinek már „egyesélyesre billent a sorskockája”, hiszen asszonnyal, nagycsaláddal megköthetve nemigen vár rá földi babér, inkább evilági park-csendre, nyugalomra, elmélkedésre vágyik, hogy megtudja: mire született. Így számára már ‘csak’ az örökélet marad („ha lemondok magamról – Istenre bízom magam”). Nem vágyik tehát a prokarióta dicsőségére (*A hiúságról egy mindent megértő prokariótának; Több vagy nálam, prokarióta?*)

Ezek a versek mintha azt sugallnák: „a megváltás nyelvét” nem beszélők sokasága a hústest „örökkévalónak” hitt élvezeteibe alámerülve, az „örökkévaló” földi életbe veti reményét. Így – nem készülvén föl a halálra – spirituális ürességben, kietlenségben, a vegetatív ösztönök és önzésük körébe zártan telik életük; nem ismervén (és nem hiányolva) az „isteni léthez” vezető utat. A mai emberiség zöme ebben a „vakparány”-állapotban, kulturálisan-szellemileg lesüllyedve él; így elveszti önbizalmát, emberi kapcsolatait, élet-szeretetét; míg végül egy elzárkózó, önromboló, csak magára koncentráló életformába süllyed (*A köztes állapot különböző formái*).

Hamvas Béla szerint az emberi tudatnak három alapfokozata van: 1. *természet-tudat* (az ember mitikus világban él – önmagát mint természeti lényt szemléli), 2. *én-tudat*, (az ember – kiesvén a „paradicsomi” állapotból – függetleníti magát Istentől; vagyis *istentelenné* válik). Bűnösnek érezvén emiatt magát, *vallás*-pótlékot teremt (antropológiai istenképet alakít ki). 3. *Isten-tudat*: az ember vallás-fölötti állapotban, teremtményével egységben él – már nem autonóm, hanem teonóm lény. Nyitott Isten felé, mindent az ő kegyelméből kap – benne Isten gondolkodik, s ő Isten vezetésére vár (Karl Barth: „Kegyelem csak ott van, ahol valaki a vallást feláldozta”). Vagyis nem dogmák – előírások – sztereotip szokásrend vezérli már életét (Hamvas: *Hexakü-mion – A vallásos ember világhelyzete*, ill. *A paradoxon* c. részek; *Életünk Könyvek*, 1993; 305-318. p.).

A „köztes állapot”, az Istentől való eltávolodottság állapota, amelyben a mai ember /is/ él, voltaképpen már az Aranykor lezárulta (i.e. IV. sz.) óta tart. R. Steiner az *Akasha Krónikából* /már idézett/ teozófiai munkájában vázolja fel és értelmezi a lemúriai /vagyis a MU-korszakbeli/, majd az atlantiszi – spirituálisan már fejlett – emberiség genetikai-szellemi adottságait (1. tudatfokozat), majd a vízözön utáni populáció tudati állapotát (2. fokozat: ego-tudat); jelezve, hogy a XX.-XXI. század fordulóján a Vízöntő korszakba átlépő emberiség egy új /a 3./ tudatfokozat kialakulásának kezdetére ért. Várkonyi Nándor: *Szíriát oszlopai* c. nagyszabású kultúrtörténeti összefoglaló művének *Protokultúra, Protohomo* fejezeteiben (Magvető K. Bp. 1972; 412-530. p.) felvázolja az ember spirituális fejlődésének útját a történelem előtti koroktól napjainkig és tovább. Így tehát – ha hiszünk a tudati evolúcióban, és nem csupán a civilizációs változásokat tartjuk szem előtt – biztos remélhetjük: a III. évezred kezdetén az emberiség valóban új, sorsdöntő átalakulás előtt áll.

Németh András az *Ősszázjúpórtre* I.- V. verssorozatában voltaképpen ezt a fejlődési ívet vázolja fel; érzékeltetve, hogy az őállapotokban megrekedt emberek /is/ köztünk élnek mindmáig – vagyis jelenkorunkban különböző tudatfokozatok egzsztálnak egymással párhuzamosan. Az un. „tömegember” mindmáig az *istentelen* (Istent nem ismerő) Káin-ivadékok szintjén maradt (tartozzon bár a leggazdagabb, legelőkelőbb társadalmi régiókba); vallását Bálvány/ok/ imádására cserélte (Mammon, Pozíció, Politika). Így, bensőséges Isten-kapcsolat híján, ma is a vadság állapotában él; ragadozó-hajlamának hódolva.

Az *I. pórtre* a „félvad” előembert, az ösztön-szinten vegetáló őslényt mutatja be. „Örökbrenlét nyújtotta vakság / szegényes fényérzékelés, / felismerésnyomor, tudatlanság” jellemzi; folyton zsákmányra éheznek, „az éhségrab toroktér nyel”, pusztít, felfal mindent, s bárkit kész megölni, nyomorba taszítani, ha mentenie kell saját életét. Ez a félembéri, félállati lény mégis magában hordja csírájában az „ego-karaktert”, amelynek jellegzetességeit a *II. pórtre*ből ismerjük meg. „Kikopnak az égi filozófiából, / marad az önorganizáció: / szükségsszövetség a bioszférában”. Kinek-kinek egyénileg kell bizonyítania rátermettségét; ezért az egyéniség nem oldódik fel a tömegben, sőt: szellemi erejével igyekszik megszerezni a többiek feletti uralmat. Kialakulnak a társadalmi szerveződés magasabb formái, amelyek egyfajta védettséget adnak „a nagyobb élőlényektől mindig féltő, rettegő némáknak” is. Így a közösség „mindentudóvá” lesz; ismeri az áldás / átok, a mágia és a gyógyítás titkait (amelyek a szintén elsüllyedt földrészről, Atlantiszról sugároztak szét).

A *III. pórtre* a vízözön utáni emberiség tudatállapotába kínál betekintést: az új fajok, új életformák, szokásrendek megjelenésének, új civilizációs struktúrák kialakulásának időszakába. „Ami eltűnik, eltüntethető / titok emlékbügyraiba”; az „isteni tudást” most már próféták, „beavatottak” közvetítik. A „személyiség-szellemek” formálják az emberi gondolkodást, aminek következtében az animális tulajdonságok kezdenek visszaszorulni; az újabb nemzedékek ápolják a kialakult szokásrendet, s továbbviszik az ősök emlékezetét. A bűnbe esett „adamita faj” azonban túlságosan is az anyagvilágra koncentrál: a „szerencse-kotlóska menyasszony, aranytojásaira büszke

vőlegény” frigyéből származó utódok, „földreszállt angyalöröm anyák, vagyonpárosító apák / hol eszik, hol tervezik a jövőt”. „Szemérmes Ádám, szemérmes Éva / békeörök szép kertjében” így végül is „a teremtés haszonélvezője” a Kígyó lett; az adamiták „tökéletes emésztőbarlangjuk” fogságában élnek.

S az elhazugult élet (ismét) a Káin-ivadékoknak kedvezett. A *IV. portré* a „szeszélyes parfümök virághazug világába” vezet be bennünket, ahol a ragadozók s áldozataik egymást szoros fogságban tartják, s az ösztön-rabok egymást megnyomorítva, egymás körül keringenek tehetetlenül. „A kárhozottak otthont / rétegek lepusztuló legalján, éjsötét / helyen találnak, arcbiztatta fény / tükörvonásait sátságerek / se adja át a jégnek. Törpelét / a példa”. Az újkori emberiség egyre inkább önmaga elpusztítása, a moralitás felszámolása felé halad. Az önzés és mohó haszonlesés kerekedett felül; a sötétség már-már elnyeli a Fényt.

Az *V. portré* mégis reményt nyújt: a mások felé nyitódó Élet lehetőségét, a lelki *kapu* kitérését, a figyelmes és irgalmas Szeretet szabad áramlását kínálja fel mint az egyedül lehetséges megoldást a vadság állapotának meghaladására. Az emberiség megújulása csakis ezen az úton (az Evangélium útján) képzelhető el: ember embernek ne farkasa, hanem segítőtársa legyen. Meghaladva az ego-karakterek egymást gyilkoló rablóbáborúját, az adamitáknak megértéssel, segítőkészen kell/ene/ nyitódniuk egymás felé. „Mért kell a beszéd, / túlfűtött szavak / sokaságából / összedadogott / közeledés? / Nem szabadulhatok / a megváltáshoz / mért léleklépték / csendjétől?” Nem! – mert már csakis az IGE /lehet/ az egyetlen kapocs ember és ember, ember és világ között; ha nem akarunk a Kígyó fogságában, az egyéni és társadalmi hazugságok szövevényében megfulladni.

Mindez természetesen napjainkra éppúgy érvényes, mint a közelmúlt történelmi korszakaira. A cikluszáró *Húsz sor az irányítúférgesről* (vagyis az irányt megszabó kistílú akarnokokról) voltaképpen *meditáció* az Élet valódi (spirituális) természetéről, és az ettől elidegenedett jelenkori emberi / szellemi állapotról. Az életközelségtől irtózó „infernó-szentek” a sötétséget és a Föld gyomrában terített asztalt kedvelik, ahol „sunyi dögevökként” a férgekkel együtt lakmározhatnak. „Nem csábítja őket / vakszikra gyémántnap, hazugfény hold / üres szemgödörrel az ÉG felé / fordulók helyett csúsznak, előre”. Vagyis alattomosan araszolgatva, lekörözik, sőt elpusztítják a nyitott szívű, értékes és nyílt sisakkal küzdő „nagyragadozókat”, akiket csak a sírgödörben szeretnek látni. Csupán amiatt bánkódnak, hogy „a sírt betemető hó fehérebb náluk”.

Költőnk arra figyelmeztet: a modern kor (nagyjából a felvilágosodás kora óta) egyre fojtóbb keretbe zárja az embert a „szabadság – testvériség – egyenlőség” hamis jel-szavával (hiszen az a valóságban csupán illúzió: akinek nincs módja az önérvényesítésre, az még nagyobb rabszolgaságba süpped, mint addig!); még a természetes élet csírái is elpusztulnak így (*A lét az egyre meszesedő tabernákulumban* I-II. – *Karakterformáló keretekhez igazodva*). Jelen esetben a tabernákulum az anyaméhet /is/ jelöli, s a mind zártabb társadalmi / életmódbeli formációkat, amelyek – egyre jobban meszesedvén-merevedvén – megfullasztják a tabernákulumban őrzött *gyöngyöt*: az élettengerből felbukkant kagylólélek-kincset: az emberi személyiséget. A mai Éva elengedi kagyló-

háj-kincsét: „szike zörren, szűzpengén fény csorbul, bukó nap [...] aranya mécses”. S mit hoz a Jövő? „A holnap / remeg, retteg majd, üresen / marad emberi kezeiktől / széjjelnyíló, húskörnyezete burok, / magányos lesz test, zsiger, és / abba belepusztul. A gyöngy, / embrió élettelen gömbtükr. (Mire megtudhatnám, [...] hová tűnik a lélek, porként szél szór engem is a tengerekbe)” S a kagylók, elárvultan, kiüresedve, „Isten szemébe hazudják”: „szépség, fogyó Idő nélkül nincs lélek”.

A *Karakterformáló keretek*ben a jelképek továbbszövegetésével egészíti ki a szerző az előbbieken felvetett gondolatokat. Ezek a keretek voltaképpen a társadalmi elvárások, szokások évszázadok alatt kialakult, egyre inkább merevedő rendje (ahogy József Attila mondta: „a társadalom öntőformái”), amelyek mára már teljesen elmeszesedtek; így a kelletténél jobban gúzsba kötik a személyiséget. Azt, aki nem igazodik e keretekhez, deviánsnak, felforgatónak minősítik – s a hatalom képviselői szemében „nem kívánatos”. A szokvány-trendekhez igazodó, alkalmazkodó (sőt alakváltó) „puhatestűek” (a hulló-ivadékok és a házukba behúzódó csigák) igyekeznek ellehetetleníteni, hitelteleníteni a kreatív – teremtmény – önértéküket ismerő, büszke egyéniségeket. „Koldusi test, vézna, csontsovány lélek / szégyenre gerinc, tartás meg / nincs, minnek is” – ezek a mindenkor Hatalomnak kedves egyének. Akik szeretnek „a tiszta önértékereg jelmezeiben” élni; puhány testükkel kitöltve a „jellem-űrt”. Hogy aztán őket is, mint „a házukból sokszor kiforgatott / ingyencfalat csigákat” felszolgálják „műfogsor-reklám turistáknak” a „bő-borraivalós pincérek” (No. 1.-2.).

Hiszen a rovarok, az apró, szárnyas bogarak, pillék mind-mind áldozat-szerepre vannak szánva a „karakterformáló keretek” között. Ahogy *A Krózuspók* gyémánt-hálójával körbeszövi s megfojtja az „aranylegyet”, ahogy *a/z ablak/táblán mászkáló legyek* ősszel a forró kályhára hullanak, úgy pusztul el a keretekbe beépülő csiga-ember is (*Franciasakk*). Felmérve mindezt, a szerző *Életvezetési tanácsokkal* látja el „a folyóparton bolyongó hártványsszárnyú angyalokat”: vigyázzanak, mert „álomleveélről éjjel a (nekik szent) nagyragadozó” lesodorhatja őket. Tehát a „túlzúghatatlan / vízesés (nekik szent) permetében” repüljenek inkább. De a *Szarvasbogár*nak is van félnivalója: „az életéért menekülve, / összerágott egy fát”, azért remeg, mert „még rádőlhet hült helye, / az otthona, amikor a csendben / síró fűrészsze vár”.

Költőnk különös kíváncsisággal és megértéssel szemléli az egynyári lepkék tündöklését és metamorfózisát. Őszi bebábozódásuk, hernyóvá vedlésük, majd /újbóli/ lepkévé válásuk az elrebbenő lélek alakváltását /is/ jelképezi: a halál után más formában élünk tovább. A pillangó-lét az élet legbenső természetéről lebbenti fel „a titok függönyét”: a hernyóból gyönyörű tarka pillangó lesz – ugyanolyan szép, mint az előző nyári fényben fürdőző lepke volt, és mégsem ugyanaz. Maga az Élet: örök átváltozás. A két virágzás közti „köztes állapot” az érlelődés időszaka. Persze, van olyan pille is, amely nem éli meg az átváltozást, mert idejekorán elpusztul – mint a csapba szédült lepke, amelyet a surrogó víz örökre magába nyel. Utód nélkül marad. De nem ez az általános – mint ahogy az embernél sem. A lírai én megidéz egy lepképart, amely „együtt remegte át a nyarat”, majd ősszel begubózva „az elmúlt nyár levedlésre váró emlékeit” őrizgeti; remélve, hogy „szeplőtelen álcájukból” tavasszal fölrepülnek utó-

daik. Ez az élet vigasztaló természeti körforgása, amelyben végül minden és mindenki a helyére kerül (*Angyalmas, tollak nélkül, Próbára tett meggyőződés, Mandala, Egymás mellett, oldalt fekve*).

Az egyenes gerinc kényszere nélkül ciklusban költünk a hulló-lét különféle módozatait mutatja be – nem csupán az állatvilágra vonatkozóan. A létharc kényszerében a félelemtől megnyomorodott gerinctelen puhatestűek (korunk hulló-emberei) gyűlölettől izzó hada az engedelmesség és önkéntes alávetettség jegyében végezte hóhér-munkáját a totális diktatúrák idején; a meglapuló túlélők pedig fenntartották / fenntartják az alattomos erőszak uralmát. S e folyamatnak ma sincs vége: különböző variációkban újraéled mindig a „kiszolgáló személyzet”, amelynek számtalan változatára ismerhetnek rá e versekből mindazok, akik túléltek a XX. századi ravasznál ravaszabb diktatúrákat. Az ősvilág vízi-szörnyei, az ázsiai és európai mesekincsből és mondákban megőrzött hullóemberek, pikkelyes ragadozók, sárkánygyíkok és szárnyas kígyók, hulló- és madár-keverék szárnyasok stb. mint emberi alaptípusok ma is köztünk élnek, s nyers hatalmi-szerzési ösztöneiket követve a „ki kit győz le?” elve alapján igyekeznek megsemmisíteni egymást és eltiporni a „többséget”. A táplálék-szerzés és a gyilkolás elvadult ösztöne szerint működik ma is a társadalom.

„Kinek a szemében lobog / nagyobb gyűlölet? Vérszomjas / aligláthatókéban? A / hullámokat uszonyokkal / hasító porctömbökében? / Inkább az emberekében?” A hatalmas ragadozó víziállatok: a cápa, a kardhal – „a teremtés Káin-gyermekei” – a halállományt pusztítják; a „fullánkok, agyarsodák, / medúzák csalánfüggőnye, / csörgőkígyó gyógyszer-mérge, / húsevő virágok mindig / viruló, színpompás szirma [...] tápcsatornák hasznos / eszközei”. Csakhogy a kardfogú tigrisek, óriásmamutok idővel mégis kipusztultak; s az újabb korok új ragadozói, melyek ezeknél ravaszabbak s kíméletlenebbek, szintén eltűnnek majd. A gerinctelenek nagy családjába tartoznak a varangyok, mocsári békák s egyéb kétéltűek is, amelyek egyszerre hordják magukban a „gyilkos és áldozat” kettős természetét (az emberben rejtőző duális /Jó-Rossz/ megosztottságot szimbolizálva): Káin és Ábel örök párharca folyik ma is mind az állati-mind az emberi szférában; anélkül, hogy remény lenne a Jó végérvényes diadalára (*A legterhelhetőbb epidemiológusról, Ahogy a kardhal végig gondolhat sorcsapásirányokat, Ragadozó-humánus, Vénvarangy, Románcregétől már semmit se váró békaözveggy, békaözveggynek stb.*)

A letűnő Halak-korszak kettős mivolta fejeződik ki végeredményben a kereszténység „áldozati” jellegében is: az utolsó vacsora fájdalmas öröm-ünnepében s a minden pénteki és a karácsony esti szimbolikus hal-evésben. A hal a tányéron: Krisztus teste, amelyet hívei áhítattal fogyasztanak el, hiszen belőle fakad a megígért örökélet. Az ősegyház jelképe is a hal, hátán hajóval; az apostolok pedig /ember/halászok. A hal-páros minden kultúrában a Tavaszpont jele: a Halak hónapjában a párosodás, az örök megújulás szimbóluma. A halak az Élet vizében lubickolnak (az Ősvíz: az Istenanya magzatvize – belőle született a Világ). Tehát a hal a legszentebb Szentség forrása /is/; testével táplálja az Életet. De most, a Halak korszak végén, talán véget ér az Igazak és a Jók örök áldozati szerepe; megszabadul az ember /iség/ az evilági „pokoltól”, s visszatá-

lálva Istenéhez, végre /újra/ szabaddá válik lélekben. Krisztus (IKHTOSZ) életáldozatával visszavezetett bennünket az Atyához. A Vízöntő világhónap állatszimbóluma a szárnyait bontó, az Ég felé szálló madár. Ha az ember/iség/ végre úrrá tud/na/ lenni gyilkos ösztönein, a megtisztult Lélek/madár/ a Magasabb Világok felé törve megvalósíthatná a Szeretet birodalmát. Álom? Utópia? Lehet. Mégis előrevivő eszme a Történelem színpadán.

A ragadozó-korszak végét jelképezi bizonyos értelemben a *Sine ira et homoaquila*, látszólag játékos, könnyed-lebegő ritmikájú kompozíció. A költő az ember-sas (vagy sas-ember) bőrébe bújva a zsákmányszerzés gyönyörét énekl meg, apró négy sorosok hullámozó, láncszerű egybefűzésével imitálva a sas felszárnaló, majd áldozatára lecsapó mozgását („A toll felül / alatta tör / karom. A vér / neszül. [...] Fölizzanék / akár a szem / ha élelem / kering a kék / szegélyű ég / alatt”). Csakhogy a sasra már les a vadász. Lövés. De a sas továbbrepül zsákmányával. „Hirig / az életem. [...] A büntudat az emberé, / vadász felé / a szárnyamat / kitarhatom. / Találjon el / megint, a jel, / a gyilkosom. / Hibázhat is”. Tisztában van sorsa kockázatával, de nem bánja – hiszen ha „kivénhed”, mi vár rá? Néhány szárnyas a falu szélén? „Akkor inkább a gyors halál”. Teste így is, úgy is az enyészeté – legfeljebb kitömik, s egy múzeumban „polcszemét” lesz belőle. „Pokolra megy / kiben a tűz / lohad? Igen? [...] Acélgolyók / dühét, mocskok / sötétverem / sarát kapom”. Nincs mire várnia – se így, se úgy. Így hát előre megbocsát gyilkosának: „Az orvlövészt? / A tiszta ész? / Feloldozom”.

Egyelőre – úgy tűnik – még természetesnek tartjuk, hogy a gyilkolás ösztöne (Káin-voltunk) uralja (sőt: irányítja) az életet. Aki kemény és könyörtelen áldozataival, az önmagával szemben sem kíméletes. Az önsajnálatnak, álhumanizmusnak nincs értelme: ha itt az idő, jobb szembenézni az elkerülhetetlennel – de amíg lehet, mégis menekülni kell (*A Thomson-gazellák ürügyén*). A legvérengzőbb állatok is „áldozattá nemesednek” egyszer; s elpusztítóikat majd elpusztítják a náluk erősebb ragadozók. Mindenki élni akar – jegyzi meg ironikusan a vers-én – s ehhez táplálékra van szüksége. Ez az Élet alaptörvénye. A *Lelki aritmetikák* ciklus bizonyos értelemben, magasabb szinten, visszacsatol a *Sejtmatematikához* (a „röghöz kötött” lélek mindennél előbb-revalónak tartja a test táplálását).. Csakhogy ennek az egyszerű számtannak ijesztő következményei vannak: mintha a Szentlélek elhagyni készülne ragadozó fajunkat – menekül ebből a megvált/hat/atlannak tűnő Szörnyvilágból.

A költő tehát *Az utolsóknak maradt költőző vadlibáért imádkozva* figyelmeztet a végveszélyre, amely a Lélek távoztával az egész ember/iség/re leselkedik (a *liba* az ősi kultúrákban lélek-szimbólum, Egyiptomban Ámon Napisten szent madara); s különösképpen a mi kis hazánkra is. A magyar mitológiában a *Tejút* a *Vadludak Ösvénye*: ha elhagy bennünket az utolsó vadliba, elszáll vele a nemzet *Lelke*. A vers-én imája ezért épül fel rózsafüzérszerűen, rímekkel összekapcsolt háromsoros mozaikokból (összesen 24 láncszem). Az ima-füzér a *hazájából* (a *testéből*) menekülő vadlúdért szól, hiszen e haza a lélek börtöne, ahol „vadásznak” rá: „De bent / a szent / sebek. / Mi vár? / madár / terep. [...] Csak el / ahol / a toll / felel / oda. / Csoda?” Nem. Nem csoda. A költőző vadliba magával viszi a Haza lelkét („De rám / hagyod / honod. /

Hazám”). Otthonunk pedig „kakukkfiókák rezervátumává” válik: a sok tarka, éhes fióka vércsekarommal csap le honn maradt, szegény kis szürke verebeinkre. Igaz, hogy olykor „az árvakakuk is áldozattá nemesedik”; de – ha teheti – inkább tovaröppen, ha veszélyben érzi magát (*Pedellusszámtan az ornitológus professzor kakukkrezervátumában, Együtt a nappal, tűnőben, bukóban*).

Azért az állatvilágban is akad példa a nemes, önfeláldozó hűségre, a magas szintű moralitásra. A *szerethetőség ára* triadikus ciklusban a költő a „Fiút szült” s érte minden áldozatot meghozó „elefántlelkű anyát”, a keleti népeknél „az ember legbensősége-sebb mindennapjait” szolgáló ’házi’ elefántot, illetve a halála előtt magányba vonuló „büszke Agyarkirályt” állítja az ember elé méltóságteli, követendő példaképül. „Aki, ami óriásnyomokat / hagy maga után, / annak beszédes marad a sorsa”. A hatalmas elefántok nem hatalmaskodásra használják őserőjüket, hanem szabad, független, csatládszerető, méltó életet élnek az őserdőben; növényevő, békés állatok módján. Bár így élnének az emberek is! – akkor nem lenne örökös háborúság a társadalomban.

Az utolsó ciklusban (*Tanácsok a következetességhez*) a vers-beszélő különböző állatfajok viselkedési módját mutatja be. Ironikusan utal *Frégere*, a XIX. századi német filozófusra (a szimbolikus matematika megteremtőjére), aki a maga logikai precizitásával az ökrök békességét, az állatcsorda nyugalma állította követendő példaként a lázadó-nyugtalan ember/iség/ elé. Költőnk ezzel szemben visszariad „a herélt állatok” hamis, természetellenes békéjétől („nincs miért felöklelniök / a nászvetélytársaikat még a meddő, / levágásra szánt, fiatal tehénért sem”). Velük ellentétben ő a Heródes elől menekülő szent családot állítja példaképül, amely egykoron a betlehemi istállóban *eleven*, ételszagú szopósbáránnyal, szelíd tehenek, lovak körében talált menedékre – „angyalok harsonái előtt” azok köszöntötték a Kisdedet. Az állatok boldog békéje épp „családiasságukból” fakad: primér szeretetben élnek (amire a közönyös ökrök voltaképpen nem is képesek).

A záró-versekben a szerző a ragadozók különféle típusait idézi meg, mintegy utalva a hataloméhes embervadakra „állati” jellegzetességeire (a vaddisznó, a farkas, a vándormedve kíméletesebb áldozataival, mint a rájuk vadászó ember; inkább csak a „táplálkozási lánc” foglyai, de az öncélú vérengzés nem jellemző rájuk). A nagyvadak már jobban ki vannak szolgáltatva vérengző ösztöneiknek (*A jegesmedvehím. Bengáli tigriscsalád, Ásító feketepárduc a téli állatkertben, Panthera Leo* stb.); de ők se rosszabbak, mint az ember. Érdekes viszont a domesztikált ragadozó kutya-macska viszonya egymáshoz és az emberhez: a *barátság* közös bennük: „Eddig még nem / ugrottak együtt / az emberek / maradékainak” (*Emészthetetlen?*).

Kosztolányi *Zsivajgó természete* és Nagy Lajos szigorú, következetes *Állatok dicsérete* után és mellett jelenkori költőink is vissza-visszatérnek az aesopusi fabulához – hiszen az emberi természet mitsem változott az ókor óta; legfeljebb még inkább a Rossz irányában. Van-e hát remény, hogy végre megismerjük önmagunkat, s megpróbáljunk úrrá lenni negatív természeti adottságainkon? Németh András *Az önismeretről* ’szólván’, csupán egy kérdőjelet rajzol a cím alá (szöveg helyett) – mert valójában ez a leggyengébb pontunk; s nem szeretünk / nem tudunk szívünk és ösztöneink rejtekébe

mélyen bepillantani. Hiába intette Phoiboszi Apollón egykoron önismeretre saját- s minden későbbi korszak emberét (Ismerd meg önmagad!) – még ma sem értük el az emberhez méltó fokozatot e tekintetben. Így a Rilke-i felszólítás (Változtasd meg életed!) ugyancsak hiába hangzott el

Kötetzárásképp Németh András a misében elhangzó szakrális biztatással búcsúzik: *Sursum corda* – vagyis: „Emeljétek fel szíveteket!” Azaz: ne csüggedjete! – hiszen ösztönkésztetéseinkből ered a Szeretet /is/. Mintha azt üzenné embertársainak: a /nagy/családban felnövő, majomszeretettel egymáson csüggeszkedő utódok több útravalót visznek magukkal az Éltre, mint a merev, „állatsterillé” tett világban nevelkedő, a szeretet-ösztönt magukban elfojtó egykék. Ha van jövője /még/ az ember/iség/nek, az csakis az ontogenetikus ősgomolyból bomolhat ki. Ezért időnként ki kell lépünk a civilizatórikus, túlszabályozott viszonyok közül (mi van „Ha nem borotválkozom?”); s a magunk természeti egyszerűségében, minden sallangot és társadalmi elvárást levetve, legalábbis otthon, egyszerű, természetes, köznapi *ember*ként kell családunk körében viselkednünk, kijelentve: „Ma nem borotválkozom”.

Hiszen a Szeretet-kapcsolatok, az ösztönerőink újítanak meg bennünket. Ez a *Tartalékevolúció* lényege. A Szeretet-ösztön szabadjára engedésében, erősítésében rejlenek az evolúció *valódi* tartalékai; nem pedig a Mammon bálványozásában, vagy a technikai civilizáció beláthatatlan távlataiban. Az emberiség számára egyetlen út van az Éden /újra/- megtalálásához: a spirituális fejlődés Isten Országának megteremtése irányában. Ahova csak Krisztus – vagyis az Élő Szeretet – útján érkezhetünk meg; ragadozó-ösztöneink megnevelésével, az embertársaink iránt kinyíló, magasba emelt szívünkkel.

S akkor a Vízöntő korszakban valóban egy magasabbrendű, nemesebb emberfaj veszi át az uralmat a Föld nevű bolygón. S az „istenember” (és nem a mai kor „emberistene”!) diadalmaskodik az „állat-ember” fölött.

EGY KÖLTŐ-GARABONCIÁS AZ EZREDFORDULÓN...

Cseke J. Szabolcs költészetéről

„Hol Rimbaud csillagmuzsikája?
Lábam lóगतom csend tavába.
A teret mérem. Várom, hátha
Szállhatok Göncöl hintájára.
[...]
Ősz tüze csipkebokor ágon,
Ellobban sorsedzett magányom
Fehérizzású végtelenben...”
(*Ősz tüze*)

Cseke J. Szabolcs (sz. 1947) mindössze egy évtizede van jelen az irodalmi életben, de neve már szélesebb körökben is ismertté vált. Szűkebb páttriája a Nyugat-Dunántúl, de az ország keleti részének folyóirataiban is gyakorta fel-feltűnik neve. Szellemi „felségterületei”: szülővárosa, GYŐR (ahol élete nagy részét leélte, s a város kulturális életében is mind intenzívebben vesz részt); SZÉKESFEHÉRVÁR (ott kezdett tanítani, oda nősült, költő-léte is oda köti – a Vörösmarty Társasághoz és a *Vár* folyóirathoz); valamint a kis „tiburi telek” nyaralóval, a VELENCEI Tónál. Értékes történelmi emlékekkel, az antik kultúra romjaival s dicső honfoglalásunk és az Árpád-kor relikviáival, keresztény hitünk tanúköveivel telt ország-rész ez. Szimbóluma Magyarország hajdani virágzásának és jelenkori – „nyugatias” – metamorfózisának.

A civil kezdeményezésre 2000-ben alapított *Győri Antológia* kiadványaiban 2008 óta rendszeresen jelentek meg versei; csakhamar ő is a szerkesztőbizottság tagja lett. Az *Antológia*-sorozat (felelős szerkesztő: Csáky Anna) hosszútávú sikerét bizonyítja, hogy 2017 januárjában „Győr város kulturális életében végzett több évtizedes kimagasló művészeti tevékenysége elismerésül” a *Győri Antológia Irodalmi és Művészeti Alkotóközösség* elnyerte a GYŐR MŰVÉSZETÉÉRT magas rangú önkormányzati díjat. Cseke J. Szabolcs pedig első két kötete (*Új Gilgames*, 2008; *Áldatlan aratás*, 2011) mellett és után csakhamar kiadta „átválogatott és új versei” gyűjteményét (*Megtagadt nemlét*, versek 2008-2016).

Természetesen már ifjúkorában is „kacérkodott” a versírással; sőt, később is voltak próbálkozásai, regénykezdeményei – de meg sem kísérelte, hogy a nyilvánosság elé lépjen velük. A 60/70-es évek fordulóján, az ELTE magyar-történelem szakos hallgatójaként részt vett az egyetemi alkotókör munkájában (a *Kilencek* néhány tagja is ott volt még ekkor); de aztán a pályakezdés, életindítás gondolaj-bajai közepette félretette írói ambícióit. Néhány éven át tanított (előbb Székesfehérvárott, majd Győrben), később a Győr Megyei Tanács Oktatási Osztályára került, ahol oktatásszervezéssel foglalko-

zott. A rendszerváltozás után újra visszatért a katedrára; onnan ment nyugdíjba. S bár késve – de mégse megkésetten – újra rátalált ifjúkori alkotó önmagára: sorra jelennek meg a múltat feldolgozó versei.

Az ikrek-csillagkép szülötte lévén (amely köztudottan bizonyosfajta kettősséget hordoz magában) mindig is megvoltak benne a „garabonciás”- jellegzetességek, amelyek a néphit szerint jóra-rosszra egyaránt hajlamosítanak. Idősödve aztán nagy történelmi sors-fordulónkról szinte „tréfamesterként” kezdett töprengeni („ki hitte volna, hogy velünk még ez is megtörténhet!?). Szinte robbanásszerűen törtek fel benne gyermek- és koraiifjúkora emlékei, amikor is még a paradicsomi védettség állapotában, „Isten szabad ege alatt” egészen más világról álmodott, mint amelyben végül is meg kellett vetnie a lábát. Úgy érezte: eljött az ideje, hogy „átértékelje” és új látószögbe vonja felnőttkori tapasztalatait. S mivel a 2002-es kormányváltás után mintha újra-éledt volna a hátrahagyott múlt, kissé abszurdnak érezvén az egész szituációt, ironikus távolságtartással próbálta megörökíteni a közélet bizzarr fordulatait.

A középkori vándordíjakok között gyakori volt a folyton meglepetést szerző „ördögös fura szerzet”, a *garabonciás*. Rendkívüli mágikus erőt tulajdonítottak neki, mert viharfelhőn avagy tüzes sárkányon lovagolva, váratlanul érkezett – ki tudja, honnan, s hova tart! Nem ismert semmiféle tabut, s a maga módján igazságot szolgáltatott a legyőzött – megtiport – megcsúfolt népnek, felmutatva a dolgok színét-fonákját. A mesebeli „hármás út” előtt toporogva kereste a maga „egyetlen útját”; mert ha nem az „igaz úton” (a csak *neki rendelt* úton) indult el, igen hamar „felsült”, s szégyenkezve vissza kellett fordulnia. Ha viszont eltalálta a *saját* útját: „beavatott” lett, mélységes léttitkok tudója. De a továbbiakban okosan, fegyelmezetten kellett gazdálkodnia „ingyen kegyelemből” szerzett energiáival, nehogy csupán nagyszájú hordószónok legyen belőle, hanem véghezvigye mindazt, amire Sorsa kijelölte: rátaláljon valódi, belső hivatására (spirituális „elhívottságára”). Úgy tűnik, költőnk e garabonciás-utat járja s talán végig is járhatja még, ha elegendő Időt kap hozzá az égiektől.

A hallgatás hosszú éveit után „a nyitás” 2008-ban történt, *Új Gilgames* c. satirikus kiseposzával újkori Babelünkről, a rendszerváltás utáni kormányok tehetetlenkedéséről, a zsákmányszerző és hatalmi háborúskodás visszataszító voltáról, végül a Gyurcsány-érában a társadalom mélypontra kerüléséről. Már első könyve nyilvánvalóan bizonyította költői rátermettségét: alapos felkészültséggel, impozáns kulturális jártassággal egy mitológiai „örök téma” (a Gilgames-eposz) fedezékében mindent elmondott, amit a XXI. század hajnalán át kellett élnünk rendszerváltó reményeink megcsúfolásával, Európa-illúzióink szertefoszlásával kapcsolatban. Ami azóta történt, csak „hab a tortán”, ahogy mondani szokták – hiszen azóta sincs reményünk rá, hogy a nemzet „közös dolgait” rendezni tudjuk, s Közép-Európára új és békés korszak viradjon végre.

Költő-garabonciásunk eposz-paródiája a rendszerváltás utáni időszak pártpolitikai küzdelmeit emeli be a régi világot elmosó *vízözön utáni* mítoszi Időbe. Kitágítva a téridő dimenzióit, emberiség-szinten értelmezi az „örök visszatérés” nietzschei gondolatát (az emberi és a társadalmi viszonyok mindig ismétlődő „körforgása” érvény-

teleníti a hegeli „haladás”, „fejlődés” elvét). Legújabbkori álmaink-illúzióink totális kudarca mintegy megismétli történelmünk nagy nekirugaszkodásait s vereségeit. Ma is ugyanolyan kicsinyes, haszonszerző marakodás folyik a hatalomért, mint amelyet *Csokonai a Békaegér-harcban*, *Arany János az Elveszett alkotmányban* megörökített, s „nemzeti hősiünk”, *Hűbele Balázs (Arany László: Délibábok hőse)* ma is ugyanúgy elkapkodja döntéseit, mint tette bő másfél évszázaddal korábban. Szerzőnk úgy véli: az ősi civilizációk végső fázisában emberiség-szinten is mindig ugyanez játszódott le: *Gilgames*, az emberisten – a sumer agyagtáblák tanúsága szerint – éppoly nagyra törő és elbizakodott volt, mint megalomán jelenkori utódja, *Új Gilgames*ünk. Az *Arany-kort* már ő is „elszúrta”; ennek következményeit viseli azóta is az emberiség.

A költő a British Múzeumban járva, „az ötlábú asszír kőbikák között botorkálva” mintegy eljátszott a gondolattal: „mi történne, ha időeltolódás révén mai valóságunk rácsúszna az ő idősíkjára?” – s *Gilgames* visszatérne hozzánk globalizáló álmaival, erőszakos reformtörekvéseivel? A kiséposzban így egészen konkrét utalásokat találunk mind a mítoszra, mind pedig közelmúltunk – az ezredforduló – történéseire. Talán nem „belemagyarázás”, ha a „blog-író” *Gilgamest*, a „média-hóst” az „öszödi hőssel” azonosítjuk („Öszöd, nem öszöd – le kell győzni / ősi szörnyet. Bárhogy is rémiszt. / Ha nem sikerül – Biz’ lemondok [...] Blogomat perelheti bárki / Akármít programoz a TÁRKI...”). Az idősíkok hol egymásra vetülnek, hol összeolvadnak, hol keresztbe metszik egymást; a modern kori sajtótájékoztatók szókinccse rávetül a kő táblák felíratára; a régmúlt aktualizálódik s átítatódik a jelen szatirikus képeivel.

Természetesen a XX. század minden teljhatalomra törő „emberistenét” bele-vetít-hetjük az *Új Gilgames* alakjába. A nép, amely bálványokat emelt, emel mindig maga fölé, önmaga is oka balsorsának. Ugyanakkor, ha a Bálvány már túlságosan eltelik saját hatalmával – a nép felemeli fejét; a Bálvány alázuhan, a felépített vár összeomlik. Hogy aztán a romokon új Bálvány kapaszkodjon fölfelé – s minden kezdődjön előlről. Az ősi toposz bárhol, bármikor megismétlődhet; csak a hős figurája cserélődik. A szerző a mítoszi hitelesség kedvéért még magyarázó jegyzeteket is készít; ezzel is jelezve: műve nem csupán a fantázia szülötte.

*Új Gilgames*ünk – „Uruk városának legendás isten-királya” – a sumér Noé ősatya, Umnapisti áldásával egy új Babel felépítésére vállalkozik. Titkos (legelső) útja a Hetedik Mennysországba vezet. Kalandjairól egyes szám első személyben tudósít: keresi az Abszolút Igazsághoz vezető utat. A Zikkurát lépcsőin felfelé kaptatva, egyre több szörnnyel, dühödt támadóval találkozik; az „alvadtvér-ízű vaksötétben” tapogatózik, botorkál – de tudja: visszaút nincs, ha már elindult. „Így épül Nimrud Birodalma”. Nimrud – Ninivéhez hasonlóan – az asszír birodalom erkölcsileg romlott városa, Nimród király két fia (Góg és Magóg) pedig köztudottan a testvér-viszály megtestesítői. A magyar mitológiában is fontos szerepük van (Ady: „Góg és Magóg fia vagyok én!”) – kettejük örökös, újraéledő háborúsága miatt átok ül nemzetünkön. *Gilgames*ünk körül „tolakodó koboldok sűrögnek-forognak”, többen folyvást gáncsot vetnek neki, ő végül mégis felér a 6. – az „uccselőtti mennybe”, ahol csend és dermesztő hideg fogadja. De itt legalább béke honol: „Oroszlán mellett Bárány béget [...] Míves

rajzú gabonaszálak / Képétől ékes a párkányzat”. A Hetedik Menny ajtaja azonban zárva marad. Egy hang figyelmezteti: „Itt van ám a titkok titka / Mely a lét kapuit nyitja” – de halandók ide nem léphetnek be.

Ekkor ismeretlen lények ragadják meg hősünket, különös szekérre ültetik („Olyan volt, mint a lélek háza / Kívül sötét, be ki se láthat – / Ám belső szemünk mégis áthat”). A különös széken – „istenek székén” – repülve, Gilgames már-már bepillanthat a Paradicsomba („Pálma, banán s a Tudás fája”, két iker-állvány fölött aranyfelhő, melyből „kiragyogott az eljövendő”); de aztán minden szertefoszlik egy szempillantás alatt. A forgószek alázuhan, s ő Uruk városában találja ismét magát. A tömeg – ekkor még! – imádattal, rajongva fogadja: „Hősünk, királyunk, megváltás minket!” S ő izgatottan máris nekilát „megváltó” munkájának. A Paradicsom természetesen Új Gilgamesünk álmaiban a Nyugat – ahova persze mi épp csak bepillantathatunk, de be nem juthatunk. Ő azonban, tervek garmadáját forgatva fejében, mintha titkos pokoli erő hajtaná, egyre csak azt ismételteti: „Tiltva a munkámban leállni / Hogyan is folytathatná bárki?!” Ő tehát „pótolhatatlan” és „helyettesíthetetlen” – ahogy minden diktátor hiszi önmagáról.

Ha eddig a mítoszi történethez való hűség vezette a költő tollát – most egyre jobban tobzódik a jelen szatirikus megörökítésében. Szavait, kifejezéseit is az ezredforduló politikai szlogenjéből meríti, itt-ott mitikus kifejezésekkel átszínezve, ami még jobban fokozza a disszonáns hatást („Úgy törünk sötétből a fényre / Hogy magot szórjunk mint a kéve”; „Anut zengi szívünk halála [...] Adott vizet. S égből leszállott / Papjai alapítanak várost” stb.). Gilgames máris látja feje fölött lebegni a csillagot, s óriásnak érzi magát: „Mindig előbbre, magasabbra! [...] Reform reform nyakára hág. / Gátolni mersz istenkirályt?” Terveitől (*Megszerezzük a Nyugat kincsét; Az Életfű-projekt*) már hívei is visszariadnak, de szólni senki nem mer. Ekkor szövetségre lépve Enkiduval, az agyagból készült állat-emberrel, „a haszonelv mocsarába süllyedt liberális elmék” támogatásával ámokfutóként nekivág csodaszerző útjának, mielőtt kiderülne: „kiürült a kamra”. *Képzletében* máris meghunyászkodik „a globalizáló bitang”, s ő – legyőzve Humbabát, a libanoni cédruserdőket őrző mitikus szörnyet – sietve a „fenntartható fejlődés” útjára lép. Fejszóját csattogtatva kivágja „csodaszép Libanon szálfáit”, s lelki szemeivel látja, amint máris agyagtáblába vésik: „Gilgames az, ki szavát állja”.

Aztán az Életfű megszerzéséért indul, hiszen hű harcostársa, Enkidu (a nép szimbolikus megtestesítője) már az éhhalál szélére jutott. S ha ő elpusztul, Gilgames nagyra törő álmainak vége: nem lesz, aki hatalomban tartsa őt. Így hát alászáll az Alvilágba (ami itt Kelethez-kötődésünket érzékelteti), hogy az Ősátyától, Umnapistitől megszerezze az életelixírt. Jótanácsokat kap, de elixírt nem: az már rég lángra lobbant az öröktűztől a pokol oltárán. „Isa, pur s homu!” – törnek fel Gilgamesünk ajkán a Halotti Beszéd szavai; s a sajtótájékoztatón remegő szájjal áll volt hívei elé – kik most már ádáz dühvel támadnak rá: „Ígérgetés volt minden tetted / hogy ezt a választást is nyerjed. [...] Az élet fűvét biz elloptad. / Vetted inkább a lángoknak. / Summa summa / Ugrabugra. / A megváltásunk jól eltúrta”. Akiket egykor elbűvölt ígéreteivel, most azok ordítják a legnagyobb hangerővel: „Vesszen Gilgames! Gilgames nem kell!

/ Mondjon le végre a gazember!” Valami csoda folytán mégis megmenekül („Még szerencse, hogy mellém álltak / bizalmi szavazáson a társak!” – gondolja); s ahelyett, hogy változtatna politikáján, még erőszakosabban akarja véghezvinni terveit. Végleg eldönti: a „Koppány-csapat” ellenében István mellé áll. Vagy inkább „labanc-párti” lesz. Érzi: most már „utolsó vére” megy a harc. „Lángra kap Hírnököknek háza / maszkos vitézek kelnek táncra”. Az utcán őrzöng a tömeg: „Igazi rendszerváltozás kell! / Régi alkotmány új esküvel!” A harag-áradat most már előnti a tereket; Gilgames érzi: itt az új özönvíz, amely elmossa Uruk városát, s véget vet az ő uralmának is... Odakint egyre erősebb a hangorkán: „Óra ütött és szól a vekker: / Húzzon el végre! Végleg! Nem kell!” Gilgames csalódott: nagyra törő terveit, „népvezéri” álmait megcsúfolta a Történelem! „Üres szívem – végszóra várván – / Kiszakad titkos erők szárnyán. / Zsugorodik közel és távol / A Lélekmadár ablakából”.

A költő – kitűnő érzékkel rátapintva közelmúltunk eseményeinek minden fontos fordulópontjára, s tiszteletben tartva az eposzi sajátságokat – végigvezeti hősét az álmok alagútján, hogy „számba vegye” seregét, segítőt és ellenfeleit (*Gilgames álma*). Útján mindenfelől szitokszó kíséri. Iszonyodva szemléli ő maga is, amint a folyamközi virágzó várost egy rablóbanda kifosztja, a rablott kincseket a főtoronyba felhordja, s közben pusztít, gyilkol – nyomában hullahegyek. Gilgames érzi: neki már nincs ereje harcba szállni a harácsolókkal – félreáll hát. „Vagyok, ki vagyok” – gondolja (mint Isten); „Nem baj, ha nincsen már hadad! / Magaddal mérj! Légy önmagad!” A kusza álmokképek forgatagában egymásra vetítődnek az idősíkok, összegabalyodnak a mítoszvilág s a jelenkor eseményei, s mint kaleidoszkópban az egymást váltó képek – úgy pörögnek-forognak az álomban szemünk előtt a történelem nagy vereséget szenvedő figurái. A kitágult téridőben a múlt is jelenné válik, s a jelenben előrevetül a jövő. „Napisten seregét veri párszi. / Sándor is Egyiptusra játszik! [...] Győztesből lesznek száműzöttek: / Perszepolisznál Róma égett / Lipcse már Karthágónál vérzett! / Waterloo mellett Sztálingrád áll. / Több is veszett – mondják – Mohácsnál”. Ahogy Napóleon birodalmi álma, úgy Sztálin vérrel-vassal összetákolts rabszolga-birtoka is Babel-toronyként omlott össze; napjaink ádáz hatalmi érdekharcaiban pedig talán Armageddon üzen: ez már a vég! „Újvilág újabb felosztása / torkollik modern lakomába”. A jelenkori emberiséget az „olajarany” hozta lázba, az vonja tömjénfüstbe Mammon oltárát. „Szétszabdálva a világbéke / Dőlnek a ToRnYoK NiniWébe / Tüzes por s hamu éjszakába / Hull VILÁGBÖRZE csillogása”.

A komikus eposz további történései szinte pontról pontra azonosíthatók az un. szociál-liberális kormány végnapjaival.

Gilgames, az emberisten, már tisztában van vereségével; sőt arra is rádöbben: maga idézte fejére végzetét. „Ég újra ősi otthonom / A hold-tájékká lőtt síkon / Mit rommezővé projektem tett”. Fölbredvén /rém/álmából, el is készíti nyomban TESTAMENTUMát, s búcsút intve nagyratörő terveinek, elfogadja, amit a Sors ráért. Enkidu, hű társa, immár halott; épp az ő túlméretezett, nagyralátó tervei ölték meg. „Csodaváró” álmaival nem tudott a nép lépést tartani. Most már bevallja, hogy hibázott: „Testvéreim! Nem vagyunk Isten! / Én is csak félistenig vittem! [...] Reformot hánytam

új reformra, / Hátha a Földre Menny borulna!” Így hát búcsúzik, „új hőst kívánva új koroknak”. Finita la comedia!... Az Élet megy tovább. A megromlott világot mindig elmossa egy vízözön; túlélők, új Gilgamesek mindig akadnak – ez az emberiség közös tapasztalata. „Omegából lám alfa lett / a vég csupán az új kezdet”. Hiszen az Életnek magának a legbensőbb természete az örök körforgás: a halálból élet fakad, amit szintén halál követ – de amiből mindig van újjászületés!

Költőnk második könyve (*Áldatlan aratás*, 1911) egyfajta /ön/szembenézési kísérlet – nemcsak önmagával, hanem az elmúlt félszázaddal is: hogyan sülyedhetett le erkölcsileg- szellemileg ennyire a társadalom? – hol, miben keresendő a bajok gyökere? Mit hibáztunk – egyénileg és összességünkben, hogy rendszerváltoztató elképzeléseink így kudarcba fúltek? Miért nincs áldás az aratáson, ha „jó magvakat” vetettünk?

E „létösszegző” kötet is voltaképpen rejtett *eposzi* struktúrára épül; csak nem eseménysort perget, hanem a „romlás” folyamatát tárja elénk. A közélet problémáival mint a személyiség legbenső gondjával néz szembe a lírai én. Nem „megverselendő téma” számára a közéletiség, hanem gondolkodásmódja integráns része. Eltávolodva életútjának eseményeitől, mind mélyebbre hatol saját benső világába; míg végül elérkezik Istenhez. Rábízva önmagát s a nemzet sorsát, megnyugvást talál Benne, akinek – úgy érzi – számadással tartozik.

A kötetet (s az egész pszichikai érlelődési folyamatot) keretbe zárja a *Hasonmásdal* és a *Végső fohász – jobb aratásért*. Az előbbiben – mint *invocatióban* – a költő segítségért fordul az Úrhoz: „Adj erőt, megnevezhetetlen”, hogy a számadás hiteles és pontos legyen; s „forgács időt, maroknyi évet” is hozzá, hogy befejezhesse még azt, amibe kicsit késve fogott bele. Az utóbbiban mint *peroratióban* – hálát ad az Úrnak, ki szájába „szót adott”, szívébe vágyat ültetett, hogy az Igazat szólja: „Ítéltém – tán hogy ítéltessem: / Lehessen Hozzád menekednem, / S áldást kérve jobb aratásra / Lábadnál fakadjak fohászra! / Csűrődbe *MENTVE* holnapot, / Teljen be az *AKARATOD!*”

A költői önvizsgálat felszínre hozza a személyes életút fontos élmény-rögeit. A társadalmi hazugságokra, manipulációkra épülő korban, amelybe poétánk beleszületett, szinte senki nem élhette a maga belülről fakadó, az önazonosság biztonságát és felszabadító derűjét sugárzó életét. A politikai elvárásokhoz való igazodás kényszere eleve eltorzította az emberek belső értékrendjét (származás, osztály-kötöttségek, a „hamis hierarchiába” való beépülés igénye, ha valaki, úgymond, „érvényesülni” akart); s az abszolút kiszolgáltatottság tudata a szabad véleménynyilvánítástól is megfosztotta az „alattvalókat”. Költőnk, mint szinte minden gyermeke e kornak, eleve kettős értékrendben nőtt fel, kétféle ideológia szorítójában: „Hétköznap jártam őr’ órákra – / Hittanra küldtek el vasárnap, / Ajánlott a KISZ tanulásra, / S ’Pártunk’ szárnyaim megnyirbálta. / Titkárok hívtak fogadóra: / ’Különutasnak nem lesz jussa!’ / Akár a TV-én egy csatorna: / Egy a zászló, míg egy szél fújja. / Későn ijedtem új valóra” (*Nekrológ helyett*). S akkor mintha az Úrbe zuhant volna – kietlen Semmi vette körül. „Nem tudom, mi lesz, Istenem” – fohászzkodott fel: „Lelkem helyén üres verem; / Siketít néma áriája. / Száraz ágon kórót terem / Szívünknek legszebbik hajtása” (*Fele-*

Fohász). S aztán az önmagára-találás fázisa: Istenhez való viszonyának rendeződése. S a felismerés kegyelme: mégsem élt hiába. „Mezét fegyverét leteszi / innenső parton, aki bátor, / nehezeknek meg verseit – / legemberibbet önmagából” (*Testamen/s/tum*). Isten az egyetlen menedék a hajótörött ember – nemzet – emberiség számára.

A viszonylag vékony kötet versei – az antológiákban megjelent tucatnyi költeménnyel együtt – mintegy félévtizednyi benső harcból, vívódásból, útkeresésből születtek. De mintha összezsugorodott volna a korábbi idő, maga az életút, empirikus tapasztalataival egyetemben – s kitágult volna az utóbbi félévtized: a költő az Örökkévalóság végtelen létidejébe nyert bepillantást. Alkotásmódja nem „vallomásos” jellegű; inkább bizonyos eltávolító, intellektualizált líraisággal tárja fel benső világának alappilléreit. Ironikusan szemléli a civilizáció végső fázisába jutott, az anyagiasság rabságában vergődő világot – érzékeltetve, hogy itt emberiség-szintű megfeneklésről, tévútra kerülésről van szó. Aki nem képes egyénileg kilépni a „létforgatag” hamis sztereotípiáiból, megtalálván az utat Istenhez – azt elnyeli az örvény.

Cseke J. Szabolcs már megtalálta. Az ő útja „a lázadástól a térdet-fejet hajrásig” (a megtérésig) már-már tipikusnak mondható: bizonyos értelemben minden ember végigjárja, s öregedvén, az Istennel való megbékélés útjára lép... Felismeri: az „áldatlan aratás” hitünk hiányának a következménye („Ki mint vet, úgy arat” – tartja az ősi közmondás). Tágabb értelemben véve: az egész európai civilizáció a hit fogytán végpontjához ért: lelki erőforrások híján nincs miből újjáépítenie önmagát.

Nem véletlen tehát, hogy a lírai ént egyre intenzívebben foglalkoztatja az „egyen-gondolkodás”, „egyenkultúra”, „egyen-életforma” XX. századi nagy illúziója (mind a kommunizmus, mind a jóléti társadalom nagy utópiája), amelyben élete /életünk/ nagy része telt, s amely csúfosan hitelét veszítette az ezredvégre. De amelynek „paneljei” (szó szerinti értelemben: lakótelepei, uniformizált intézmény-hálózata, áttételesen pedig sztereotipizált gondolkodási sablonjai, érintkezési formái) mindmáig velünk maradtak (a *rossz magból* gyom lett, nem pedig táp-növény). Így érthető, hogy a versek igen jelentős része két alapmotívum köré koncentrálódik: a *panel*-életforma mint „előre gyártott” életvezetési trend, sztereotipizált viselkedési sablon – valamint a *torony*, jelen esetben a légvár-építés, a hamis ködképek szimbóluma (új Babel tornya). Ezt a világot (amely a Gilgames-paródiát is inspirálta) csakis szatirikusan lehet bemutatni.

Úgy tűnik, Cseke J. Szabolcs mélyen átélte ezt a problémát. S azt is, hogy az emberek – kik Isten fiaiként egymás „testvérei” – örök viszályban élnek egymással, holott szeretniük kellene egymást! *Intés, magunkhoz* c. versének két változata ad választ e dilemmára. „Mióta észre imád az ember” – azon kesereg, hogy „már istene se érti meg”. S közben észre sem veszi: a másik emberrel, a világgal azért van baja, mert ő sem érti meg testvéreit. Ha szívét kitárná a világ felé – nem kellene magányban sínylődnie! (I.). Ezért hát a költő jótanácsa: „Ember! Néha szíveddel tárgyalj! / Hiába eszed rengeteg: / Ami bajod van a világgal / Világnak épp az teveled. // Ne lásd mind bajnak, ami ért! / Magaddal küzdj meg! Magadért!” Aki képtelen a mások iránti toleranciára, az magára marad. De „a bölcslet nem uralja sorsa: / Kétségek raját másra hagyja” (II.)

A *Panel-kor* ciklus a *poszt-kap'* és a *poszt-komm'* haszonelvű, az emberi bensőséget széttroncsoló egyen-világát leplezi le (*Panel-dal, Panel-szonett, Fricskák, Vigaszdíj, Víziók* stb.). Az emberek az elképzelt (majdan megvalósuló) virtuális jólét reményében elfogadták helyzetüket. A létrabszolgaság kényszeres rendjét örökíti meg a *Panelváros balladája* c. hosszúvers (*anno Domini MM.*). A költő végigtekint a panel-történelem" fontosabb etapjain, amint a „hajdani tengeriknek földjén” fölnőtt az új (akkor még ragyogónak tűnő) lakótelep – „kivirágzott az ágas-bogas falanszterálom”. Csakhamar étellel telítődött: sok gyerek – bölcsődék – iskolák – parkok; amelyek aztán egy-két évtized elteltével ki is ürültek. „Magántőke az újabb áldás / s bebetonozott rendszer-váltás”. A Házgyár bezárt; az utcákon ödöngenek a munkanélküliek. De a „panel-életforma” mitsem változott: „A kulcsos gyerekek felnőttek, / Sajátjukat fenekelik. / Rossz srácokból lettek felnőttek. // Kertvárosba aki tehetett / Régen elhúzta már a csikot, / Rábízva jelzálog-hitelre / Feledni azt, hogy egykor itt volt”. József Attila nem ilyen világról álmodott, mikor a „szabadság-szülte” Rendet elképzelte! A költő-utód ebben látja nagy elődje *igazi* tragédiáját: „Attila! Üres már a vártád. / Túl eltékozolt korokon / Csillag-szíved felvillanását / Nézi egy nem szelíd rokon” (*Panel-trend*). A jelen: „Szabadpiaci elemekké / aprítja magát a világ! / Összhang helyett csak összenyomja / egyik panel a másikat... / Tán mind csak áldeterminált?” (*Attilához*).

Panelvilág virágai (a la' *Baudelaire*) címen ironikus körképet rajzol költőnk eme „szép új világról”, s benne a kisember kiszolgáltatottságáról – 7 tételben. A kisnyugdíjas egyen-életformája: reggel spórolós kávézás (capuccino), némi gyógyszer- s vitamin-koncentrátummal kiegészítve; délig otthon a hideg szobában, esetleg rádió, régi holmik foltozgatása; majd „műleveske porüdtővel megfejelve”, délután „látogatás az intenzíven” valamely pórul járt barátnál; este ismét magány. És így tovább, napról napra... „Világvége? Végül is nyóc / Armageddon, Apokaliptó / Hét csapás...” Talán még jobb is lenne, mint a hosszú haldoklás. S a Vég – „az új Ige kezdete...”

Költőnk a panel-társadalmat éppoly ironikus éllel jeleníti meg, mint magát a hatalomra törő Új-Gilgamest – ugyanis ebben a világban ép személyiséget egyáltalán nem lehet találni. az uniformizált életforma a panel-labirintus sötét bugyraiban mindenkit „egyen-életre” készítet – egy sajátos „tömeg-mentalitás gesztusait alakítja ki”. Hogy beszélhetnénk tehát itt az ember „isten-képűségéről”, autonómiájáról, döntési szabadságáról?

A *Sorpanelok* 7 sorpárja mintegy vizuálisan is leképezi az örökké ismétlődő, egyhangú életfolyamatot. A sorközéphe mezosztichon-szerűen beépülő GENEZIS szó az új kezdetre utal; csakhogy az „új világban” minden ugyanúgy folytatódik tovább (hiszen mindig minden ismétli önmagát). A *Zárpanel-vers* élénk varázsolja a „szép új Jövőt”: a világháló-panelen folyó „csereszabatos szervkereskedés” és a korpusz „programozott feltámasztására irányuló génbankok” létesítése, a robotok, a TíVí, az ingyen-hitel – mind-mind az emberi nem jogfosztásának, alattvalóvá nyomorításának eszközei. S végül? „Nagy Fal TőVéBő / sárga tesó / rakétát fellő”. De addig? „Még nem dőlt össze Világ fája / – napunk kerek lesz és mesés... / akár egy PANELÉBREDÉS!” A lírai alany tisztában van vele: a panel-telep életén mitsem lehet változtatni – így hát

csak azért foháskodik az Úrhoz: „Kit felkent porlétünk súlya: / Verébnyi hitet oltásá korunkba!” (*utó-felajánlás / hip-hop ének*).

A *torony*-szimbólum is szervesen kapcsolódik a *panel*-képkörhöz (*Dőlnek a toronyok* ciklus). Részben azért, mert panelből készültek a monstrum toronyházak is (poétánk maga is ilyenben lakik); másrészt azért, mert a panel-világ (mint egykor Bábel tornya) máris összeomló félben van (még ha látszatra virulens is!). A ciklus-címadó vers a washingtoni Trade Union Center váratlan aláomlásának emlékére született. Ez volt a „féhér civilizáció” végéről szóló első jelzés – a végromlás kezdete. 2001.09. 11. – ha összeadjuk a számokat a pythagoreus szimbolika szerint ($2+1+9+1+1=14$; $1+4=5$), világossá válik: a „sátáni” diszharmonia erőterébe léptünk be e napon (az általános pusztulás és pusztítás első mozzanata). Ahogy a XX. század „luciferi” gögijének iker-bálványa megsemmisült – úgy fog elpusztulni mindaz, amit jelképezett. A „földi Paradicsom”, az evilági „megváltás” illúziója – a Pénz hatalmához fűzött remények – ekkor omlottak össze végérvényesen. Az ősi Talmud még így intette az Isten hatalmának szembeszegülő, „megistenülni” vágyó népet: „toronnyá nem nő a jutalmuk [...] önküüztek seregének / szájjára ég a hamis ének” (*toronnyá nem nő...*). A mai emberiség – mitsem okulva a figyelmeztető jelekből – máris új tornyokat emel öndicsőségére: „Tözsdeindexeket mérlegelve / húzunk feledett elemeket / újjápiárolt panelekre” (*Szerelők*).

A *torony*-motívum – a *panel*-hez hasonlóan – Cseke J. Szabolcs verseiben tehát a *konkrét*, tapasztalati valóság képzetéhez kötődik. Győr városának hatalmas, 11 emeletes toronyháza a „földi poklot” jelképezi számára (*A pokoli torony*). A „bábeli élettérben” – ahol lakik – „lábam alatt, fejem felett / burjánzik a légtépezet / le- s felmegy az örök anyag / ami feljött, le már salak”. A „félíg hotel, félíg gyár” mint nagyüzem működik: „informác’jó csatornái / lepik tetőtől talpáig: kábelrendszer interNETtel [...] ősbillog a panelkoron / e pokoli torony: otthonom”. Korunk Bábel-tornyával együtt lassan maga az életforma is a Semmibe hull.

Garabonciás-költőnk személyes életében is átélt már egy torony-összeomlást: a rendszerváltás után szembe kellett néznie azzal, hogy amit addig történelemtanárként tanított a közelmúltról: jórészt hamis. A gyors változásokba némileg belefáradva, az „alap” és a „felépítmény” viszonyát immár torz, mesterkélt kategóriának látva – nyugalomra vágyott. „Nyűtt szárazmalom körein / Lelkem körül forog már testem / egyre fogyóban, csendesebben” (*Téli szonett*). Szinte „irigyli” immár Babits magaslati „elefántcsonttornyát”, a lelki béke és a morális Értékek „szigetét”, ahonnan fároszként bevilágította az utat az élettengerben vergődők előtt. „Mit tennél ma, TE költő-doktor?! / Kifutnál velem a Toronyból?” A „globalizált virtuál-létet” elviselni talán még nehezebb ma, mint annakidején a két háborút. S a Szellem Tornyába zárkózókra ma is „keresztre feszítÉS” vár... (*A Toronyban – hommage a’ Babits Mihály, anno*)

De ha minden összeomlik is, a Természet és az Élet mindig megújítja önmagát. A zord időjárást viruló Tavasz követi; a bánatra öröm, a tragikus sorsfordulókra esetleg felvirágzás következik. Ezért menekülünk a Természet és a Költészet gyógyító erejéhez ínségünk idején – szépségükben gyönyörködve feloldódik a lélek; az Élet áradó szeretete sugárzik belőlük; s a lélek – eltávolodván a köznapi gondoktól-bajoktól – fel-

szárnyal, és az isteni Harmónia világába emelkedik. Ahogy Baudelaire írta: „Templom a Természet”; s kanyargós ösvényein bolyongva lassan megértjük: „Jelképek erdején át visz az ember útja” – égi hazánk felé.

A *SzonETtűdök* ciklusban a zene és a költészet mintegy teljes harmóniába olvad a színskálával, s a színek-hangok virtuóz összhangja, az alliterációk csengése (mint Rimbaud, Verlaine költeményeiben) könnyed lebegésűvé, szinte anyagtalanná teszi a verstriót. A korahajnal ezer színnel-fénnyel, önfeledt, lebegő hangulattal ébreszti az embert, ki ámultában nyomban elfeledi kedvetlen gondolatait. „Nézd, a hajnalka csengettyűi / Kékeslilás szirmukat tárják, / Trombitavirág ásít sárgát, / próbálja tor-kát köszörülni” (*Andante*). Ébred a Természet is; köröskörül nyüzsögni kezd ember, állat. „Zsenge ágakon örömkönnyet / Harmatoznak az öröközöldek / [...] / Együtt ringva friss rejtelmekben / Fű fa virág, állat és ember / Reggeli pianissimo” (*Pianissimo*). Aztán kivirul az Élet, diadalmámborban, harsányan meghódítja, zajjal-mozgással tölti meg a tájat: „Kösöntyűit rázza a körte, / Lángot vet a bíbor borbolya / Öltözködik deli diófa / A délelőtti fényözönbe. [...] Félre világvég gyanújával, / Míg fűben fában életvágyban / Zeng az allegro barbaro” (*Allegro*). Az Élet nem pusztulhat el soha (hiszen Istentől való); a Természet is – őszi tetszhalála után – mindig újjáéled.

Az *Áldatlan aratást* egy különálló rész, a *RáAdás* zárja, amelyben a költő „szülő és megtartó” városának, Győrnek sajátos *ajándékot* ad, amivel érzelmi „többletet” tesz hozzá a város ismert arculatához – személyes élményei szeretet-szűrőjén át láttatva múltját-jelenét.

Déja vu c. poémájában, e tíz-tételes megakompozícióban mintegy mítoszi Teljességbe vonva jeleníti meg a várost, megidézte azt a sok-sok gyönyörű kulturális élményt, szellemi tapasztalatot, amelyek számára az „európaiságot” jelentették. E város megőrizte ősi (római kori) emlékeit, nyugatias jellegét; mindazt, amit az *urbs* szó valaha jelentett, s régvolt évszázadok üzenetét adták át a jelennek csodálatos műemlékei. Az egykori történelem tanár tudatalattijában felbukkannak a kulturális emlékezet kincsei, életre kelnek benne a görög-római világ mítoszai: élővé válik a Múlt. Holdtöltés hűs hajnalon, alátekintve IX. emeleti lakása erkélyéről, feltárul előtte a jól ismert város „éteri” arca. Feje fölött a csillagos ég, lábánál a mesterséges fények – a kitáguló téridőben megelevenedik benne a régmúlt – s ő mint „vándor”, útrakel, hogy bejárja „korábbi élete” elképzelt színtereit.

Babérfaligetben bolyong „jó kétütemű szamarával”, s hirtelen-váratlan felvillan előtte hajdani *énje*: „jártam már itt / bár akkor nem ez, másik láb vitt. / Nyíltott ajtóom az Agórára, / tanácsom egész Bulé várta. / Büszkén néztem a Parthenonra: / kisö-pörve a perzsa horda! / [...] / Théba mellett, felsátorozva / pihenni térek hegyoldalba”. Aztán – mint filmvásznon – peregnék előtte a képek: „Narancsligetek. Poros tájék. / A Peloponnészosz tája várt rég / zárandokoljak újra vissza / – új pipát venni – Korinthoszba!” Majd lelke mélyéből sorra bukkannak fel az ismerős városok, a szent ligetek, források, a „Homér-ének” szereplői, az ősi istenek, az áldozatokat bemutató papok, a mitológiai hősök, a Minotaurusz – a Bikaisten – csontjainak háza, amelyet „Bikaug-

rók rajzai” díszítenek, „s szent medencében víz csobog [...] bika- és ember-áldozásra”. A világ „köldöke” ez: „itt született meg Európa”. S aztán az Égei-tenger! – „Ki itt elmerül, vigaszára / rátalált Atlantisz tavára!” A hullámsírba süppedt földrész mintegy előképe a hirosimai „tűzözön”-nek; s mindkettő előrevetíti „Panel-korunk” kínjait. A költő képzeletében egymásra csúsznak és összekeverednek az idősíkok, s a tudatalattiból feltörő vágy- és emlékképek a kulturális ismeretekkel vegyülnek. Mintha valóságosan is ezernyi életet élt volna már, pszichéje legmélyebb régiója, a „kollektív tudatalan” (*Jung*) kútjából törnek elő szellemi tapasztalatai, a lineáris idő összezsugorodik, s mintegy mozaik-kockákként rakja össze emlékeit. „Mi hajt még, hogy újra lássak / megavárost, új s újabb tájat? / Nem volt elég Róma, Velence, / hogy betelhessék szívem kedve! / Mi úzött fel Vezúv-omra? / Miért vonzott Pétervár és Moszkva? / Mint mai spleenes Childe Haroldra / csodálkozott rám Dover tornya. // Galambpiszok-csik láthatáron / a sziklafal, s fényképét látom / agyam tekercsén agyagtábla / ráróva Gilgames magánya: / első riport a Vízözönről...”

A pirkadatban a költő lakása erkélyén álldogálva „új-tantaluszi szomjúsággal”, csodálkozva kérdi önmagától: honnan, miért e látás- s tudássomj? Visszatérve a Jelenbe, Istenhez emelt lélekkel gyönyörködik az alatt elterülő város nemes, szívének kedves látványában. A legszebb ajándék, amit szülővárosának adhat: versbe foglalni a poros panelváros háttérében tündöklő fényes múltat, Pannónia csodáit. A tündér-ragyogást, amely ma már csak az ő (és néhány tudós-tanár) fejében él. Majd „világjáró” álmodozásából visszatér a Jelenbe. Ahogy Ady „föl-földobott köve” visszahullt mindig „kicsiny országa” földjére – úgy zuhan vissza képzelete a „panel-korba”, amelyben azért mégsem érzi otthontalannak magát: itt volt vele mindig Európa szellemisége, s itt van most is, s itt vannak a reneszánsz, a barokk kor emlékei.

Miért vágyunk el szülővárosunkból? Miért vonzanak a „nagyvilág” csodái? – töpreng poétánk a hajnalhasadásban. Miféle „örök árulás” ég ereinkben? Miért hívnak a messi tájak, mintha már valaha jártunk, éltünk volna ott? Talán valóban ismertük őket valamikor? Vagy csak „mint időtlen laterna-játék / kápráztat el idegen tájék, / s hogy ne maradjon csak mese: *deja' vut* álmodunk bele?”

A kötetet – ugyancsak a *RáAdás* részeként – a velencei karnevált megörökítő *Áll a bál!* zárja. Az álarcosbálnak itt önmagán túlmutató jelentése van: világvégi farsangnak vagyunk szemtanúi. A Szent Márk téren zsibongó – táncoló – maskarádéba öltözött tömeg a haláltáncát ropja; az európai civilizáció végnapjai miatti szorongását az önfeledt vidámság álarcába rejti. „Sic tranzit gloria mundi” – hirdeti az *Aranytemplom* kapuján a felirat; miközben forr a szabadtéri táncterem s pikkelyeződik a Grand Canal fodra. A sóhajok hídja alatt zsebesek garázdálkodnak, elkerülve a két menhir közti kis teret, „hol a bakó-múlt égetett, / akasztott eretnekeket, / zsványt, kalózt”. Itt már minden az enyészeté: „Gólyalábakon ódon sátrak, / paloták, térdig vízben állnak [...] állványokra roskad a márvány. / [...] / Ropja maskarás haláltáncát / eurón vett életvidámság”. Ahogy a Római Birodalom összeomlott egykoron, úgy omlik most össze Európa, s benne egyik fontos kulturális-civilizációs szimbóluma: Velence: „Elringatja új világkóosz – / Kalmárlelle aranylik báván / posztmodern karneváli bálján”. A zá-

rórsorok elárulják: a költő – s vele mi is – gyászoljuk-siratjuk ezt a véget: „Szívünkben tarka maszkbál áll. / Lengünk fekete gondoláján”.

Cseke J. Szabolcs 2016-ban megjelent *Megtagadt nemlét* válogatott kötete immár „teljes fegyverzetben” állít elénk egy érett gondolkodású, kiforrott, élet / halál kérdéseivel bátran szembenéző bölcs poétát, aki a Horatius-i ars poétikát (*Aere perennius*) vallja a magáénak: „Mi saját korához szól / az lesz a halhatatlan! / [...] / Romolhatatlan szépség / Nem tűr új kalodákat! / 'Világrengető' művek / Futó lábnyomok porhón: / Csak mi korára válasz, / Aranylik maradandón” (*Emlékművünk – a mai Horatiusokhoz*). Mívesen csiszolt, gondolatgazdag, széleskörű kulturális háttérbe ágyazódó versei a jelenkor valóságából nőnek ki, s bennük személyes és társadalmi létünk alapellentmondásait elegánsan, könnyed iróniával, mintegy „felülről” szemlélve tárja elénk. Figyelmen kívül hagyja irodalmi életünk áldatlan megosztottságát (már-már vérre menő harcait) hagyomány és újítás kérdéskörében is. Nincsenek harsány „kiáltásai”, kerüli a blaszfém kifejezéseket, a posztmodern lazaságot; kedveli és többféle variációban használja is a (manapság sokak által lenézett) szonett-formát („ki pepecsel ilyen avított formával itt?”); de nem kizárólagosan. Ő (még és már) ismeri „a Múzsza titkát”: aki „szentségtelenül” közelít hozzá, az előtt elrejt a csodát: „Illetlen kézről mint a lepke / A meghitt varázs libben messze / S becsukja angyalszárnyait” (*Szonett-búcsú*). A szonettet nem egyszerű formakonstrukciónak, hanem „égi üzenet” hordozójának tekinti, mert a TEREMTŐ ISTEN létének bizonyítékeként égi ihletettségű költők (Petrarca – Dante – Shakespeare) *teremtették*. Itáliából hozta haza első európai léptékű és jelentőségű költőnk, Janus Pannonius mind a reneszánsz életérzést, mind a mesteri forma-szerkezetet, amely évszázadokon át a Költészet Királynője volt.

Jelenkorunk poétája e fényragyogású strófa-formával az Isten teremtettségével átítatott természeti világképet is átmenteni törekszik kopár, minden valódi spiritualitást megtagadó jelenünkbe. „Lépdelve Róma holt porában / a feltört Fórumot csodálva” szinte irigyen gondol nagy elődjére, aki még együttesen érzékelte-tapasztalta az antikvitás és a reneszánsz egymást átszövő szellemiségét, a lélek szárnyalását, s megsejtette, „milyen csoda rejtezhet múlt-bölcsőbe zárva” a Forum Romanum fenséges romjai alatt. „Innen hoztad ihlet-imádat / Tagadva-áldott Pannoniádnak”. S bár Janus – püspök léte – Galeotto Martio-hoz írt episztolájában kijelentette: „hívó ember költő nem lehet”; kései utódja úgy véli: Janus egész léte, *teremtő* költészete mégis azt bizonyítja: „költő *hitetlen nem lehet*”. A lírai én tehát a maga s költőelődje nevében is hitet tesz: „Már újra hiszek az Istenben / ki öltözködik fűbe-fába / visszahitemben hogye hinném / kinek a világ ruhatára / [...] / ajándéka poéta-tollam / egétől kéklík azúr tintám / mi néha szurokfeketén / folyik össze a BETÜHINTÁN // püspökpálástom Ő / 'karingem' / miben a sorsomat keringem”. A KÖLTŐ, bármit is mondjon, *hisz*: egész költészetével bizonyítja, hogy teremtettségét Istentől kapta. Alkotásai azt sugallják, hogy TEREMTŐje is *eredendően* hitt öbenne – „hiszen a STIGMA én vagyok” (*Janus Pannonius*hoz; + *Betűbhintán* + – *Rimes Janus Hiszekegyje*),

Cseke J. Szabolcs tehát a saját lelki metamorfózisát /is/ belevetíti Janus-verseibe, hiszen – bár soha nem volt istentagadó – hívőnek se tartotta magát. Gondolkodásmódja egy súlyos autóbaleset következtében alakult át: ekkor tört fel benne váratlanul az Istenbe vetett hit, bizalom. A megrázkódtatás átformálta egész életszemléletét, s gyógyulását csodaként élte meg. Azóta írja ihletett, spirituálisan átszínezett, olykor talányos meditatív verseit.

Mint aki egyszer már szétesett, részeire hullt, s tudata kiszökött testéből – élte át újra később a rémületet: a latyakos lejtőn megcsúszó autót képtelen megfékezni. Majd a felfedezés boldogsága járta át: „hál’sten egyben még testem-lelkem!” Felujjong: „Megúsztam újra! [...] Egom testembe gyömöszölve / nem kell cipelnem hospitálba”. Ahogy Odüsszeusz hajdanán hosszú vándorútjáról hazaérkezve Ithaka földjére, a Béke Szigetére – szinte újjászületett ő is, s megértette: *test és lélek* szorosan összetartozik, egyik sem létezhet a másik nélkül. Kettejük Egysége nélkülözhetetlen feltétele a benső békének, a harmonikus életnek, hiszen csak a lélek tud kaput nyitni a Világmindenség felé. „Mégis, míg testünk csukott ajtó, / forr saját levében a benső: / Első szavunk volt az utolsó, / avagy a végső lesz az első?” (*Vándorének* I-III.).

Költőnk „Ithakája”, lelki-szellemi „felségterülete”, ahol képzeletbeli vándorútjáról visszatérve otthonosan érzi magát, két felnevelő – és szívéhez egyaránt közelálló – városa: Győr és Székesfehérvár, amelyeket új kötetében /is/ hódolattal köszönt (*Örök vártán, Zarándokének Székesfehérvárhoz*).

Az egykori *Arrabona* központja a „kelta-dombon”, a hajdani Római Birodalom őr-tornyaként felmagasodó vár köré épült. A Püspökvár ma is a város díszé, centruma; „a templomok tornya, csipkés álma / a régmúlt dalát zsolozsmázza”. Körötte az egymást követő történelmi korok híres, mindmáig eleven, titkokat őrző emlékei („ráépült a jelen a voltakra”). Egy-egy helyen még ma is láthatók a középkor, a reneszánsz épen maradt épületei, kiegészülve a barokk-kori emlékekkel (itt „egymásra csúsznak az idő-rétegek”). „Király utca, itt folyt Ó-Rába / Várkapun Koppány koponyája”; amott „késő-reneszánsz fülesbástya – / Napóleon is megcsodálta”. A neves Liszt Ferenc utcában Hunyadi, azaz „törökverő János” emléktáblája; egyik kanyargós utcácskán „magyar ispita, dupla udvar”, aztán „a Nobilitás-ház, Beszállóudvar, / itáliai hangulattal”: „Toszkán oszlopok, házak sorra / vesztek bele a barokk korba”. Ilyen környezetben felnőni, iskolázódni, kiváló történelem- és irodalom-tanároktól megismerni az antikvitástól a jelenkorig az európai és a magyar kultúrát – szinte eleve arra predesztinálta a vers-ént, hogy ő is a kultúra-terjesztő nagyok nyomdokaiba lépjen.

Ódai szárnyalással, rajongva köszönti hát szülővárosát: „Nyugat kapuja, büszke bástya / vagy ma is nagy dolgokra szánva! [...] Arrabona, te dús ajándék / égi a szíve-men öröklángként! / Legyél létünknek reneszánsza / Hűség, szépség felett a várta!”

S valóban: Győr ma is az ország egyik legszebb, az ősi és a modern kultúrájának egyaránt otthont adó, magas életszínvonalú, a XXI. századi Magyarország mintavárosa.

De költőnk szívének éppoly kedves Székesfehérvár is., eme „hajdani lápok, víz-folyások fölött őrt álló őshalom”, amely ugyancsak szervesen integrálta történelmünk különböző időszakait. A 2013-as Szent István emlékévként alakalmából írt *Zarándoké-*

nek keresztény hitre térésünk, Árpád-házi királyaink hősi küzdelmeit, majd a törökkel vívott harcaink emlékét eleveníti meg („köbe színtezett templomrom-szirmok / első hitvallók fészekalja”, s mellette „nagyra-nőtt utód-Bazilika [...] Allahot elűző Szent Anna-kápolnája / gótika gyöngye / félhold felett kettős kereszt”). A romkert közelében „Árpád-házi királylány-tábla”; „Apostol királyunk szobra távolabb”; köröskörül Kossuth – Vörösmarty – Petőfi – Arany János – utcák, „jövőt gyökérző KEGYHE-LYEK” sugározzák a Múlt erejét a MÁba.

A versbeszélő „bűnbánóan” idézi meg ifjúkorát: „Nem tagadom, itt lettem árva / itt álltam anno saját lábra. / de hitedet ősdinak hitten / elfecséreltem más csodákra”. Ezért ajánlja fel most megkésített Canossa-járását engesztelésül a Városnak: „áldottabb lenne holnap terhe, / ha visszaölelsz a szívedre”. S a Város visszaölelte. Ez ad erőt a lírai éneknek, hogy saját belső értékrendjét megóvva felül tudjon emelkedni napjaink ádáz politikai harcain, s „történészhez” illő távolságtartással szemlélje morálisan egyre jobban lepusztuló jelenünket. A Hit tartja benne a Reményt, hogy a végső szót úgysis Isten mondja ki a magyarság ügyében /is/.

A kötet élére emelt vers (*Zrínyi titkos utolsó éneke*) visszautal Kölcsey korareform-kori jóslatára (*Zrínyi második éneke*), melyben a nemzet pusztulására figyelmeztetett – ha nem tudunk nyelvünkben, létünkben megújulni, elnyel bennünket a környező népek tengere. Az ezredforduló költője /is/ e sötét jövőtől tart: ha feladjuk védbástyánkat („árva hazánk tündéri nyelvét”), végünk (hiszen „nyelvében él a nemzet”). Elfogadjuk, hogy „más szózatlan más keblű nép / tépi magát, játssza eszét / szittyósra szikkadt Duna-tájon?” – vagy a költészet erejével védjük végvárainkat: „versünk segedelmünk, mentőcsónakunk lehet”. Csak ez képes megtartani szellemben, lélekben széthullott nemzetünket – átívelve a mesterséges határokon. „Utókor, soha ne feledd! – habár nincs összekötve csokra / a sors akárhány részre osztja / NEM ILLATOZ MÁST A VIRÁG / csupán a MAGA IGAZÁT!”. A közös Igazságot.

A lírai ÉN – a Műsával eljegyezvén magát – egyre inkább a Költészet FÉNY-házába vágyik, ahol „kisimul a lélek”, s földi nehezékeit letéve, „fénydalra fakad”. Átlép egy másik dimenzióba, hol „gyöngyházfény dereng”, s ahol valós életre kelnek újra a mítoszi hősök, sorstragédiájukat „szívbeli muzsikával” panaszolván (*Fénydal, Létszalató – Ikarosz dala*). A Költészet-várral, amelyet nemrégiben kezdett építeni, *jelet* akar hagyni maga után, ha a „megnevezhetetlen [...] nagy ŰR” ad még neki „forgács időt, maroknyi évet”. Hiszen *amit ő tapasztalt meg* a világból, azt senki más nem mondhatja el helyette („ugyan ki tenné helyettem meg?”). A „nyelvtelen” létből felkiabálva kéri tehát az Urat: ne fossa meg a közlés lehetőségétől, ne vegye el tőle a SZÓT – „légy velem emberibb!” (*Hasonmás-dal*). S mint ahogy vihar után „szivárvány-sztráda” nyílt az Ararátra – úgy tör fel benne a remény: „Titokra TITOK nyit ablakot [...] Spirálkarjában fraktál-Éden. / És nézd csak, hopp! / Mi vagyunk éppen / A ránk mutató UJJBEGYÉBEN” (*Vihar után*).

Örangyala segítségét kéri, ki az Ősidők méhében már mellette állt: „Óvó karod / Védelmeeze még léteemet! [...] Mert énem lassan elpereg, / Szétomlik, mint a ho-

mokóra / Ha homályosul üvege, / S megpattan első kakasszóra. / Ne hagyj most se, védangyalom, / Pusztában bolyongó testvéred! / Emelj lepe-szárnyaidon, / Erősítsd testem, menedéked!” Hiszen elementárisan ég benne a teremtvágy („Tehetségében él az ember!”). Őt, aki képzeletben már sok-sok életkört befutott (a Piramisok hazájában élt egykoron, majd Athénben, az Aranykertben tanult Senecai bölceletet, s a középkorban az Inkvizíció foglya volt), most is feszíti a vágy: „átállépni az ismeretlen / Határtalan határait!” A Velencei tó partján, kedves Minimunduszán „perzselő kövön” meditálva, a Múlt s Jövő időtengerében alámerülve – miközben „akár a nevető halál / tókék felett tajtékzöld sereg / a nádtenger felorgonál” – megérti: „Az ész a szívnek vigaszt nem nyújt. / Véd vagy vádbeszéd közhely, talmi. / El kell engedni, ami elmúlt, / Ha nem akarunk vele halni” (*Tóparti elégia*).

Költőnk szinte a mélytudati áramból hozza felszínre egyszerre plasztikus, tapintathatóan valóságos, mégis elvont, áttételes képeit, amelyek mintegy sugallják: az ember belső szabadsága csak akkor /lehet/ teljes, ha semmiféle külső, lelkétől idegen szempont nem köti meg (se érdek – se kötelesség – se megalázó élmények emléke nem láncolja a földi világhoz). Tehát ha egyedül áll szemben Teremtőjével, legbenső önmagával; s átlényegülésre készen, Őrangyálával közös lelki burokból egyesül a Határtalannal.

Akit a Múzsák csókja megjelölt, nem élhet többé csupán a hétköznapiaknak. A lírai én *Szonett-trió*-ban örökíti meg a lelkében újabb zajló változásokat. „Csavargó-társak-ká” válva a Múzsával, immár együtt bolyonganak a lélek benső tájain: „Magányt oldó karodba zárja / kétkedésem szereteted. // Nem kell kérdeznem, mi az ára / Ha ihlet emel a szárnyára: / Adsz teljességet, semmiért. / Kiigazul az önhiba, / Göröngyös útból lesz sima: / Gyalogversünk az Égig ért” (*Szárnyalás*). A Múzsák könnyed érintése átformálta életszemléletét: a *test*ről mindinkább a *lélek*re tevődött át a hangsúly. Bár „a test az élet gyökere, / jelzőzászlója, bóbítaja”, a benső lassú átformálódásban a lélek – az ÖRÖKEGY-be visszavágyva – kezdi levenni bilincseit. „Váltságdíját a LÉTRE-MÉNYnek / Onnantól már a lélek állja: / Szó sírunk fölé szebb hitet” (*Test és lélek*). S ettől fogva a Csend igézetében él. „Talán nekem is jut belépő / Talpam alá fut szentelt lépcső / Terhét nem érzi többé lelkem” – reméli; s várja, hogy „Göncöl hintájára” szállva, ellebegjen „a fehér izzású Végtelenben” (*Ősz tüze*).

Harangszóval ünnepli újjászületését: „Öltözzél díszbe, kis szonettetem! / Szólj harang-szóval! Ékebben, / Mint ó mesékből zengő Éden. // Reppenjél lelkünk égi ágra! / Jöjj, ifjú BÉKE, vén világba / Betlehemes, fényt szülő éjben” (*Harangszóval – Aranyszonett*). Elemelkedve a köznapi élettől, a versbeszélő egyre inkább úgy érzi: múltja s mindaz, ami korábban történt vele, összezsugorodik, mind jelentéktelenebbé válik számára. Megtisztulva korábbi tévedéseitől, Isten szemével próbálja nézni földi valóját és az evilági történeteket.

S az eredmény?

Utam c. háromtételes kompozíciójában a *Minden és Semmi* viszonylatába állítja életperiódusait, amelyek az előrehaladások – megtorpanások, a FENT – LENT hin-

tajátékában alakultak. /I./ A *hit* és *nemhit* dimenziójában hol kereste, hol szem elől veszítette metafizikai távlatait („Csináltam annyi mindent / elértem szinte semmit [...] társaim furcsa álmok / lábam a szelet tolja / cigánykereket hányok / pörgők mint szél-motolla”). De (balesetével) figyelmeztetést kapott – s azóta a Minden igézetében él („ó, te két/ségbe hullt hit / misepalástod szívem?”). /II./ Sok belső vívódás után végre rátalált az Útra, amely az evilági nyüzsgésből, sürgés-forgásból kivezeti – s amely épp ellentétes eddigi útjával: „sima lesz a fordított / fordítottja meg sima / imával káromítok / káromkodásom ima // mert *bent* és *kint* is más van / LELKEVESZTETT VILÁGBAN”. Megértette: neki az érdekharckba süppedt világból kiszakadva a maga „keskeny útján” kell haladnia. /III./ De a keresés („mily szóra nyílik Isten titkának terminálja?”) még ma is tart. „Ó, bár lehetne hinnem: / Semmim a Minden párja / felfoghatatlan frigyben / megfogant mátkaságra”. Hiszen a „lelkevesztett világban” utunk csakis az evangéliumi út (Jézus útja) lehet.

Most már felismerte: mi, földi verebek, akik a morzsákat egymás elől csipegetjük fel, örökké egymással vagdalkozva – *mindannyian* vétkesek vagyunk s kegyelemre szorulunk. De a kegyelmet csak úgy érdemelhetjük ki, ha – mint az égi madarak – mindenben rábízzuk magunkat a Gondviselésre. Esdve fordul tehát az Úrhoz: „URAM, kit felkent / porlétünk súlya / verébnyi *hitet* / oltál korunkba” – s máris jobb lesz a világ (*Verébdal*). Saját maga számára pedig tisztulást remél: „Őszülő fejjel mégis várom / mint rég – húsvéti tisztuláson / Mérjen rám penitenciát / Világomtól *más* másvilág” (*Őszidőben*).

Versei mindinkább eltávolodnak az evilágiságtól, a mindennapos életproblémáktól. Egyre fontosabb szerepet kap nála a *táj*, mint a lélek szabad szárnyalásának, a meditációnak ihletője és színtere. A Velencei tó partján vagy éppen a „hadas taven”, csónakban ringatózva, Vajda János merengő gondolati lírája ihletésében írja legszebb meditatív költeményeit. A „kotykás taven”, Ég s Föld között lebegve, az Örökkévalóság távlatába emeli a Pillanat varázslatát: „Csalódás csak mit szemmel látunk? / MESE a FÖLDI ÉLETKEDVRE? / ÁLOMnak higgyük zord halálunk / Mindentudásra törekedve?” Nemcsak Vajda képeit, hanem egész bölcselői látásmódját megidézve töpreng a létkérdéseken, élet / halál határ-mezsgyéjén: „Bőrön lúdbőrizik tovább hullám / Kákán bogot keres a lélek / Lőtt madárként a vízre hullván / az ÉG bennünk lel menedéket”. A FENT a LENT, a *benn* a *kinn* elmosódó körvonalai irizált fénytáncba kezdenek – s az egész látvány mint elemi részecskék csodás pantomimja kavarog körötte. Látszatvilág lenne mindez a Szépség? – miközben „talpunk alatt suhog a pallos”, életek, sorsok hullnak a semmibe. Mégis: szemünk issza a káprázatot, lelkünk átitatódik fénnel, s mintha „földi életünk, halálunk” – ahogy Vajda írta – „csak mese, csalódás, álom” lenne – amelyen túl kezdődik valódi életünk (*Pantomim*).

A természeti valóság szinte édeni boldogsággal tölti el. Nagymamája virágzó gyümölcsöskertjére emlékezteti, mintha az maga az ősi Paradicsom lett volna. „Alma s barackfák áriája / Felhabzó virágáradatban / A Költészet ősmákonyára / Tiltott gyümölcsként ott akadtam” – ujjong fel (*Visszanyert Éden*). A Természetből ellesett pillanatképek sorában örökíti meg az évszakok pergő változását (*Télkergetők, Nyárelő,*

Villanások, Ősz, Hótánc stb.). A *Hajnali kánon* ciklus fény/kép-mozaikjai „üzenet-morzsa” a Jövőbe, s nem utolsósorban maga-biztatás: „Tisztítsd meg a lelkedet! / Mielőtt tollad kapod kézbe”. Mert csak tiszta lélekkel, tiszta fejjel lehet megélni és továbbadni a „magaslati” élményekből egy keveset mindinkább romló, anyagiságba süppedő világunknak. A Velencei tavon úszkáló „fényhalacska aranyló teste” talán még néhány álmodozóban ellensúlyozni tudja a „füledt úgazdag panoráma” sivatagi kopárságát; de a leszálló este elhomályosítja ezt a Szépségélményt is: „a gyümölcsfák le / tetejéze / tavaszunk szögezve keresztre / elakadt sor / pár koppanás / jajong egy eltévedt darázs” (*Mielőtt, Fény/Kép, Panoráma, Esteledve* stb.).

A *Velencei elégiák* ciklusban (*Harangszó lebben, Elégia fűnyírásra, Esőkönnyek, Tóparti elégia*) a lírai én mintegy a külvilág kietlensége, lelki üressége ellenpontjaként mutatja be kis evilági „Paradicsomát”, ahol – bár a tikkasztóan forró nyárban itt is „töpped az ágon már az alma”, mégis – a diófa árnyékában enyhet, lelki menedéket talál. *Odakünn* „panelok, chipek, verseny-teamek, / projektek hada miriád, / imamalmok, unt hiedelmek”; s a „divatja múlt natúr erő” szinte megfullasztja („ahol az ócskább tűnik hősnek / rákként zabálja fel erőd”). *Idebenn* viszont minden nyugalmat áraszt: „A TÓ felett *harangszó lebben* / Riad rá réce-hápgógás. / Fél szárnyú csend. Az alélt kertben / Kopogni kezd a fakopács”.

Fűnyírás közben a vers-én ifjúkora sugárzó emlékeit hívja elő mélytudatából („Mikor még színe volt a szélnek, / Nem lepott semmit ó korom, / S az ízek is felfedezések. [...] A felhőkkel is szót értettem, / Szálljanak már alacsonyabbra! / Mesebeli óriástörek / Lehessen tele majd a kamra”). Azóta persze minden megváltozott (talán nem is a kertben, csupán az ő lelkében?): „Rám kérgesedik az idő / ami öneki mitse számít”. Hiszen az Idő, a Kozmosz örökkévaló, s maga a Természet is. „Csak az ember megvált-hatatlan!” – hiszen míg él, vágyai foglya: „Terveit önhúsába vájja. / Vágyódik látva, látatlanban / Mindig újra, örökké másra!” Végül vágyai csapdájában – a „formatervezett jövő” áldozataként – pusztul el. A gyümölcsfa viszont túléli a kor változásait („Bárhol is nyessed le az ágat / Másik oldalon újrán”).

Az ember lelke csak a Természetben tud igazán megújulni. A tisztító viharok kataritikusan átformálják, hiszen ilyenkor érzi: a világban nála hatalmasabb, fenségesebb demiurgoszi erők működnek, amelyek az ő sorsára is kihatnak. A nyári kert rekkenő melegében minden az éltető esőre szomjazik. A versbeszélő érzi: vihar közeleg. „Hű ebe” társaságában mégse fél: felidézi egy veszélyes, mégis gyönyörű „kalandját” az erdélyi havasokban, mikor a meredélyen „halálra váltan, ézengés-vihar mámorában” állt. „Megcsúszva mohos sziklaélen / karom kitérve szállni vágytam / oda a Nagyhas csúcsára / de óvón gyökere boglyába / ölelt egy éber óriásfa”, s arcán *esőkönnyek* folytak végig. A feledhetetlen élményt mobilcsörrenés zavarta meg: „visszacsaltak akik a járt úton maradtak” – s ő felocsúdva a káprázatból, még fentről, egyedül nézi Brassó fényeit. Szívében ekkor nyílt ablak „a Magánvaló”-ra, s azóta nem fél semmitől. Hiszen „füvek virágok bokrok és fák / testvér-eleven dzsungelében” otthon érzi magát – *szívével* látja / újra / a Természetet; s mintha „feladatát” is megkapta volna az Égiektől: „Érezd ösejtünk álmait! / *Esőkönnyekre* emlékezni / tanítsd könnyelmű társaid!”

Költőnk tehát Velence-parti kis családi „birtokukon” oltalmat, menedéket keres / talál a modern kor ártó hatalmaival szemben. A *panelvilág* uniformizált életmódjából (győri lakásából) ide menekül már koratavasszal, s itt „rejtőzik” a nyüzsgés elől egészen késő őszig. Fájoan tapasztalja azonban, hogy már Ó-Velence sem érintetlen az újjgazdagok harsány versengésétől és ízléstelenségétől; bár itt-ott még meg lehet találni a régi prэшázak békés, meghitt maradványait. A vers-én sэтája közben borzadva fedezi fel, hogy a hajdani Vörösmarty-pincén írás díszlik: „ElaDó Wörösmartyi PrisHÁZZ” – ablaka bedeszkázva; s hol *egykoron* „fürttel rakott szekerekkel / nyikorgott fel a jó-szerencse”, most „feszített tükrű vízmedence / újjgazdag öntudattal telve. / Szüret helyett autólárma / tolat bele az éjszakába; / *vén cigány* eldobja vonóját / APEH húzza el majd a nótát”. Sukoró mint „turistalátvány” vonzza a bárdolatlan pénzes vendégeket: „Átellen parton fényfüzerek: / tavi élet ott ér majd véget”. A versbeszélő mintha halk suhanást, ajtócsukódást hallana: „Tán most hagyja el végleg lelke / az idegenné züllött telket / elporladt hitek gazdájának” (*Szüret helyett*). Ezzel egy egész történelmi korszak végétért...

A lírai én megrendülten veszi tudomásul: a régi értékek, lelki-szellemi kincsek modern világunkból örökre eltűnni látszanak. A talmi fényűzésre, szórakozásra vágyó újjgazdagok egészen más életformát alakítanak ki. Kelet és Nyugat ütközőzónájában, Közép-Európában a szélsőséges nézetek megdöbbsentő, torz keveredésben, a legprimitívebb mohó élvezetvágygal, gátlástalan szerzésvágygal párosulva jelentek meg, mindkét életformából a legrosszabbat egyesítve. „Nyugaton ím a posztkap’ / Poszt-komm’ Keleten rákap: / Eszi – nem eszi, hipp-hopp! / Itt a lépesmész *kom-poszt*. [...] Eszmeköntöst levetve / nincs szükség ó-hitekre. [...] Legújabb terminálba / zárva a Jövő álma (*Viziók*). Itt minden hamis és álságos: az emberek a virtuális jólét ígézetében élnek (hitelekből, kiszolgáltatva a bankoknak, kufárok kényének-kedvének). Az *Áldatlan Aratás* c. kötetében a lírai én már széleskörű tablót rajzolt a „panel-kor” áldásairól; ott megjelent verseiből ide is átemel néhányat (*Panelkor. Panelvilág virágai* – á la Baudelaire: *A romlás virágai, Ómen?* stb.)

A „panelkor” múltán csupa rom maradt, amely fojtóan nehezedik mai életünkre /is/: a konvencionális társadalmi érintkezés „előregyártott” viselkedési normái és életszervezési trendjei megbénították az egyén mozgásterét, s megkönnyítették az „alattvalók” egyenirányítását a *hatalmasok* számára, akik a „közjó” nevében uralkodtak, totálisan elfojtva minden egyéni kezdeményezést. Aki nem élte át ezt a kort, annak fogalma sincs a bénultság és kiszolgáltatottság, a társadalmi kontroll ily mértékű roncsoló hatásáról. Ahogy megölték a Költészetet, megölik a Természetet is. A lírai én számára sincs más lehetőség, mint siratni „a virtuális ég alatt” mindazt, ami szívének valaha kedves volt.

Költőnk az első ember, Ádám alteregójaként minden utódja nevében bűnbánatot tart, felismervén Ősünk hajdani vétkének következményeit. „A teret mit börtönömül kaptam / Milliárd alakban belaktam. / Fölülve öneszkábált trónra / Lettem rabságom helytartója”. A „luciferi” /a hideg tudás-vezette/ út hamisnak bizonyult: aki annak a lidércfényét követi, csapdába esik: elveszti hitét, a Teremtésbe vetett ösbizalmát, s a

Kígyó körülöleli csábvarázsával. Elveszti ártatlanságát. „Beccapott tiltott fáról alma / Elkábított a Pénz hatalma / Büszkeség, bírvágy, erotika, / Szégyellt siker, tagadott hiba. / Pedig csak annyi lett rám bízva: / Lelkem kertje maradjon tiszta”. Visszatérni az Eredethez persze lehetetlen: a KÉPZELT VALÓSÁG már körülfonta az utódokat is: Ádám fiai azóta is tévelyegnek-keresnek, de nem találják békét; hacsak nem az IMA által. Aki ezt felismeri s mint a „jobb látó”, kegyelmet kér: megmenekül. „Akár így volt, Uram, akár nem: / Műsorunk végén jár az ÁMEN?” (*Ádám imái*).

Jókai Anna – személyes levélben méltatva Cseke J. Szabolcs kötetét – az *Ádám imáit* „summazat”- értékűnek tartja: „Egyszerre itt lenni – és odaát is! Legalább az irányt tartani!” Az ima „erőt ad a belső küzdelemhez”; és talán bízhatunk abban, hogy „célba érnek az imák”.

Költőnk – Jókai Anna spirituális, már-már antropozofikus szemléletmódjára utalva – viszontválaszképp egy *kétsorossal* köszönti: „NEMCSAK IGÉVEL ÉL AZ EMBER” – DE IGE NÉLKÜL MENNYIT ÉL? (*Bíborban* – Jókai Annára). Az Örökkévalóságot tagadó ember számára a *kurta* földi élet az ÉLET; no de mit ér vele? Ezért a költő egy másik kétsorossal is kiegészíti a szentenciát, amelyet Spányi Antal székesfehérvári püspöknek ajánl: „NEMCSAK IGÉVEL ÉL AZ EMBER” – DE IGE NÉLKÜL MENNYIT ÉR EL! (*Fehérben* – Spányi Antal főlelkipásztorra). A kétsorosok – egymásra ráfelelve – nemcsak aforizmaként hatnak, hanem arra is utalnak: minden ember maga választ/hat/ a kétféle kérdésfelvetés közül: a kurta evilági élet – avagy a végtelen Örökkévalóság a fontosabb számára? Ezért az (összevont) címszó: *Kétsor/s/osak*. Minden embernek valójában kétféle sorslehetősége van – maga dönt: melyiket tartja fontosabbnak, s aszerint él.

Cseke J. Szabolcs természetesen a püspök Úrnak is elküldte kötetét, aki újeszten-dei jókívánságaival egyetemben „további örömteli alkotásokat és sok sikert”, „Isten áldását és Tőle kapott ihletet” kívánt a szerzőnek, külön kiemelve versei jelentőségét: „nemcsak az irodalmi értéket, hanem a hit megélését, annak örömét és vívódását is” magukban hordozzák.

A versek lírai énje – az életút hosszú labirintusában bolyongva – immár megértette: mindannyian „tévelygünk”, el-eltevédvén a társadalmi élet útvesztőiben. Ha *csak* a saját fejünk után megyünk – előbb-utóbb belépünk a Kígyó bűvkörébe. Azt *hisszük*, sokszor a legtisztább és legjobb szándékkal, hogy javítani tudunk a világ folyásán és az általunk felvállalt ügy, eszme az Igazság evilági győzelmét szolgálja. Aztán kiderül: az általunk képviselt igazság korántsem azonos az Igazsággal, hiszen mindenkinek csak rész-igaza van, mert senki nem lát/hat/ja át a Teljességet, ami csak Istenben és Isten által létezik.. Ha ezt felismertük – mindjárt toleránsabbak leszünk mások iránt, és figyelni kezdünk Isten szavára, az egyetlen és valódi Igazságra. Vagyis *megtérünk*, és többé nincs hatalma fölöttünk a Kígyónak. És akkor elindulhatunk az Egyetlen Úton Isten felé, s bízhatunk az Ő megbocsátó Irgalmában.

Az emberi élet egyik legfontosabb dilemmájára hívja fel a költő a figyelmet HÚS / VÉT c. költeménye tercinaiban: a bűn – bűnbánat, a „jóvátétel” és az Istennel való

kiengesztelődés egyik legmélyebb kérdésköre van bennük elrejtve. A címet szójáték-ként /is/ értelmezhetjük: a *hús: vét* (azaz a hústest, amely eleve a bűnre hajlik, a vétet semmiképp sem kerülheti el). Nyelvünk mégis e paradox összetételhez kapcsolja a *megváltás* fogalmát – hiszen húsvét mindannyiunk közös nyelvén a feltámadást /megváltást/ jelenti. Tehát a test börtönéből kiszabaduló, felszárnyaló lélek megtisztulva új életre kel. De meddig őrzi /őrizheti/ tisztaságát? Míg a hús /a test/ újra nem vétkezik? A lírai én kissé szkeptikusan tekint az újra és újra bűnbe eső „tékozló fiú”-emberiségre: „Ím a Bárány, ki feltámadott! / Támasztjuk újabb szenvedésre? / Leróva minden bűntudatot / Bűnbánatot a teljes évre, // Vegye át avas vétkeinket / s vigye ó-golgóták hegyére!” Úgy hisszük: elegendő egy évben egyszer megbánni vétkeinket, s utána folytatni, ahol abbahagytuk?! S mégis remélünk: „Mi, *hús / vétkekben* megújultak! / Hárítva keresztút-keservet – / Megvált még ima s alleluja?”

A KERESZT / METSZET ciklusba (*Átválogatás az Irgalmasság évére*) költőnk egy csokornyi verset átemel *Áldatlan aratás* c. kötetéből – ezzel jelezve, hogy megtérésének útja még nem zárult le; de már tisztán látja: merre tovább?

Mottóul HÚS / VÉT c. költeményének első versszakát választja: „Meghalt miértünk Krisztus Urunk / Magára véve bűneinket / Azóta is csak tékozolunk”, újra és újra feláldozva a Bárányt. Bűnbánat, vezeklés helyett „a keresztút-keserv” magunktól való elhárításán (nem pedig vállálásán) fáradozunk. Az EGOjába zárt egyed Isten (azaz a kiáradó Szeretet egyesítő ereje) nélkül soha nem lesz képes megérteni az ugyancsak EGOjába zárt Másikat – a többi embert; hogyan remélhetnénk hát, hogy valaha is békeesség lesz a Földön?

A vers-én ironikusan szemléli a profán emberi viszonyokat, amelyeket 2000 év alatt sem hatott át a keresztény szellemiség. Köröttünk csupa torz kapcsolatba fulladt élet, mértéktelenség, a pénz és az élvezetek utáni hajsza. Önkörébe zártan, úri magányban vergődik egymás mellett férfi és nő – ki-ki a másikat okolja saját kudarcáért („Test leépül, lélek kivásik / díszektől fosztott önmagunk / fekete báránya a másik”). „Mióta eszt imád az ember” (vagyis nagyjából a felvilágosodás kora óta) egyre gyanakvóbbak, harciasabbak, gyűlölködőbbek vagyunk – míg végül „a nem-mesebeli LABIRINTUS” felfal mindnyájunkat. Költemények sorában lakonikusan ecseteli hát ezredvégi végzetünk. „Piramisok, parthenonok, / Pompejik, Szantorinik képe / jelzi az idők kezdete / csupán a Végnek előzéke. / Odüsszeusz és Ábrahám / Ádám nekik éltet ad ám. / Bár Kain ma is megcsapolja / Ábel vérét átömlesztésre / s az emberiség mint a sáska / lecsap végzete mezejére”. Mi mást tehetnénk hát, minthogy bűnbocsánatért esdünk a „magunk-rakta gyeheenna-tűz” miatt? S kérhetjük: ne zuhanjunk újra és újra vissza a porba. A megoldás csakis az lehet: elfogadni Isten ajándékát („Ő értünk adta EGY-FIÁT”: – a TESTté lett IGÉT. Eszerint kell/ene/ élnünk). Költőnk ezért Égi TANÍTÓNKhoz /a Szentlélekhez/ fohászkodik: „Jó tanár, tanítsd JELEN/ÉSED / hol fenyeget új rianás / vissza – lelkedbe – hogyan térhet az örökkön más örökmás? (*Anziks, Napvihar, JELEN/ÉSEK* stb.).

A versbeszélő tehát mindannyiunk nevében úrjövotért könyörög: „Háromkirályok futnak sírva [...] Szeretetet júdás pénzre váltva / folyik modern kísértés-játszma /

teremtés teremtetett gyászol / lobbanj utolsó gyertya lángja / hozz ifjú békét vén világba. / Ne maradj üres áldott jászol!" (*Kyrie*).

Talán mégis Platónnak volt igaza? – töpreng a lírai én. EGO nk voltaképpen több-féle szerepből, látszat-énből tevődik össze: más-más arcunkat mutatjuk más-más szituációkban a külvilág felé. S *valódi* /mag-/*énünk* talán még önmagunk számára is ismeretlen (legalábbis nem tudatosul); azt csak az képes szívével megérezni, aki hozzánk igazán közel áll. De magát a külső valóságot soha nem tudjuk teljesen megismerni, megérteni, hiszen az is más-más arcát mutatja felénk. Ezért a belső valóság tiszta képe / az Idea/ mindennél fontosabb: „álomvilág mi külvilág [...] Mi látszik, csupán árnyalat / csak az van, / mire nincs szavad" (*Platónra*).

Hiszen „tudomány, hit és álom – mind másképp mérlegel”. Az embert *vágyai* csalogatják új s újabb élmények felé; „ő is hegyeket mozdít, a semmiből teremt [...] nélküle nem nyílik ki / a *pünkösdi világ* / hiába kiabálnak vérszagú dáiák”. A VÁGY, azaz sejtéseink, sejtelmeink teremtik magát a Költészetet is, amely – ha valódi hitre épül – legközelebb áll a *Titok*hoz. S ha „a költészet elcsapja / ’szárnyatörött lovát’ (a Pegazust) – avar magányba hálnak színek, metaforák”. És megnyílik az ÉG: felsejlik a titkok TITKA (*A vágy – a’ la Pilinszky*). És akkor bepillantathatunk abba a *más* világba, amelyről csak álmodhatunk, ahova vágyhatunk, de biztos tudásunk nem lehet róla. „Test-időnk behatárol / mord határőr eszünk, / de lelkünk addig szárnyal, / míg álmodni merünk” (*Kóboráram*).

A lírai én felismerései-sejtései részint olvasmányélményeiből táplálkoznak, másrészt sok-sok töprengés, meditáció nyomán, valós életpasztyalatai feldolgozásából fakadnak. A HIT útjára lépve, immár megváltozott tekintettel nézi a világot – sőt saját korábbi életét is. Átrendezi-átértékeli önmagához, környezetéhez, a külvilághoz való viszonyát; s eme spirituális tapasztalatok továbbadása válik számára a legfontosabbá. Ebből születik egész költészete.

Még feleségével való kapcsolata is átformálódik bizonyos értelemben.

Élete párja nem tudja elfogadni férje új életformáját, költő-mivolta idegen az ő számára; *veszteségként* éli meg „elkalandozását” a szabvány-hétköznapioktól. Pedig jóban-rosszban hű társa most is szeretettel engeszteli: „hátrány tégedet misem ér / velem vagy / minden verssoromban / a jó rím kettőnket dicsér. [...] Kellesz létemhez / mint a vér [...] légy barátom, / fogadd el új identitásom / most is, / amiként hajdanán // lépünk megújult szövetségre / megunt vitákat / félretéve / ünnepi köntös / a remény // s talán a / legszebb költemény” (*Kérlelő*). De Gabriella hajthatatlan: magányba, sértegettségbe burkolózva egyre távolabb kerül lélekben párjától, aki megdöbbenve fogadja „idegenségét”: „Itt állunk másfél lépésre / csupán százezer fényéve / Attól kik voltunk fél éve. // A testünkbe zárt túlvilág / Vajon cserélhet még ruhát? // S lelkünk sem bánja, amit lát?” (*Holdfogyatkozás*).

Talán ha gyerekek, unokájuk lenne – felesége életének is lenne még személyes perspektívája. De ifjúkoruk virágjában egy méhen kívüli terhesség majdnem elvitte az anya életét is: alig tudták őt megmenteni. A régi fájdalom most újult erővel szakad

fel a lírai énben: „Bár nem készültem papnak, mégse / Lehettem utódoknak őse, / Asszonyaimnak kényes méhe / Szerelmünk gyümölcsét nem kérte”. Az istenek „két halál helyett” szerencsére beérték eggyel – de ezt a megrázkódtatást soha nem lehet elfelejteni. Nem véletlen tehát, hogy a görög mitológiában oly járatos költőnk *Orpheusz* álcárcában siratja Eurüdikéjét, akit most szintén elnyelni látszik az Alvilág. Tudja: akit Hádész magához ragad, azt többé visszahozni lehetetlen – a *sötétség* foglya marad. Feleségével egykor együtt barangolták be Görög-országot, s Delphoi ősi jósdájában a lírai én sugallatot kapott: „Magamnak lehetnék utódja / Ha nem élnék ily titkolódzva”. A jóslat többértelmű (mint minden delphoi-i jóslat): költőként új életet kezdve valóban saját maga / régi élete / utódja lett. Ulysszeszként hányódva, tört vitorlával az Élet tengerén, szirénhangokra figyelt – s most úgy véli: „Ugyan mit vesztek az egészen / Bánat- öröm- vagy reménypénzben, / Ha tövisekre hullott létem / Szívem lantján pengetem széjjel?” (*Orpheusz*). Eurüdikéjét is az ő dala őrzi meg a jövőnek. *Orpheusz búcsúja* hát – bár kissé fölényesnek tűnik – mégis jogos: „talán az Ég sem tehet róla / hogy végtelenné vált a nóta / siránkozásod meg nem hathat / ereje fölénk nőtt a dalnak. // Ne kezd többé kérlek kötésed / nem ámtlak, hogy visszatérek”.

Költőnk *Ál-antik szonett*ben vonja le a konklúziót: „Bizony az évek elévelnek / El nem fogadott esélyeknek / Felelnek egyre nagyobb csendek. / [...] / Íme a Sorsunk képírással: / Lélek elmerül sz ha idővel / Nem leszel tollpíhénél könnyebb. / Töröld le hát Ozirisz-könnyed! / Mit másoktól vársz sosem jó el”.

Az *orpheuszi dalok* a vers-én számára nem pusztán szereplíra: bennük önmagával s kapcsolatuk valódi minőségével, értékállóságával néz szembe. Összetartoznak-e valóban, a lelkük legmélyebb régióiban is – avagy csak „felületi” volt életszövetségük? – Némi lelkifurdalás gyötri: talán felesége is másként képzelte-tervezte közös életük alkonyát. „Mert nem akarunk veszíteni / mindig elrontunk valamit / abból mit egykor birtokoltunk, / s közben az önhit elvakít. / [...] / Szánom, hogy én is bántottalak / bánom, bűneim égig érnek; / most már tudjuk: / a Múza-létnek / a forrása: siratóéneke” (*Siratóének*). Őszinte fájdalommal tekint vissza költőnk egy szép allegorikus költeményben közös /élet/útjukra, amely a Csúcsos Hegyre felfelé zavartalannak látszott; odafent csodás panorama várta őket („lenn borzongott a Duna-kanyar / átnézett Visegrád fanyar / fellegvára”). De alkonyatkor lefelé már „egymást el-elhagyva / fáradt morcosan szótlanul” botorkáltak– igyekezve, hogy még sötétedés előtt leérjenek. A vers-én el-eltöpreng: „Lépést tartani mért nehezebb a hegy csúcsától lefelé?” (*Ránsötétül?*)

A lírai én úgy összegez, mint aki már-már búcsúzik /eddigi/ életétől. De mielőtt a Sors lezárná előttük az egymáshoz /vissza/vezető utat, megkísérli helyreállítani kettejük régvolt Egységét. Az ugyancsak allegorikus *Évszakok*ban a Természet örök körforgásába ágyazottan szemléli közös útjukat, elő- és utó-történetükkel egybelátva. „Tavasznak ízet nem találok” – messze tűnt az Időben. A *nyár* a hétköznapi, örömmök-fájdalmak, megpróbáltatások között telt: „Létkerék poros tájon fut már / [...] / mögöttünk hetedhét határ”. „Az *ősz*, a morbid agglegény”, nem hozott derűs megbékélést: „szerelmünk szárnya földet ér”. De a lírai én nem törődik bele, hogy kapcsola-

tuk, életszövetségük így érjen véget: „Mégis, *tél előtt* engeddd hinne: / Egynek szánt kettőnket az Isten / Világévszakok kezdetén” (*Évszakok*).

Dehát *bűn*-e a költő-lét? Miért tartja a közfelfogás bűnösnek /deviánsnak/ a művészeket? Igaz, ők valóban ritkán élnek „szabályos” életet; többnyire támadóan, legalábbis ironikusan szemlélik a polgári életforma, a politika, a társadalmi valóság fonákságait, s tükröt tartanak a hazugságösszjátékba alámerült világnak. És ezt a „szokásrend” szerint élő, a konvenciókat elfogadó, a közfelfogásba belesimuló átlagpolgár nemigen kedveli: ellenséget lát az életigazságokra rátapintó, szókimondó művészekben, akik bizony még arra is felszólítják őt olykor-olykor: „Változtasd meg életed!” (Rilke). A lélek folytonos izzását, az esetleges „kicsapongásokat” pedig a lelki romlottság jelének tartják. Holott sokszor csak a belső láz, az alkotásvágy, az ihlet feszültségéből fakadnak.

S miért éppen a „pokoljáró költőket” tartják a legbűnösebbnek? Hiszen a hybrisz már önmagában véve is *tragikus* vétség („isteni erőt” tulajdonítanak maguknak! – mondják – tragikus sorsukat tehát megérdemlik). A modern kor nem ismeri azt a természeti, tiszta fényragyogást, amely a görögség egén sugárzott egykoron, s a görög ifjak Phoibosz Apollon templománál, test – lélek – szellem önfeledt harmóniájában, boldog létörömben lantkísérettel ropták táncukat (*Delphoi másképp*).

Cseke J. Szabolcs tehát szembenéz azzal, hogy akarva-akaratlan „tragikus vétséget” követett el ő is: a „hybrisz bűnébe” esett, mikor – megválva korábbi „közszolga”-énjétől – költőként újfogalmazta benső identitását. Lehetett volna a Természet szépségeit élvező, köznapian boldog nyugdíjas, amilyennek talán Gabriella szeretné őt látni. – „DECSUPÁN KÖLTŐ LETTEM / ki szokat ültet el // világtágító énem / magánnyal körbeékel / VERSET ÍROK – TEHÁT VAGYOK / URAM! / Bűn ez vagy érdem?” (*DECSUPÁN*).

Gyógyít-e a költő szava? Bekötözi-e az emberi lélek sebeit? „A szóvarázsló” tehet-e annyit másokért, mint az orvos, vagy a szenvedést „lelki borogatással” enyhítő pap? És önmaga sebeit gyógyítja-e azzal, hogy „kiírja” magából szenvedéseit – vívódásait? „Pályám végére érve / tűnődöm hogy mivégre / magamat gyógyítgatom / szívemre verset tépve / hogy bírja ki míg dobban / párat a jóban-rosszban” (*Vaksors*). De tudja: Költészet nélkül már nem lenne értelme életének. Ezért tart ki a maga-választotta „veszélyes út” mellett. „Akadozik a zsoltár / (Uram, vagy még, vagy voltál?) / lélek reményért sort áll – tör lakatot // lábad ha léggyökér lett / fejed koccantva égnek / szakadt egód sebére / tedd csillagod!” (*Tisztulás*).

Nem véletlenül utal hát Cseke J. Szabolcs kötetcímadó versével (*Megtagadt nemlét*) egyik legnagyobb pokoljáró költőnk, „József Attila honlapjára”. Tragikumának forrását elsősorban az őt elutasító, köznapig gondolkodású és a méltatlan életviszonyokat elfogadó, az embertelenséget és a személyi szabadság hiányát szótlannul elviselő társadalmi környezete közönyében látja; s különösen abban, hogy – bár kereste Istent – mégsem volt kiben megkapaszkodnia. „Felsír a lélek / Ilyen az Élet. / Megtagadt nemlét / valami ami / magán tart szemlét”. József Attila, aki úgy hitte: „rám tekint pártfogón a század”, s bízott a közösség erejében, „a világ árvája” lett; s „a Semmi

ágába” fogódzva végül „bohóc-halál” várt rá: „trapézról fejest ugrik a Semmibe”. Így lett az élet minden dimenziójában elárvult és mindenki által elárult, teljes magányra és létszenvedésre kárhozottatott költő-zsenink a jelenkori ember/iség/ létállapotának szimbolikus megtestesítője. Nem Isten hagyta őt magára, hanem ő engedte el Isten kezét. S mikor már keresni kezdte: késő volt. „Nem kellett a segítő kéz / magad uraként araszolgatsz / hajszol a sorsod ostora / [...] / bár legbelül már szánod-bánod [...] kósza por hamvaz mielőtt önmagad porává hamvadsz / üszöggé válva vágyódsz váltig a letagadott másvilágig”.

József Attila neve szimbólum lett az utókor szemében; szimbóluma a hiábavaló, Isten nélkül sehová sem vezető létküzdelemnek. A modern ember „virtualizált álvilágába” zárta – mint maga-építette börtönben – fuldoklik: nem kap fényt, nem lát kiutat semerre. Sejtí már, hol s miben vétkezett – valójában nem is az ÚR, hanem önmaga ellen, s talán bánja is, de nem tud tévútjáról visszafordulni: „Éned tiszta lángjait nem védtem kósza szelek ellen / az istenit és emberit öncéljaimért / szétfeleztem [...] végső megbánás szavait fogadd el végtelen kegyeddel / segíts az önszáműzötten” (*Kockák* c. prózamozaik).

Aki „szétfelezi” az istenit és az emberit, az nem találhat rá az igaz útra. Aki bezárja magát a *csak*-emberi szférába, s nem nyit kaput az Égre – annak az életét nem tudja átjárni az isteni minőség, s halálában is csupán a földé marad („porrá leszel”). Ezért kell fényhidat építeni már életünkben az ÉG felé. De hát a kor, amelybe költőnk beleszületett, Isten nélkül akarta megoldani az emberi létproblémákat; így érthetően minden jobbra törekvése kudarcba fűlt. „Hamis leckéket kaptunk / az élet-iskolán, / s a közös-jólét-vágytól / lekozmaált lakománk. / A bőség kosarából / maradt a fergese, / a jognak asztalánál / helyünk a bank kegye. / A szellem napvilágát / elfedi a szemét. / Sorsunk szekere billeg. / Ellopták kerekét” – írja költőnk a székesfehérvári poeta-barát, Bobory Zoltán *Hósorsú eskük* kötete kapcsán. S mi a keserű tanulság mindebből? „Testvér! Bár kérgesedve fáradj, / nem ’tekint pártfogón e század’ / se/ rád, se ránk. / Míg álmodtuk az Új Világot, / magunkra rontottuk az álmot, / hogy legyen megváltó mostohánk” (*A visszavonás balladája – Ajánlás*).

Cseke J. Szabolcs – mindezt felismerve s szívével is megértve – immár rátalált az Egyetlen Útra: „GYÖKÉR KÖZT FAGY-KÍGYÓ SZISZEG / ÉLEZŐDNEK A FEGYVEREK [...] FELUGATNAK A SZÉLKUTYÁK / LÉLEK ÖLTS MELEGEBB RUHÁT! / NE HAGYD KIHÜLNI HITEDET! // A REMÉNY JÁR A VÍZ FELETT” (*CREDO*).

Minden ellenkező tévhittel szemben ő bízik benne: Istennek van még szava hozzánk, önmagunkkal eltelt emberekhez; s talán ez a SZÓ áthatol a lelkek sivárságán és letépi a szemekről a maya-fátylat (a *látszatot a valósággal összetévesztő* ál-reményt). „Tekints a KERESZTFÁRA!” – szólít meg bennünket, bűnösöket; hiszen Krisztus a Kereszten értünk, a mi bűneink megváltása miatt viselte el a szenvedést s adta váltás-gul életét. Az Ő fájdalmas-megbocsátó tekintetéből kell tehát ellesnünk a mások felé kinyíló szív irgalmas könyörületét (*Irgalom*).

Költőnk maga is most kezdi felismerni az élet és a LÉT közötti keskeny határmezsgyét, s próbálja ellesni a távozók tekintetét (*Ultima hora* – versmondó-barátja,

Högye Attila halálára; *Egy költőtárs emlékére*). Volt tanítványa, Ámon Bálint korai halála a túlvilági létbe enged számára bepillantást: „abban a HÁZban nincs / sem osztor, sem bilincs / szavakat lehangya / fakadhat sz fénydalra / jussod lett a BÉKE / – ura vagy s edénye // jelenbe zárt múltban: / ÖRÖKLAKÁSUNKBAN” (*Fénydal*). Nagymamája, apja s édesanyja halála pedig azt az érzést kelti benne, mintha el sem mentek volna: itt élnek ma is körötte, vele, benne (*Visszanyert Éden, Emlék, Finita, Mindenszentekre*).

De a más világ titkát földi halandónak megismerni mégsem lehet. Álmában a lírai én „gomolygó sehol földjén állva [...] testmelegre ácsingózó árnyak” között egy tétova angyalt pillant meg: „szeme helyén két fagyott könnycsepp / ahogy arcát vállamra hajtja / szívem is döbbenetbe dermed”. Próbálja gyengéden megszólítani: „lelkem anyám hát így kell látnom / édes lényedet elromolva? – / dadogtam nem emberi nyelven / álmomban álmod szölongatva // s ő hangtalanul elzokogta, / hogy olyan idegen vagy, fiam” (*Epitáfium helyett*). Kapcsolatot teremteni lehetetlen, hiszen a holtak már messze kerültek életüktől; s ahogy Orpheusz nem hozhatta vissza Eurüdikéjét – mi sem hívhatunk senkit vissza a halálból.

Cseke J. Szabolcs – immár 70-évesen – maga is lassan összegezni kezd. Méghozzá kettős nézőpontból: földi és „isteni” szemmel (*Panelzsoltár* I-II.). Hálát ad Istennek az életéért, a hit – remény – szeretet ajándékáért; hisz tudja: TESTÉT – LELKÉT neki köszönheti, s mindazt, ami e világon történt, történik vele. Tisztában van azzal, hogy egész létével az Úr, s mint Isten gyermeke – mindenért *köszönettel* tartozik neki (I.). Az ellentétes nézőpontból (az ÚR felől nézve) viszont e köszönet fölöslegesnek tűnik, hiszen a bennünket végtelenül szerető Isten nem vár köszönetet kedves gyermekeitől. A vers-én tehát életét, TESTÉT – LELKÉT, félelmeit-reményeit, hitét s kételkedését végül mégsem köszöni meg: „Tudom – Neked köszönnöm *nem kell*” (II.). A két – egymásra ráfelelő – költemény parabolisztikus szerkesztésmódja, a paralelizmusok és ismétlések, az egymást kizáró oxymoron-szerű struktúrák egymásba építése világossá teszi a szemléletmódok különbözőségét és az isteni nézőpont magasabbrendűségét.

Azonban mindkét vers záróstrófája az *emberi* világon belül marad – és embertársunkhoz (az Isten által mellénk rendelt TÁRShoz) szól. Aki jóban-rosszban kitartott mellettünk egy életen át, annak mindenképpen köszönet jár. Tehát: „Köszönöm mit köszönni meg mer / Egy embernek a MÁSIK EMBER” (I.). Akivel végül is egyenrangúként, egymást segítve éltek, s TESTVÉRKént állnak az ÚR színe előtt. Így lesz a II. zsoltár zárata egyúttal életszámvetés: „Ki önként önkét’len társam lettél / Hogy mit adtál, visszavehessél / NEKED KELL csupán megköszönnöm / Minden átkom és minden üdvöm”.

Hiszen egymásért vagyunk teremtve, egymást kell szeretnünk-segítenünk (nemcsak társunkat: minden embert), ha azt akarjuk, hogy az ÚR előtt kedvesek legyünk. Mindannyian az Ő gyermekei vagyunk, s ő *egyformán* szeret bennünket: megbocsátja, elengedi vétkeinket. S akkor *valóban* megnyílnak előttünk a ragyogó csillag-körök és megváltozik az életünk. „Csak káprázat a földi óra / kört körre hányó mutatója / nem mérhet magából kinőtt / demiurgoszi téridőt // de ajándéka a remény – / felsíró pely-

hes költemény” (*Aranymetszés*). Költőnk ezzel a gyönyörű verssel Varga László tanár úrnak üzen – immár odaát; jelezve, hogy a hajdani irodalomórák emléke nem múlt el nyomtalanul. A csillagkörökben lakó „fényszövők” ma is élnek s hatnak; segítik a nemlét megtagadását s „ápolgatják a jövőt / hidat ácsolnak éneken / hogy bírjam ki az életet”.

Garabonciásunk tehát – úgy tűnik – útja vége felé járván *valóban* elnyerte a *beavattatás* kegyelmét. Lassanként felsejlenek előtte a léttitkok, s ő – híven az evangéliumi parancshoz – mások számára is próbálja „érthetővé” (és követhetővé) tenni azokat. Költészetében a *megtérés* (vagy inkább: *visszatérés* – hiszen gyermekkorában még *élő* hite volt!) *fázisait* követhetjük nyomon. A naiv hitet ifjúkorban felváltotta a kételkedés, sőt egy időre a tagadás, majd az Isten-keresés (hol perlekedő, hol bízó); végül a kiküzdött, kiérlelt hit: a meggyőződés bizonyossága. Felismerte és másokban is tudatosítani akarja, hogy „globalizálódó”, az evangéliumi értékeket tagadó, sőt felőrölni törekvő ateista korunkban az egyén számára csakis a nihillel szembeszegülő HIT útja lehet a „használni”, a másokért tenni akaró élet forrása. A társadalmi élet minden szféráját átítató, átható nihil ellen csak az tud védekezni, aki a transzcendens „Magánvalót” / Istent/ előbbre helyezve mindennél és mindenkinél, levetkőzi az EGO önhittségét, legyőzi önmagában a szinte mindenkire jellemző önzést, és meghajtja fejét az ÚR előtt.

Cseke J. Szabolcs még nem ért útja végére: „Sorsom ma önhittség-telt kétely. / Bocsásd meg Uram tévedésem” (*Pillanat*). De *úton van* Isten felé. Bízik az ember – Istentől kapott – teremtő erejében; az alkotást e teremtő erő evilági lesugárzásának tekinti: Isten „arcéle” rajzolódik ki benne („teremtődik a teremtetlen / teremtés a teremtdőben”). A „tiltott alma” a Tudás fájáról valóban sok szenvedést hozott az emberiségre – de utunk végén talán egy magasabbrendű Tudáshoz jutunk általa, s így visszatérhetünk Teremtőnk Kertjébe (*Barkobba*). Kívánjuk, hogy költőnk – végigjárva útját – célba érjen: elrendezvén magában egyéni élete „gubancait”, visszataláljon Isten országába.

*

„CSONTIG MEZÍTELEN ÉLETEM RAKOM ELÉTEK...”

Almássy Katinka költészetéről

„Töviskoszorút nyomtak fejébe
Stigmákat szögeztek kezébe
Tudd, hogy a keresztedet
Te sem teszed le, sebhelyed
halálodig”

(*Húsvét*)

Almássy Katinka (sz. 1943), a nagy-múltú történelmi család sarja előtt csak az utóbbi évtizedben nyílt meg a lehetőség, hogy kötetbe rendezve kiadja félévszázadon át íróasztala fiókjának írt verseit. 2010 óta azonban gyors egymásutánban jelentek meg elegáns kivitelezésű, ezüstszürke borítójú, értékes és gyönyörű grafikákkal, fotókkal díszített kötetei a Hungarovox Kiadó gondozásában (*Csillagporlepte lantom*, 2010; *Zarándokúton*, 2011; *Isten könnyecseppje, Balaton*, 2012; *Szócserepek*, 2013; *Rengő Helikon*, 2016). A költeményekkel összehangolt képvilágú illusztrációkat Almássy Csaba (a költőnő unokaöccse), Deák Németh Mária, Pereszlényi Helga, Radányi Éva Barbara, Karsai Anikó, + Werner Stöckl grafikus-művészek készítették; a versek képvilágához tematikusan illeszkedő fotók Nagy Árpád, Nagy Csaba László fotóművészek, valamint dr. Kovács Zsolt főorvos munkái. +Nagy Ernő, Przdzik József, +Rudnay Gyula festőművészek néhány értékes művének reprodukciója emeli a könyvek művészi értékét. Így a kötetsorozat kiemelkedő szépségű összművészeti alkotás.

Nem véletlenül mond tehát a szerző kiadójának, Kaiser Lászlónak méltó és méltató szavakkal köszönetet gondos, értékálló munkájáért: „Botladozó szavainkat kötetbe rendezted [...] leporolt igék, meddő mondatok / rajtunk az ország szeme. / Nekünk / nem áll jól a próféta-szerep. / Árkádiában üvölt a közöny, / függetlenség, hazaszeretet mára / történelem [...] Ki tudja, olvas-e a Jövő / ki tudja...” (*Szavak erejével* – Kaiser Lászlónak ajánlom).

A kötetek megjelenését a Balatonföldvári Önkormányzat, Polgármesteri Hivatal /Holovits Huba polgármester/ és sok-sok közintézmény, magánszemély támogatta – ami arra vall, hogy Almássy Katinka a Dél-Balaton-parti kulturális élet ismert és kedvelt személyisége. Ahol az önkormányzat becsüli és segíti az ott élő művészek tevékenységét, virágzik a kultúra, és az alkotók is örömmel vesznek részt a közösség életében – növelve lakóhelyük hírét-nevét. Így hát a költőnő sem fukarkodik a köszönő és elismerő szavakkal: *Városszépítő* c. versét „jószívvel ajánlja” polgármesterüknek: „Küzdj, ha még értelmét találod, / őszülő halántékon gondok szaporítják, / szilárd járdákat emelsz és teret / partot szegélyező kerékpárutat”. S bár ellenlábasai, irigyei támadásai közepette vívja harcát a Városért (mint mindenkor minden nagy célokért küzdő ember) ő mégse adja fel „városszépítő” terveit: „Teremtő magvakat szórtál a szív

humuszába, baráti szavak csendülnek feléd. / Felmegy a csúcsra mózesi magányban, / szorongatod hasadt kőtábláidat”.

Az egymáshoz szorosan kapcsolódó öt kötet vegyes műfajú: versek, emlékezők, műfordítások, történelmi tablók, valamint a Dél-Balaton parti (siófoki, földvári, kaposvári) kulturális élet sokszínűségéről tudósító élménybeszámolók alkotják a törzsanyagot. A témák át-átszövik, kiegészítik egymást, hol egyik, hol másik kerül előtérbe, s koncentrikus körökben bővülnek. Így az elemzés sem kötetről kötetre halad, hanem – kiemelve a legjellegzetesebb témaköröket – megkíséreljük átvilágítani Almássy Katinka életművének alaprtegeit.

Szinte minden kötetben találunk – még hozzá kitűnő! – műfordításokat. Az ifjúkora óta több nyelven beszélő költőnő alapvetően „lelki rokonaitól” válogat – olyan alkotóktól, akik az ő érzés- és gondolatvilágához közel állnak (A. Samain: *Lelkem egy infánsnő*; Rossano Rosi: *Meteor, Végzetes sérülés*; Vercors: *A medúza tutaja*; Sally Prudhomme: *Törött váza*; A. Kusnyer: *Fehér éjszakák, Külön oldalon*; J.B. Renj: *Smidta hadnagy ívhídja* – „Naplemente a széles folyó fölött” stb. – többségük a kötetekben is olvasható). A legtöbbet mégis +Werner Stöckl festő – grafikusművész – költő-barátjától fordított (*Konzert, J'accuse, Ősszel, Egy mód a válaszra, Végül is, Önismeret, Leszarni* / a „majomcirkusz”-világot/ stb.).

I.

Almássy Katinka Sarolta többgenerációs értelmiségi családból származik. A Botz Domokos által készített interjúbán (amely az *Irodalmi pályaudvar* c. interjúkötetben jelent meg) szól neveltetéséről, a családot a II. világháború utáni évtizedekben ért keserves megpróbáltatásokról, „a megbántottság éveiről”, amikor hallgatásra ítélték (sok más költőtársával együtt), s férje hosszas betegeskedéséről, ami még a rendszerváltás után is késleltette abban, hogy saját pályáján elinduljon. Ugyane kötetben Gyarmati Béla: *Pusztá lét* – a kitelepítésekről szóló – könyvéről írt recenzióját (*Családragény a történelem színpadán*) Varga Rudolf filmrendező dramatizálta; az un. „50-es évek” szomorú világát tárva élénk, amikor is az arisztokrácia tagjait (köztük néhány Almássy leszármazottat is) kényszer-munkatáborokba internálták.

Kislányként, már 5-6 éves korában verselgetett, balettozott, zenét tanult, Oscar Wilde-meséket olvasott. Azóta is szinte „mágikus kapcsolat” fűzi a zenéhez, s költészete java is a zene jelképrendszerében fogant. Debreceni gimnazistaként, 16 évesen az *Alföld* már közölte néhány versét. A meglepően érett, kiforrott költőiségű *Némadac* első szerelmi csalódása emlékét őrzi; s kozmikus képeivel, lázas, erőteljes színeivel ízelítőt ad szenvedélyes alkatáról, egyéniségéről („Dióbazárt konokságom ordít, vonít / tisztulni vágyik. / Füvekre száradt árnyékukkal vadtusát vívnak / a messzi csillagok [...] sebes léptű éjjeleken virágra, fűre taposok”). Indulatai csitulásával mégis békesség járja át szívét: „Bukásom rózsanyugalom, / töretlen, konok szerelem. [...] Nem kapok utánad, betonkötésű menedék, / lehúz a bánat...”

S aztán ez a nyugalom – némi szomorúsággal párosulva – mintha lassanként általános létérzékeléssé mélyülne benne: ez az Élet... Hol boldogsággal, hol csalódásokkal teli. Hol hegyi tájakon, a Lélek magas ormain járunk – hol a völgyben; netán szakadékbba zuhanunk. A forró nyarat hideg ősz követi; s a táj változásai jelzik az érzelmek hullámozását és az idő múlását. Ahogy a ragadozó sas kering, majd lecsap áldozatára – „csőréből csepeg a vér, / csillagfürtös tollán fény cikázik / behúzott karvalykarmai közt / utolsót verdes az áldozat / majd elhúz a prэшázak fölött” – úgy szerez magának érvényt a ragadozó vágy, fittyet hányva minden humanitárius megfontolásnak, áldozata iránti együttérzésnek. Ragadozó és áldozata szoros szimbiózisban, elválaszthatatlanul összetartozik. „A köd tej-sűrűje lecsurran / a tájra / és elhidegül forró ölelése / sebeinket nem gyógyítja vérehulló fecskefű” (*Őszi*).

Hihetetlen mélységű ösztönös bölcsességre, az élet lényegi törvényszerűségének tudomásul vételére vallanak e költemények, s az érzelmi élet olyan érettségét jelzik, amely egy ennyire fiatal lány esetében kivételesnek mondható.

A gimnáziumot betegsége miatt Almásy Katinka végül is Pesten, a svábhegyi iskola-szanatóriumában fejezi be, az 1960/61-es tanévben. Verseit eközben – édesanyja ismeretsége révén – beviszi dr. Sára Péter Ady-kutatónak a PIM-be, aki megmutatja azokat Sötér István professzornak is; az ő elismerése további írásra ösztönzi, s így az ELTE magyar-francia szakára jelentkezik. A PIM ekkoriban az ország legkiválóbb professzorainak munkahelye volt, akiket az '56-os forradalomban való részvételük miatt „száműztek” ide (Baróti Dezső, Lengyel Dénes, Szekeres László, Vezér Erzsébet stb.). Itt dolgozott Szántó Judit is, akiről Katinka együttérző portrét rajzol (*Judit* címen később közzé is teszi).

Természetesen ekkortájt nem jelenhettek meg költőnőnk írásai, hiszen nem volt hajlandó „hitet tenni” az un. „szocreál” mellett. Baranyi Ferenc (ekkor már közzismert költő) lehozott ugyan tőle a Magyar Ifjúságban „néhány megrendelt és ellenőrzött tudósítást és verset”, de maga a szerző sem kért az effajta publikálásból. Inkább Hamvas Béla (ugyancsak „szamizdat”) *METAPOIEZISZ* c. művével táplálta szellemét. S érdeklődéssel hallgatta a Bölcsészkaron néhány kiváló tanára előadásait.

Legintenzívebben Czine Mihály hatott rá magyarság-szemléletével, a népi és a határon túli magyar irodalomról szóló (ekkor még ritkaság-számba menő!) lenyűgöző, sokszor a szabadban tartott szemináriumaiival. Később gyönyörű költeményben idézi fel beszélgetéseik, vitáik emlékét (*IMAGO*). Az ekkor kapott szellemi útravaló egész életén végigkísérte az ifjú lányt – bizonyos értelemben ma is ebből táplálkozik. El-elborongva „sorsunk lehetetlenén”, Czine bátran hangsúlyozta diákjai előtt, mennyire fontosnak tartja „nemzeti-nyelvi önazonosságunk megtartását / a Kárpát-medencében és megőrzését itthon”. A történelmi hazugságok, „szellemi becsstelenségek, árulások” időszakában, „a rosszul leplezett alkuk fölött” hirdette történelmi igazságunkat. „Kiváltál s mi veled váltunk...” Szavai a nemzet jövőjébe vetett hitet sugározták – sugározzák „Téren és Időn túl”. „Hangod mágikus ereje átzengette a Kálvin-teret, / istentiszteletek zoltárát énekelte: 'Új nap, új hét...' / Egy remélt új hazában a legnagyobbak

sorsa volt tiéd. / Prof. Czine Mihály arcod / kozmikus fénnel tündököl a Kaszás-csilagon / diófánk fölött”. Ma is öröklik nemzetünk jövőjén.

A diákévek egyik megrendítő – és a korszakra nagyon is jellemző – epizódját is megörökíti szerzőnk *Papírbaba* című, könnyes-mosolyos kisprózájában. Szorgalmi időben hétvégeken összetartó kis diákcsoportuk feljárt a Tabánba, olcsó vacsorára, majd utána a Vár-beli Old Firenzébe, zenehallgatásra, egy gin-tonic melletti éjfélig tartó kikapcsolódásra. A zongoránál Guszti bácsi (civilben belgyógyász professzor, többgyermekes családapa) kedvenc slágereiket játszotta, olykor énekelte is franciául a szöveget; közben olykor-olykor az odakészített pohár tejéből kortyolgatva. Mikor a vizsgaidőszak letelével újra felmentek, döbbenten látták: Guszti bácsi székét fekete lepel borítja. Míg ők vizsgáztattak, a kedves és mindig mosolygó, figyelmes öregurat elvitte a gyomorrák. Hát ilyen volt akkor az értelmiség sorsa: az idős és neves professzornak esténként zenélnie kellett, hogy népes családját eltarthassa. Az egykori diáklány ma a Balaton-parton sétálva, fájdalmas mosollyal dúdolgatja egykori kedvenc slágerét, a *Papírbabát*, s „ha a hullámok hátán zenélni kezd a tó”, elmond Guszti bácsiért egy imát...

Hát így éltünk Pannóniában a 60-as években – a felszín eltakarta a nemrégiben lefolyt véres megtorlásokat, amelyekről egyetlen szót sem volt szabad kiejteni...

Tanári diplomáját megszerezve, Almássy Katinka – családi kapcsolatai révén – három éven át Párizsban a Sorbonne-on, valamint Toursban francia irodalmat hallgathatott... „Kitágult a világ, a francia esprit, a könnyed létstílus oldotta torokszorító félelmemet, amelyben itthon éltünk” – írja. „A parnasszistáktól az impresszionistákig, a neoavantgárdtól az expresszionistákig minden és mindenki érdekelt. Beaumarchais-tól Béranger-ig, Baudelaire, Rilke, párizsi évei, Apollinaire, Cocteau és Camus esszéi, Jacques Prévert szürrealizmusa, Musset versei, drámái, Saint Exupéry esszéi, Rimbaud *Részeg hajója*, Verlaine-nel történt nagy utazása, különleges költészetének összefoglalása (*Egy évad a Pokolban*), Rostand verses drámái, P. Valéry: *Régi versek albuma*, *Lélek és tánc*, *Varázslatok* c. kötetei stb.)” – vagyis minden, amit a francia lírikusok felszínre hoztak a modern életből, a kifejezésformák, kifejezőmód, a stílus és életszemlélet változásairól. A francia líra forradalma átítatta ekkor már a világköltészetet és új poétikai beszédmódot teremtett.

Párizs forrongó szellemisége, az épp akkortájt tetőpontra érő ('68-as) diáklázadások, a művészeti élet pezsgése-forrongása óriási szemléletformáló hatással voltak ifjú költőnőnkre. Ott ismerte meg a szabadság ízét, és alakult ki benne az a dacos elszántság, amely végigkísérte a továbbiakban: minden benső erejét a Kádár-kori diktatórikus viszonyokkal való szembenállásra, meg-nem-alkuvásra fordítja; akár annak az árán, hogy talán nem juthat soha szóhoz... Egy gyöngye nő, aki *nemet* mer mondani a korszak szellemi-lelki manipulációinak, s őrzi gondolkodásbeli függetlenségét „a megbántottság éveiben” is.

Staccato című versében így idézi fel a keleti „vasfüggöny” világán kívüli, a hazai korlátozott (cenzúrázott) szellemi élet ellenpontjaként átélt művészeti légkört, a szabad szárnyalás örömnépét: „Hosszú hallgatású fekete években / az emlékezet istennője MNEMOTECHNÉ / kopogott tudatalattim celláján / résnyire nyílt ajtón szöktek ki / eltemetett bölcsletfoszlányok, műveltségünk mértéke, / mely a művészt megkü-

lönbözteti az átlagostól”. A hazai közgondolkodásban a művész – a kezdetektől mindmáig – „priuszosnak” számít; hiszen ő a Szabadság gyermeke; s nálunk – ki tudja, miért?! – a szabadság „veszélyes” fogalomnak tűnt mindenkor a hatalmat gyakorlók szemében. Költő/nő/nk tehát ellenállhatatlan késztetést érzett, hogy „legalább utólag PIETÁ-t emeljen a feledésbe / menekülő zseniknek”, akikkel az 1968-as diáklázadás idején lázas-felejtethetetlen estét töltött Párizsban, ahol „éppen akkor forgatott Andrzej Vajda és Cybulski, a Színészkirály”.

„A Quartier Latin örökzöldjei alatt” összefutott a kis diákcsoport, s „néhány korty Calvados után / zengett a dal / polak-wengier / majd a Montmartre-on folytattuk / magyarul énekelgetve a két művészt”. És mi lett a sorsa csakhamar a szabadságért hevülő-lángoló alkotóknak a keleti börtönrácsok között? „Elszállt a dal a / Gare de l’Esten [...] dermesztő kiáltásba hullt életüket / agyvelőfoszlányoktól nyúlós síneken / kattogtak vonatkerekek / margaréták sírtak véres könnyeket / megácsoltuk keresztjeinket”. Ekkor már rég odavolt a „szabadság szülte Rend” József Attila-i álma, s politikai ’megvalósítása’ közben a „vasvilág rendje”-vé torzult, mind több áldozatot szedve. „Attila, a költőzseni, Latinovits és Czibulsky / énekül csillagokba ájult / tudatzavar / jövő nélküli reménység / tejútmezőkön izzó gondolat / halhatatlanságunk része”: a sötétség éveiben megpróbálták még az emlékezetüket is kiirtani.

Később, évek múltán viszontlátva Párizst, „a fények városát”, felkereste a Rodin szülőházában berendezett múzeumot, ahol a világhírű *Gondolkodó* eredeti kispasztikája – a XX. századi értelmiségi lét szimbóluma – látható. A rue de l’Arbalète-n, fogyó lélegzettel felgyalogolva a ház 5. emeletére, a műteremszobájában megpillantotta az 1849-ből való képek körében a *Gondolkodót*. Rodin életre kelt remekműve az emberiség Jövőjén töprengve ül ott; térdet hajt ölelőtte – aki „a Pokol kapuján menekel...” – egész Párizs; „a Pantheonban agysejteket reaktivizált / szobrász / Rodin – / körötte a sebhelyes jövő (*Déjà vue*). Amit e Gényusz megsejtett-meglátott a világból – a technikának alávetett Jövőt – mára riasztó valósággá vált; s a ma humán értelmisége (a „gondolkodók” sokasága) bénultan és tehetetlenül szemléli, hogy rohan végzete felé a modern világ.

Évtizedek múltán – az immár szabad Magyarországon – költő/nő/nk eltöpreng (még egyszer s talán utoljára) *Párizs fényeiben*, a múlton, ifjúságán s tovatűnt emlékein. Annakidején Pierre-rel, szerelmesével a Le Sacre-Coeur lépcsőjén ülve, fájdalmas vallomások közepette búcsúztak egymástól. „Óvó tenyere égette / vállamat, ne menj haza, / maradj velem, kérlelt / szerelmesen. Honvágy gyötört, / fülemben zúgtak a szavak, / harangozták: haza, haza! / mert verset írni csak / magyarul szabad”. Szeme előtt elvonultak az Otthon képei – „ezer év mögött Szent István király, / őseim kakukkfű-illatú sírhantja / fölött szikrázott a honvágy / fájt a szerelem” (a vers a *Magyar Műzsa* 2018.márc.-i számában jelent meg).

Almássy Katinkát tehát hazahozta a honvágy a Fények Városából; de itthon nem a költői kibontakozás várta, hanem a „megbántottság évei” következtek (ahogy 2013-as kötetében ’56-os „bűneiért” megbélyegzett férjével közös „kálvária-útjukat” nevezi).

Hazatérte után nem sokkal, 1969 októberében ismerkedett meg Dr. Pap Dénes belgyógyász – reumatológus – gyermekgyógyász főorvossal (aki '56-os „priusza” miatt ez idő tájt az Ajkai Szénbányáknál dolgozott), stílszerűen, egy házimuzsikálás alkalmából, amelyet az idős dr. Pertorini Rudolf főorvos rendszeresen, havonta szervezett a művészeti és a tudományos élet kiválóságai számára (*A zene gyógyít* címen). Mindnyájuknak volt miért „gyógyulniuk” abban az idegtépő, nyomasztó korban (Latinovits Zoltán, Huszárik Zoltán, Császár Angéla s más neves művészek is részt vettek az esteken).

A tradicionálisan mély hitű református családból származó férfi (püspökök, eseperek leszármazottja) és a tradicionálisan katolikus Almássy-lány természetesen mély hittel és erkölcsi tudatuk megingathatatlan megtartó erejében bízva kötött házasságot 1970-ben; s a nehéz (és számukra politikailag már-már fenyegető) viszonyok ellenére boldogan vágtak neki közös életüknek. 1972 szeptemberében megszületett fiuk, Pap Áron Vajk. Az édesapát csakhamar Oroszlányba helyezték, ahol a város megbecsült, hivatásának élő, mindenki által tisztelt bányafőorvosaként dolgozott hosszú éveken át. Mígnem az 1986-os hatalmas bányatűz idején, a mentési munkálatok végzése közben rosszul lett, szívinfarktust kapott; s a nyitott szívműtétet nem kerülhette el. Szenvedéstörténetüket felesége *Az utolsó séta* c. írásában örökíti meg, amelyet már „odaátra” küld az eltávozott után. A szívműtétet Budapesten, a Szabolcs utcai Orvos Továbbképző Intézetben végezték; utána a beteg 4 percen át a klinikai halál állapotába került az intenzív osztályon. S bár „Isten és a kollégái” visszahozták őt az Életbe, irreverzibilis agykárosodása miatt egészségét soha többé nem nyerte vissza. „Cerebrovasculáris eredetű Parkinson-kórja gyógyíthatatlannak bizonyult; de folyamatos memóriagyakorlatokkal küzdött intellektusa épségéért”. Ekkor költöztek Balatonföldvára, a Pap-család nyaralójába, ahol a gyönyörű természeti környezetben mégis több esély nyílt a beteg regenerálódására. Feleségével „napi sétákat tett a gyönyörű gesztenyés fasoron a kilátóig, egyre elnehezülő csoszogással, feleségére támaszkodva. Tiszta időben onnan kitérült az azúrkéken ragyogó imádott Balatonnak egy szelete”. Egy padon hosszasan el-elüldögélve gyönyörködött a Füredtől Badacsonyig feltáruló táj szépségében, élete párjával el-elmerengve a múlton. „Már csak a szíve gyalogolt”.

Almássy Katinka elénk tárja a múltat is, amely történelmi sérülésekkel, családi tragédiákkal telve egyként nehezedett mindkettejük vállára, hiszen „mindkettejük családjában iszonyatos károkat okozott a kommunizmus. Elképesztő sátáni erők hatására fosztották meg őket hivatásuktól, vagyonuktól, öngyilkosságba kényszerítve a családtagokat”. Férje nagyapja – apja – testvére „a moszkovita mintára kreált diktatúra” áldozata lett; ő maga '56-os „bűne” miatt (a nagykanizsai kórházban, ahol fiatal orvosként dolgozott, őt állította a Forradalmi Bizottság és Munkástanács a kórház élére a leváltott párt-katona igazgató helyére) vezekelt egész életében. „A nehéz napokban fegyveres nemzetőrök kíséretében Budapestre szállítottak vért – infúziót – gyógyszert a Péterfy S. utcai Kórház Domonkos utcai sürgősségi kórházának, Tóth Ilonkának. [...] A Hippokratész-i eskü hitével és erejével gyógyítottak”. A forradalom leverése, a szovjet tankok bevonulása (nov. 4.) után „forradalmi centrumként működtek, amíg hagyták

őket”. De ekkorra már a kádárista hatalom besúgóí beépültek a kórház dolgozói közé – Tóth Ilonkát (segítőivel együtt) nov. 20-án hajnalban letartóztatták, majd az Ilonka ellen folytatott koncepciók perben a segítőit is elítélték (kit hosszabb, kit rövidebb időre).

Dr. Pap József Dénes – Isten kegyelméből – az amnesztia idején (1963) kiszabadult, de utána évtizedeken át RF (Rendőri Felügyelet) alatt állt. Pongrácz Úr, a Nagybudapesti Munkástanács elnöke, szabadulása után minden évben felhívta őt nov.4-én, egészen 2001-ig. Ez természetesen minden alkalommal újraélesztette benne a régi emlékeket. S 2001-ben, a telefonbeszélgetés után, a szokott sétára indulva, a gesztenyefasorban váratlanul összeesett. Feleségének sikerült őt talpra állítania; de alighogy elindultak, találkoztak egyik kedves régi hölgy-ismerősükkel – s az orvos boldogan felkiáltott: „Tóth Ilonka! Te élsz? Visszajöttél értem?” Estére otthon (nyilván a felindultságtól) stroke-ot szenvedett, lebénult, kómába esett. De még ez után is magához tért. Felesége otthon ápolta (az intenzív osztálytól kölcsönkapott intenzív ágyon); sikerült beszereznie számára a szükséges, drága külföldi gyógyszereket is. Így még élhetett 3 éven át... „A lélek világítótornyáról halovány fénykévék jelezték a félig levont vitorlákkal közlekedő élethajónak, merre a révkapu” – emlékezik asszonya az utolsó időszakra. – Isten másodszor navigálta ki a nagy ködből”. Ő, aki református vallásához híven, erkölcsi méltósággal viselte mindig a megpróbáltatásokat, végső estéjén is „tisztá lélekkel énekelt a zsoldárt”. Úrvacsorázott, majd szelíden, szinte észrevétlenül távozott...

Almássy Katinka tehát 2004-ben özvegyen maradt 34 évnyi házasság után. Fia, aki időközben bölcsészetet és jogot tanult, majd ügyvédi szakvizsgát tett, ekkorra már családot alapított, s ügyvédi irodát nyitott Szombathelyen. Édesanyjának nem volt könnyű szembe-nézni új életfeladataival; elindulnia egy egészen más életforma felé; ismét egy olyan időszakban, amikor úgy látszott: „rendszerváltó álmaink” is összeomlóban vannak. Nem tudhattuk akkor, hogy a letűnt „hatalmi elit” nem éled-e újjá?

Hónapokon, éveken át viaskodik emlékeivel, meg-megidézve férje árnyalakját; olykor maga is félig-meddig a lét-nemlét mezsgyéjén botladozva. „Úsztál a csillagok felé, / később visszatértél testedbe / az ébrenlét határain. [...] Az asztalon szétszórt recept-papír – üres pohár rendezi be hiányodat. / Nincs szavad, nincs Hozzád gondolat, / átjárja az éjszakát az idő. [...] Nádasok hanyában ülnek el az árnyak, / engedj el üres hajnalomban, / engedj el!” (*Nocturne*). Az idő teltével-múltával persze némiképp oldódik a hiány. A tóparti séták pihentető emléke, a jázminillatú estek a Keltasétányon, a „Philebosz isteni oszlopán” gubbasztó, párját sirató magányos sirály szemlélése lassan-lassan békét lop a szívébe, s „borostyánkő-könnyeit” elnyeli „a parti hínáruszadék” (*Sirálysirató*).

Idővonal c. költeményében a lírai én már némi távolságból tekint a múltra – belenyugodva a változtathatatlanba. Az örök kapocs, amely két embert összeköt, a síron túl is megmarad. „Mintha a fekete lyukak / mögül egy sohasem / látott különös világ / zizeregne felénk, megérkeztünk / Te meg én. [...] Jobbra a Keltavár magasodik, / kétezer év bugyrában állunk [...] Balra a földvári keltasétány, elindulsz / velem. [...]

Odébb magányos Cédrus-fenyő, / Csontváry Kosztka kísértete. // Ránki Gyuri bácsi gombházából / zongoramuzsika szól”. Minden, ami az Idő fogságában történt, átlénygül az Időtlenbe – „lábunk előtt időóra ketyeg”: mi, élők is, lassan az Örökkévalóság részei leszünk. Összemosódnak, egymásra vetülnek a reális – irreális, valós és képzeleti szférák, s kitágul metafizikai síkon a Jövő: „Te átöleled / a hegyeket / idővonalon töredezett / kétezer évben hitünk / hatalmas ereje. / Én megfogom a kezed – / most és öröklétig”.

„Istenhitem emelt ki a gödörből” – vallja Almássy Katinka. – „Magányos maradtam egész életemben. A hajó nem rám várt. Barátaim, költőtársaim házasságban vagy párkapcsolatban élnek”. Ennek ellenére – aktív alaptermészetének köszönhetően – fokozatosan felveszi a kapcsolatot a Balaton-parti művészeti élet neves személyiségeivel, s megkísérli saját alkotói arculatát felépíteni (amire eddig nem volt módja). Természetesen, nincs könnyű dolga: a 63-éves „pályakezdő” sokkal több elutasítással, gáncsoskodással találkozott, mint egy fiatal. Több versében panaszolja méltatlan helyzetét, kiszolgáltatottságát: „Sárba döngöltek, lealáztak / percemberek / lőttek rám / golyóálló üvegen / eltűnt az út / nincs jobbra / és balra / se fel / se le [...] adataimon / kontroll bélyege / szívroham szeme / a hold / tejúthányadékból fuldoklik / egyszemélyes halálom / némuló jajaim / kés a szívembe” (*Kés a szívembe*). A téli Balaton fölött repkedő-károgo, gyászruhás varjak saját védtelenségére, s egyúttal a nemzet megtépzottságára emlékeztetik: az „országunkban összeszakadt 9000 fedélnélküli” sorsára, az „élelem- s vízforrásra áhító” nyomorgókra. „Zöngé a hangom, / nem ordítózom, / kínom ködfátyolán / veled némulok” (*Jaj, a madarak*).

Verseivel, írásaival megkereste az 1992 óta Dunaharaszti-ban szerkesztett *Magyar Jövő Irodalmi és Társadalomléttani Folyóirat* főszerkesztőjét, dr. Laczkó András irodalom-történészt – és szívélyes fogadtatásra talált. 2008 óta rendszeresen itt jelentek meg versei, zenei témájú írásai; s a folyóirat tematikus (1848. márc. 15; TRIANON, 1920; 1956 stb.), valamint könyvheti számaiban költeményeivel, ünnepi köszöntőivel, a Balaton-vidék művészeti eseményeiről való tudósításaival, tárlat-ismertetőivel stb. volt jelen. Sajnos, ez a színvonalas, és nemzeti elkötelezettségű periodika 2016-ban – anyagi támogatás híján – megszűnt.

Laczkó András (aki azóta szintén elhunyt) így idézte még fel együttműködésük kezdeteit: „Almássy Katinka olyan érzelemkifejező lendülettel és határozott gondolatossággal írt és ír, hogy irodalmi szerkesztőnek bűn lett volna nem észrevenni őt. Nekem azért is kötelességem volt mindez, mert mindketten a 43-as nemzedékhez tartozunk, amelyek a 29-es és 37-es generációk után helyet kér az irodalmi térképen”. A szeretetteljes, befogadó közösség mindinkább felmelegíti szívét, feloldódik a vele „egyívású”, hasonló gondolkodású baráti közegben, s nőies hajlékonysággal igyekszik a felmerülő vitás kérdéseket feloldani. „A negyvenhármások bölcsességével” kérleli az egymással viaskodó, a „szellemi párviadalt iszapbirkózássá” süllyesztő írástudókat: „Fogjatok kezét!” – hisz széthúzással, rivalizálással a szellemi életben semmire nem megyünk (*Vívás ellenfényben*).

De hát „mit tehet a költő” – és mit tehet a humán értelmiség az egyre inkább globalizálódó világban a bankok növekvő uralma, a felszámolhatatlan mélyszegénység ellen? Mit tehet a népéért-nemzetéért aggódó írástudó az ezredfordulón? – kérdi költőnőnk. Van-e még egyáltalán értelme az un. „népképviselőt költészettnek”? Válasza: a *magyar jövőért* felelősséget érző Dél-Balatonparti írók nem nyugszanak bele tehetetlenségükbe – bár tisztában vannak vele: „Nem segíthetünk”. „Éhező gyerekek, / milliók a létminimum alatt; / csontig hatoló fájdalommal kérdezzük: / meddig?” Meddig kell még túrnia az országnak, a nemzetnek az igazságtalanságokat, a borzalmas katasztrófák sorozatát?! S bár az írástudóknak nincsenek eszközeik a hatalom megfékezésére, „fegyverük” azért van nekik is: a SZÓ. „Mi szóval bánunk itt a par-ton / négyszázhusz zarándokkal magasba emeljük / a SZÁRNYASKERESZTET: / a hangzó emberi SZÓT” (*Írók a par-ton*).

2009-ben (az akkor 66 éves Laczkó András főszerkesztőt köszöntve) Almássy Katinka bizakodva fordul a Jövő felé: „Pegazusi magasságok / kék kapuján túl / elértük szenvedéseink jéghatárát” – most hát mindenképpen valami *jobb*nak kell következnie. S bár már betegséggel – megfáradással küszködik meggyötört nemzedékük, van még mondandójuk a magyarságról. „Kérd az Időt, maradhass még [...] éveid száma érett kalász / a hárs-illatú nyárban”, s „diófád évgyűrűi” jelzik: „száz év a végső határ!” Tudja: „Kháron elkötött csónakja ring” már a tavon, melyre „óriás-madár árnyéka feszül” – azért ők mégis bíznak saját jövőjükben, és a Magyar Jövőben is (*Születésnapodra*).

Ugyancsak Laczkó Andrásnak ajánlja *Advent* c. versét, amelyben a véres XX. század megpróbáltatásait, nemzedékük meghurcoltatásának mozzanatait örökíti meg: „kérdezd az út porát, András – mert meneteltek, meneteltünk porban / kongó köveken, a gyilkos század nem kegyelmezett. / Rongyos saruinkon vadtusák / nyomát őrzi a történelem”. Többet nem tehettek. sem akkor, sem most, minthogy „kimondják a SZÓT, az Igazat”, s hirdessék a Reményt: „Gyermekek születik. / Adventus Domini – és miénk a megváltás csodája”

Almássy Katinka hisz – sokszori leverettetésünk ellenére – abban, hogy a nemzet minden veresége után képes a „feltámadásra”. *Petőfi szelleme*, forradalmi lángja őbenne minden tavasszal újraéled. „Rügyet fakasztó Március”-ban, mikor „fénytől bomlik a zsenge cseresznyevirág / hósínű lován Petőfi szelleme / belovagol Segesvárról. [...] Csillagport dúdol a költő”; s „a jeges Űrből 21 század tart tükröt elénk: VILÁGSZABADSÁG!” E lángtól megperzselődve, a kései utód arra figyelmeztet bennünket: „Vi-gyázzatok! – ha közös / is az eszme: / eltörhet a magyar szabadság!” (*Petőfi élt!*)

A magyar égboltot és a magyar szíveket újra és újra beragyogja *Március gyertyája*; ama egykori Márciusé, amely a lelünkben lángol. – „Ha egyetlen magyar marad e Föld nevű bolygón, / 1848. március gyertyája szívében ég”. A Magyar Jövő köre 2008-ban – a nemzetietlen kormányra fittyet hányva – megünnepeli a márciusi forradalom és szabadságharc 160. évfordulóját. A Balatonföldvári Ránki György Zeneiskola Ifjúsági Fúvószenekara „a zene nyelvén elénk varázsolja azt a fergeteges erejű vihart, amely megrengette az akkori Európát”. Almássy Katinka eleven élménybeszámolója az elsöp-rő erejű koncertről festői és akusztikai eszközökkel idézi meg az eseményt: „Mintha a

nyíló egekből mennydörgés, zivatar zúdulna a Földre – ennek az égi háborúnak üteme van; lovascsapatok vágtaát vetíti szemünk elé a muzsika, s míg az utolsó mennydörgés is elmorajlik, fortepianók ölelik át a színháztermet”. „Oly felemelő és fájdalmas” az egész, hogy a nézők szinte Adyval kérdezik: „Szabad-e sírni a Kárpátok alatt?” (*Tavaszi nagykoncert* – M.J. 2011/2.sz.)

Még az aradi vértanúk gyásznapija sem homályosít/hat/ja el március 15. tündöklő fényét. „Tizenhármak vére piros / keresztet fest fel az égre / fegyvert ragadtak mindhiába”. Valóban hiába? – teszi fel költőnőnk a kérdést maga-magának. „A csillagokba kódolt magyar veszteségek” hiábavalók lettek volna? Az áldozat sosem hiábavaló: megváltásunk forrása. Jézus önként áldozta fel magát értünk, mindnyájunkért – így hatalmat nyert életünk fölött. A Vizenjáró lecsendesíti a legnagyobb vihart is (*Piros kereszt az égen* – Rónay Györgynek). A verset a költőnő a szántódi Tüskés Tibor Községi Könyvtárban Rónay György 100. születésnapja alkalmából rendezett emlékünnepeken mutatta be, nagy sikerrel.

Azt is csak a *Vizenjáró* tudja, tudhatja, mennyi vérvesztést kellett nemzetünknek elszenvednie 1000-éves történelmünk során (különösen a mohácsi vész óta!), idegen hatalmak gyűrűjébe zártan. Legnagyobb vérvesztésünk mégis: TRIANON – hiszen ekkor került a nemzet egyharmada más nemzetek rabságába. Ezért szól Visegrádon minden esztendőben „a lélekváltó harangozás” a kint-rekedtekért. „Falat von fölénk Európa”. A lírai én minden évben átszenvedi az augusztus végét, magányába húzódva: „Kiszáradt belőlem / a részvét, az akarat, / kiszáradt véremből, / csontjaimból, / magatehetetlenül sodródom [...] mint gyökereszedt hínár a Dunán”. A jelenkor méregdrága motorokon száguldozó ifjai mitsem tudnak már az évszázados tragédiáról (1920); s arról sem, hogy ma is „e szent helyen találkoznak az árnyak, a négyek, a költők”. Ez a hely a *közös* Európa megtört szimbóluma lett (TALÁLKOZÁSOK).

Talán éppen emiatt érzi Almássy Katinka Istentől rábízott feladatának, hogy leplezetlenül feltárja újabb kori történelmünk sokáig elhallgatott – meghamisított igazságait.

A kései Kádár-korszakban felnőtt nemzedékek már szinte semmit sem hallottak a pártállami diktatúra véres eseményeiről, legszentebb eszményeink megcsúfolásáról. Tehát mindazoknak, akik azt átélték, tanúságot kell tenniük, nehogy a jövő nemzedékek is tudatlanságban maradjanak a valóságot illetően, s újra megismételje magát a történelem... Szilárd Jövő csakis az igazság ismeretére épülhet; különben Babel toronyként újra és újra összeomlik, amit felépítünk.

A II. világháború leverettetésünk pusztító katasztrófájával ért véget (hadba lépés Hitler oldalán, Don-kanyarbeli vereségünk, a holokauszt szégyene, a humanista szellemiség meggyalázása, függetlenségünk elvesztése /újabb/ félszázadra). Költőnőnk mintegy bocsánatot kér a haza nevében is az elpusztítottaktól, meggyalázottaktól, s mélyen fájlalja, hogy „tömegsírjaink üzenetét nem értik már az újabb nemzedékek”. S azt sem, hogy a bori szögesdrótok árnyékában „a költő írt, álmodott kozmikus rendről, / emberibb világról”; de nem volt számára kegyelem... „A la recherche...” – „Hallott az otthon, nincs esély”. Az Abdáig űzött, „a földön kúsó szellemhadsereg” az égi

Jeruzsálemmel, „kisdednyi Krisztusokkal” álmodott... Emlékét „az égi Parnasszuson” őrzi Vas – Ránki – Hubay műve: *Egy szerelem három éjszakája*, hirdetve az Élet legyőzhetetlenségét (*In memoriam R.M.*)

Almássy Katinka szerint /is/ a holokauszt és a bolsevik diktatúra borzalmi csakis azonos mércével mérhetők. Nemcsak bennünket, hanem egész Közép-Európát (bennünk lengyel testvéreinket is) könyörtelenül félrevezették, meggyalázták a XX. század téveszméi. Sajnos, Nyugat-Európa csak az utóbbi évtizedekben kezdte Hitler, Sztálin rémtetteit – máig ható következményeikkel együtt – azonos mércével mérni, mindkét térfélen meggyászolva a neobarbárság többszáz-milliónyi áldozatát.

A versbeszélő megrendítően, döbbenetes költői erővel állít emléket a katyni vérengzés lengyel mártír-tisztjeinek (*Requiem a katyni erdőben*), akiknek borzalmas kivégzéséről csak napjainkban kezdenek szót ejteni. „Szovjet barátaink” iszonyatos vérfürdőt rendeztek „a végítélet viharában” a katyni erdőben – „többezer lengyel katonatiszt elhallgatott”; szeretteik „nem kaptak tőlük többé tábori levelezőlapot”. Lengyelországot körbefogták: „Nyugatról a Gestapo, keletről / az NKVD osztogatta a halált”. A gyászverset még megrendítőbbé, személyesebbé teszi, hogy a szerző egy *anya* szemszögéből írja le a történeteket: egy varsói idős asszony / mint a mesebeli Ősanya / keresi eltűnt fiát. „Ezüsthaja átfonja az erdőt / szem-üregéből gyémánt-könny pereg. / [...] / A jégszilánkos avarban / ezer szentjánosbogár jelzőtüze ég / és vérpatakok szeli át az erdőt / medre Szmolenszkig ér”.

De mintegy varázsütésre (akárcsak nálunk, a 301-es parcellában 1989-ben) feltárnak a sírok, a halott Természet életre kel – „az áldozatok szíve dobogni kezd – reng a Föld [...] reszketnek a fák”, és sorra előlépnek a tömegsírból az ismert, magasrangú tisztak; nyomukban „a csupa-csont sereg”. Az árnyalakok harcba kezdenek, de újra előtör / mint egykor / „a poklok mélységes bugyraiból” az ördögi kivégzőosztag. „Harkály csőréből lövésropogás” tör fel az erdő csendjét; „vérszene, hózsene, jégzsene, halálszene adagióban”; „Szmolenszkben vörös patkányok járják a táncot”. Majd hajnalra elcsendesül minden. Az Ősanya, Katarzina asszony „az erdőre zászlót terít / és csillaghajóján elviszi fiát”. „Katynban elkezdődik az Isten...”

És a holtak valóban feltámadnak. Mind az Auschwitzban, mind a szovjet lágerekben meggyilkoltak figyelmeztetően emelik fel kezüket: *Memento!* – az ártatlanok vére az Égre kiált. Nem bosszúra, csupán megbékélésre szomjaznak; arra, hogy soha többé ne kövessen el az emberiség ilyen gaztetteket. De sajnos: a történelem arra tanít: ezek mindig meg-meg-ismétlődnek – csak mindig más és más „eszmények” nevében követik el őket; valójában a legalantasabb érdekekért. Az áldozatok vére (mint Ábelé) újra és újra felcsap az Égig.

A magyar nép hősi lázadása 1956. okt. 23-án a bolsevik diktatúra ellen ugyancsak megrengette a világot – de pár nap múltán ezt is vérbe fojtotta az orosz túlerő. Bár költőnőnk ekkor még csak 13 éves kislány volt, mégis – épp családja korábbi meghurcoltatása miatt – nagyon is mélyen élte át a történeteket. 1956. november 4. (Magyarország újbóli „lerohanásának” gyásznapja) különösen mélyen vésődött emlékezetébe (mint erről *Emlékezzünk* c. költeménye tanúskodik). A forradalom leverésének 50.

évfordulóján megidézi Nagy Imre segélykiáltását – Európa hallgatását („a várt segítség elmaradt”). Mint mindig történelmünk során: „egy kicsiny nép kibontott zászlókkal vágott neki a forradalomnak”, de „tehetetlen a túlerővel szemben / a vörös fasizmus terrorizál, / tankjaitól dübörög az utca...” Aztán kezdődnek a megtorlások, tobzódik a terror : „sortüzek, kötél általi halál, / megtelnek a börtönök / és kinyit a Gulág, / elveszett forradalmunk, / elveszett Magyarország”. A forradalmat követő vérengzésről senki nem beszélhetett évtizedeken át (s aki mégis, az keményen meglakolt). Bő három évtized múltán aztán újra megmozdult az ország... 1989. nov. 4-én este az ablakokban kigyúltak a gyertyák, üzenve a Hatalomnak: „nem adjuk fel!” „E *gyertyafényes éjszakában* világítson az emlékezés”; s bár „lyukas zászlónkat szél cibálja” – a nemzet egyöntetűen kiállt a hajdani forradalom célkitűzései mellett. A rendszerváltáskor a szívekben feléledt újra a remény...

Ezért sokkolta szinte az egész magyar társadalmat, amikor 2006-ban a kormány vízagyúkkal, gumibotokkal, könnygázbombákkal oszlatni kezdte az 50. évfordulót ünneplő tömeget. Ekkor vesztette el hitelét végleg, visszamenőlegesen is a rendszerváltás; ma (vagyis az ezredfordulón) ugyanúgy „nem kívánatos” ’56-ot szívből ünnepelni, mint egykoron. „A tér közepén lyukas nemzeti zászló hever a kövezeten”, mint egykor; „fecskek ereszkednek véres pirosára, / csőrükben búzakalász és kereszt / ráfektetik hazánk megcsúfolt forradalmára”. (1956. nov. 4). S azóta mintha nemzeti amnéziában szenvednénk, közöny és érdektelenség veszi emlékeinket körül – a fiatalok már tudni se igen akarnak a múlt célkitűzéseiről, a küzdelem heroizmusáról – számukra mindez „elévült” történelem.

Almássy Katinka – ennyi év után – mintha maga is úgy érezné: ebből a közönyből már valóban nem lesz feltámadás, Márai Sándor emlékét idézi, aki – végigélve szinte az egész XX. századot, s aki 1956-ban *Mennyből az angyal* c. csodálatos költeményében reménytelenül üdvözölte a magyar forradalmat – a megtorlások idején tartásosan üzent a magyar népnek: nem tér haza, amíg csak egyetlen megszálló orosz katona is tapossa országunk földjét. „Népek Krisztusa, Magyarország” az ő számára drágább volt annál, hogysem végignézze agóniáját a véres diktatúra idején. Költőnőnk *Hommage* c. versében úgy láttatja őt, mint aki szeretetét és hűségét megőrizve az „igazi hazához”, „az emigráció fogságában”, „csonkig égett kegyeleti gyertyákban” égbe emelkedő fénylétrát épített nekünk, hogy megtaláljuk az utunkat, ne adjuk fel önmagunkat – őrizzük nemzeti önazonosságunkat az idegen megszállás idején. S mutatta az utat: „hol hosszú szeretet-fénylétra / visz fel az égig, fokról fokra / lélek lép”. Élete utolsó pillanatáig gyászolta a levert forradalmat; híres verse sokáig visszhangzott „az üszkös Budapesten, / szerkesztőségi szobákban [...] Kassán, Varsóban, New Yorkban [...] megszállók csizmatalpaitól / kongó kövezeten / a szívekben / lyukas zászlókban”. S vártuk haza... De mikor már jöhetett volna, az utolsó pillanatban – mikor mi *azt hitük*: kivívtuk szabadságunkat – „Santiagóban revolver dörrent”, s ő végleg „elrejtőzött előlünk”. „Nem adott világos választ kérdéseinkre”: talán megsejtette, hogy „ez még nem „győzelem”! Még messze vagyunk a független, szabad Magyarországtól! – így az ő szellemi hazatérésének idejétől is.

„Nem tér haza, csak egy független, szabad Magyarországra” – üzenté ’56 után.

DE vajon leszünk-e még valaha is igazán „függetlenek, szabadok”?!

Exodus c. költeményében Almássy Katinka így összegzi tömören utóbbi három évszázadunk történetét: „zsarnokság, szabadságharc, forradalom / diktatúra, béke és demokrácia” váltogatták egymást. „Szovjet-orosz armádia három / magyar szabadságharcot tiport / szét s küldte fiainkat / börtönre, bitóra. [...] E büszke nép nem tűrt / idegen diktátumokat. / Itthon tombolt az exodus, s állt az akasztófa”. A „szédítő szabadság távlataiban” egy pillanatra újra megcsillant a remény – de mára már a távlatok is eltűntek újra.

Hiszen a „Hotel Restaurant Európa” – ahogy Pap Árpád meghatározását idézi Katinka *Alku* c. verse mottójában – valójában egyetlen népnek sem akar nemzeti függetlenséget biztosítani. Kaput nyit a migráns-áradat előtt; de természetesen őket sem élhető életfeltételekkel várja-fogadja. „Az alkunak kígyófeje van, / hazád, házad fölött csüngő kárhozat”: a „veszedelmes útvesztőkön” idecsempésztett embertömeg, „a bűnöző embersivatag” lerombolja azt a maradék kultúrát, viszonylag humánus életviszonyokat /is/, amelyeket a Pénz korlátlan uralma még nem tarolt le teljesen. „Hotel Európában” az ember már rég áruvá vált, méltóságát veszítve vergődik a Pénz és a Hatalom, a kifejlett Birtoklási Ösztön markában. Nem tudni, mikor robban fel a keresztény kultúra 2000-éves építménye – s hogy mikor tarol le bennünket végérvényesen az iszlám megsemmisítő fölnyélével. Csak remélhetjük, hogy még van némi időnk a menekésre (ALKU).

Egyelőre maga a bevándorló-özön is tragikus sorsra jut. A költőnő 3-tételes haikusorban idézi meg az ő tragédiájukat: a nagy Pénz-Cápák kifosztják őket, s a menekülők csónakja gyakorta hullámsírban landol a „csempész-világuralom” áldozataiként. „A migrációs úton kísértetjárás”: „vérestest-maradványok” sodródnak a tengerhullámokon céltalanul. Csak az „Isten-oltalom”-ban bízhatunk, hiszen a „jóléti államok” részéről nincs semmiféle koncepció Európa megvédésére: „Kézigránátok / iszlám-válásháború / kultúrahálál” fenyeget; tehetünk-e bármit is ez ellen? (HAIKUK).

II.

A táj és az ember Almássy Katinka költészetében

Almássy Katinka költészetének talán legjellegzetesebb témája, egész lényét betöltő ihlet-forrása mégis a *táj* – amelyhez persze hozzátartozik a múlt és a jelen minden gondja-baja. Hiszen nem véletlenül rendezkedtek be honfoglaló őseink itt, a Kárpát-medencében, ahonnan már nem kíváncsoztak tovább. S mi, kései utódok is szeretnénk megőrizni a jövő számára ezt a kis hazát, amelyben, amelyért bármennyit szenvedtünk, szenvedünk, mégiscsak ide tartozunk szívünk minden csepp vérével. Ahogy Juhász Gyula merengő és mélabús színekkel egész életén át a Tisza-környéki „magyar tájat magyar ecsettel” festette – úgy mutatja be költőnőnk is a számára kedves, meg-

hitt tájakat – mint a haza szívcsakráját, lelki életének középpontját – mély érzelmi gazdagsággal, kulturális sokszínűségükkel telítetten.

A Jóisten különös kegyének tartja, hogy „két gyönyörű tájkatedrálissal” adományozta meg őt: a *Dunakanyar* és a *Balaton*-vidék szülőhazája legnevezetesebb, ősi mítoszokkal, történelmi emlékekkel telített tájegysége. Múltjába-jelenébe kódolva van Jövője: kultúrája, „európaisága” vonzó a környező országok idegenforgalma számára /is/.

Költőnőnk szemléletében ősi magyar múltunk és európaiságunk között nincs semmiféle szakadék, sőt! A kettő szerves összetartozása alapozza meg nemzeti identitásunkat. „Atyai örökségünket” nem tagadhatjuk meg – ha élni akarunk. Csak legyen erőnk kitartani nemzeti karakterünk mellett, s ne csináljunk „multi-Paradicsomot” országunkból! – hangoztatja. A rendszerváltás utáni *agrár-tüntetések* alkalmából nagyapjára, Bőnyi Király Árpádra emlékezik (akinek szívügye volt a magyar agrárium jövője: Aradon elvégezte az Agrártudományi Akadémiát; később maga is tanított agrárügyetemen, kísérleti gazdaságokat, gépállomásokat szervezett stb.). Vajon mit szólna ma, látva a Duna-parti gazda-tüntetéseket, az ezredforduló tiltakozó akcióit a mezőgazdaság tönkretevése ellen, az utcán szanaszét szórt burgonyát, almát, dinnyét, a patakokban folyó kiöntött tejet?! Mi lett, mi lesz a világszerte híres magyar mezőgazdasággal? A Kossuth téren „barmok bámulják / a kettes villamost, / hamuba sült pogácsát / tarisznyszáz a sors. / Fejszék csattogása zenézi / az almáskerteket, pacsirta / sem dalolja a Napot. /[...] / Búzamezőkben a szem / Krisztus arcát rejti / és vérét a bor!” Költőnőnk könyörögve kérleli az Urat: „Add vissza nekünk / a magyar jövőt! / Berzsenyi horatiusi nyugalmaiban / rejtőző pannon kincset, / az agráriumot!” (*IMA*).

Mert ugyan kiben-miben bízhatnánk-reménykedhetnénk, ha nem az ÚRban ádáz harcokkal teli világunkban, hol „barát barátira fenekedik, / költő költőre [...] s kezünkben megdermed a kézfogás”? A szelíd-alkatú, történelmi sorsa által oly mélyen meggyötört Almássy Katinka ezt az új „hidegháborús”, erkölcsileg lepusztult világot éppoly idegennek érzi, mint a bolsevizmus évtizedeit: „ez nem az én földem / csupán a hegy bazaltjából / hasított kövek az ismerőseim / a tó mélyén templomok harangoznak / testemet hangok ölelik / s széllal ringó mandalákban / Isten párnájára hanyatlik fejem” (*Elárultan*).

Érthető hát, ha egyre inkább az ősi, heroikus, szakrális múltunkba kapaszkodik, s „égi küldetésünk” mítoszi emlékeit tárja példaként most kialakuló jövőnk elé.

A *Dunakanyar* „szent helyei”: a *Pilis*, *Visegrád* a királyi várral, Beatrice reneszánsz palotájával, amelyen az Anjou-liliomos kőcsipkék diadalmasan bizonyítják: e vidék eltörölhetetlenül az európai kultúra része. *Esztergom*, a királyi koronázó város, a szentjeink – vértanúink koporsóját /is/ őrző Bazilikával; *Szentendre*, csodálatos ősi templomaival, múzeumaival, Európa-hírű művészeti élete fellegvéraival régi és jelenkori „dicsőségünket” hirdeti. Ugyanakkor e táj közép-európaiságunk jelképe is, hiszen a V-4-ek is itt tanácskoznak. Visegrád tehát egyszerre nemzeti múltunk és jövőbeli feltámadásunk szimbóluma: „Szent István királyunk napjai óta mi is őshonosok vagyunk Európában”. „Itt találkoznak az árnyak, / a négyek / a költők s Európa” (*Találkozások*).

Visegrád – Pomáz – Szentendre „temetőinek csendjéből régmúlt idők zenéje, halk gyászmuзикája árad”. *Leányfalu* is kedves költőnőnk szívének, hisz gyakorta járt ide, idős édesanyját látogatni, majd a temetőbe. Az ősi Almássy-kastélytól a temetőig vivő hegyi út „emlékkavicsokkal” van tele, „halotti maszkok vonásait véste bazaltkövekre az Idő”; s „a Sas-ülés erdejében” gyorsodrású patak őrzi a múlt emlékeit (*Emlékkavicsok* – Oravecz Imrének).

A Dunakanyar „szent ikon”- költői (Áprily Lajos– Pilinszky János – Jékely Zoltán) „csillagpor-lepte lantjukkal” tették áldottá e tájat, s tündöklő égi fényt árasztanak ma is Magyarország szív-csakrajára, a Pilisre. A csodálatos napfékelte boldog feltámadást ígér már-már haldokló nemzetünknek: „Búbánat-völgyben pirkad a hajnal / bíbor-fényekben bomlik az ég / átterül szemben a vén Dunára / kormorán rikolt a víz közepén”. A szétszéledt nyáj megváltásra: Pásztorra vár; „összetört tányérokön agonizál a búzaszem / törtprizma-fényben felsejlik bennünk / Krisztus-arcú hiányotok”. A Dunakanyar „szent ikonjai” a pirkadó hajnalt égi örömtáncsal köszöntik. Ahogy a Kunderától vett mottó utal rá: „Azok, akiket nem lehet bűnösíteni, táncolnak” (*Dunakanyar* – Cs. Varga Istvánnak).

Árpád sírja a Pilisben ma is „szent hely”: védelmet nyújt számunkra minden betolakodóval szemben. „Holdvilágárok hasadékan, csontjaidat / jégfalba zárta az Idő, / hókristály-ibolyák övezetében / zöldmohás kötömb rejtí sírodat [...] kötömbök között tiszta forrás szeli át / az erdőt”. Árpád vezérünket a vérszerződés emelte „Verec-kén, a hágón” a többi törzs fölé – s ez a szerződés erősítette meg évszázadokra őseink véd- és dacsövetségét, ezért tudta állni „viharzáporozta országunk” a tatárok – törökök – labancok, sőt a „moszkoviták ostromát” is. Miért hogy „a modern panamák” kikezdték erejét, s elvesztette ellenállását Mammonnal szemben? A vers-én – mint a reformkor hajnalán Vörösmarty – Árpád apánk szellemét idézi meg: „Kelj föl, vezérünk, / mentsd meg becsületünk, / pálcát tör fölöttünk Európa. / Holdvilágárok zúzmárás hasadékan / zöldmohás kötömb rejtí sírodat”

Az ősi magyar mítoszkinsból egy regöséneket is lejegyez költőnőnk az „ékességes *Csodafűszarvas*” alakjában hozzánk jövő Isten-küldöttről; s újrakölti a *Babba Maria*-kultusz egyik énekét (a Szent Szűz óvón-védőn teríti fölénk palástját, s megoltalmaz minket minden veszedelemtől): „Hármashalom fokáról hozsanna / Babba Maria / Szent Fiad követéséből / tanítás ereje szól”.

Ahogy a *Dunakanyar*hoz elválaszthatatlanul hozzátartozik „a szent ikonok” költészete, ugyanúgy szervesen összeforrt néhány nagy költőnk neve a *Balaton-vidékkel* is (Tihannal Illyésé – Szárszóval József Attiláé – Balatonföldvárall Szabó Lőrincé stb.).

XX. századi költészetünk egyik nagy „halhatatlanja”, Szabó Lőrinc – aki a „fekete években” éppúgy a Kálvária-útját járta, mint a Dunakanyar-beli „szent ikonok” – mára a szellemi függetlenség és „a Sátán műremekei” elleni lázadás szimbólumává vált. Szobor-alakja a földvári mólón „kozmoszjáró lángoló időben / a vers éjszakáján” felmagasodik; „hosszú fehér ingén szél suhog / szemüvegén nyújtózkodó csillagok [...] mögötte a Galambsziget / kék, zöld, ezüst madarai / rebbennek fekete jelenbe”. A KÖLTŐ a hitet és reményt, az alkotó élet letörhetetlenségét sugározza felénk: „Szabó

Lőrinc ezernyi lepkeszárnyon / repít szabadságunk Tejútrendszerén / a vers derengő azúrája” (*A vers éjszakája*).

Almássy Katinka számára /is/ „templom a Természet” – ahogy Baudelaire írta. Miképpen egykoron a görög ifjak Phoiboszi Apollón templománál örömtáncot lejtettek Tavaszünnepen, és Delphoi ezüstös fényben ragyogott – úgy tündököl a kora-tavaszi Fényben a Keltasétány, ősi titkokat susognak a fák arról, hogy valóban „jelképek erdején át visz az ember útja”. Pedig ez a világ már nem az a világ; az ősi életerő diadalünnepe ma már csak káprázatainkban él. Mégis, késő-nyáresteken, „napmeleggel átjárt vizeken, hullámok hátán” ma is mintha „kelták királynője, Merlin” lebegne a tóban, „alabástrom-teste fel s lemerül”; „aranyban játszó halpikkely- / pántos koronája, szőke / hajában szél muzsikál”. Merlin a párját várja – s Nimueh, druidák hercege megérkezik. „Éneke a szerelem-szépség mikrokozmosza [...] testük tüzes misztérium”. S az ős-mítosz mindig újraéled: nyári holdtöltekor a Keltasétányon ma is „párok ölelkeznek minden éjjel”, s „míg fény deríti / az égbolt azúráját, / sárgasármány éneke zeng” (*Keltaszerelem*).

A Balaton ezernyi arca, a színek-fények-hanghatások változatos skálája kiapadhatatlan ihlet-forrás költőnőnk számára. A Természet folyamatosan árasztja magából a Világ-mindenséget átható ősenergiát s táplálja magát az emberi életet, összeköti a múltat a jövővel (hiszen a mindig megújuló Természet „örökéletű”). Almássy Katinka szemléletében egymásra vetülnek az idősíkok: a múltat jelenként éli át, de az egyúttal magában hordja a jövő tendenciáit is. Így nem lineáris időélményt kínál, hanem egyfajta körköröséget: az egységes időfolyamat (keletkezés – virágzás – elmúlás – keletkezés) magában hordozza a megújulás ígérését. Amint azt *Napforduló* c. költeménye sugallja: „Lantformájú Univerzum szárán / dallam húr végén Föld bolygónk rezeg, / s felzeng az ének / sötét erőkkal vív harcot a Nap [...] győz a sötétség gonosz erői fölött. / Szikra-tündérek lantmuzsikára / járkák a táncot, míg / eltűnik a szivárvány-fonálon. / Sólymok húznak, tűző Napban égnek / míg a Fény szétszéli a kétezer-éves / virradásos Kelta-sétány fölött – / kőoltár közepén Balatonföldvár”.

Költőnőnk a számára oly kedves, minden évszakban más-más arcát mutató Tó hol napfényes-derűs, hol komor színeit káprázatosan érzéki-érzékletes színesztéziás szerkezetekkel varázsolja élénk. Szelíd időben a hullámok lágy ringását, a viharban az egymásra torló hullámtarajok robaját, a villámfényben feltündöklő élénk színeket, a télvégi rianás zaját szinte látjuk – halljuk – érzékeljük. A versek zeneisége, festőisége már-már összművészeti hatást vált ki, s a maga elevenességében láttatja a mindig változó – mozgó – alakuló táj dinamikáját. Amit a költő Przdzik József festményeiről ír, az érvényes az ő verseire is: „Hangszínek, hangok zöldje / barnája – pirosat, sárgát is / felkent az ecset – völgyek, katlanok mélyén sebesfutású / patak szélén magyar kikerics / zengi a fák költészetét, / alájuk szökken a fény és / kezedben megremeg az ecset...” (*Festőállványon a fák*). A Természet a maga áradó ősenergiájával, szépségével, harmóniájával magára az emberi világra is alakítóan visszahat. Mint Almássy Katinka több kritikusa (Laczkó András, Kellei György, Matyikó S. József stb) megállapította: tájköltészete az újabbkori magyar impresszionista líra egyik kiemelkedő teljesítmé-

nye. Ugyanakkor – túl a stílimpresszionizmuson – időtleníti a tájat; tehát mintegy az örökkévalóság dimenziójába emeli.

Almássy Katinka tájköltészetének különleges gyöngyszeme *Isten könnyecseppje, Balaton* c. kötete (2012). A könyv borítóján (Pereszlényi Helga munkája) egy fájdalommal teli óriás-szemét látunk, amelyből hatalmas könnyecsek hullanak, felkavarva a vizet. ÉG és FÖLD egymás tükörképe itt. A kép mintegy szuggerálja azt a tragikus sorsutadat, amellyel a lírai én a Pannon táj ékszerét, a romlásnak indult Balaton jelenbeli állapotát láttatja. A kötet-nyitó vers szemléletes képet tár elénk: a víz fölött „aranyhídon lépked a Vizenjáró”, s „az eget-földet aranyhíd köti össze” egymással. „Hol ég-föld összeér”, „ősz-festőművész színeket ken fel a tájra”: „ezüstöt, kéket, sárgát, smaragdot, / barnát, majd pirosan / izzó fanyar-áfonya színt / tükröz a víz”. Az északi part „tanúhegyei” magukba zárták ezeréves történelmünket; Badacsonyi égi nedűje táplálja ősidők óta az itt élők testét-lelkét. De ma már „Badacsonyi bazaltorgonáján halál játszik”. „Fentebb a hegy koronáján / feszített Krisztus vigyázza / a közúzalékra sorjázó szőlőbokrokat”, s „ladikájából kiált a vízen rekedt halász – / Péter, a szent: // 'Domine, quo vadis?' A Messiás nem válaszol, de könnye pereg – s „tanúhegyek fáklaláng-világa sújt”. A pusztuláson-pusztításon immár nem képes úrrá lenni senki-semmi. De a Tó még él... „Nyugalmat őrző Pannon-hittel / tükrében ezüst szalagban / összefolyt az Éggel / Balaton, Isten könnyecseppje” (*Balaton*).

E könyvben mintha alkotója belső személyisége is nyíltabban feltáruhá, mint a korábbiakban. Számára a Tó olyan, mint a bűnbeesés előtti ember számára az Édenkert volt: a lelki tisztulás helye; de a mai ember – ahelyett, hogy áldásait élvezné – ezt a Kertet is egyre inkább beszennyezi. Holott az áldott, selymes-vízű Tó mindennapos imahely lehetne számára, ahol lelkét Istenhez emeli. A vers-én tehát embertársai nevében is „vezekel”: kitarja szívét az ÚR előtt: „Vagyok vízre hajló szomorúfűz / Napban égő tűz, / bíbor havasi gyopár, / árbocodon sebzett jégmadár. / [...] Szerelmet vallottam a / hullámoknak sirályokat próbáló szélnek / a mindig vihartzelző fénynek / melyet szemed fókusza vetít / alázuhanó időben partra / lökött vizes testemet / szétmálló. prófétikus versemmel / csigaházadban szárítom / szégyentelenül” (*Csigaházadban szárítkozom*).

De maga a Balaton – ez a magát kellettő, nyújtózkodó, csábító *élőlény* – is haragszik tönkretevéire, a klímaválság előidézőire, akik évtizedek óta rombolják a Természetet. 2016 januárjában a téli rianás figyelmeztetett a tó immár feltartóztathatatlanul közelegho pusztulására: „Észak-Dél partsávján hideg / szél szobrozza a jeget, / olyanok, akár Henry Moor, / Pheidiasz vagy Polükleitosz / legjobb kópiái. [...] Fekete, kék és szürke / felhőkkel mint vulkánkitörésben / ér össze a Balaton”. Az ÉG és a TÓ drámai harcát egy óriási szem figyeli, amely – alátekintve a vízre – hatalmas könnyecsepeket hullat. „Hitben járók imádkoznak [...] a látvány túlmerészkedett / az emberi ész határain”: a Mindenható siratja ősi kincsünket, a Balatont – s vele az országot. „Meredek örvények hátán bezárul a kép, / mint Doyle C. fekete felhője / bevonja gyászvitorláját és elhúz. / A tó fölött dermed a fény...” (*Délibáb a tó fölött*).

Költőnk ámulattal figyeli a minden évszakban más-más arcát mutató Balaton változásait.

A hosszan tartó *téli álom* idején csendben csíráznak a Jövő magvai; mígnem egyszer csak repedezni kezd a jégpáncél: ébredszik a víz. „Morajló hanghatással ébreszt a tó – / jégtorlaszt lök partra / a rianás / természeti formák remekműveit szobrozza a szél amforába” (*Téli álom*). De olykor-olykor „tomboló orkán, szakadó hó” zavarja meg álmát – „didereg az Idő”. Merész hullámokat vet „a felkorbácsolt víz”; a Galambszigeten bádogg-Krisztus őrizi a havas tájat. A vízbe kárókatónak csapódnak olykor-olykor, majd „V-alakban elhúznak a széllal”. A fehér vitorlák „prófétikus fehér tisztaságban” pihennek a kikötőben – fekete árbcuk „ég felé mered”. A lírai én – aki most is a fenyegető globális katasztrófa veszélyein töpreng – megnyugszik: a Galambszigeten „hó-Krisztus vigyázza a vizet” (*Hóviharban*).

Az ébredő, a telet elsöprő *Tavas* kemény csatába kezd a jégpáncéllal – itt-ott „a rianás forrásvidékén ezüstben tör fel a víz”. Az olvadás *még* meg-megtörik; de valójában *már* feltartóztathatatlan. „Még zsigereinkbe Tél harap / mint hordalékba verődő ebek / marcangolják a bénító időt / a lélek vércseppnyi jelzőpontjait” (*Ütközet*). De az ébredő táj máris ezernyi csodát rejteget: „kopár ágon tépett / varjú károgl / lemeríti hálóját a lékhalász”; nádi sármány, kenderike táncol, szárcsa hápog, „nyenyerét teker a szél”. Csupa mozgás, dinamizmus, valóságos hangverseny-kísérettel: „valaha-volt lovak vágatján dobol / a rianás / fényszerenádon szendereg / a part / nyöszörgő kövekben lelkek / intonálnak, / kihull kezükből a karmesteri pálca”. Zúg – zeng – dalol a tó, „hajnal-varázsolta / február kottázza a tavaszt” (*Zenél a tó*). Aztán megjelenik a kibomló tavasz első hírnöke: a „madárszárnyzene-fény”, amely teljesen megváltoztatja a táj arculatát: nádírigók, kárókatónak röppennek fel, „Füreden lángol a nádas / míg fülemüle zengi / tavasz van / nyitni kék nyitnikék / ég a nádas, ég az ég”. Rebbező szárcsák, hattyúk sikolyát sodorja a könnyű szél (*Lángoló nádas*). Ilyenkor a városi tücskök is cipelnek már a magnólia-bokrok aljzatában, zenélnek „a vízpart mályvaszínű kavicsai”, „gyöngyvirágillatot lélegzik a föld”. „A tó smaragd hullámokat / vet ki a partra / a sétányon mint muzsika / áradnak az álmok”. De nemcsak a Természet dalol: ilyenkor az ifjúság is a tóparton zenél: „Orgonaillatú estében felzeng / egy gitár, fiatal muzsikások / építik a zene katedrálisát [...] zenévé lényegül a város” (*Városi tücskök*).

A forró, izzó *nyarat* egészen betölti a zene... Az ifjúsági zenekarok verseny-előadásai, koncertjei, nyáresti zongoradarabok hangzanak fel itt is – ott is. A Ránki György Zeneiskola zongoraművészenek, Dojcsák Edit zenetanárnak – aki csodálatos játékkal elbűvöli a földvári zeneértő közönséget – gyönyörű verset ajánl a költőnő (*Holdfény*). Debussy álom-szonátáját hallgatva, „holdfény-erdőben, forrás-csobogásban / a csontváz test szárnyalni tanul”. A színek hangja, a hangok színe „a /hold/fény selyemfátylába burkolva” lebeg a táj fölött, betölti az éjszakát, enyhítve fájó lelkünk sebeit: „keresztjeinkbe kapaszkodunk”.

Gyümölcserleő *nyárutón* az egész Balaton-vidék visszhangzik a füredi Anna-bál boldog zsvájától, a Grand Hotel díszterméből kiszűrődő muzsikától, a koncertek, szüreti táncmulatságok vidámságától. Ünnepi hangulat árad szét a naplementék

fényében, a Tagore-sétányon „mindenütt máglya / fehér lángoktól fényudvar vakít”. Az alkonyati sétára induló fürdővendégek, a szívszanatórium gyógyuló betegek elragadtatottan hallgatják – élvezik a zenét; miközben kissé távolabb, a sanatóriumban, „kék – zöld – lila rébuszokban”, a halál közelében megbúvik a remény... Bartók *Allegro Barbaro*jának vad zenéjében s a halk szív-ritmusban egyaránt „az egész emberiség” reménye-vágya lüktet: a zene diadalt ül a halál felett. „Az árkádok alatt / márványba öntve / a költők újra énekelnek”; hangjukat mesze viszi a szél „zöldangyal-szárnynon Iszkáztól Bazsiig”. A Dél-Bakonyt áthatja az élet-szerelem (*Füredi Capriccio*).

Mikor aztán „*ősz-festőművész*” megérkezik: /újra/ megváltozik a táj – s bágyadtabb színek uralják el. Ilyenkor a kulturális élet elevenedik meg: Keszthelyen a *Helikon-ünnepségek*, költői versenyek – immár több mint két évszázada – a nemzeti hagyomány körébe tartoznak (minden világváltozás ellenére!). Bár ma már inog a talaj régi kulturális fellegvárunk alatt /is/: „Földön véres háborúk dúlnak [...] romok árnyékában jajong / az ember, agónia, iszonyat”. Hová tűnt a görög szellem a Múzsák Hegyről? „Kilenc Múza táncát / Hésziodosz leste, / pásztori nyáját őrző hegy / zenézi az estet”. A Béke Szigete már nincs sehol: „Földúrhajónkra lecsapott az / orkán, vad-szele fákat / csavart, erdőket tarolt”. A jelen: „temetünk és temetnek / teremő otthonokról zenél a lélek / mint rímek a balladákban / „*Feketén-vörösén* izzó varázslatban” (*Rengő Helikon*). Aztán jönnek az *őszi viharok*: „szélörvényt kergető hajnalon / csobbanó fehér kócsag-pár / nyársírató éneke zeng” (*Balaton*). A tájverseket kísérő fotókon sirályok keringenek a víz fölött, érzik a közelgő vihar szelét; szürke fellegek borulnak a tó fölé, fel-felcsapó hullámok törnek az égre.

Majd újra *télbe dermed* a táj. „Gögös hatyú lékbe fagyott – sikoltozik a Balaton” – írja költőnk *Profán ars poetika*-sorozata 3. darabjában. A fotók itt is tudatosítják: a Természet örök változásban van. A napfényes Tavasztól, mikor virágzó ágak hajlanak a víz fölé, az őszi ezüstös holdfényben irizáló víztükrön át elérkezünk a zord téli viharokig, mikor égig csapnak a fenyegető hullámok, s jajong a Tó. A költemények és fotók mintegy értelmezik és kiegészítik egymást; a vizualitással erősítve a gondolati élményt; együttesen közvetítik az örök törvényt: nemcsak a Természet, hanem a mi természeti valónk is változik. Haladunk az elmúlás felé. „Karcsú vitorlásod vihar / tépázza, kikötsz a /Koponyahegyen” /2./ „Teljes emberségű életet remélek / mágikus sorsomban időóra keteg” – sugallja a költő a záró 12. részben). A Természet örök körforgása bennünket, embereket is figyelmeztet: időnk fogytán, egy ponton ki kell lépnünk a körből.

Almássy Katinka számára még (remélhetőleg) távol van ez az idő. Egyelőre nem érzi a földrajzi távolságot két kedves tájegysége között: míg vannak jóbarátai, addig /autóval/ eljuthat bárhová. Egy hétvégi kirándulása emlékéit is megörökíti utolsó kötetét záró prózája (*Villámlátogatás a Mátrában*, ahova Parádsasvár polgármestere /Holló Henrik/ „röpítette el” nőnap-i ünnepségük alkalmából (2016. márc.4-6.). Vendéglátója útközben lokálpatrióta szeretettel mesélt neki szűkebb hazája múltjáról-jelenéről, a tatárdulástól a török uralomig, majd Eger vár diadaláig; Kékestető, Gyöngyös különös

történelmétől a Rákóczi-bujdosókat rejtő Mátra sűrű erdőinek kuruc szellemiségéig, amellyel a '48-as szabadságharc menekülő katonáinak is menedéket adott. Beszéli a jelenkor virágzó gyümölcs- és bortermő gazdaságáról; megtekintették a Széchenyi-, az Orczy-, az Országh-, a Károlyi-, a Forgách- és a Nyáry-családok egykori (ma már kissé elhanyagolt, omló-félben levő) kastélyait; a Mátra vad-rezervátumait a fantasztikus vadászkastélyokkal; a Kékestető csodálatos, védett erdeit-forrásait, végül a Tarna teraszos folyó völgyén át Parádsasvárra érkezvén az üveghutákat, a világhírű üvegmúzeum Kristály Galériáját, melynek műemekei az egész világon ismertek. Magyarország vadregényes, csodálatos szépségű tájai között ennek a hegyvidéknek /is/ kitüntetett szerepe van.

A pazar vendéglátás, amelyben költőnőnk részesült, a másnapi egri városnézés és a nőnap-i köszöntő, amelyen a polgármester és az egész képviselőtestület jelen volt, azt követően a nagyszerű ünnepi műsor meglepetést és igen nagy örömet szerzett a kitüntetett vendégnek. „Egyik ámulatból a másikba estem. Az ünneplés este 22 óráig tartott a hölgyeknek, a vendéglátó férfiak reggelig külön mulattak. Hagyományörző helyi szokás.” Vasárnap még további vendégeskedések, majd Mátraverebély-Szentkúton (amelynek altemplomát még annakidején az Almássy-család építtette) imádkoznak a Szűzanyához Magyarorszáért. Vasárnap este pedig már otthon, Balatonföldváron aztán átadja magát költőnőnk a húsvéti misztérium boldogságának.

Holló Henrik, a polgármester Parádsasvár Önkormányzata nevében köszönetét és háláját fejezi ki, hogy „Katinka, a hazai kortárs irodalom kiemelkedő alakja”, megtisztelte őket az ünnepségükön való részvételével. „Örömmel vennénk – teszi hozzá – ha költészetében országos szinten a mi településünk jó hírnevét is megerősítené” (2016. máj. 9.).

Így hát költőnőnk egyfajta „missziós küldetést” /is/ betöltve, a Magyar Jövő utolsó számában (2016 őszén) izgalmas és a múltra, a kulturális életre is kiterjedő élménybeszámolójával valóban öregbítette a Mátra-vidék hírnevét.

A tájhoz és a természethez való mély lelki kötődése mellett Almássy Katinka költészetének szerves része a hasonló gondolkodású, érdeklődésű emberekkel kialakított intenzív kapcsolatok ápolása, a barátság és az egymás iránti figyelem, segítőkészség versben való megnyilatkozása. Mint barátja, Matyikó S. József írja róla: „verseinek fő motívuma az ember és a világ kapcsolatának a vizsgálata. Az *emberé*, aki társadalomban él, emberiség-tudata sok-ezer éves múlttal megerősített, ugyanakkor egyszeri és megismételhetetlen, múlandó és életében is magánnyal fenyegetett személyiség. S a *világé*, ahol a természet és az ember által teremtett, az embertől elidegenített második természet egymással és az emberrel is kibékíthetetlennek látszóan ellentétes” (*A kései pályakezdők kiválasztottsága*).

Ezért tudott oly hamar és könnyedén beilleszkedni férje halála után a Dél-Balaton parti kulturális életbe, s kötött szoros barátságot a *Magyar Jövő* körével; rendszeresen küldve ismertetőit, tudósításait a művészeti élet eseményeiről, a jó hangulatú irodalmi estek, koncertek, tárlatok közönségsikeréről, a zenerajongó baráti társaság vidám együttléteiről.

A Kaposvárról elszármazott, Bécsben élő világhírű hegedűművész, Urbanetz-Víg Margit (sz. 1948) szülőháza kertjében évente tartott nyári koncertjére 2007 júniusában kap első ízben meghívást; ezen a szintén világhírű szentendrei Kecskés Együttes tagjai is részt vesznek. Mintegy 30-35 vendég hallgatja a kerti diófák alatt finom borok, ízletes ételek társaságában Margit csodálatos viola da gamba szólójátékát. Katinka az est után interjút készít a művésznővel, akihez több mint 20-éves barátság fűzi (*A zene gyógyít; Magyar Jövő*, 2008/1.sz.). Nemcsak életpályájáról, hanem a viola da gamba és a viola d' amore varázslatos pszichikai hatásáról is szó esik: „A hegedű hangja a lélek geometriájában azt a pontot érinti meg, amellyel örömet, vidámságot vált ki hallgatóiból”. Urbanetz Margit az ORF Rádió RSO Szimfonikus Zenekarával és a *Sonor Beatus* nevű együttesével az egész világot bejárta már, s most azon munkálkodik, hogy Weimarban egy európai zenei központot hozzon létre, méltót ahhoz a német Athénhez, amelyet annakidején Goethe és Schiller teremtett meg – s ahova a művészek a világ bármely pontjáról, így Magyarországról is, eljárhatnak koncertezni. Urbanetz Margit a zenei életben tehát hidat próbál emelni a hazai és a világművészet között.

Ezért köszönti Katinka 70. születésnapja alkalmából gyönyörű költeménnyel hegedű-művész-barátnőjét, akinek élete „violinkulcsok, hangjegyek”, „lelkében zengő harangok” közegében zajlik kora-gyermekkora óta: „Ma Téged ünnepelnek a hangok, / Gyermek-hegedűtől a viola d' amore- ig”; hiszen ő, aki a klasszikus zenétől a régizenen át a verbunkosokig minden zenében otthonos, s muzsikájával elpanaszolja „történelmünk gyászos napjait”, vonóján „magyar sorsunk szikrázik”, „fájdalomrímek hazánkért” – elvitte nemzetünk hírét-nevét az egész világba. Kísérje hát az „Ároni áldás” – kívánja neki (*Vig Margit-Urbanetz hegedűművésznék*, 2018. ápr.27.).

Vig Margit fia, Christoph Ludwig Urbanetz (akinek életútjáról, munkásságáról szintén beszámol Katinka) ugyancsak elvégezte Bécsben a Viola da gamba szakot, s több ízben részt vett Szentendrén a Kecskés András lantművész Régizene-Kurzusa-in, így ők hárman mindig együtt szerepeltek az évente megrendezett kaposvári kerti koncerteken. 2009. aug. 6-8-án *Petőfi él* estjükön „varázslatos előadással, muzsikával és énekszóval bővülték el” zenerajongó barátaikat. Kecskés András zenéjével Petőfi-verseket énekeltek, majd Bihari János toborzódalait – együtt az előadóművészek a közönséggel, „hegedű, lant, tekerőlant, furulya kíséretében. Végül Katinka felolvasta *Írók a parton* c. költeményét, nagy sikerrel.

Almássy Katinka poétikus rajongással tudósít „a csillagos ég alatti” feledhetetlen koncertekről: „A könnyek prizmáján át a hangszerek fölött felragyogott valami fény-sugár, a vén diófa ágai között átszüremlett; s Isten kiáradó ajándékát, a szférák muzsikáját küldték vissza a csillagok” (*Koncertek Kaposvárott*). Az így összeszokott baráti társaság aztán el-ellátogat Szentendrére is, a Kecskés Együttes koncertjeire, különösen a Szentendrei Nyár rendezvényeire, amelyeken a híres régizenei együttes „a régi korok muzsikáját korabeli hangszereken (koboz, tambura, duda, tekerőlant, furulyák, doromb, dobok, töröksíp, zergekürt, hárfá, sámánsíp, harsonák, harangjáték stb.) stílushűen szoláltatja meg – a régi európai zenén kívül a török, arab, perzsa, fejedelmi udvarok muzsikáját is a X. sz.-tól egészen a XVIII. századdal bezáróan.

A Kecskés Együttes próbatermében (egy lovagteremhez hasonló belvárosi pincében) tartották rendszerint a *Magyar Jövő* folyóirat és a NAP Alapítvány közös bemutató estjeit. A vidám, zenés ünnepi összejöveteleket Katinka verses MEGHÍVÓ-ja „harangozta be”: „Jer velünk Szentendrére / Kecskésekhez lantzenére / Xerxész poharából / verssel fűszerezett / jó bort nyeldekeln. / Régizenével, kortárs-versekkel / várunk szeretettel”. A két „tájkatedrális” tehát összeforrt egymással: az irodalmi „csmegék” mellé a Kecskés Együttes kínálta az ízelt muzsikát.

A Balaton-vidéki és a szentendrei művészek így, egymással szorosan összehangolódva megteremtettek egy összművészeti előadóest-formát, amelyben a *kép* /festészet/ – a *szó* /a költészet/ és a *zene* egyenrangú minőségként szerepelt. Ugyanez a törekvés jellemzi Almássy Katinka kötet-szerkesztési elveit – amint azt kritikusi (Kellei György, Laczkó András, Matyikó S. József) is észrevételezték (Kellei György Katinka első három kötetéről írt nagyon szép, alapos recenziót; Laczkó és Matyikó írásairól még szó lesz a továbbiakban). Pósa Zoltán: *Balaton-i mítoszteremtők* c. esszéjében Matyikó S. és Almássy költészetét mutatja be – Pannon Tükör, 2013/3.). A BALATONIAK térségi lexikonban pedig a kötet szerkesztője, Gyarmati László méltatja Almássy Katinka költészetét.

Könyvei bemutatóit Balatonföldváron a Hungarovox Kiadó vezetője, Kaiser László szervezésében a Bajor Gizi Közösségi Ház zsúfolásig megtelt színháztermében minden alkalommal zenei rendezvénnyel (rendszerint Urbanetz-Vig Margit és a Kecskés Együttes, a helybeli Ránki György zeneiskola tagjai fellépésével) kötötték egybe: a *zenei* és *költői* Műsorszámok váltották egymást. A terem falait Przdizik József festőművész-restaurátor tusrajzai, *grafikái* /vagy más *festmények*/ díszítették.

Első estje (2010. ápr. 11.) sikeréről a Balatonföldvár és Vidéke TV Körzeti Stúdiója, valamint a Somogyi Hírlap is tudósított. Ez alkalomból Balatonföldvár Képviselő Testülete *Önkormányzati Elismerő Emlékéremmel* tüntette ki a szerzőt „a város művészeti- és közéletében költőként, irodalmárként és publicistaként betöltött kiemelkedő tevékenysége elismeréséül”. Megérdemelten, hiszen a *Magyar Jövő*ben már korábban megjelent tudósításai, a város hírnevét öregbítő írásai országsszerte érdeklődést keltettek Balatonföldvár pezsgő művészeti élete iránt. Holovits Huba polgármester tehát nem fukarkodott az elismeréssel, sőt: az Önkormányzat a költőnő további köteteinek szponzorálásában is jelentős szerepet vállalt.

Ettől fogva Almássy Katinka költészete mind szélesebb körökben vált ismertté. *Füredi Capriccio* c. verse – amelyet 2008. okt. 23-án Füreden Fehér Mária-díjjal jutalmaztak – bekerül a Matyikó S. József által szerkesztett *Oh, Füred, drága Helikon* antológiába (2011), majd több költeménye is megjelenik a Madár János-szerkesztette ARCOK és ÉNEKEK antológia-sorozatban (2011-14), valamint az *Irodalmi pályaudvarban* (2015). Verseivel jelen van számos ünnepi kiadványban (Maurer Teodóra: *Szántód a művészetben*, 2016; *Mozaikok Teodóráról* c. kötet, 2016; *Léleksimogató*, 2017; a Baranyi Ferencet 80. születésnapja alkalmából köszöntő – *A Béke bozótharcosa* – antológiában, 2017; valamint a Matyikó S. József halálára készült *Takarója a csillagos ég* emlékantológiában. A RÍM és a HUNGAROVOKX Kiadók a PRO MU-

SICA ANTIQUA HD EGYÜTTES-sel közösen szervezett irodalmi délutánjairól a *Szentendre és vidéke* rendszeresen tudósított; a rendezvények háziasszonya eleinte Almássy Katinka volt; később azonban (szaporodó elfoglaltságai miatt) erről a szerepéről lemondott.

Almássy Katinka „kései pályakezdésének” gyümölcsei tehát igen gyorsan beérték. *Csillagporlepte lantom* c. kötetét az USA-beli magyar diaszpóra „a világ kiválóságai” közé sorolta, s a hazai OSzK-ban az olvasók véleménye alapján „az Év Könyve” kategóriába emelték. Dr. Smuk András geológus, az Európa Club elnöke meghívta őt Bécsbe, és a Bécsi Magyar Kultúregyesület a tagjai közé emelte. Azóta folyamatosan meghívást kap az Európa Club rendezvényeire – amelyekről szintén élvezetesen beszámol a *Magyar Jövő* hasábjain. A rendezvényeken többnyire Urbanetz Vig Margit személyes vendégeként, vele együtt vesz részt.

A Magyar Örökség-díjas Európa Club 2010. nov. 6/7.-én gyászmisével egybekötött méltóságelteli megemlékezést szervezett Bad-Deutsch Altenburgban *Hősi halottainkért* (a Don-kanyarban elesettek, az ottmaradtak, a Gulágra hurcoltak, a haláltáborokban elhunytak, az '56-os forradalom és szabadságharc hősei és mártírjai, valamint az idegen földre menekült magyarok emlékére). A nagyszabású emléknapon a Kárpát-medence szinte minden keresztény magyar egyesülete képviseltette magát (*Bornemissza Péter Társaság*, Bécs; *Bécsi Magyar Református Gyülekezet*; *Csemadok*, Pozsony; *Erdélyi Magyarok Ausztriai Egyesülete*; *Mosonmagyaróvári '56-os Egyesület*, valamint az *Evangelikus Gyülekezet* és a *Mosonmagyaróvári Polgármesteri Hivatal* küldöttsége; a *Széchenyi Polgári Kör*, a *Pozsonyi Casino* és sok cserkészcsapat is. A megrendítően szép ökumenikus istentisztelet (amelyen a Dunaszerdahelyi Szent György Kórus Tolcsvay László *Magyar Miséjét* mutatta be és a Szent István Himnusz Dávai Nagy Kamilla énekelt) a Bad-Deutsch Altenburg-i Marienkirche-ben (abban a csodálatos gótikus templomban, amelyet még Szent István királyunk emeltetett 1028-ban) a magyar Himnusz közös éneklésével zárult. Utána a templomkertben, a gyönyörű, sokévszázados, magas kőfallal övezett ősparkban gyönyörködhetek a látogatók, majd az estet a meghívottak számára a plébánián agapé követte, szép emlékműsor kíséretében, amelyen Almássy Katinka elszavalta *1956. november 4.* c. versét.

Másnap, nov. 7-én, vasárnap a Liechtenstein Múzeum pompás akusztikájú Hercules-termében gyönyörű emlékkoncert várta a vendégeket (amelyen a nagynevű család tagjai is részt vettek); Christoph Urbanetz Viola da gamba- valamint Joseph Jeremy csemballó-művészek játszottak nagy sikerrel. Almássy Katinka tudósítása az eseményekről megjelent a Magyar Jövő 2011/1. számában (*Halottainkra emlékezünk*), majd a következő számban részletesebb beszámolója a koncertről és a Liechtenstein-család páratlan műkincsgyűjteményéről (*Koncert a Hercules-teremben*). Mindkét írás bekerült következő köteteibe, a Bécsi Magyar Kultúregyesület kiadványának (*Negyvenöt év közszolgálat – a 2009.-es év előadásai*) ismertetésével egyetemben.

Almássy Katinka számára – mint Laczkó András írja – az *emberi kapcsolatok* válnak egyre fontosabbá; különösen a „rokonlelkű” költőkkel való testvéri azonosulás. Ma-

tyikó S József – Katinka 3. kötete kapcsán (*A kései pályakezdők kiválasztottsága*) – azt hangsúlyozza, hogy „a költőnő már – érett tapasztalatai birtokában – az ember és világ kapcsolatáról” nagyon sokat tud; ezt a mély tudását adja tovább verseiben, „a halállal az Életet állítva szembe”. „Harmadik kötetének (*Isten könnyecseppje...*) olyan hatása van, mintha a tisztánlátást és a vacogtató hideget egyaránt jelentő felnőttkori télben nem lenne más enyhület, mint az emberi kapcsolatok oltalma és melege”. *Profán ars poetica* (fentebb említett) sorozatában „hittel sugallja”: „a rímek lehántják / magukról a mindennapok / bilincseit, marad a vers” (7.). A költőnek – „ha didereg is a valóság úri hidegében” – a versben vigaszt kell nyújtania („Szorongásom menedéke / hamis optimizmusom / költő, hazudj Igazat!” – 8.). Kaiser László pedig azt tartja a legfontosabb értéknek Katinka költészetében, hogy „ kozmikus kitárulkozása élni segíti olvasóit”. „A mai, felfordult, értékellenes világban a Katinka-féle életpéldák segítenek eligazodni”.

Kellei György kritikus a *Rengő Helikon* kötet (2016) előszavában hívja fel a figyelmet erre „a különös művészi misszióra”. A költőnő szinte minden versét valakinek ajánlja; s „megkülönböztetett szeretettel fordul” azok felé, akiknek a neve mélyen bevéssődött „a kiválasztott, otthont adó település kultúrájába”. „Lokálpatrióta érzülettel” figyel mindazokra, akik a helyi sajátosságok és a legmagasabb szellemi régiók közötti „természetes kapcsolódási pontokat keresik”, s akik számára fontosabb a „lelki üdv”, mint a „boldogulás”.

Érthető tehát, hogy a kötet élére (rögtön a címadó vers után) a *Múzeumok éjszakája József Attilánál* c. ünnepi költemény kerül: 2013-ban itt mutatta be Kaiser László az ekkor már súlyosan beteg Matyikó S. Józseffel együtt Katinka *Szócserepek* c. kötetét. A verset a szerző Dorogi Sándor polgármester Úrnak ajánlja – aki meghívta őket „a költő-zseni panteonjába”. Attila – „mindnyájunk Attilája” – éjfekete, égő szemekkel nézett le rájuk falon függő portréjáról: „csakis az *Igazat!*” Szeméből sugárzott „a jóság, tisztaság, bűnbánat misztikuma. [...] Emlékét idéztük, melyet kivérzett az idő, mely egyetlen sín mentén a végtelenbe fut. [...] Vad szelekkel forrót lehel a tó, a hegedűn Beethoven / csendül és Isten visszahívta kísérteteit...” *Szárszó* c. költeményében a szerző megidézi a „Mindenség árváját”, aki „páragyász fényben” a tó partján „az égi gyorsra várva” álldogált – s váratlanul a tehervonat elé ugrott. Mi, a szeretetlenek, az őt kitagadók „ekkor lettünk keresztre feszített latrok, hazátlanok”. Ő pedig „megérkezett az égi állomásra s letérdepeltek a csillagok”.

Jó barátjának, Búzás Huba költőnek ajánlott versében (*Egyszarvú vágat*) a vigasztaló szeretet szólal meg, az emberi kapcsolatok megtartó erejére utalva. A XX. század tengernyi megpróbáltatása után, amit kényszerűen el kellett szenvednünk („mert mindenki kisebbség és mindenki többség valahol”), talán végre-valahára begyógyulnak történelmi sebeink. Csakis két ember „sorsközössége templomában” oldódhatnak fel az elviselt fájdalmak és szenvedések: „mi, költők, értjük egymás nyelvét [...] arcomon / arcomon / margarétaszirmok / smaragd könnye / egyszarvú vágat / a vággyal”.

Talán mégis Matyikó S. József állt szívéhez legközelebb, akinek élete szintén a Dunakanyar és a Dél-Balaton kettős terében zajlott. De sajnos, Matyikó ekkor már

súlyosan beteg (évek óta küzdött a rákkal); költőtársa így biztatta hát: „bár testünk múlandó” – „belső rezdülésünk lenyomatai maradandók”. Bármilyen történik is: a vers tovább élte. „Kínjaidnak utolsót / int a mozdulat, és szűzpapírjaidat teleírják a szavak” (*Meggyógyulsz, Költő!*). Matyikó, *Hérosz gyermeke*, hősieen küzdött a betegséggel – barátai segítő szeretettel állták körül ágyát; nem hagyták magára a végső stádiumban („mi hiányba csavarodott tollal követünk a végső átkelésig”). S aztán panasz-szó nélkül elment... Az intenzív osztályon, „szabdalt testtel, tehetetlenül” fekvő – lelke „a szeretett tó partján tüzet rakott”. Majd minden elcsöndesült: „Isten jeges leple ráborult a tájra / sirálykönny gyöngyözik az éjszakában”. A gyászmisén Urbanetz Vig Margit Viola d’ amore-n játszotta Bieber *Őrangyal*-szonátáját – s aztán csönd. „Konok némaságod ránk verődik. [...] A tóra hajló ércből metszett / bokrlevélre írjuk: nyugodj békében!” A szomorúság átjárja szívüket; de a vigaszt is megkapják: „Tér-idő káprázatában felfénylik / ’Isten umbrellája’ (*Requiem a költőért* – Matyikó S. Jósának odaátira).

Almássy Katinka számára magától értetődő az átjárás a földi / égi világ között – ezért verseiben mint élőket idézi meg a szívéhez közelálló elhunytakat, társalog velük, levelet ír nekik (*Képes levelezőlapok*). Emlékezik: „Megcsonkított gesztenyefasorban lépkedek az avart csipkedő hidegben – a tó felől jeges széllel siratnak a fák. [...] Hiányod fáj. Odébb / piros tűzzel izzó sombokor fanyar gyümölcsét kóstolom”. Elhunyt szerettei mélységes űrt hagytak maguk után – nekik is képeslapokat készít. „Visegrád, Leányfalu, Balatonföldvár – talán csakugyan volt tájak, csak egyszer voltak, többé olyanok nem lesznek már”. Az elhunytak magukkal vitték a táj lelkét...

A költőnő a Krisztus-sorsot felvállaló, a Fény-utakhoz vonzó költőtársait idézi meg a legnagyobb szeretettel. Így gyönyörű költeményt ír Váci Mihály (*Világlélek*), Pilinszky János (*És jött a vers...*), Takács Gyula (*Darvak vonulnak*) emlékére. De verset küld odaátira Bujtor Istvánnak, a Balaton szerelmesének is, kit „törött árboccal fehérben gyászol” Fürednél a vitorláscsapat. S verseket ajánl a még élő jóbarátoknak: Baranyi Ferencnek, Czére Bélának, Cs. Varga Istvánnak, Péntek Imrének, Oravecz Imrének, Dojcsák Edit zongoraművésznek, Tarjányi Juditnak, Szilvay Ingrid művésznőnek stb. stb. S természetesen a Ránki György Zeneiskola Ifjúsági Fúvószenekarának – mintegy megjelölve ezzel is azokat a szeretet-köröket, amelyekben élete nagyrészt zajlik.

Az eltávozott / távozó barátoknak küldött „üzenetek” mellett természetesen költőnőnk szembenéz immár saját életének maradandó „gyümölcszeivel” is. Úgy érzi: *még* vannak elvégzendő feladatai; *még* tudna (és szeretne) költészetével hatni a szétszóródott magyarságra, hogy a keresztény értékrendet ne adja fel, ne fogadja el a szekularizált Európa ateista létszemléletét. Ezért vesz részt az *Europa Club* évente rendezett összejövetelein, verseivel, ünnepi beszédeivel igyekszik megerősíteni a hazájukból eltávozottakban a nemzettudatot. 2018. febr. 24-én a bécsi *Collegium Hungaricum*-ban rendezett könyvbemutatóján (ahova kiadója, Kaiser László is elkísérte, s ajándékba vitték a Hungarovox K. könyveit, valamint néhány fontos számot a már megszűnt *Magyar Jövőből*) felolvasta *Szavak erejével* c. költeményét, majd *Requiem*-jellegű ver-

seiből válogatott egy csokorra valót. Utána hosszan beszélt önmagáról, költői törekvéseiről – a verset „*kegyelmi ajándéknak*” nevezve. Majd Urbanetz Vig Margit játszott Viola d’amore hegedűjén Bach-muzsikát; s a közönség (tanárok, akadémikusok, orvosprofesszorok, magasan kvalifikált értelmiségiek stb.) hatalmas ovációval ünnepelte a költőnőt és kiadóját. Az estről készült fotók a Bécsi Magyar Kultúregyesület honlapján láthatók, méltató szöveg kíséretében: „A rendszerváltozás óta, mióta az Europa Club a Collegium Hungaricumban tartja rendezvényeit, ilyen nagyvű, értékes előadás költőtől – írótól még nem hangzott el”.

Mindemellett természetesen egyre gyakrabban néz szembe a lírai én a „fogyó idővel”, a még számára adatott lehetőségekkel is. „Kitárom tenyerem néhány / csillagcseppet koldulok / éget fáj hagyom [...] megmérettettem”. Tisztában van vele: „hagytam néhány jelet / a parti avarban / jelzőtüzekben [...] életutam keresztvívében” – de vajon elegendőt-e? Isten tudja: van-e ideje még? „Angyal hord rám / nagy rakás / holdkövet / elszálltak a gondolatjelek” (*Szabott idő*). Mégsem elégedetlen sorsával. Hiszen – ha olykor magányosnak érezte is magát – egész életén át *kezek fogták a kezét*, segítséget adva neki, hogy a *saját* útját járja. *Anyja-apja* óvó-védő kezének „lánc-lánc-eszterlánc-kézfogása” kísérte gyermekkorát; *tanára* is „kezével mutatta a helyes utat”; s *szerelme* kezének simogatását még ma is érzi. Most pedig „kezemben toll szántja a szűz papírt, alkot / verssé szelídülnek a szavak”. De érzi már: „lejárt a kimért időm”. Arcát tenyerébe fektetve szinte várja a pillanatot, mikor az utolsó kéz: *fia keze* lezárja szemét, átadva őt isten kezébe, aki majd magához emeli őt (*Kezek*).

Ami fontos még számára: felnövekvő unokája, Pap Áron Vajk jövőbeli sorsa. Aki kislfiúként a nyarakat rendszerint vele, a Balaton-parton töltötte; neki / és óvodás-társainak/ annakidején sok kedves verset írt (ezek a köteteibe is bekerültek: *Jóbarátok*, *Zsiga kutya*, *Meggyben*, *Frici*, *a róka*, *Magasparti kutyák*, *Olvadó gőzmozdony* stb.). Nagymamaként azt reméli: a ma ifjú nemzedéke előtt már szélesebb kapuk nyílnak, mint őelőttük annakidején; de ehhez szilárd (erkölcsi, szakmai) alapozásra van szükség. Ezért is tartja fontosnak, hogy unokája Szombathelyen a Remenyik Sándor evangélikus iskolában református hittant tanult; gimnáziumi tanulmányait pedig a Premontrei Katolikus Gimnáziumban folytatja. Tehát továbbviszi a kettős családi tradíciót. Hiszen *Egy az Isten* – ahogy azt a csodálatos Jókai-regényből a mi nemzedékünk még megismerhette, és ahogy évszázadokon át az „ökumené” jegyében boldogan éltek Pannóniában a „vegyes-házasságúak” leszármazottai.

Almássy Katinka mintegy missziót teljesítve próbálja a keresztény értékeket re-integrálni kultúránkba. *Kálvária* c. versében figyelmeztet: csakis Jézusban bízhatunk; önerőből az ember/iség/ nem képes visszafordítani azt a lelki süllyedést, amit a deszakralizáció folyamata elindított Európában. Pedig, ha erős a hitünk, „útszálon Pléh-krisztus / könnyező arcán / jéghideg permet / bűneink maszkjától / megszabadít. / [...] / Kard-ütötte bordákból / előömlő vízzel / gyilkos szenvedélyünk / bűneit lemosa” – s meggyógyulunk. Hiszen társadalmi bajaink-betegségeink nagyrészt épp saját bűneinkből fakadnak (a „szemet szemért – fogat fogért” pusztító erővel hat az egy mást megsemmisíteni kívánó felekre!). Vétkeink súlyától a Szent „a kereszttel térdre

esik” – és mi az Ő nagylelkű áldozatában újra megtisztulunk. Az Atya a Fiú végtelen szeretete miatt bocsát meg nekünk.

Költőnőnk megkísérli tudatosítani bennünk, bűnös földi halandókban, hogy csakis Jézus megváltó kegyelmében bízhatunk: önerejéből képtelen feltápáskodni a már több mint egy évszázada (az I. világháború óta) tartó erkölcsi süllyedéséből az emberiség. Akkor uralkodott el rajtunk a gyűlölet, a rablás-gyilkolás, a rombolás szeleme. *Szent kereszt ünnepén* c. versét egy megtörtént gaztett kapcsán írja: a „modern kannibálok” a faluszéli határban „Jézust loptak keresztjéről / a korpusza tiszta rézből”. Eladták, s „véréből-húsából” ettek-ittak, „kocsmapultra könyökölve”. Ránki György ez eset kapcsán írta Balatonföldváron utolsó, megrendítő oratóriumát (*Jézus panasza*), abban a reményben, hogy az ember/iség/ – felismervén iszonyatos tetteit – talán mégis bűnbánatot tart, s megváltozik. Ha elfogadja a felé áramló isteni kegyelmet, még megmenekül/het/.

Kápolnaszentelés c. költeményét a szerző a balatonföldvári Karmel-hegyi kápolna rendbetétele és újraszentelése (2017 július 30) alkalmából írta – mintegy „a szentlélek sugallatára”, amint azt tisztelője, Hidvégi Iván teológus írja levelében (2017. szept. 19), köszönetet mondva a gyönyörű költeményért („Csak csodálni tudom, hogyan tudta így imába foglalni a történelmi múltat [...] s a léleknek Istenhez esedező kéréseit a Szent Szűz közbenjárásáért fohászkodva”). A verset a szerző a szentelő Varga László megyéspüspök Úrnak, Varga Péter plébános Úrnak, valamint Soltész Miklós államtitkárnak és Holovits Huba polgármesternek ajánlja. Karmel-hegyi Szent Szűz Máriát köszönti, ki „a Korányi kastély, Kelta-vár övezetén, / hol bűnökért könnyeznek a fák” – szelíden vigyáz a város népének álmára. Szent Antal, „karján Gyermeke-Jézussal”, új életet, megújulást ígér. Az engesztelő-fölszentelő szentmisén a püspök úr Máriához könyörög: „Hazánk királynője, / városunk védelmezője, Mária, segíts!” Csakis Megváltó Fiad a Kereszten metszheti ki lelkünkben a bűnt – „kegyelemmel, üdvösséggel, megbocsátó szeretettel”. Szent István királyunk, aki bizalommal Mária kezébe tette le országunk sorsát, okkal hitte: „Oltalmaddal fennmaradunk”.

Jövünk tehát Isten kezében van. „Karmel-hegyi Mária, könyörögj érettünk!”

Ez Almássy Katinka üzenete hozzánk, bűneinkbe belevakult, egymást pusztító, „civódó” magyarokhoz, de tágabb értelemben: Európa fiaihoz is. Bízunk benne, hogy még megéri (lassan-lassan elfogyó, sokat szenvedett nemzedékével, nemzedékünkkel együtt), hogy az Európai Közösség visszatér a keresztény értékekhez, s mi, közép-európai „számkivetettek”, /újra/ otthonra találunk az európai nemzetek szabad, saját identitásukat megőrző közösségében. Mert csak így maradhat fenn a többezer éves Európa a maga görög-római, valamint keresztény gyökerekből táplálkozó magas szintű, az „isten-képűsre” épülő, az ember-méltóságot mindig tiszteltben tartó kultúrájával, s csak így kerülheti el a sorsát, hogy újra „letarolják” a barbárok – mint annakidején a Római Birodalmat.

„A VERS A LÉLEK IGAZGYÖNGYE – LÉLEKLÁNGBÓL SZÓTT MOSOLY”

Csáky Anna költészetéről

„Valami mennyei szellem leszállott
És belém ültetett egy csöppnyi lángot.

Mikor az első versemet megírtam,
Rózsa nyílt lobogva alkonyi pírban,

Majd megfogant bennem egy új, második
S láttam: a félhold telőre változik”

A Szentlélek áldásával

Csáky Anna (sz. 1938, Csorna) mintegy két évtizede van aktívan jelen Győr városának művészeti életében, de korántsem tekinthető pályakezdő költőnek, sőt! Mint Pallas Athene egykoron Zeusz fejéből teljes „női fegyverzetében” robbant be az Olympos lakóinak életébe – Csáky Anna ugyanúgy érett, kész költőként lépett színre, s azóta is ontja mélyen személyes, léte gyökereit felmutató, gyönyörűen megformált költeményeit. Több évtizedes tanári pályáját lezárva, 2002-ben a két évvel korábban – Sára Anikó szerkesztésében – induló Győri Antológia szerzői köréhez csatlakozott. 2003-ban már meg is jelent első önálló verseskötete (*Léleklánggal szótt mosoly*) Kopócs Tibor révkomáromi festőművész-grafikus illusztrációival, s a neves Baranyi Ferenc költő előszavával. Már ez önmagában is lendületet adott indulásának, amit tovább fokozott 2006-ban megjelenő József Attila-versfüzére (*A magyar Krisztus*). A kis könyv 100 példányban, merített papíron készült bibliofil kiadásban látott napvilágot, Kopócs Tibor megrendítő illusztráció-sorozatával díszítve (*Fejjel lefelé lógott a kereszten*). 2006-ban – Sára Anikó halála után – Csáky Anna vette át a Győri Antológia szerkesztését egy erős szerkesztőbizottság közreműködésével. Ő lett a 2009-ben megalakult Győri Antológia Irodalmi és Művészeti Alkotó Közösség (GYAK) vezetője. Jelenleg is ő az antológia felelős szerkesztője. A szerkesztőbizottság tagjai: Cseke J. Szabolcs, Gósi Vali, Molnár György, Rác Katalin.

Csáky Anna tehát Győr művészeti életét felpezsdítő, és mind több alkotót / érdeklődőt vonzó szervező munkájával intenzíven kiveszi részét a város szellemi arculatának formálásából. A GYAK az évek során széleskörű, kölcsönös kapcsolatokat alakított ki több jelentős (határon belüli és kívüli) alkotói közösséggel, irodalmi – művészeti folyóirattal; közös irodalmi esteket szerveznek, egymás alkotásait kölcsönösen publikálják stb. Kapcsolataik különösen intenzívek a Dunaszerdahelyen működő Szlovákiai Magyar Írók Társaságával, a révkomáromi *Atelier* művészeti folyóirattal, a székesfehérvári

Vörösmarty Társaság VÁR c. periodikájával, a bécsi-pozsonyi szerkesztésű *Szél-járással*, a *Bécsi Naplóval* és az egri AGRIÁ-val. Így az évente megjelenő antológiák bekerültek az irodalmi-művészeti élet vérkeringésébe; a képzőművészek egyéni és közös tárlatokon szerepelnek, nemcsak a régióban, hanem a fővárosban és külföldön is.

2017 januárjában a *Győri Antológia Irodalmi és Művészeti Alkotó Közösségnek* a „Győr város kulturális életében végzett több évtizedes kimagasló művészeti tevékenysége elismeréséül” Borkai Zsolt, Győr Megyei Jogú Város polgármestere a GYŐR MŰVÉSZETÉÉRT díjat adományozta. Az antológia megjelenését már korábban 1 000 000 forinttal támogatta, s ezt az összeget azóta is minden évben megkapják. Így könyvük megjelenése a továbbiakban is biztosítva van.

*

Csáky Anna első önálló kötetei egyértelműen bizonyították: született költő, aki – ha nem is jelentek meg korábban versei – már kora-ifjúkorától verselgetett, s aki számára a költészet *Gyönyörű menedék* volt mindenkor, mint az énekesmadárnak a dal. „Ha a madár szívében bú repeszt / felül az ágra és dalolni kezd, / csőrében csordogál / száz könnyópál. // Ha lelkemben sikolt a fájdalom / s a világ nyilait kín állanom, / mert mind mérgezett, / énekelek”. Fontos számára a forma, a ritmus; kedveli a hagyományos strófaszervezeteket, de viszonylag szabadon bánik velük: nem engedi „megkötözni magát” általuk. Minden versében „egy csöppnyi Mindenséget” próbál megformálni, „Isten üzenetét” másoknak is továbbadva: „Az élmény villám, beléd hasít, / vers fogan meg tüzeiben, / te pedig égsz egy pillanatig. / Isten lakik akkor éppen / ott, ahol a mű megszületik” (*A vers*).

Nagynevű pályatársa, Baranyi Ferenc már első kötete alapján „vérbeli lírikusnak” nevezte őt, kiemelve mesterségbeli tudását, láttató erejét, lírája személyességét (amit a költő legfontosabb jellemzőjének tekint: „a líra a legkérelhetetlenebb műfaj: ott mindig vallani kell, mintha gyónna az ember”). „Csáky Anna vállalja azt a médium-létet, amelyet csak az *igazi* alkotók vállallnak. Eltökélten, és egyre kilátástalanabban. Ez a világ ugyanis nem a szépségről és az emberségről szól” – írja az egykori évfolyamtárs Anna az *Előszó*ban. Ennek ellenére – hangsúlyozza – aki megőrzi magában a Szépség és a szívöröm iránti vágyakozást, s kész embertársainak is segíteni abban, hogy ők is gyönyörködheszenek az Isten-teremtette világ elbűvölő derűjében, az igazi poéta.

Első két könyvének anyagát Csáky Anna – némileg korrigálva-átformálva – beépíti majd következő köteteibe is, amelyek mesterien kialakított szerkezetükkel egy sokoldalú, a léttitkokat ostromló, spirituális ihletésű, jelentős költői életmű születéséről tanúskodnak.

2008-ban jelent meg *Szemben az éggel (a Balaton misztikus énekei)* c. könyve, szintén Kopócs Tibor mesteri, a költemények hangulatához illeszkedő színes képeivel (PALATIA K. Győr). Mind a versekből, mind az illusztrációkból sugárzik, hogy a két művész meghitt kapcsolatban él a folyton változó Természettel, s különösen a „magyar Tenger” mesés titkokat rejtő tündérvilágával. Nem véletlen, hogy a költőnő egyes szám első személyben, a TÓ-tündér szerepében ontja szebbnél szebb vers-vallomása-

it. Számára a TÓ „olyan, mint egy gyönyörű fiatal nő: ezerszínű fátylában tetszelgő, titokzatos, játékos, mosolygó, az éggel kacérkodó, perlekedő, medrét-ölét a végtelen felé kitaró” – írja a Fűlszövegben. A képeken is úgy jelenik meg a TÓ-TÜNDÉR, mint tiszta arcú, elbűvölő asszony; hol élőlények (madarak, halak, sellő, táltos-csikó, szárnyas angyalok stb.) kíséretében, hol pedig természeti tünemények (Nap – Hold – csillagok, virágok, sás, viharos fellegek, téli havas táj, károgó-didergő varjak) társaságában. Az ezer színben tündöklő Nap, a gyémánt fényű Hold, a vízen úszó hattyúk, a víz fölött lebegő sirályok (magan a címlapon is), az ősszel távolba repülő vadludak csapata mind-mind a maga eleven valóságában idézi meg a táj életét.

A költőnő lelkében gyermekkorra óta él a Balaton iránti csodálat, hiszen – mint a Fűlszövegben írja – 10 éves korában pillantotta meg első ízben „ezt a csodát, amely gyémánt gyöngyöket ragyogtatott ezüst fényben”. Elbűvölte a folyton változó víztükrök; fantáziáját megragadták a kavargó, egymást váltó színek: „a TÓ vize a szerelmesen ráhajló égbolt színeit, fényeit, játékeit, borongásait, haragvó indulatait tükrözi, hozzáadva a szél-keltette kisebb-nagyobb hullámokat, viharok-korbácsolta tarajos föllezuhanásokat”. Színeinek („a kék, a zöld, a tűzvörös, a naparany, a holdezüst árnyalatai”) „nincs párja a világon”.

Ez a festői leírás is érzékelteti, hogy költőnket elsősorban a színvarázs ragadta meg, amely magukban a versekben is megjelenik tűzijátékszerűen – a költői fantázia kifogyhatatlan a láttató képek, poétikus leírások teremtésében. Számára az ezerszínű Természet s a belőle ihletet merítő Költészet egy és ugyanaz; a versek zenei ritmusa és a lassan ringatózó víztükrök hullámai szinte azonos érzéki boldogságot váltanak ki benne. A *bevezető rész* (ÉN – a TÓ) két verse (*Édes e víz, Csodák által teremtvé*), melyekben a TÓ tündére bemutatkozik, egyértelműen utal erre: „ÉN a TÓ vagyok: / az ezer-szín-fátylú Balaton / múltból itt rekedt sóhajok / szonettje dalom”. „Édes e víz” és „édes a SZÓ”, amely megidézi a Múltat: „Csak a víz volt mély-hűvösen, amikor születtem / meg az Ég és a Föld is körülölelt / színek csorogtak a Teremtő kezéből: [...] ember előtti szépség, édeni pompa [...] isteni titokból eredő talányok / az egyre gazdagodó élet sejtjeiről”.

A kötet két fejezetre bomlik: I. *Évszakok kertjében*; II. *Az ember és én*. Mindkét részben a tó-tündér beszél, megszemélyesítve a Balatont. Az I. rész az évszakok változásait követve bemutatja a TÓ titokzatos metamorfózisait (ciklusai: *Tavaszi lázak, Nyári lángok, Őszi melankólia, Téli gyémántidő*). A II. részben a TÓ-tündér – szintén az évszak-váltásokat követve – élénk varázsolja a vízparton fürdőző – pihenő – esetleg harsányan szórakozó, vagy a part menti hegyekben megbúvó, nyomorgó emberek világát; illetve, mindezek ellentétéként az alkotó ember tervező, városokat építő munkáját dicséri. A Balaton tündére a Természet évezredek (évmilliók?) óta tartó teremtő-pusztító tevékenységének szemtanújaként érzékeli, mint halad a ma embere a végső romlás-rombolás, az önmegsemmisítés felé.

A *Tavaszi lázak* „a Tél haván” megvirradó Tavasz fényekkel és friss levegővel teli ragyogását köszönti, végigkísérve a napszakok változásait is. A *hajnali* „arany sugarak

medre az ég fölöttem / s ragyog, mint nedvesen kinyíló / opálos kagyló belseje”. A TÓ-tündér ujjong: „Csodák, remények / kiáradt lelkem hullámai / a parti kövekre rohannak [...] aranyvirágok a nap oldalán / fényük vakító láng, örök”. A *nappali* fényragyogásban a nagy varázsló, a víg Tavasz „ellop az égről pár álomi színt / s a kibomló virágok kelyheire / arannyal vegyítve szórja mind”. A csodálatos tündérvarázsban minden megújhódik: „medrem zöld kövei fölfénylenek, / s a suttogó sás között előhömpölyögnek / az iszapból kibújó kis halak”. A madarak is érzik a Természet megújhódását: „A kigyulladt égbolt lángjai alatt / egy rigópár őrzöng [...] torkukban vágy, guruló gyöngyök / különös zenéje értő füleknek, / s az árnyas, sűrű zöldből / sikolt a lelkük, ahogy üzennek”. Estére már „hűsül a szél”, az ég könnyezik: „A virágok áznak / cseresznyeágak, éber őrszemek: / egymáshoz bújó fehér angyalok” (*Megvirradt a tavasz..., Ó, tavasz, tavasz! A nagy varázsló, Reggeli glória, Hangok, csodák, A kigyúló égbolt lángjai alatt, Tavasz éj esőben*).

A *Nyári lángok* sem kevésbé színesek, mint a tavasziak – csak perzselőbbek. A *Hajnali sugártánc* a tó vizét aranyfénybe vonja; s a tó boldogan tárja ölét a Nap felé: „az ég oly szép és lepke-kék / fekszem, alatta lustán, lebegőn / nevet le rám a messzeség”. A *déli nap bölcsőjében* aztán önfeledten ringatózik „hegyek, nádasok ölében”. Egy ifjú lány- és fiú-arcú halpáros könnyed úszó mozdulatokkal szeli a vizet a verset kísérő képen; „reszket a levegő, vágy-teli, forraló tüzén kihál / e parázs-pillanat, / halak tünékeny ezüstje csillan a víz alatt”. A tó *Égre nyíló arccal* lesi az *esti* ezüst holdfényben a tájat, élvezve a felszínén viháncoló „sörényes szél” simogatását; majd *A nyári éj csodáit* lesve, hallgatja a „nagy szemű, fényes csillagok”, „holdlepte, csendes ég” s a ragyogó messzeség üzenetét. Aztán a „vérvörös alkony után” leszáll az éj – „sötétkék, puha bársony / titkokkal teli” – s éberén figyel a tó álompartjai közt feszülő „reszkető fényeket” (*Holdfényben*). A *Július* már forróbb légörvényeket kavar. A hőségriadó, a „fortyogó fővenypart” édes gyönyörűséggel tölti el a TÓ-tündért („Csak az én ajkamon imbolyog / táncoló gyémántragyogással / a hűsítő mosoly”). A tomboló viharban „az ég, a föld már együtt zenél [...] vonyítva nyargal, harap a szél [...] az egész mindenség háborog”. Hirtelen minden elcsendesedik – a ditirambus-szerűen egymást kergető verssorok is lenyugszanak; lassan „elsimul minden kimerült hullám, / szép vizemben hold mosakszik / s a csillagok nyugalma hull rám” (*Az ég nyári tébolya*).

Aztán lassan elfoglalja helyét a csendes, melankolikus *ősz*, s „gordonka-mély-barna húrokon” szívszorító dallamokat játszik. A szürkülő ég alatt még fel-felröppennek a sirályok; de „a kormos ég már zuhanóban”, vadludak csapata indul délre, kalandvágyon; a tó elveszíti napsugaras vidámságát. *Őszi ásitó unalom* honol a völgyeken. De a *Szüretidő* új vidámsággal telíti meg a hegyoldalt: „Szüreti dal száll s avarillat / harmonikáznak az őszben, / a muzsika hangjai táncba hívnak / vadludak szárnya égbe röppen”. Késő-októberben – „bár puha, lágymeleg még” – a tó vize már borzongani kezd. „Sajkodi partomon őszülő, tág terek [...] hullámozó vizemen nyári emlékeket csapkod a szél. [...] Szelíd harangszó száll a vízen át / a múlás dallamát kongatja rég, / fölfelé nézek: azúrkék színe lágy, / dalolva hajlik, rám borul az ég” (*Sajkod*). Aztán már *Zokogó esők* paskolják a tavat: „Arcomon ősz-esők, mágikus dobok, / elomló furcsa bánat / a

csend láncain zokog / gyémánt-húrja e jajgatásnak”. A „kemény férfivá” érő November lassanként közelít.

A *Téli gyémántidőben* különös dolgok történnek a tóparton és az eljegecesedő víz tükörüvegén. Az égi „madárúton” egy „mágikus fényű csillag” nyomán „három hatytyú, ékes hatytyú: / Gáspár – Menyhért – Boldizsár” úszik be a Térbe. A szoláris mítoszok szerint a Tejút *Hattyú csillagképe* a téli napfordulót jelzi: az égbolton feltűnve úgy látszik, mintha a Tejút hasadéka felé repülne (a Hattyú ugyanis Apollón Napisten Szent Madara – megjelenése a Nap „újjászületésének” hírnöke). Azért jön, hogy áttörje a Sötétség világát, s / újból/ felragyogtassa a Fényt. „A nádas ködruhás bokrétaira / december rogy le fáradt, úttalan, / a hold aláhull ritkuló sugárral / s csorgatja lassú fényeit”. De a csillag, „az a láng lobog / mitikus éteri glóriával” – s a három hatytyú, „e három angyali égi vándor” száll a nyomában: „aranyat visznek és tömjént, mirhát, / elhaló hangjuk ezüst harangszó, / mögöttük karácsony, új születő fény” (*Három hatytyú*). A *Csillagszem-égbolt alatt*, a parton „kikötött ladikok” pihennek; a *Varjú-idő* szeleket kavar: „a jeges szél sikoltva nyargal / csontkemény derengő ég alatt”, a sivár égbolton a fogyó hold pislákol. A havas táj az elmúlás csendjére figyelmeztet: „fehér ruhában állnak a fák [...] zúzvara csipkét fest fel az ágra”, s „lágý, puha fények villánya mellett / hallgat a csend és hallgat a táj”. A sötét fellegek, csupasz ágak között remegőn bujdokol a téli hold, „az égen elsuhanóban” – mint „csiszolt gyémánt” – „szikrákat szór a levegőben”: „ezüst tükör a csillagoknak / a fehér virágú béna hóban”. A táj, melyre „a tél mosolya ráfagyott”, „kihűlő, furcsa állapotba” merült (*Láttál-e már téli holdat?*). A Balaton Tündére éberen vigyázza az alvó táj és a szunnyadó élővilág álmát: „zúzvara száll mély álmú fákra / én vagyok dermedt hunyásuk őre, / kívülem ébren ki vigyázna / e lassú szívveréssel telelőkre?” (*A téli fák őre*).

Ebben a kötetben már teljes poétikai fegyverzetében lép elénk a költő: mind a ciklusrend, mind azon belül a költemények sora összefüggő életképet alkot. Megismerhetjük belőle a Balaton (s így áttételesen az élővizek) szerves életét, amely nagyon is szorosan kapcsolódik mind a Kozmoszhoz, mind az emberi világhoz. Tájverseinek különlegessége a szinte orgiaszerű tobzódás a színek-hangok varázserdejében. A sok-sok jelző, a színesztéziás, érzékletes szókapcsolások, az illat- és hanghatások, a zsongó-bongó természet létteli derűje s az élővilág (madarak – halak – bogarak – nádasok – fák – virágok) együttélége a tájjal és az emberrel különös koloritot kölcsönöz a költeményeknek.

De nem kevésbé különleges a II. rész sem (*Az ember és én*), bár ide jóval kevesebb vers került. A TÓ Asszonya, immár levette misztikus mezét, fátylait – most is egyes szám első személyben – mint a partján zajló nyüzsgő élet *szemtanúja* szólal meg (*Jönnek hozzám az emberek*, valamint *Az emberek világa* ciklusok). Itt is eleven élőlényként lép kapcsolatba a partján sütkérező-játszó, örömben úszó, vagy netán éppen agresszíven tolakodó, túl harsány emberi világgal, amely vizében a *nyári* forróságban pogány örömnünpet rendez, *télen* pedig jégtükrén korcsolyázik-szánkózik (*Fürdés*, *Az ember agressziója*, *Korcsolyaőrület*).

A csöndesebb késő-*ősz*i időszak viszont üresnek tűnik. Ilyenkor „a parti hegyekben a nyomor üt tanyát”, hajléktalanok keresnek ott menedéket; sokakat közülük a Tó

Asszonya „az öröklét kékjén” ringat el (*Nyomor a parti hegyekben, Kalapol a nyomor*). Úgy érzi ilyenkor: *Az emberek világa* „rút, gonosz”, „minden szép szándék, gondolat / mezére zuhannak – láncok”. A *Városlakók* élete sem különb, mint nyomorgó vidéki társaiké: „Összeszorított fogakkal porban az ember / siratja napjait elárvult magányban, / félelem szívében a holnap iszonyával”. *Sikolyok és csendek* töltik be a mindenkinek kiszolgáltatott szegények életét; „a szépséget öli a hajsza, / s a szenvedély-láng hazug”. A TÓ azonban a mindent kibíró, mindent túlélő Természet nyugalmaival nézi az emberi világ gyötrelmeit: bár „habzik az ármány a parton”, az ő hullám-koronája fehér és tiszta – s tükrére „egykori csendeket hint az alkony”.

Halottak napján azonban a TÓ is gyászba borul, hiszen azoknak a hozzátartozói, akik az ő ölében lelték halálukat, „s a mélyben ringanak pihenve”, virágözönnel borítják tükrét. A parti temetők benépesülnek: „virágkoszorúk, mécsesek, szélben reszkető gyertyalángok [...] elszuttogott imák, könnyek / felriadó szelíd holtak, / így talán a lélek könnyebb [...] s megbocsátanak a holtak”. Estére aztán elcsendesül a táj; a TÓ Asszonya megnyugszik; szinte megbékél az emberrel, aki – legyen bár bűnös, hibázzon ezerszer – a lelke mélyén mégis őrzi a Szeretetet: „a sírokon lángok, bú-ékszerek / égnek köröttem a temetők, / fölöttem sűrű holdezüst pereg, / s átszövi fénnel a mezőt”.

A teremtő embert viszont, aki Isten képmását hordja arcán és maradandó alkotásokat hoz létre, annál inkább csodálja. Ebbe a ciklusba azok a versek kerülnek, amelyekben a Tó Asszonya az alkotó munka „hőseit” csodálja áhítattal, azokat, akik városokkal – üdülőkkel – palotákkal, virágzó kertekkel, gyönyörű fényekkel – „csillogó parti lámpákkal” – ékesítették a környékét (*A teremtő ember csodái*). Elnézegeti az Öreghegyen, Almádiban, dús kertje előtt álló Költőt, aki a Balatonról énekel; s bár „évszakok jönnek, elvonulnak”, ő, „mintha égről lelépve”, rendíthetetlenül áll: „minden izzásában benne vagyok / együtt szikralázban, ő meg én”. A költő *teremt*, mint maga Isten: „lobogó tüzeket varázsol dalával / a kihűlő, fázó homlokok mögé, / szívében máglyaláng s rózsák fakadnak, / gyémántragyogása látóra vakít, / s bár éneke hideg világban kereng, / őszi est-meleget szór szét dallama” (*A költő és én, A költő mindenhatósága*). De *Az ecsetet fogó kéz* is varázsol a vásznon! Egy József ezernyi színárnyalattal örökíti meg a TÓ „opálos, langyos vizét”; „Udvardy Erzsébet színaranyja” pedig a „napörömben” égő-lángoló habokat. A TÓ-Asszony még a modern festészettel is meg-megbarátkozik (amelyet egyébként költőnk nem kedvel vad, elmosódó, alaktalan formái miatt), ha annak „emberhez szóló”, szellemmel áthatott, „megfogható üzenete” van; ha „szét-hullott” korunk rémségeit hitelesen adja vissza: „A pillanat színes gyöngysora pereg, / dirib-darabokban a táj, torlaszokban, / felül az égbolt sűrű, rengeteg, / ólomsúlyától összeroppan, / fájdalom hull mindenféle csepphez” – „tele ramattal sújt rám korom” (*A modern festő vásznán*).

Ez a világ, úgy tűnik, immár menthetetlen. Nem véletlenül zárja tehát a kötetet *Az ember után* – mindössze két versből álló – rémisztő helyzetkép. *A pusztító ember* – „korunk hőse”, aki talán fel se fogja, milyen iszonyatos rombolást végez a társadalomban, az emberi életben: feléli a Természet kincseit, széttroncsolja az ökológiai egyensúlyt. „Párezer év, a síkság homoktenger, / a hegyek csúcsából halott kő marad

[...] szél kavar homokot, sarat”. Lesz-e még valaha újjászületés, ha minden elpusztul? Sokmillió év múlva, talán, újra „virágba borul a pusztá föld”. De mi lesz az emberrel? „Bizony, a lét szörnyű és csoda, / mókamestere bölcs vagy mostoha”. Maga a Balaton is már-már pusztulóban; Asszonya tehát így búcsúzik: „Egyszer majd én is elszököm / a légen át dús, telt ködön, / mint lobogó kristály, könnyű pára [...] s mikor a hold, csillagok égnek, / visszajövök táncra – fénynek”.

A Balaton misztikus énekei már világosan jelzik Csáky Anna költészetének alap-irányultságát: a szubjektum belvilágának, személyes léttapasztalatainak minél mélyebb feltárása – egyelőre egy teremtetett személy (Balaton-tündér) álarcában. Tájéköltészete tehát nem leíró jellegű (mint Petőfié), nem is hangulati, atmoszférikus (mint Juhász Gyuláé), sokkal inkább látomásos, megidéző. Nem a tárgyi részletek kötik le figyelmét, hanem elsősorban az életérzésbeli, lelki tényezők. A táj az ő számára az örökkévaló titkok hordozója, ezért a természeti szimbólumokkal saját létszemléletét /is/ közvetíti. Mivel minden kor, minden világváltozás nyomot hagy a természeti környezeten is, a lineáris (kronológiai) idő keretébe (a jelen összefüggéseibe) zárja a tájat; de kitérítve a kereteket a ciklikus idő felé, a Természet metamorfózisainak, kozmikus meghatározottságának irányában. Mert valójában az emberi élet is a ciklikus dimenzióban zajlik addig, míg ki nem lépünk belőle végérvényesen (a halál által). A Természet viszont időtlen. Ezért kelti bennünk a korlátatlan Szabadság érzetét.

Az ugyancsak gyönyörű kiállítású *Impressziók* kötet (2010, Győr) a Művészet – szintén szabad és korlátatlan – világába vezeti az olvasót (alcím: *Versek – képek – illusztrációk – szobrok*). Még hozzá (most is) végtelenül *személyes* módon: néhány, szubjektív élmény alapján kiválasztott műalkotás látványa ihleti a verseket, melyekben költőnk nem leírja, hanem poétikai eszközökkel újjáteremti a műveket. A borítón látható kép Cziráki Lajos: *Madarak harca* c. festménye felhasználásával Csiszár László és Molnár György terve alapján készült). Alapgondolata: az Erő, a kegyetlenség uralja a világot; s a „létharcban” az ártatlan, a gyengébb mindig vereséget szenved. A kiválasztott műalkotásokról Molnár György és Burján György valóban művészi, gyönyörű színes fotókat készített; így a képek és versek együttese ösztönző alkotásként értékelhető.

A szerző a francia parnasszistákhoz hasonlóan a részletekre is figyelő analitikus szemlélettel és mély empátiával veszi szemügyre a számára oly kedves és sokatmondó műveket, amelyeknek „benső auráját” próbálja megragadni és megörökíteni költeményeiben. Az *Előszó*ban – a művekről szólván – saját ars poétikáját is körvonalazza: „Az alkotók önmagukon keresztül a világot lopták szívembe. A színek és a formák életre keltek, s valami elvarázsolt világba emeltek. [...] Ezek a művek engem is formáltak, mert mögöttük semmivel se helyettesíthető gyémántfedezetet találtam: a hitelességet és a tehetséget”. Úgy érzi: „az emberi alkotás meg sem közelítheti Isten remekművét, a természetet; de a képzelet a legmagasabb sziklacsúcsokat is megostromolhatja”. Ami az ő számára a legfontosabb felismerés volt a műtárgyakkal való ismerkedés során: „a képek, szobrok – jelek; az Időnek a jelei, de az ábrázolt témán keresztül elsősorban az

emberről szólnak, az alkotóról, aki megszólít bennünket”. A költészet vonatkozásában is ez a legfontosabb; ezért próbált verseivel *hidat* építeni a művekhez, közvetítve azok mindnyájunkhoz szóló „üzenetét”. „Az alkotói folyamat óriási megpróbáltatások sora, minek eredményeképpen oly módon születik meg a mű, mint az igazgyöngy, amelyet a kagyló teremt kínja elleni védekezésül”. Ezért könyvét a szerző „minden művészetkedvelő embernek sok szeretettel” ajánlja, remélve, hogy olvasóit is sikerül elvezetnie a műalkotások mélyebb megértéséhez.

A kötet élén három varázslatos, már-már a mesei-szürreális világba kaput nyitó kép áll, amelyek közelállnak költőnk mitikus látásmódjához.

Az első képen (Ámonné Tóth Éva: *Az angyal*) az édenkerti almafát látjuk a maga tündöklő varázsában: a Tudás Fája ez, vagy Csongor és Tünde tündérkerti világfája, amely az Élet legmélyebb titkát őrzi – akik megkóstolják végzetes gyümölcsét, örökre egymást keresik. *Az angyalhoz* szóló versében a lírai én megénekli a páfrányok, csipkevirágok, ezer színben pompázó növényi alakzatok, indák, ezüst-kék-fodrá, könnyű levelek között rejtező koboldok, manók, aranyalmák álomvilágát. Az „égből leszálló fényes angyal” glóriája ragyog; de a bokrok mélyén, a sűrű ágak sötétjében más tekintetű arcok is rejteznek, hiszen a Tudás Fája a Kígyó uralma alatt áll: „a Sötétség hullámai mossák / a lélek sebekkel tetovált falát [...] bennünk a szenvedés, gyötörő éjszakák”. Az Égi világ a Föld lakói előtt bezárul; hacsak az angyal nem segít. „Simítsd feszesre a hold hervatag arcát, / s jövőnk útjait örömmel hintsd tele” – kérleli ezért a vers-beszélő az „áttetsző szárnyú tüneményt”.

Az ugyancsak Ámonné Tóth Éva: *Korallok közt* festményéről írt *Korallok háza* költemény tobzódik a színekben, zenei hatásokban: „a végtelen tenger édeni táján [...] örök a ringás, a könnyű lebegés, / s az isteni béke e szép álomszigetén / ezer-szín virág nő dús szövedékben”. Odafent „háborog a világ dühödt haraggal” – idelent „a színek játéka fogalmaz törvényt. [...] A korallok háza maga a mennyország: / végtelen nyugalom, létteli könnyű lebegés / s a víz pazarló játéka a mélyben”.

A mesék és a művészet világában megélhető az Éden minden szépsége – boldogsága: az Isten-közelí lét; de akár a Pokol tüze is.

A harmadik, különleges varázsú költemény Cene Gál István festőművész *A rózsza dallama* c. képéről írt *A rózsza lángja*. A költőt nem is annyira a rózsák egymásba fonódásának szinte zenei ritmusa, a bimbók és a kinyílt virágok harmonikus elhelyezése ragadta meg, mint inkább a vörös szín minden árnyalatában pompázó, lángoló virágok ígésző teljessége. „égő vágy a rózsza lángja / daloló fény rőt zsarátyja”. E „rőtvirágos lángzene” a Szerelemről vall: „lélekszülte vágydalok / lüktetnek a rózsaszívben, / lánggal izzik benne minden”. A képzelettel játszik-incselkedik ez az erős, vörös szín: „királypalást bíbora, / vérvirágok hímpora, / tűzparádé, árnyalatok, / mind e rózsákon ragyog”. Maga a látvány, a színárnyalatok összjátéka tehát: varázslat. „Kitört vulkán láng-ere / vagy a kráter tűztere, [...] esetleg egy Dante-pokol, / hol a lélek elbujdokol / kárhozottan, lángban égve, / vezeklésül száz bűnére”. A lírai én szemében a látvány látomássá fokozódik: „örök láz a rózsza lángja, / kigyúló lap vad leánya, / vérharmatos tűzlevelén / sistereg a nyár-heve-fény”.

Festészet és Költészet, lám, nem is áll olyan távol egymástól! Csáky Anna tehát ezekkel a verseivel bevezeti a „lírai festmény” fogalmát a hazai hagyományos poétikába (Rimbaud *Színvázlatok*ja, Mallarmé *Intim tájai* nyomán).

Az *Impressziók* kötet zömét mégsem az életszerelem képei és az általuk ihletett versek alkotják, hanem a Cziráki Lajos győri festőművész és mások műveiről írt költemények. A Cziráki Lajos terrakotta *Stációk*-sorozatához (amelynek eredetije a pápai Nagytemplomban látható) készített 16 versből álló *Keresztút*-sorozat megrendítően kíséri végig Jézust a szenvedések útján a *Kétpólusú világ* bevezető verstől („Két pólusú világ sok ezer éve / a Mester kezével kőbe vésve [...] Kibillant világ. Véres nagy áldozat, / mit az Egyensúly drágán meghozat”) a Kálvária-út mozzanatain át (2-13. vers) egészen a kereszttáldozat beteljesültéig (14. vers: „Ime a kezdet egybeért a véggel, / közeleg immár a komor sötétség. [...] Hamarosan minden újra összefut, / egymásba fonódik az elől és a hátul”). A 15.-16. vers a „megszabadulás” és a „megváltás” felemelő, halált-legyőző diadalát örökíti meg: „Mindenség-szívének ennyi volt a mérték. / A leomlott testnek nem kell már kereszt” (15.); „Ha valaki meghal, igazi valója / egy sugárra száll és elröpül, / minden álma, tette leválik róla, / s a végtelent kapja örököül” (16.). A Krisztus-i áldozat „menlevél” minden embernek, aki hitét nem tékozte el: van remény a feltámadásra (*A megváltott ember*).

Csáky Anna ebben a versfüzérben megkísérel szembenézni a test halála és a lélek további útja gondolkörével. Mindennek metafizikai vonatkozásait majd a későbbi, *Fenség és Kereszt* c. kötete kapcsán vizsgáljuk.

Cziráki Lajos néhány más jellegű, egészen különleges, létfilozófiai vonatkozású festménye ugyancsak megragadja költőnk figyelmét, s ezeket „értelmezve” saját lét-szemléletéről is vall.

A *KOLLÁZS Cziráki Lajos képeiből* kompozíció ihleti az *Álmok kertjében* költeményt. A vers-beszélő mély önátadással, „figyelő szeretettel” szemléli-csodálja az egymásba épülő mozaikokból összeállított képet, amelyen „a különös csend bársonyszövetében / új értelmet kapnak a tárgyak”. „Álomi táj ez, a lét különös kertje, / a lélek vadonából kibomló talány, / falakról leszakadt vásznak meséje, / bánatfonalból szőtt súlyos drapériák”. A festmény életre kel, s a szemlélő mintegy kapcsolatba lép a megjelenített világ eleven szereplőivel: a „fehéren világlo holdlepte fák” sejtelmes gondolatokat ébresztenek benne, „karvalyak tépte galamb sírása” hasít szívébe, s „bánatos arcok sora” vonul el szeme előtt. „Itt semmi sem azonos önmagával, / jelképek ligetén át az út álmokba vezet”. Próbálja megfejteni a Mindenség üzenetét, s „a gyönyörű kert sugárzó mágiája” magával ragadja: „szirmok esője pereg, száll, forog a széllal, / a levegő lángra gyúl, ég köröttem, / s égbe repít egy örök feltámadás”. Ahogy Baudelaire megfogalmazta: a dolgok–tárgyak csupán jelképei egy mélyebb valóságnak, s összecsengésüket a lélek teremti meg („Jelképek erdején át visz az ember útja” – *Kapcsolatok*), úgy a vers-én is felfedezi a rejtett összefüggéseket a kép mozzanatai között: „Itt belül a lélek táguló horizontján / a jelen a múlthoz mellérendelődik, / az idő, a tér, a sok dimenzió / egy mesteri kéztől átfogalmazódik, / s az ő törvénye szerint öleli egymást”.

A Művészet: TEREMTÉS – mind Cziráki Lajos festő, mind Csáky Anna költő szemléletében. Felfogásukban a kompozíció a mű legfontosabb eleme, nem a pusztán látvány, a leírás. A festő mozaikos szerkezeti megoldásait követve, költőnk is apróbb alkotó elemekből építkezik (s nem „elbeszél”); ezáltal egy többdimenziós világba enged bepillantást. A modern művészet „lélektől lélekig” hatol; ebben a művész formateremtő ereje, fantáziája, s nem csupán a bemutatott világ gazdagsága segíti. Minden igazi alkotó a maga szubjektumával átítatott valóságról tud a legtöbbet mondani.

Cziráki Lajos festményei voltaképpen pszichikai és tudati állapotrajzként értékelhetők. A *Térdelő drapéria* arra készíti a költőnőt, hogy – kilépve a konkrét látványelemek világából – a lélek benső tájait faggassa: „Mi van alatta? Magány? Szívszakadás? / Könyörgő alkonyi bánat, / kínokkal hangszerelt, örült fájdalom / barna-rőt lobogó ég alatt / s lombokról csöpögő sanda fényben? / [...] / Mit rejt e leomló, sűrű, dús szövet?” A drapéria alatt „alázva, lehajtott fejjel” térdelő asszony mintha valami súlyos bűnéért vezekelné: „A börtönbe zárt lélek imája ez [...] mögötte orkánnal sújtó sors szelleme, / ki előtt iszonyal áldoz a félelem”. A szemlélőt ez a megrendítő vezeklés önkéntelenül is önszembeszítésre készíti: „A bánatok eme hullámmzó leple alatt / – úgy érzem – én térdelek és imádkozom”. Akit a Sors-erő legyőz, az elfogadja „áldozati szerepét”, sőt: bűnösnek érzi magát. De mikor, miben, ki ellen vétkezett?

A *Madarak harca* Cziráki-kép meglehetősen összetett, szimbólumokkal telített világa az „örök áldozat” megrendítő sorsát példázza. A Galamb Golgota-útjának drámai pillanatait a háttér vörös alapszíne és a természeti képek („vértől szivárgó, vörös égboltozat” – „néhány felhő útjába áll az alkonyi fénynek”, „áttetsző törzsű fák, vézna angyalok” stb.) megrázóan festik alá. Szinte halljuk „a feltörő fájdalom éles sikolyát”, amint a „hófehér galamb a karvaly körmei közt” vergődik. A küzdelem végkimenetele megdöbbentő költői látomás: „lelassul az idő, amint földet ér” az áldozat, s „túl a tapasztalat végső határán / pihen majd elomló hullámlepedőjén / haloványan, szürkés-fehéren” (*A galamb sikolya*).

A földi élet örök törvénye ez: az erősebb, a hatalmasabb mindig kiszolgáltatott prédának tekinti a gyengébbet, s a csapdába ejtett ártatlanság tehetetlenül elpusztul. És mégis: a Sors valamiképp „kiegyensúlyozza” ezt az egyenlőtlenséget: a Hatalmasokat is utoléri előbb-utóbb a végzetük. Kopócs Tibor *Októberi párák* c. festményéről írt költeményében (*A győztes bika*) a szerző ezt a ’bűn-bűnhődés’- mozzanatot ragadja meg. A hódító, büszke bikát, a szépség, az erő, a szexuális vonzás megtestesítőjét is utoléri sorsa: „Ha majd [...] a vágyak kelyhe csordultig telik, / egy vadászpuska dörren a halott csöndbe’ még”.

Ezt a (földi halandók számára szinte felfoghatatlan) létitkot, metafizikai vigaszt sejteti meg a költő Földessy Péter *Önarcképéről* írt költeményében (*A festő*). Az alkotó ember lelke már életében magasabb dimenziókban jár – sugallja. – Hulló teste börtönéből Szellem-énje kiszabadul, s a Téridő végtelenségébe emelkedve, átszeli a Galaxisokat, Istennel társalog, s napenergiával, Fénnyel táplálkozik. Ezért „olyan az arca, mint az ikonok szentjeié: / méltó, akár az Úr, ha megpihen. [...] Ég-puha / szemében havasi-gyopár-csillag, / megannyi bársonyos ezüst-fény-szirom”. Földessy Péter a Ke-

letről jöttek bátorságával, kitartó konokságával kereste útját, „fagyos éjszakák szótték álmait”, „fehér hó tüze gyúlt kebelében”, s „ecsetet-megbabonázó keze” a Kárpátok csodás-mesés tájait varázsolja élénk (zúgó hegyi patakokat, magas hegyormok harangvirágos erdeit, az ezüstös őszt, amint „csöndes facsúcsok közt a kevély ég felől [...] áttetsző-finom pókfonalon a hegyre” ereszkedik).

Szintén Földessy Péter döbrent rá a költőnőre arra (*Bolondok hajója* c. akvarelljével), hogy mindannyian egy „tollpihe bárkán” utazunk Végzetünk felé. Ugyanezen című költeményében szinte élénk varázsolja az utasokkal telt hajót, amint a lét vizein „hányódik-vetődik”: bármikor felborulhat; s mi a fedélzeten különféle „állati maszkokban”, „tébolyult vigyorba” torzult arccal, teljes belső magányban menekülünk – nem valamiféle „ellenség”, hanem önmagunk elől. Alant a mélység, „zöld szemekkel”; „alga közt kísért –kigyózik a múltunk: / a fájdalom vérző szörnyetegei”. S már sejtjük: nincs miben megfogódzni, nincs benső megbékélés – míg ÖNMAGUNKhoz el nem jutunk.

Az *Impressziók* kötet jelentős előrelépés Csáky Anna alkotásmódját, poétikai eszköz-tárának gazdagodását, élményvilágának kitágítását illetően: az imaginatív megjelenítési módtól eljut az intuitív, beleélő megismerési és formateremtő módszerig. A hangulati és látványelemek helyét a meditáció és koncentráció útján felszínre hozott gondolati szimbólumok foglalják el. A kiválasztott művek már önmagukban véve is absztrakciókra épülnek. A költő mély átéléssel behatol lényegvilágukba, szellemi fényvel átvilágítva és értelmezve őket. Így a vágyak – szenvedélyek – tudatállapotok, elszakadva „teremtőjük” szubjektív világától, általános érvényre tesznek szert, s szellemi hatóerejük által mágikus bűvkörükbe vonják a megverselt látványt. Ezáltal mind a képzőművészeti, mind a költői alkotás tágabb érvényű jelentéstöbblettel gazdagodik: a Teremtő Ember diadalát, a „keresztthordó” művész „örök életét” hirdeti.

A kötet végére egy különleges összefoglaló jellegű munka kerül: Patay László – M.S. Mester-díjjal kitüntetett, 2002-ben elhunyt, a templomi művészetet gazdagító freskói, pannói révén világhírű festőművész – *Katalógus* '97 c. kollázsa alapján írt, szinte az egész életutat egybefogó nagyszabású költemény (*A teremtő kéz mindenható-sága*). A monumentális kollázst versben értelmező szerző csodálattal teli elismeréssel, a halálon túli létben bízva írja: immár „a hatalmas teremtő kéz / sugárecsetté lényegülve / a végtelen idő s tér / örök honában / puha álmokat varázsol / a menny kapujára”. „A Mester krisztusi sorsa” átragyog téren és időn. Arcán „kemény harcok sebei”; „fél szemében felkel a Nap, / lelke világít belőle”; tekintete „belülről sugárzik mint a lélek / áthömpölyög rajta / nagy szerelme / sebes folyással: a Duna” – élete titkainak hű őrzője. Partján a hajnali fényben „Eszter asszony álldogál, / ki majd távozik alkonyatkor”: az Angyal jön érte, „s viszi magával fel az égbe”. A parton túl ül Éva, „az édeni asszony” – „szemében szivárvány”, „kezében a csábító alma”. A folyón sebesen úszik el az Idő; „mintha máglya volna, / fényével perzseli a Vörös Madonnát”, ki „féltn öleli magához gyermekét, / aki majd sokaknak / tárja ölelésre / keresztje két ágán a karját”.

Íme, az életmű-pannó: „ifjú hajnal, melázó öregség, / ünnepi öröm, / alkonyi bú / lángoló ecsettel festett ezer álom”. A téridőben szabadon csapongva, immár az örök-

kévalóság távlatából tekint alá a Mester, aki élete minden fontos mozzanatát megörökítette a képmozaikokon. A sötét háttér-színek (barna, fekete, sötétvörös) és a torz, ördögi figurák a korszak sötétségére, az ezernyi gonoszság ártó-kárörvendő vigyorára utalnak, amelyben a művész (sokakkal egyetemben) „krisztusi sorsot” élt. A kép jobb alsó sarkában azonban a gyermeket féltőn-óvón átölelő Madonna aurájának tiszta fénye beragyogja a földi élet sötét tereit; s mint megváltást ígérő látomás feltűnik a megfeszített Krisztus keresztye is.

A kötet legizgalmasabb poétikai újdonsága mégis A FA versciklus, amely szerves egységben Kopócs Tibor illusztrációival, az EMBERnek – mint a Kozmosszal titokzatos kapcsolatban élő természeti lénynak – lelki-szellemi gyökereit mutatja fel. Az ősi népek a fát és az embert rokonnak tekintették – mindenkinek megvolt a maga fája (amelyet születésekor ültetett el az apja, s amely végigkísérte őt életútján – ha netán kiszáradt, azt „rossz jelnek” tartották). Sőt: a családfákat is számon tartotta mindenkor a nemzetség legidősebb tagja. Az ember – éppúgy, mint a fa – egyetlen magból sarjad, növekszik-erősödik-terebélyesedik, s ha jól használta fel „kapott” (öröklött) fizikai, szellemi energiáit, végül az Ég felé nyújtózva kibonthatja hatalmas lombkoronáját. Az ilyen fának / embernek teljes az élete: magasabb rendű „elhivatottságával” összhangban, mások javára él.

A magas kultúrájú népek mitológiája máig őrzi erről való tudásunkat, hiszen a mítoszok a lélek őslenyomatai. Az *Égig érő FA* voltaképpen lelkünk legmélyén gyökerezik: „a lélek fája” az. A modern művészet (a keleti gondolkodásmód hatására) a XIX./XX. század fordulóján fedezte ezt fel (mint a növényi TÖKÉLETESEDÉS szimbólumát), amely lelkünk talajából táplálkozva, magasabb lelki-szellemi dimenziók felé tör (Csontváry *Magányos cédrusa* a leghíresebb – legtökéletesebb reprezentánsa ennek a felismerésnek). A művészek, sokszor a költők is sorsjelképnek választják kedvelt fájukat (Arany, Kassák az erős és rendíthetetlen tölgyet, Ady az álmodó platánt, Juhász Gyula a szomorúfűzt, Nagy László ugyancsak a Libanoni Cédrust stb.). Jankovics Marcell: *A FA mitológiája* (Debrecen, 1991) könyvének *A tetejetlen fa* c. fejezetében írja: „a világfa a Kozmosz fája, egyetemes világmodell”: az Élet és a Halál fája, a termékenység – bőség – szerelem fája, a felemelkedés fája – lélekfa, a tudás fája, sámánfa, misztikus fa, az Idő és a Történelem Fája, *kereszt*: „a világ tartópillére, a világrend fenntartója – az ÉG és a Föld közötti kapocs”. C.G.Jung szerint a „filozofikus fa”, „a lélek fája” a tudatalatti mélyén megbújó *őskép* – vagyis archetípus, amely /a tudatba átemelve/ a személyiségerők belső kibontakoztatásában segíti az embert.

Nem véletlen tehát, hogy egyes népek (pl. a szkíták – hunok – magyarok is!) a fák sajátosságaival kapcsolták össze az emberi jellemvonásokat (betűjelek, rovásírás) – s a horoszkópok máig őrzik ennek lenyomatát (a különféle planéta-hatásokkal egyetemben). Voltaképpen az egész görög hitvilág is erre épült: a „szent növények”, az életmentő, gyógyító – ártó „jósfa”, a mágikus mese- és varázsfák stb. jellemzőit a bennük lakozó istenek-istennők határozták meg, és fordítva: az istenekhez-istennőkhöz, hőszo-
szokhoz elválaszthatatlan attribútumként hozzárendelték kedvenc fájukat. A legősből

(ma is ismert) FA-horoszkóp a keltáktól származik (i.e.V.sz.): egy-egy fa-tipushoz kötötte az emberi alaptípusok jellemzőit, viselkedésmódját (vö.: Jankovics: i.m. *Fanaptár és faábécé* c. fejezet).

A fák az ősi népek szemében antropomorf jellegűek, személyesek. A „beavatottak” (varázslók – mágusok – boszorkányok – sámánok) pontosan tudták, hogy melyik fa milyen emberi tulajdonságokat jelképez, s milyen mágikus célra „használható”. Így a FA „üzenetközvetítő” /*híd*/ az egyes történelmi korszakok, létsíkok között (a szellemi tudás is továbbadódik!). Mindenszentek napján (nov.1.) a FA-szellemek a hagyomány szerint szabadon közlekednek a párhuzamos létdimenziók között (ilyenkor ugyanis a jó és a rossz szellemek egyaránt kiszabadulnak a „palackból”, s átjárhatóvá válnak a határok).

A FA mitológiájához tehát szervesen hozzátartoznak az emberi kapcsolatokat szabályozó érzés- és tudatformák s a lélekerők, amelyek mágikus-misztikus sugárzásukkal hatással vannak mind az egyes emberek, mind az egyes népek életére.

Az antropozófiai felfogás szerint a növények, fák – amelyek évmilliókkal megelőzték az állatvilág, majd az ember kifejlődését – csírájukban már magukban hordozták az emberi természet alap-jellemzőit. Az egész élővilág eredetileg *azonos gyökér-állapotból* fejlődött ki a Föld éter- /élet/ testének különböző fokozatú sűrűsödése következtében (először az ásvány- majd a növény- és állatvilág, végül az ember fizikai teste). A fejlődés során, a Hold-erők hatására alakultak ki az emberben a személyes értelem szervei, amelyek megkülönböztetik őt az élővilág minden más fájától. Mindemellett azonban máig őrzi szerves összetartozásának nyomait az összes többi élőlénnel: fizikai teste az ásványvilággal, élet- teste a növényekkel, asztrálteste /ösztonéi/ az állatvilággal rokonítja. Viszont mindegyiktől különbözik abban, hogy magasrendű ÉN-tudata van (EGO), amely az összes alacsonyabb rendű tudatformáinak a működését koordinálja. Sokszoros átszstrukturálódás révén kifejlődtek benne az *érző* (pszichikai) és *értelmi, tudati* (mentális) képességek, amelyek révén a magasabbrendű világokhoz kapcsolódni képes (vö.: R. Steiner: Antropozófiai előadások, Bp. 1910)

Csáky Anna A FA-versfüzére – ösztönös megérzéssel avagy tudatosan? – e „titkos tudásból” nagyon sokmindenre ráirányítja figyelmünket, Kopócs Tibor rajzaival megerősítve. A ciklus élén vastag, fehér törzsű *nyírfá* áll (a Kezdet és a Teremtés szent fája!); törzsére vésve hat mantra-szerű /vezér-/szó: IMA – ERŐ – SZÍVDOBÓGÁS – HÚSÉG – SUGÁRZÁS – BÜVÖLET. Mint magasba törő, értékörző és értéket sugárzó OSZLOP (azaz a Világtengely) áll a FA rendíthetetlenül – a sötét-barnás háttérmező kontrasztjaként; alját tűzlángok mint vérerek hálózák be. A mantrák (amelyek egyúttal a versek címei) a szív lángolásából fakadnak, szárnyalnak fel a Magasba, az égő Szeretet soha nem hamvadó szimbólumaként. A lírai én – úgy tűnik – önmaga szíve közepéből kinövő lelki rokonának érzi a Fát, amelynek intenzív sugárzása szívörömről mesél.

Az első képen dúslombú, napsugarakkal áthatott vidám fát látunk („átoson kusza testén a fény”); fölötte fészekrakó fecskepár suhan, a lombokon (papírcsíkokra írva) az IMA, amely mintegy a FA *sóhajaként* száll az Ég felé. „Súlyos az érzés, / amit ébreszt

e látvány: / játszik a fa, beleolvad a térbe, / hirtelen elkülönül / a lomb vonalánál, / s a támadó szélre fordul az ága, / megnyitva bensőm / egy nagyszerű összhang / mennyei boldog állapotához”. (*A fa mitológiája* szerint az áhítat fája az *olajfa*).

A vers-én – átszellemülve a FA látványától – felismeri benne az ERŐt. A második fa lombjai közt táltoscsikók rejtőznek; a fa koronájáról a vörös-izzású fényben nekirugaszkodik a vágtnak egyik csikó (talán a FA szelleme?! – „valami csodalény, melyet szemem ébresztett benne öntudatlan”). „Ez az erő a fában / csupa érzélem, / mint a lelkem: / örömmel hangszerelt bánat, / búval átkötött öröm”. (Az erő fája köztudottan a *tölgy*).

A SUGÁRZÁS is voltaképpen a belső erőből fakad: a harmadik fán üldögélő, körötte röpködő lélekmadarak, a tövénél körtáncot lejtő lebegő alakok, a törzsből feltörő tűzsugár – minden azt sugallja: a fa körül „az Élet áramlik szerelemben”. „A fa spirálja vad őserő, / hatalmas örvények közt született, / talán az égből lehullva éppen / a tér által szabott mederben”. A vers-én úgy érzi: szenvedély, lélekizzás árad felé: „A fa felém sugároz, tanít / hogyan kellene élnem napjaimat, / ha csupa alkotó láng vagyok, / ha fejemben millió szikra izzik / lobogni készen” (a szenvedély fája a *berkenye*, de a személyes vonzerő az *almafa*).

Nemcsak „tanulni” lehet a fától, hanem álmélkodva csodálni is kell őt – ellesni mágikus táncának lassuló ritmusát; hiszen az maga a BÜVÖLET: „ringva kínálja” gyönyörű lényegét. A negyedik fa lombjába is mintha írott szöveg lenne rejtve, elmosódó betűkkel: a dal, a költészet ring „finoman lágy lebegéssel” a lombban; „suttogva vibrál e zöld terű tenger / térben, időben terjedő üzenettel” (a bájos, vonzó *mogyorófát* tartják a legelbűvölőbbnek).

A SZÍVDOBOGÁS fája olyan, mint egy mese-fa: lombkoronájában szív-alakú bölcsőben kisgyermek ringatózik, arcán édes mosoly, mint aki tökéletes biztonságban érzi magát. A fa tövében ott áll a szülőpár: vigyázza a gyermek álmát. „Olyan e fa, mint maga a világ: / állandó sóhajú ki- belégzés, / örökké tartó szívdobogás a térben”. Az esti lebukó nap fénypásztája árnyékot von köré, s mint szeretet-burok, védőn zárja körül a szívet. „A körvonal alig látható immár, / vibráló formákon át alakul – / csak az időben létező hullám, / mely fölötte úszik el DNS-láncban”. (a *ciprus* a szenvedély és az örök szeretet fája, amely a temetőben őrzi és továbbadja az élet / halál: a lét megújulásának titkát).

A HŰSÉG fája (az ötödik, az „égigérő” FA) „árnykoronáját kiteríti a Holdnak”, lombjai közt apró manók-koboldok rejtőznek, egyikük-másikuk olyan, mint a bölcs bagoly. E fát „erős gyökerek kötik az Anyaföldhöz” – de az Ég a valódi otthona. Az ágak közt egy ifjú pár lejt táncot, lebegnek-ringanak a holdfényben, amely ezüst tengerként önti el az éjszakát. „És áll a szép fa fenségesen, / hűsége töretlen, sziklakemény” – s az marad „halála után is, talán örökké”. (A *jegenye* és a *gesztenyefa* a kelta FA-horoszkóp szerint a hűség jelképe).

Ez a hat jellembeli tulajdonság, lelki erény a legfontosabb a lírai én számára. Az ő lélekfája ezekből táplálkozik, és úgy tűnik: létszemlélete, élettivatele, alkotói lángja kimeríthetetlen forrása ez a DNS-örökség.

A Sors különös kegye, hogy költőnőnk és élettársa, Molnár György (a kelta horoszkóp időjelzése alapján) egyaránt a *gesztenyefa* dekádjában született (nov. 18. – máj. 17). Nem véletlenül találtak tehát egymásra; mindkettejükre érvényes valóban e jegy leírása: sokáig keresnek, válogatnak; de ha rátalálnak a nekik rendelt párra, ők a leg-hűségesebb és legszenvedélyesebb partnerek (de csak abban az esetben, ha biztosak lehetnek egymás iránti elkötelezettségükben, hűségükben). Aki hű önmagához, az hű embertársaihoz (szerelméhez, családjához, barátaihoz) is. Mindketten igényesek, sikeresek munkájukban, hivatásukban /is/.

Lehet mosolyogni ezen a „tudománytalan” leíráson, de az nem vitatható, hogy évezredek megfigyeléseken, tapasztalatokon nyugszik minden ilyen jellegű jellemrajz. És mint Csáky Anna következő kötete, a *Mágikus Hold* szerelmes versei igazolják: az ő esetükben /is/helytálló.

Az égitestek, planéták mágikus vonzását, hatását az emberi életre éppúgy évezredek óta érzékeli és számon tartja a tudomány (asztronómia), mint ahogy az élővilág szer- ves belső rokonságát, a növény- és állatvilág életenergiáinak az emberi szervezet felépí- tésében játszott szerepét, s az ember „égi származásának”, spirituális elhivatottságának tudatát (mitológia, antropológia). A Nap- és a Hold-erők érzékfeletti sugárzása épp- úgy befolyásolja személyiségünket (kiét gyengébben, kiét intenzívebben), mint a Zo- diákus többi jegye, hatást gyakorolva belső Énünkre, sors-eseményeinkre. Csáky Anna gyermekkorától (mindmáig) úgy érzi, hogy „az éjszakai égbolt titokzatos, sejtelmes ragyogású égiteste” egész életét végigkísérte – hol óvó-segítő sugallataival, hol félelmet keltő, borzongató vonzásával. Gyermekkorában szinte félt tőle; később viszont lenyű- göző szépségével egyre inkább rabul ejtette. Ezért adta újabb kötetének a MÁGIKUS HOLD címet (2012), amelyben – sajátos koncepció alapján – átrendezte (némileg alakítva-korrigálva) korábbi költeményeit, s az újakkal kiegészítve, különös szerkesztői bravúrral úgy állította össze ciklusait, mintha a versek egymással összefüggő versfolya- mot alkotnának. A könyv így azt a benyomást kelti, mintha „az éjszakai égbolton sokféle alakban, színárnyalatban” felragyogó „ezüst Hölgy” sugárzásában alakult volna. A költő ámulattal, csodálattal adózik „az Éjszaka Királynőjének”, aki „titokzatos szépségével, talányos megjelenésével, változékonyságával, a felhők hátán ülve, vagy közülük kivilá- golván”, mélységes csendben suhan át az égen – írja Előszavában.

A kötetet bevezető fotón a tóparti feletti sziklánál álló költőnőt látjuk, amint a holdfényben sugárzó tájat ámulva csodálja, s az ezüst ragyogástól elvarázsoltan tekint az égboltra. Maga a könyv élén álló, címadó vers is különös költői erővel érzékelteti e titokzatos vonzást, s a lírai én legmélyebb lelki rétegeibe enged bepillantást: „Valami hív a hold alatt: / mágikus fény vagy emlék, / ezüst fátyolos holt anyag, / szerelem, vágy vagy nemlét. / [...] / Valami őriz hold alatt, / fák hegyén ülve, sűg, zeng, / utam kísérő kósza hang, / delejjel hívó bú, csend”. Különösen édesanyja halála óta érzi-észle- li: „Valaki szólít hold alatt, / álomi arcú asszony: / 'Karomba veszek, hordalak, / erőm hajnalig tartson.' // S már távozik, kit old a Nap. / Eljövök. – mondja – majd még. / Éteri csendben szól a hang, / ha nem tenné, belehalnék” Holdas éjszakákon mintha

érzékenyebbé válna a lélek, elszakadva a köznapi világtól, kitágulnak számára a létidimenziók (*Mágikus Hold*)..

A két ciklusra (I. *Szerelem Holddal*; II. *Évszakok Holddal*) bontott kötet a holdfázisok, valamint az emberi élet, illetve a természet változásai közötti párhuzamokat emeli ki. Szenvedélyes alkatú lévén, a lírai én eleven kapcsolatba lép az égitest mágneses erőterével; intenzíven átélve a holdfázisok (*apály* – telihold; *dagály* – újhoid) az emberi testre /is/ ható (nem mindig ártalmatlan) szupererős energia-váltakozásait. R. Steiner a telehold „intenzív energiasugárzását a legcsodálatosabb, de legveszélyesebb égi jelenség”-nek tartja: „A telihold ugyanis, amely évezredek óta számtalan művészt megihletett szépségével, vonzerejével, árapályt vált ki a természetben (az ember fizikai testében is): erős feszültséget kelt, érzelmi lavinákat indít el, fellobbantja a szenvedélyeket. /.../ Csillagközi jótevőnk szépsége mégis egy romantikus világot varázsol körénk: felfokozza a kreativitást, az imaginatív létérzékelést, s a holderőknek köszönhetően differenciálódik az emberi lény legbenső része: a lélek”. Ha a Nap- és Hold-erők (azaz értelmi – érzelmi – képzeleti erőink) kiegyensúlyozzák egymást, akkor harmonikus benső állapotunk és az emberekkel való kapcsolataink egyaránt. A Hold-erők alapján véve „játékony FORMA-szellemek”: pozitív irányban hatnak az emberre, fokozzák az empátia-készséget, az odaadó, önzetlen szeretetet, a lelki kapcsolódás, a másokkal való együttműködés igényét – s fékezik az EGO hatalmi törekvéseit.

Csáky Anna így ír az *Előszó*ban az öt foglyul ejtő hold-hatásról: „A nyári és téli tiszta, mélysötét égbolton feltűnő, gyémánt csillogású telihold ’szeme’ a rá csodálkozó költői tekintet mágikus delejével foglyul ejtő természeti jelenséggé, megszemélyesül, üzeneteket közvetít egy másik, ismeretlen mennyei világból; őrzőangyala a szerelmeseknek, a bánattal küzdőknek, a félelemtől sújtottaknak, az éjszakai nyugovóra törő természeti és emberi világnak”. Az I. részbe a szerelmes versek kerülnek; a II. részben „a természet szépségeivel átitatott költemények olvashatók az évszakok egymásutániságának sorrendjében” (itt tehát a szerző megtartja Balaton-kötete szerkezeti rendjét). A dalszerű versek közül néhányat megzenésítettek; s akad köztük ismert dallamra írt költemény is. Molnár György szépséges színes fotói témájukban és hangulati kisugárzásukban nagyszerűen illeszkednek a művekhez.

Az I. ciklus (*Szerelem Holddal*) egészen különleges felépítésű: mintha lírai *életregény* lenne. A női tudatvilág ébredésének, alakulásának, lelki érlelődésének, csalódásainak, változásainak folyamatát örökíti meg a szerző: addig keres, mígnem rátalál a hozzá egyedül méltó párjára, akivel élete második felét boldog életközösségben, lobo-gó alkotókedvvel éli. A kettőből valóban EGY lesz. A korai életszakaszok költeményei nem ugyanahhoz, nem ugyanarról a személyről szólnak; a ciklus egésze mégis azt a hatást kelti, mintha a „keresés” korszakában is már a beteljesülés ígézetében élne a lírai én, hogy aztán túllépve a felismert hiányon, sérülés nélkül folytassa belső útjának építését.

Költőnőnk – mint akiben egy sajátos „tudatrobbanás” felszínre hozza a tudatalattijában elraktározott ifjúkori emlékeket – nyugdíjba vonulása után, megszabadulván kényszerű kötöttségeitől, átértékeli múltját, emlékeit, s rálátást kínál legszemélyesebb

tapasztalati világára. A kezdeti kacér, játékos fellángolásokban elsősorban a másik nemhez való *viszonyát* jeleníti meg; de úgy, mintha életének fővonulata eszmélése óta az Egyetlen, igaz szerelem keresése-megtalálása lett volna. S végül rá is talált – és ebben a végérvényes kapcsolatban sikerült neki kibontakoztatnia igazi önmagát, alkotó-teremtő Énjének minden vetületét.

A szerelem természetrajzát tárja tehát elénk a *Kamaszábránd* első felvillanásától az ábránd időskori beteljesülésig. Mesteri szerkesztői érzékkel válogatva a verseket, alakítja ki sorrendjüket az ábrándoktól egészen a megtalált, „rendeltetett” társal való közös életig. Íme, egy valóban „hitelesen nőies”, örök lánggal lobogó személyiség, aki „emancipált” világunkban is megőrizte természeti, természetes *női* ös-valóját, képes odaadó kapcsolat-építésre, ugyanakkor egy sajátosan *modern* női utat bejárva, az önálló életvezetés nehézségeit vállalva, tehetségét, alkotóerejét sem hanyagolta el. Megélve az éteri és érzéki szerelem egységét *egyetlen* szerelmi kapcsolatban (ami nagyon ritka szeretet- és meghittség nélküli – képmutatással, a nemek közti gyilkos „háborúsdí”-val, érzelmek nélküli szexualitással teli – mai világunkban), végül is következetesen (és sikeresen) végigjárta a maga alkotói útját is.

Az ártatlanság korának első randevúja a hold ezüst fényében, a tó partján zajlott (*Várakozás Holddal* – az *Exodus* dallamára írt, csupa-zene vers). Majd mikor szülővárosában, a csornai utcán a 16-éves lány „tűzpiros ruhában”, büszkén, hódítóan, férfivagyak kereszttüzében végighaladt, mámorosan átélte a női létezés varázsát: „hittem, a szerelem által szállni ma jó, / a nap aranyát ontotta e szent hitért, / izzott az út előtttem, rajta fény hasalt [...] imákat dúdolt az aszfalt: mily szép vagyok!” (*Végig az utcán*). A bontakozó nőiség vonzását a hold ezüstje, a nap aranya, a fényben tündöklő balatoni táj mágikus sugárzása teszi feledhetetlenné (*Vágyak, Elvarázsolva*); s az első fellebbbanás „a gyémánt égi csősz” ígéző tündöklésében álmokképeket villant fel benne: „Ég a Hold, a menny, / fény-mágia fenn: / ezer szikra, csönd, / mit sok csillag önt. / [...] / Szólit, sug az Ég / e mély, furcsa-kék. / Halld a végtelent, / reszket s véle zeng / az én szívem, az én szívem” (*Szerelem Holddal*).

Az ifjúkori szerelmekből született verseket a hatalmas érzelmi hullámzások, a csalódás és a vágyakozás dinamikája formálja. Éteri-finom álmodozás és keserű fájdalom váltakozik bennük; de nem hiányzik belőlük a szárnyalás, a sorsvállalás igénye s a játékoság sem. A vers-én – a híres Kosztolányi-versre visszautalva – kérdi társától: „Akarsz-e játszani velem / halálos komoly, vidám gondtalant / lobogó derűs szerelem / jelisége alatt? / [...] / Akarsz-e játszani boldog szabadot, / kit nem zavar bántó emberi szem / a Minden tiéd lesz, megtarthatod, / ha tudsz is játszani velem” (*Kérdélek – hommage* a Kosztolányi).

Később megismerte a szeretetté mélyülő kapcsolat szépségét; tanúja ennek a téli lemenő nap és az ébredő újhold. „Azon a téli alkonyon / tavasz szállt erdők felett / hulltak a fények szilajon / találkoztam Veled”. „Bíbor palástban égve” búcsúzott a nap, „téli vihart jósolva” – s ők meghatottan álltak a parton, kéz a kézben. „S én némán szívemben szóltam: / Megszerettelek” (*Alkonyi perc*). De a szép és tartósan ígérkező kapcsolatot megmérgezte a „gonosz világ” ármánykodása. Táncba kezdtek – úgy tűnt:

szárnyalva, szabadon. „Gyönyörű tánc volt: égi szerelem, / a Bee Gees bús dallamán fogant, / zengett a 'Világ' végig lelkemen: / gitárszó, szép, ezüst hangú lant. // Tavaszi lombok zúgtak, orgonák, / táncunk másvilágian dobolt, / hullámozott nyíló réteken s tovább, / bejárva fényt, mennyeket, pokolt. / [...] / A platánról egy levél leszakadt, / az égi láng gyertyába menekült, / holt avar zörgött síró lomb alatt, / s táncunk a dallal jeges télbe hült” (*Táncunk s a 'Világ'*).

Útjuk elvált tehát. Azzal a különös fogadalommal, hogy 10 év múltán újra találkoznak, a szokott helyen. Mindketten ígérték: „itt leszek”. S az ifjú valóban ott is volt. „Rügybontó május éj hajnalán” szívdobogva várta az orgonabokornál hajdani szerelmesét. „Fölötte telő hold vágyat sugároz, / de a lány schol, csak egy új Tavasz, / kinek szívében a régi lány dobog”. Az egykori találkozások színtere gyönyörű most is: „Egy madár szól, hangol, hív valahol, / bódító illatú orgona dalol”. Az ifjú lelkét magány szorítja; szemét lehunyva vár. De hiába... Tanulság: „A vágyak izzói idővel kihűlnek, marad csupán az emlék örökünknek” (*Különös randevű*). A költői képzelet olykor mégis fel-felidézi a távol levő Kedvest, s a lány borús őszi esteken sokszor úgy érzi, mintha az esőverte ablakon át „különös kísértet” nézne be rá. Ilyenkor lázasan felkiált: „Tűnjön a nagy átok, / csalfa ígézet! / Csengess be az ajtón, / szemem felragyog, / ha hangodat hallom: / 'Hát itt vagyok!'” (*A kísértet*). De hiába már: ennek a kapcsolatnak végérvényesen vége lett...

Aztán a várakozás, a magány évada következett. A lírai én szenvedve-gyötrődve keresi-várja az *Igazít*. Szinte a népballadák hangján jeleníti meg életének ezt az időszakát: „Szarvasként kutattam / forrásod után [...] erdőkbe tévedtem, / hogy rádtaláljak. [...] Homokdűnék között hagyott fa voltam, / minden szél lökdösött / zord viharokban. [...] Bolyongtam éjszakákban, / úgy kerestelek...” S egyszer mégiscsak rátalált. „Micsoda pillanat! / Rád találtam: / Lámpa volt szemed / ezüst-hold-híd alatt [...] nem láttam fényt különbet / amely így ragyog, / szinte mellemnek ütődtek, / hullva, csillagok” (*Hosszú út hozzád*). Mindketten megértették: összetartozásuk végérvényes. *A Mindenség áldásával*, kéz a kézben, örök szerelmet, hűséget fogadnak egymásnak („kezeddél kezemben esküszöm,/szeretni foglak, amíg élek”); s a sugárzó Hold lesz végérvényes egymáshoz tartozásuk örök tanúja. „Királynőd vagyok, palotád, tiéd, / megillet alázat, csók, hódolat, / a köröttem feltűnő estikék / ékesítik csupán a trónomat” (*Királynőd lettem*).

S ettől kezdve megváltozott a világ mindkettejük számára. Külön-külön járt Kálvária-útjuk véget ért. *Egymásba kapaszkodva* elindultak a közös úton: „Együtt kelünk át időn, reményen, / viharok osonnak, hozzánk verődnek, / száz és száz között feszül keményen / kifényesült hídja a levegőnek”. A minden akadályt legyőző *igaz szerelem* diadalmaskodott; a testi-lelki összetartozás, a beteljesülés boldogsága járta át szívüket (*Menekülés karjaidba, Elalvás előtt, Ébredéseim, Szerelem, Szépen szeretve* stb.). A lírai én mintha e kapcsolatban ébredne rá igazi önmagára, párja odaadó, önzetlen szeretete által: „Benned a homály megfényesül / s darabokra hull, / benned egy égbolt, nap delel / mozdulatlanul. // Benned az Idő ring, ellazul, / lebeg puhán a pillanat, / megáll tündöklő közönyében, / majd százfelé hasad” (*Különös magad*).

Sorsuk talán már a csillagokban összeköttetett: „Amikor születnél, / égre szállt a Nap, / csillagok éltek a véges-végtelent, / a Sors belém kódolt, és én vártalak, / azóta kutatom, éjegyed mit jelent, / hiszen a Bika a Skorpiót odafönt sohasem öleli, / a mi nagy mulatságunk itt ez a Föld, / nem éteri tájon forognak körei”. De itt, e földi tájon, *mindent* egymásnak köszönhetnek, amit csak egyik ember a másiknak köszönhet: „Te vagy a kéz, mely mindig odanyúlt, / ahol könnyeim visszafelé folytak, / magányom súlyos volt, vén, agyafűrt, / te ástál medret bennem a mosolynak, / te vagy nekem az örök nagy kaland, / véget nem érő utazás a létben, / a lélek húrjain rezgő ultrahang / édes szerelmed vallomásaképpen” (*Csillagok jegyében*).

Ahogy a FA-horoszkóp szerint összetartoznak (mindkettejük gesztenye), csillag-jegyük szerint is összeillenek: mindkét állatövi jegy szülőttei szenvedélyesek, ugyanakkor biztonságra, nyugalomra vágnak; így – ha rátalálnak a nekik rendelt párra – feltétel nélkül megbíznak egymásban, hűségesek egymáshoz. Mindketten művészetkedvelők, alkotó-tehetséggel áldottak, Skorpió asszonyt a misztika is vonzza. A közös alkotómunka, közös tervek is összekovácsolják őket, s egygé forrnak céljaik megvalósítása iránti odaadásukban.

Ezt a mélységes összetartozást költőnőnk *Keresztté ácsolt szerelem* c. költeményében gyönyörűen fogalmazza meg: „Keresztté ácsoltuk egymást / virágzó rózsakeresztté, / feszüljünk rá és meglásd / öröm háza ez, nem keservé”. Ez a mélységes, test és lélek szoros egységéből fakadó szövetség életük legnagyobb ajándéka; /rózsa-/ keresztjüket boldogan hordozzák: „Rég tudom, kedves, mennyi vagy, / mekkora ajándék nekem [...] s tudom, neked is mit érek: / szíved szívemen dorombol, / érettem ég ott a lélek [...] / testednek örök társa a testem, / szemed kék mécse világít, / fejed keblemen halk esten, / te vagy az Álom, a Király itt, / s ha vágyad táncra kelne még, / szerelmem pirosan lejt eléd”.

Amint telnek-múlnak az évek, szerelmük egyre mélyül; s ahogy a külső valóság egyre zordabb lesz, ők mind égőbb belső tűzzel ragaszkodnak egymáshoz. „Mi ketten mindig visszanyerjük / a rózsá lobogó lángját / a szirmok perzselő futamában, / ha a virág, a kert már rég halott” (*Szerelem egy megtiport században*). *Végtelen vonzerő* köti egymáshoz őket; játékos-pajtáskodó, gyermekien évődő viszonyuk mindmáig változatlan (*Igéző, Tűztánc, Varázslás tavasszal*). *Harminc év után* is úgy kapaszkodnak egymásba, mint a Kezdet Kezdetén. „Naponta születünk újjá a fénnel, / s a virágzó fákat égni látjuk, / szivárvány csillog lelkünk tükörén, / s az égi kárpiton áttetsző idő / lelassult kegyesen éveink felett”.

A ciklust két egészen különös költemény zárja (*Toronnyá csavarva, Szerelmünk oszlopa*). Mind a torony, mind az oszlop az „évigérő fa” ember által készített változata: a Magasba törő élet kulturális szimbólumai. Mágikus erővel kötik magukhoz alkotójuk életenergiáit, s mint elektromos vezetékek viszik Fel, mind feljebb lelküket, az Ég felé. Azaz: lélekfák, amelyek már éltükben Égi hazájuk felé törnek. A Bibliában Dávid király tornya („Turris Davidica”) a biztonság, az Erő, az égbe törő Vágy szimbóluma: „kőből való bástyák díszítik”; „közelebb visz az Éghez és menedéket ad”. „Az ÚR neve olyan, mint az erős Torony, hozzá fut az Igaz, és biztonságban van” (Péld 8, 10). A

mélypszichológiában (Jung) a spirituális kiteljesedés, a személyiségerők növekedésének jelképe. Ugyanakkor negatív konnotációi is lehetnek: az illúziókra, hamis vágyakra épített torony előbb-utóbb összeomlik (Bábel Tornya); az Idő megmutatja: szilárd alapokra épült-e, avagy csak felszínes vonzalomra. Itt az Idő már kiállta a próbát (37 év!).

A lírai én hisz abban (mert tapasztalja), hogy ők ketten egymásba fonódva, égi Magasságba emelkednek – mint „szobra az Időnek”. „Semmi, ami voltam, / s ma Minden – általad / belém lopakodtál, űzve az árnyakat, / melyek poklaimból néha kinőnek” A földi életük során kialakult megbonthatatlan Egység tartja össze testüket-lelküket, s később majd haló poraikat is: „Egyszer majd meghalok, / s talán jössz velem / szálunk a fény tenyerén, / a rózsza szép lesz, / mikorra virrad, / szemén könny terem, / s toronnyá csavarja / hús porainkat / a napra forgó szél”. Az Égi Értékekkel összhangban élőknek teljesülnek a vágyaik.

Az *Oszlop* a mindig megújuló élet *jele*: a sírhoz odaállított fejfa (kopjafa, kereszt), avagy a sírra ültetett élőfa gyökérzetén át a halott testéből táplálkozik; ugyanakkor a halott szellemét testesíti meg. Magába szívja az ősi hiedelemvilág szerint a halott életenergiáit, lelkét pedig magába fogadja. A *közös* sírba temetkező szerelmesek testéből sarjadzó fa kettejük *közös* lelkiességét testesíti meg – így ők az Örökkévalóságban is *Egyek* maradnak. S tavaszi lombhajtáskor szimbolikusan megújul *közös* életük. Az ősi balladákban gyakorta felbukkan ez a képzet (legismertebb a Kádár Kata) – csak korunkban, mely tagadja a halálon túli életet, tűnik szokatlannak. De aki hisz a lélek halhatatlanságában, az hiszi azt is, hogy az összeforrt életű társak valóban Egyek holtuk után is: „Hogy szeresselek, az Isten akarta, / teszem is teljes szívemből, / másnak felettem nincs hatalma, / szerelmünk oszlop, ki nem dől”. Emlékeikkel telítetten – mint „csillagfalazta gyönyörű fárosz” – vezeti őket a Mennyországba, „s forog a Lét partjain körbe / egymást öleljük benne örökre”.

A II. ciklus – mint címe is jelzi (*Évszakok Holddal*) – a természeti körforgás összefüggésében jeleníti meg az évszakok ritmusát és az emberi élet periódusait, ahogyan azt az alkotó-pár Balaton-parti Édenkertjük metamorfózisaiban átéli. A ciklus a *Mármoros téllal* kezdődik (mikor is az öreg Tél, mármorosan a közelgő tavasztól, hazaindul, s megmegszédülve-meginogva, „mint a részeg, motyorog magában decemberül”: sejtí, hogy ideje lassan lejár). Az Idő aztán a Tavasz-ponton áthaladva, lassan lépegető módszerrel eljut a nyárközépi Tetőpontra. *Március elején* „még télbe burkolóznak a kertek [...] mintha az öröklét kékjében ringana / a lomha-lustán araszoló idő”. Még mint „csupasz őrangyalok, fázna a fák, / de soha nem inog meg hitük a Tavaszban / s morajlik már a duzzadó rügyek / háttérzeneként zsongó vágydala”. A nagy varázsló, a víg Tavasz aztán csakhamar beborítja ezernyi tarka színnel, virággal, illattal, fénnel az egész Természetet (*Áradó tavasz, Varázslás tavasszal, Tél-tavaszos március, Kerti virágcsendélet, Tavaszban fűrödve*).

És aztán felcsendül *A nyár éneke*, a megszemélyesített évszak öröm-áriája: „Melegen zsongok át a sűrű lombon, / illatokat szűrök arany-szűrök arany-szűrőmön, / a virágokra mindig akad gondom / mézet csepegtetek rájuk s tűnődöm, / miként adjak

hold-csillogást az estnek, / vörösréz-koronát rőt alkonyi napnak, / ha a sugarak véresre sebeznek / lomb-csúcsokat, ahol álmok fakadnak / a puha pihékbe ágyazott csöndben”. *A déli nap bölcsőjében* ringatózva kinyílik a kert, s elkezdődik a virágok örömtánca „a zuhogó fényben (*Nyári kert-tánc*). Ám a csodás zene-parádé csakhamar véget ér: a *Hőség júniusban* elviselhetetlen: „Fortyog a város, vörös, ördögi katlan / vasbeton cellákban olvad, sül az ember [...] minden álom porrá perzselődik”. Ilyenkor izzik fel az emberekben a vágy, hogy a „boszorkány-ünnepet” megüljék, s a Szent Iván-éji tücskös-bogaras fénylő éjszakában hajnalig vigadjanak (*Szentivánéji boszorkánytánc*)

A *Szentivánéji boszorkánytánc* égő-eleven varázslatát a nyári napfordulón /még ma is/ sokan megünneplik: „Kigyulladt hold a fenyőfák hegyén, / mennybéli erdő hajlik a völgybe, tüzek árkaiban vágy ég s remény, / szél csavarja lángját pörögve. // Álmodat lát a zöld rengeteg: / vörös fény omlik a nyár tüzére, / szédülten forog – a föld remeg – / száz pokol-angyal táncfüzére”.

A boszorkány-szombat a középkorban szakrális ünnep volt: a „termékenység-kultusz” rituális ünnepe (titkos szertartások, imák, varázslatok, sámánénekek, maszkos, mágikus táncok stb. – Sárkányölő Szent György éjszakáján /ápr. 24./, avagy májusfa-állító máj. 1-én, esetleg máj. 5-én). A kelták – skótok – angolszászok – írek – görögök stb. népeknél kissé eltérőek az időpontok, de a szertartások mindenütt nagyjából azonosak. Magyarországon is voltak „áldozóhelyeik” (az ős-Buda melletti Kelen-hegyen, a Rudabánya melletti Boszorkányvölgyben, a Medves-vidéki Boszorkánykőnél stb.). A Boszorkány-papnő a Teremtés-isten földi képviselője, a gyógyfűvek – virágok – teák stb. nagy ismerője; tulajdon-képpen minden boszorkány „javasasszony”, azaz gyógyító. Az Egyház – érthetően – üldözte őket, hiszen ilyenkor valóban „elszabadult a pokol”: „Száz pokol-angyal táncfüzére” forog szédülten, „szemükbe fény, csillagok csorognak / mágia, varázs az éjszaka: / rőt parázsán a holdkorongnak / mámorra gyúl e pokol-ég hada, / s szalad át rajta mind dobolva. / Ördögi álmok kegyeltje lett, / táncával csábít, hív pokolra”. Költőnk némi iróniával zárja a hajdani-mai boszorkányok maszkabálját: „Fordul a nyár, de izzik a lélek / harsog az erdő, bűbájjal tele. [...] Az idő most kisiklott egészen, / forog a sok lány, lebben a szoknya... / Mily’ unalom lakna a nyár egében / ha alatta pokla nem lobogna!”

De mikor a nyár izzása tetőpontra hág, s a bódult júliusi forróságban „izzó kemen-céket ültet a hőség / a déli lángoktól hamvadó fákra”, s „a pipacs bőre felforr, sistereg”, már mindenki menekül a tébolyult „klíma-rém” elől. „Köröztünk a pokol máglyái égnek” (*Tűzszekerét a nyár elengedte, Július*).

Csak az esték hoznak némi enyhületet. „Alkonyok hevernek a kertek ölében, / hátrál a sugár, s rőt színeket kever, / az utca ilyenkor egy darabka éden, / könnyűvé válik a gond s teher”. E felemelő szépségű alkonyi csendben a lírai én átéli a létezés gyönyörűségét, feltárul előtte „a dolgok lüktető szíve-odva / nagyszerű lényegük felragyogva”. Elszakadva minden földi gondtól-bajtól, lelke magasba emelkedik – s időtlen, kozmikus fényben lebeg (*Esti séta*). Költőnket azonban a félelmetes nyári viharok előtti felhő-játékok, villámfények is elvarázsolják; mikor „viharköpenyes fekete éj” ereszkedik a tájra, s „széllovak vágatnak”, „dörgés hömpölyög távol valahol”. Kisvár-

tatva „tűzkígyó csavarja át magát / a sűrű, remegő homályon” (*Vihar előtt*). A zivatar múltával azonban felderül a táj, a hajnali rigók dala elúzi a homályt, „gyáván, vonyítva” menekül a szél, s „a szépséggel lefojtott ádáz, vad tusa / lovascsapata már messze üget” (*Dal a zivatarban*). Felível a szivárványhíd (a béke szimbóluma), s „Égkirálynő glóriája / napsugárral fonva, telve, / vörös, kék, zöld, lila, sárga, / narancs színű fény a lelke” (*Szivárvány*).

A plasztikus, láttató képek /itt is/ *festői* elevenességgel idézik meg a Természet csodálatos békéjét, majd a hirtelen mindent felkavaró vihart, s nyomában a lecsendesülés derűjét – a táj gyors változásait. A költői fantázia /most is/ tobzódik a színekben-fényekben; a forró nyár metamorfózisait, meglepetéseket okozó változékonyságát szemléletesen varázsolja elénk. A Tavasz és a Nyár virító, égő-lázás színeit Molnár György csodálatos természet-fotói is megörökítik, s a színesztéziás szerkezetekkel, hangutánzó, hangulatfestő szavakkal szinte zeneivé tett szöveg megidézi bennünk e két évszak izzó hangulatát, fényeit, zenebonáját, rikító-hangos tarkaságát. Majd a nyár lassú, váratlan-észrevétlen távozását a költő néhány szikár képpel érzékelteti: „Árnyakat lenget a platán a szélben / s hódol a napnak búcsúja láttán / [...]/ szigorú teste megfeszül, / lombjában a zöld már illanó remény, / odalent pedig a vénülő szél nyüszít, / zörögve pörget haldokló avart” (*Nyárutó*).

S máris érkezik az ősz. Az erdő mellett még „lila tenger a mező, álomittas a reggel, / csodaszép virágra méreg-dús kebellem / lehetfinoman a rétet befonja [...] minden oly éteri, álmatag, lebegő, / bódító illatú, friss a levegő”. Csakhogy kisvártatva elfonnyad a mérget lehelő gyönyörű virágtenger, s üres lesz a határ; a kikerics ugyan jövőre újra élednek („a nap heve hímezi e tarka gobelint”), „de mi lesz a didergő, mérgezett világ-gal?” (*Kikerics az erdő mellett – hommage á Apollinaire*). Távoznak a *Vadludak*; „tört sugarak, fátyolos egek, / elhaló tücsökszó, ködpermetek” (*Őszi hangulatkép*). „A szömörce arcán őszi tűz ragyog, / lángoló fodrain őszi szélre lebben / a vörös, zöld, sárga / dallamok / fájó üzenete” (*Őszi szonáta*). S az öreghegyi Kert búcsúzik halott virágaitól, zörgő leveleitől. „Füstként lebeg fel az égbe, / elég a tűzben szomorúan / a báli pompa minden éke, / s e szeles-esős háborúban / eloszlik a nyár ma – vége” (*Őszi lángok*).

A költő a *Rezgő szárnyakon* 8-tagú kompozícióban (*Az őszi bogár dalai*) búcsúztatja a nyarat, amely „utolsó táncát” járja – „a tücsök, a rigó muzsikál, / s csak az ő dalait játssza” /1./. Szomorkás-vidám ez a búcsú, az „augusztus végi nyár” „virágszoknyáját” a szél a napba lebbenti /2./; a párjára váró bogár „áttetsző szárnya” gitárján „hívójeleket” ad le: „rezgő dallamot” játszik /3./. Ő is halni készül, de előtte még boldogságra vágyik: „mielőtt kihűl a vérem, / s bénultan hull le szárnyam, / utolsó táncra engedem / a vágyam” /4./. Az éji csend azonban lassan átjárja apró testét-lelkét: „már sejteim között oson / s az álom szárnyain remeg [...] dalra hív a fű között, / átszó tar ágat, virágot” /5./. Csak a szelíd csillagok fénylenek – „gyémántjuk megremeg / amint hangtalan / szelik, szállják az eget: / a nagy hullások napja van”. S a kis bogarak sorsa „betelik virradóra: / bukott angyalai a nyárnak, / halálos csillagóra” /6./. A gyöngy-madár is útra kel, „a nap, hold fényei kísérik [...] messze száll az őszi széllal, / ráfeszülnek tollai, / csőre suttogását még az éjjel / egyszer fogjuk hallani” /7./. „A nap még puha-lágyan

/ öleli az erdőt, / de éjjel a hold tavában / hűvös hullámú erdők, / s jönnek a tolvaj szelek” /8./. Lassan elhal az Élet a tájon s kiürül minden...

Az ősz gordonkahangja siratja el az évszakot, amely a „kihunyt nyár-időt” cipelve hátán, „doboló sárga-rőt esőben”, „édes rothadásszagban”, „nagy, kék ködökben” indul útjára – a halál felé. „Derengő holdvilág issza fel a könnyem [...] Avarban fekszik el, rejtőzve az arcom, / zörrenő rőt levelek közt sírva mállik, / merülő lombok puha ölében alszom, / s velük maradok a télben majd halálig”. *Zokogó esők* jajgatása, megriadt varjak menekülése jelzi: itt élet már nem lesz tavaszig. „Az almafa elejti ruháját, / arcán szemérme pírja lángol, / s a hatalmas csend zugán át / nyugalmat föl sosem ver, / kemény férfivá érik a november”.

A költői szemlélet középpontjában most nem a TÓ Tündére áll, hanem maga a Balaton-part s környéke, kimeríthetetlen szépségével, gazdagságával. A Kert az Öreghegyen, s második otthonuk, a kerti ház – ahol minden évszak ezernyi csodát tartogat számukra, s örök-ifjú lelkületük, szétéphetetlenül szoros összetartozásuk szemtanúja: az ezüsthényű, változékony Hold évről évre kíséri életük előrehaladását az Időben. A viruló Tavasz bennük is felidézi ifjúságuk emlékeit, az életörömmel teli Nyár meglett felnőttkorukat; a lankadó Ősz a nosztalgikus, lassú búcsúzásra figyelmezteti őket, s a közelítő tél felkelti bennük /is/ a múlandóság szomorú érzését. A periodikusan vissza-visszatérő évszakok tehát keretet adnak életüknek, szimbolikusan megjelenítik az élet fázisait, amelynek végpontján már nem vár új Tavasz az emberre – de a Természet akkor is megújul majd. S e megújulásban a mi poraink is benne vannak. Életünk tehát nyitott az Örökkévalóság felé, mind természeti, mind spirituális síkon – s ez metafizikai vigaszt jelent számunkra.

Ma már leginkább az ősülő, őszi, szelíden marasztaló Kert a legvonzóbb mégis a számukra: a „hamvadó alkony”, a lemenő Nap arany sugarai, mikor a bokrok-fák még fényben fürdenek. Ilyenkor „vetkezik a kert már”, az árnyékok is egyre nőnek; s a hűvösödő est beszélítja őket a meleg szobába. A vers-én lágy, kedves hangon hívja párját: „Elcsorog a Nap már, / vörös a fénye, / jöjj, Kedvesem, késő, / indulni kéne. / [...] / Arcodon rezignált mosoly révedez: / sötétül a bíbor, / közelgő tél-e ez?” (*Őszi fényjáték a kertben* I-IV.). A hűvös, lassanként lombját vesztő Kert arra figyelmezteti őket: immár az ő telük is közeledik...

A tél küszöbén vagyunk tehát... „Meszes csontokként törő / faágak, / [...] / a nyári lak, a folyópart / lakatlan, / csak a madarak szipognak / egyedül / tört leveleket nézve / az avarban”. *A tél baritonja* bánatos dalt zeng, ami új sebeket tép fel „a Semmi hült ölén”. Maga is restelli, hogy oly zord és kemény, nem tud vigaszt nyújtani: „Mint nehéz, nagy harang / zuhanok rá a földre, / hóval borítva új tavaszt / makacsul regélő fűvet [...] egy-egy varjú lendül feketén, / s a mellemre borul, / felrikolt”. A táj egyetlen öröme a *Téli napforduló*: ezen a különös estén fordul át a halál az új életbe: „A fény meghal éjjel, / de támad reggelig, / s arany glóriával szórja ékeit”. Azonban a hidegrideg *Varjú-idő* „didergő mellel tündököl”; „a jeges szél zúg, sikoltva nyargal / csontkemény, derengő, zord ég alatt”. *Az elmúlás csendje* öleli át a tájat, s a gyémánt-fényű téli hold elsuhan a „fehér ruhában” álló fák, a vakító hótakaró fölött.

De a mélyponton már kopogtat az ajtón a Karácsony, az újjászületés időszaka. A lírai én kozmikus méretűvé tágítja az Ünnepet, hiszen nemcsak a táj, hanem az emberi lélek is újjászületik ilyenkor. Az erdőben „egy mozdulatlan, dúslobbú, karcsú zöld fenyő [...] áll hófehéren” – „ébren álmodik”. „Ma ünnepet ül a tükirály: / jönnek éket adni a szép szívek, / mindegyik fényes csillagot kínál, / megenyhül tőlük a tél-hideg” (*A fenyő karácsonya*). Az egész erdő várja az angyalokat, akik égő gyertyával meg is érkeznek: „ráültetik őket egy-egy puha ágra”. Hull a hó, őz tiporja halkan az avart; „az ég köpenyéből üstökös-láng lobban”: az egész erdőből „hatalmas ragyogás” árad. Az örömhír átjárja a tájat: „Gyönyörű csecsemő született valahol [...] áldott, boldog asszony hozta e világra”. S most azon töpreng: milyen ajándékot adhatna ő, a nincstelen, a Kisdednek? – „a minket megváltó jövevénynek?” Önmagát igen – „de majdani keresztjéhez fát – nem! Soha!” (*Csend és ragyogás – a karácsonyi erdő meséje*).

A Hold hideg szeme vigyáz az erdő és a rét csendjére, a csend zenéjére; ezüst fényét szertesugározza a „merev magányban”, hidegben reszkető tájon. „Világló tükre mint a márvány, / mágikus fénnel izzik egyre, / áttetsző fátyla hús, árva árnyán / álmodik ég, föld merengve”. A Nap-Hold a mitológiában Isten szeme (az egyiptomi festményeken a két „testvér-égitest” mint szárnyas szempár jelenik meg; a zsidó-keresztény kultúrkörben pedig a csillagok is az Úr szemei). A mágikus Hold hidegen (tárgyilagosan) tekint alá a télbe hűlő világra: ki tudja, képes lesz-e a megújulásra? Hiszen a Föld-planéta a bináris oppozíciók planétája: a Szépség és Boldogság, nagylelkű segítőkészség, ugyanakkor a gonoszság, anyagiasság, fösvenység, hatalmi mohóság uralmának színtere /is/. A Hold-erők ugyan növelik az empátia-készséget, a lelki kapcsolódások iránti készséget, az odaadó, önzetlen szeretetet; a Nap-erők viszont az EGO-t erősítik. A kettő egyensúlyba hozása bensőnkben, majd a megteremtett lelki harmónia jótékony továbbsugárzása másokra – lenne /lehetne/ a legfontosabb az ember/iség/jövője szempontjából. Akkor talán nem ácsolódna mindig kereszt mindazok számára, akik valóban a Szeretet útját (az evangéliumi utat) követik, s bíznak abban, hogy az ember/iség/ egyfajta benső, spirituális „növekedés” útján valamikor mégiscsak magasabb tudati – lelki szintre lép.

*

Csáky Anna két legutóbbi kötete (*Felsebzett utak*, 2014; *Fenség és kereszt*, 2017) öszszegző jellegű: *részint* „sorsanalízis” – azaz számvetés eddigi életútjával; *másrészt* viszont egész korábbi költészetének új szemszögből való átrendezése, megrostálása, illetve témaköreinek bővítése – bonyolultabb, áttételesebb, gondolati-metafizikai síkra emelése. Továbbra is elkerüli a „modernkedés” csapdait: szépen megformált, hagyományos vers-struktúrái (amelyeket itt-ott azért fellazít témájához igazodóan), tiszta és a lélek mélyéből feltörő képalkotásmódja, végtelenül gazdag, színes, láttató erejű nyelvezete, s nem utolsósorban szenvedélyes, nőies látásmódja révén egészen különös, egyedi lírai világot teremt. Kötetszerkesztési metódusa – mint már korábban is – a már meglévő „verskészet” újrendezése, átváriálása, új költeményekkel való kiegészítése új koncepciójának megfelelően. Éppen e szerkesztési bravúrnak köszönhetően

a régi költemények is mindig új konnotációkkal telítődnek; így az a benyomásunk, mintha egy hosszú, spirálisan előrehaladó, mind magasabb metafizikai síkra emelkedő versfolyam kanyarogna előttünk, s az új láncolatban kiteljesedne az egész eddigi életmű.

A *Felsebzett utak* fülszövegében ezért írhatja róla Cseke J. Szabolcs: „Az esztétikai értékekben, finom árnyalatokban gazdag, s az alkotói életút sokszínűségét is felvillantó kötet érzékletesen bizonyítja, hogy korunk felsebzett útjai sem képesek elnémítani a legnemesebb hagyományokon edződött poézist, költői szárnyalást”.

Költőnőnk a Mammon-imádó világgal szemben ifjúkora óta a lelki-erkölcsi értékek megőrzésére-gyarapítására „szakosodott” – mint tanár, majd mint lánglelkű poéta. Evilági kincsekből tehát nem sok jutott neki; hosszú évtizedeken át viaskodott a mélyebb látású, a szív dolgait fontosnak tartó embereket félresodró közönnyel, mígnem felismerte: „enyém a tehetség, másé az érdem” – mégis ő a gazdagabb. Hiszen ma már két kézzel szórhatja értékes kincseit: „Van szerelmem, sok barátom, / s örül a szívem, ha látom, / szemükben fénylő nap ragyog. / Ők az igazi gazdagok! / Ők magukat látják bennem, / örök ragyogás így a lelkem, / nekik én tán telő hold vagyok, / ők nekem égbolt, kék angyalok, / s hajt a mag, mit elvetettem / szépre szomjazó szívekben” (*Sorsom mérlege*).

A *Felsebzett utak* kötetben a szerző tematikusan, 13 ciklusba rendezi költeményeit. Molnár György (élet- és alkotótársa) az *Előszó*ban tömören és hitelesen jellemzi e sokszínű-sokirányú alkotói utat: „A kötet 13 fejezete a lélek belső útjaiban tükröződő külső valóság szerteágazó jelenségein kíséri végig az olvasót, s a napi aktualitásokat kerülve, egyetemes szintre emeli a témát. A cím tömören és láttató módon jelzi a versek hangulati tartalmát: a lét sötét, szomorú, drámai fordulatait, a múltból a jelenen átívelő, jövőbe tartó útjait. [...] Megrázó erővel ad hangot a gyásznak, a lélek legfájdalmasabb sebeinek, [...] még a legmélyebb szerelmi érzésbe is belevisz helyenként némi tragikus színt. Nála a természet Isten remekéeként a tökéletességet jelenti, de az ember hatalmas sebeket ejtett rajta, ahogy önmagán is, létének egyre sötétebb, véresebb útjaira lépve”.

A jellemzés pontos és helytálló. Ennek ellenére én a hangsúlyt nem a tragikumra tenném, hanem költőnk bátor és bizakodó személyiségére, amellyel minden nehézséggel szembeszállt, s végül is – párja segítségével – megbirkózott a legnehezebb élethelyzetekkel is. A kötet-címadó vers azt bizonyítja: a lírai én valóban végigjárta a „*felsebzett utakat*”; sírt maga is „a lét peremén”, járt „a zord félelem-erdőn”, „vicsorgó lidércek” árnyával küzdve, s állt a parton, ahol „a hullám nekiront, ijesztő titkokat” tárva elé. Állt, és nem veszítette el bátorságát. Ezért teszi fel a kérdést – nemcsak maga-magának, hanem minden /bármely/ embernek is: „Mernél-e akkor lépni jégre, / ha recsegve rian, / fogytán az erőd már, kimerve, / s elbuksz, mint annyian? // De lépni kell, mint nap a tóra, / égi ott a lábnyom, / a bátorra a fény hajol ma: / gyémánt-útra lászon”. Ő lépett – és nyert. Feltárultak előtte a „gyémánt-utak”.

Az 1. ciklus (*Madárszárnynon*) természetesen a Költészeté: ide kerülnek az ars poétika-jellegű versek. Költőnk *hisz* a költészet világteremtő / világjobbító erejében;

hiszen – felfogásában – *A vers hona*: az Éden; s „az alkotó képzelet mágikus erővel / rendekbe varázsolja / a kócos kis szavak kusza seregét” (*A vers teremtése*). Akit „a Teremtő kegyel megáldott”, annak pszichéje mélyrétegeiből – akarva-akaratlan – lávaként törnek fel a versek: tudatalattijában őrizi az egész mitológiát, s az ősképek valós jelentésekkel telítődnek számára. Kincseit tehát továbbadja, szerteszt szórva „a parányi lángot”: „Jöttek a versek: sok szomorú lázdal, / szerelem harca bennük a halállal / s tűzgolyók: könnyek harmatok szemében” (*A Szentlélek / a „Harmadik” / áldásával*). S mint a madár dalol, „csőrében csordogál száz könny-opál”, könnyedén felszárnyal, „kit a Fény betölt” (*Gyönyörű menedék, Madárszárnynon* stb.). Az igazi költő az őseredeti Tisztaságot őrizi s mutatja fel az egyre inkább eltorzuló világnak. „*Kezdetben* tisztán zengett a dal, / ringató, áldott, szent ősima, / himnikus fenség, lét harangja. / [...] / *De egyszer* a dalt túl hangosan, / hamisan kezdték énekelni. [...] Sasok karmoltak ölelő kart, / hullott a földre a vér, a vér... / s a lélekből kihunyt a tiszta láng. / [...] / *Lesz-e a dalunk* majd *újra a régi*, / csendre hajló, áldott, szent ima, / a világ szívéhez szól-e majd?” Ha igen: „Talán a föld is kelő fényben / vértócsák helyén kivirágzik” (*Kezdetben, azután és újra*).

Csáky Anna *bíz*ik a Dal gyógyító erejében. Hiszen az ősidők Sámánja a közösség orvosa /is/ volt! (*Ráolvasások: Fájdalomműző vers, Sámánének dobbal, Tűnj, béna Sárkány!*). *A vers* mennyei ihletésre születik: „Az élmény villám, / beléd hasít, / vers fogan meg tűzében, / te pedig égsz egy pillanatig, / Isten lakik ott akkor éppen”. A költő-palánta, mint a kis vadvirág, amely a mezőn megbújik, s „kíváncsi, lázas, szomjas tekintettel / a rét színeit nézi csodálva”, már a Múza csókját hordja homlokán: érlelődik benne az *igazi* költő (*Költő születik*). S a „kis, kék hangú cinege” is önfeledten dalol e „dühben forgó” világban. Vajon „mi tartja őt az ágon?” Aki hallgatja – annak szíve átformálódik. Tehát a Költészetnek világt teremő hatalma, ereje van – aki érti szavát, az lelkében átformálódva újjászületik: „Belerezdül a szív, ha szólsz, / s veszti magányát a jég-testű fény” – kedves-vidám dala „a fájdalom sűrű közegéből / utunkra lelteni megtanít” (*Kérdés*).

E ciklusba kerülnek a költő-elődökhöz, a rokonlelkű költőkhöz írt költemények is: a 4-tételes *Balassi-ciklus* (A kor gyermeke – A végvári vitéz – A száműzött – A költő); *A költő mindenhatósága* – hommage á József Attila; *Emlékmű Faludynak* – recski raboskodása emlékére; *Ha táncol a parázs* – Tisztelet Kányádi Sándornak; *Te vagy a Költő* – Baranyi Ferencnek – a Villámok balladája kötetét felidézve. Az „antológias társaknak” címzett, az antológia-bemutatókról írt versek is idekerülnek, hiszen ezek a *közös ars poética* jegyében születtek (*Mit ér a költő, ha... Hajnali kiáltók, A pille tánca, Fehér mágia a csúzi kastélyban*).

Költőneknek rendkívül ellenszenves viszont egynémely – magát poétának képzelő – ifjú pályatársuk „posztmodern” lazasága („minek a rím, a ritmus is minek?” – „a Pegazus letört szárnyai” „porban hevernek” – írja a költészet mai helyzetét jellemző ironikus verseiben: *A ’költő’ felolvas, A Pegazus szárnyvesztése*). Ha ilyen a költészet – „Kinek legyen akkor kedve, / ég és föld közé felfeszülve / *imákat* szépen eldalolni?” És kinek legyen kedve olvasni?

A szív kicsapó lángja /2./ ciklusba kerültek a képzőművészethez kapcsolódó versek (*Egy parányi végtelen, A szépség hatalma, Posztmodern* stb. – kivéve a FA-ciklust, s a Cziráki Lajos *Stációi*hoz írt sorozatot). Mindezt kiegészítik a Harmatiné Péter Kati: *Fuvolás lány*-szobráról írt zenei ihletésű költemények (*A lányka és a muzsika, Óda a fuvoláslányhoz*), amelyek a hangok – színek – látvány összjátékára épülnek. Ritkaság, hogy ugyanazon alkotásról több verset is ír egy költő – itt a szinesztéziás összhang varázslata ragadta meg nyilván szerzőnk képzeletét: magának a szobornak a zeneisége idézte fel benne a hangok – színek harmóniáját. „Fuvolazenédben ragyog a nyár / villámát szórja szét vörös rózsza [...] Ily gyönyörű hangok nincsenek, / csak a szívekben mint álmok. / Játszik fuvolád, táncol, incseleg, / belőle szerelem, méz szivárog”. Így hát ezt a ciklust „összművészeti ars poétika”-ként is felfoghatjuk.

A 3.-4. ciklus (*Egyszervolt világom, Beféjezetlen vallomás*) szorosan összetartozik: a gyermek- és ifjúkor emlékei, a szülőváros és a felnövekedés, majd a későbbi kiteljesedés színterei (Csorna, Győr), a lakóhelyhez, a szűkebb s tágabb hazához való hűség, örökre szóló odatartozás vallomásai alkotják mindkét ciklus élményvilágát. Ez az a háttér, amely a lírai énnel egész életére szóló biztonságot, bátorságot, szeretet-tartalmat adott.

„A gyönyörű, lázas, édes ifjúkor”-ihlette költemények a legelső kötet *Örökök kapva* ciklusából jórészt ide is átemelődnek; hiszen „csillagból született édes gyermekkor” alapozta meg költőnk rajongását a Természet és a Művészet iránt: „a telihold óvott, hogy ne féljek éjjel, / mennyei kertjeim a földre leszálltak: / tulipán, gyöngyvirág mézkelyhe fűrésztött”. Itt fürödtek-játszottak gyermekként a Keszegér hűvös habjaiban, itt élte át első szerelmét; s itt, „a szépség szent honában”, „az ifjúi évek álomi kertjében” apja-anyja „mint fölséges királyok”, ültettek belé „tündéri harmóniát”. Ezekből az emlékekből táplálkozik a lelke még ma is: „Csornai határban ringó pipacsláng-mező, / makacsul lobogsz még lázas álmaimban, / ma csak emlékeim honában létező, / hódító illatod szomjan, áldva ittam. / [...] / Novemberi köddel hullt rám a gyáva kor, / de aranyló nappal szívemen születtem, / és bár csikorgott a világ láncra verten / itt lágy ölü, édes hazára lettem” (*Egyszervolt világom, Örökök kapva, A Keszegér dala, Csornai emlékeket faggatva* stb.).

A csornai diákevek mély nyomot hagytak költőnőnkben: itt lett az irodalom szerelmese; alkotókörük színjászó csoportja klasszikus darabokat (Kisfaludy Károly: *Kérők*, Csiky Gergely: *Nagymama*, majd III. osztályban Heltai Jenő: *A néma Levente*) adott elő. A volt diák úgy emlékszik vissza erre az időszakra, mint élete egyik legboldogabb korszakára. Érettségi találkozájukra is gyönyörű verset ír (*A madarak kirepülése*). De ma már üres számára a város: nem várja senki haza (*Vissza Csornára, Hazát keresni* – Csornára látogatva). „*A régi ház ott az utcavégen / oly magányos, didergő szegény, / kong, az Időnek dölve régen, / mint kopott dallamú költemény. / [...] / A szobában állok, könnyem éget, / halott szüleim lelke körbeleng, / kifakult fotókról visszanéznek, / puha bársonyú szellő idebent. / [...] / Áll a ház velük vak este, reggel, / s amikor már mind messze járunk, mélyüregű, bánatos szemekkel / összekapaszkodva néznek utánunk*” (*A szülői ház*).

Győr, a felnőttkori küzdelmek, sikerek-kudarok színtere, az időskori alkotói kiteljesedés otthona, több nagyszabású leíró költeményben is megjelenik (*A Baross út nyári fényben*, *Nyáresti séta* – Liezen-Mayer utca, Győr, *Varázslat a Városházán* – Molnár György fotójához); s a város múltjáról mesélő, titkokat őrző, lassú vonulással hömpölygő „vén, hús folyó”: „elvetélt idő csorog le torkán, / és évenként szül újabb csodákat” (*Rába-tükör*).

Az 5.- 6. ciklusban (*Hangok, csodák; Megszemélyesülve*) a szerző korábbi költeményeiből az évszakok rendjében hangulatgazdag válogatást készít, amelyeket új, a régi-ekhez illeszkedő versekkel egészít ki – elsősorban a *zeneiségre* koncentráva. Így tehát újra végigvonulnak szemünk előtt a gyönyörű, változékony évszakok. *Március elején* „morajlik már a duzzadó rügyek / háttérzeneként zsongó vágydala, / míg a kert álmosan e zenére hangolódik”. *Hangok, csodák*, sziromálmok, „méhzümmögés gilingalangja lebben, / s zúgva-dongva száll a széllel, / zöld levelek bordázatán a fény / kinyíló, lágy szerelmet érlel”. Az *Égig érő tavaszban* a virágok „felvonulnak” – „tüntetésük az élet himnusza”. A tavaszt a *Nyári kert örömtánca* váltja fel; majd az őszt (*Kike-ricsek az erdő mellett*). S csakhamar megérkeznek a „kopogó fagyok” is, és „a téli föld sok ezer fájdalmas, mély, vértelen sebével” álomba merül (*Álom üvöltő téiben*). A virágok, a természeti jelenségek (csillagok, felhők, a Hold, szellemlények, az iramló patak, a megszemélyesített Tavasz – Nyár – Tél stb.) mint élő-eleven személyek jelennek meg (*Jelenés, Illanó szépség, Patak, A Tavaszlány dala, A nyár éneke, A nagy varázsló, A didergő rózsza, A Hold hideg szeme, A tél baritonja, Téli madarak* stb.). A Nárcisz és a Tulipán között pl. szabályos kis dialógus játszódik le: a Nárcisz táncra kéri a Tulipánlányt, aki könnyel elutasítja őt. A Nárcisz azonban figyelmezteti Kedvesét: „sodró tavaszunk holnap véget ér [...] lezörgő magány lesz halálunk, / szirom-szerelmem táncra vágyik, / e ringásban gyönyört találunk. // Hullasd ölembe vörös ruhádat, / a megszállott vágy forgószelét, / ez az örömmel hangszerelt bánat / sodorja lelkem most feléd” (*Így szól a nárcisz*). *A Téli madarak* („gyöngyszemű cinegék, verebek, galambok”), akiknek a fagyban oly szeretettel-figyelmesen gondját viselte a vers-én, teraszán etetgetve őket – egy csonthideg estén tovaszálltak: „hangtalan röptüket ködlepel takarta [...] lebegve aludtak a Semmi határán, és / sokan belehaltak a Nincs-be végül”.

A 7. (*Alakrajzok, szerepjátékok*) ciklusba vegyes témájú életképek, versportrék, a „családi album”-ból kiemelt, a gyermek- ifjú és felnőttkor tájairól, a lírai énnak kedves ismerős arcokról készült pillanatképek kerülnek. Egy részük a személyes életút-hoz kötődik (*Végig az utcán, A királynő bukása, Szerelem-madaram, Ariadné fonala, A Hold-arcú asszony* – anyja emlékére, *Virágzó tenyeremen* – bátyja köszöntése stb.), más részük viszont ismerősök, barátok, egy-egy jellegzetes távoli (vagy akár mitológiai) személy, avagy éppen a fentebb említett periférikus figurák alakrajza (*Zénó mama – Hargita leánya, Mónika szerelmes, Didó búcsúja, Bánattól verve, Özvegyasszonyok, Asszony a kertben* stb.).

Különösen kedves a lírai én számára *Zsófi*, párjának első házasságából való lánya „Született május huszonhetedikén / az Ikrek éteri-láng jegyében”, fényorgonák fogadták, s „a hajnal halovány lilája üzent / a holdnak”. Sudár, gyönyörű teremtés lett belőle:

„Fürge lábakon lebbenve közelít, / telt ajkain gyöngyök kacagása, / csupa játék, dal, szerelem élte, / ha játssza”. Azóta asszony lett a lányból – s immár „kisgyermeké vállát boldog örömmel öleli éppen, / lelke hangjai mint a nádsusogás / a szélben”. Kisfia, *Novemberke* költőnőnk kedvence lett, születését kedves-játékos költeményben örökítette meg. A novemberi hideg éjszakán a földre készülődő „pajzán kis manó” – „most még csak ködkép, apró árnyalak” – csendben-észrevétlen, „pókfonálon csúszva”, nesztelen „egy vajúdó-asszonyi ágyra” leszáll, „s elalszik anyja kebelén”.

A 8. ciklusba (*A Látogató*) elsősorban az egyetemes karácsony-várás boldog-meghitt ünnepi hangulatát idéző versek (*Téli napforduló, Három Hattyú, A fényő karácsonya, Csönd és ragyogás – A karácsonyi erdő meséje* alcímmel stb.) kerülnek. De vannak olyan versek is, amelyek az emberi világ „holt némaságát”, közönyét, a szenvedőktől való rideg elzárkózását („Hallgat a tér, az utca, / ülnek csendben a madarak”, s „bezárt szívek, kapuk mindenütt”), vagy éppen a dorbézoló dinom-dánomot tárják elénk (*Advent a várospan*). A vers-én megkísérli az advent örömét, vagy éppen boldogtalan magányát is felmutatni (*Karácsony felé, Karácsonyaink*), arra vágyva, hogy – ha a világban nem is, legalább otthon – minden ember otthonában, gyertyafényes ünnep legyen, s a társat kereső kezek egymásra találjanak. Ennél nagyobb ajándékot senki nem adhat – kaphat: „Szemed meleg, puha bársony, / simogatsz, s én felolvadok, / e szerelmet hozó karácsony ajándéku nekem adott” (*Gyertyafényben*).

Megrendítő és egészen különös maga a ciklus-címadó vers, amelyet költőnk váratlan gyorsasággal elhunyt unokaöccse „álarcában”, idős bátyja-sógornője vigasztalására írt a túlvilágról hazalátogató fiuk nevében. „Szállok, ahol egykor még Fiú voltam, / s a szülők most mardosó fájdalomban / vergődnek remény, gyász és bánat között, / öreg létükbe szürke rém költözött. / [...] / De én Fény vagyok, s leszek a Napjuk, / szelíd, szép sugárba vonom az arcuk. [...] Az asszony lágy ölébe hajtom fejem, / karácsonymosolyom arcán megjelen, / s mikor a Csillag fönt lázas hírt ragyog, / lelkükbe súgom a lelkem: *Itt vagyok!*”

A szerelmes versek ciklusába (9. *Menekülés karjaidba*) a szerző korábbi köteteiből beválogatott legszebb, legmeghittebb költeménye mellé újak is kerültek, amelyek kapcsolatuk lényegi pontjait rajzolják ki (*Zuhogó esők fátylában, Elalvás előtt, Menekülés karjaidba, Ébredéseim, Szíved zenéjét hallgatva* stb.). Ebből a rövid, de igen jellegzetes válogatásból bárki megértheti, mennyire mély – korunkban egyre ritkább – kötődésről van itt szó, s hogy ez az immár 36 éve tartó kapcsolat bensőleg milyen intenzíven átítatta mindkettejük személyiségét. S arra is magyarázatot találhat, hogy a mai, megromlott férfi-nő viszonyból *mi hiányzik*, ami miatt oly gyorsan felbomlanak a lázas fellobbanásra épülő párkapcsolatok – miért marad nyomukban csupán por és hamu?

Martin Buber, a XX. század hajnalának neves filozófusa *ÉN és TE* c. esszéjében – a már akkoriban is kiürülőben levő férfi-nő kapcsolatok miért?-jén töprengve – felismerte, hogy csak azok a kapcsolatok lehetnek tartósak, amelyek folyamatos *én-te* dialógusra épülnek. „Ha valakivel párbeszédet kezdünk, feloldódnak köztünk az énhatárok”; s mindkét fél *valódi* éne kibontakozik a másik féllel való kölcsönös kapcsolatban (legyen bár a másik felebarátunk – házastársunk – bárki, „aki felé teljes

személyiségünkkel fordulunk”). „Minden valóságos Élet: TALÁLKOZÁS. „A sokféle ÉN-TE- viszony metszéspontján (a középpontban) az Örök TE áll (ISTEN), aki minden egyes ÉN-nel külön-külön dialógust folytat” (aki ezt nem teszi, az felületi, látszat-kapcsolatokban él). „A SORS-sal, sorsával csak az találkozik, aki megvalósítja a Szabadságot”. Csáky Anna és Molnár György kapcsolatában ez az a többlet, amely manapság a legtöbb kapcsolatból hiányzik.

R.Steiner antropológus is felismerte már a múlt század elején, sőt *Antropológiai Előadásai*ban (Bp. 1911) jelezte is, hogy a férfi-nő közötti megromlott viszony csakis akkor állhat helyre, ha *mindkét* fél lelkiületében a Szent Szellem – mint a feleket összekötő kapocs – uralkodik. Vagyis egyik fél sem törekszik hegemoniára, hanem önként aláveti magát a *közös út* (*közös* célok, egymás személyi kibontakozásának *kölcsönös* támogatása, az alapvető emberi-erkölcsi értékek) elfogadásának, s elsősorban a *hűség* parancsának. „Isten nélkül nem megy”, természetesen, csakis folyamatos önkontroll és lelkiismeretvizsgálat által. Akinek gondolkodás- és cselekvésmódját áthatják az evangéliumi értékek, annak tudati-értelmi lelkét átjárja a Fény, így EGO-ja fokozatosan a „szellemember” hordozójává válik. Az pedig átformálja asztráltestét (ösztöneit), és átalakítja egész lelkiségét (étertestét). „Ha az EGO magába fogadja a Szellemembert (Krisztust), olyan hatalmas erőre tesz szert, hogy képes áthatni vele a fizikai testét is (vagyis egész viselkedésmódja megváltozik). Ha mindkét félben megszületik ez a szellemember, azaz a *tudati lélek*, akkor lehetséges /lesz újra/ az *együttműködés* férfi-nő között. Tehát rajtunk múlik elsősorban, hogy kapcsolatunk tartós marad-e, vagy csupán rövid fellobbanás lesz, amely keserű csalódást hagy maga után mindkét félben – és végül a sokszori kudarc belső meghasonláshoz vezet.

E kötet legnagyobb újdonsága és legmegrendítőbb ciklusa mégis a *Megszakadt szívvel* (10.). Költőnőnk voltaképpen itt néz szembe első ízben a gyásszal, az elmúlással – és ez jelentősen megváltoztatja korábbi, a boldogságra és az Élet szépségeire koncentrááló szemléletmódját. Súlyosan beteg húga szenvedéseit, haláltusáját (2006) végigkísérve szembesült közvetlenül a visszafordíthatatlanság gyötrelmes élményével, s maga is majdnem belehalt ebbe a tragédiába. Bár korábban szülei elvesztését (1985, 1992) is kegyetlen megpróbáltatásként élte át, de a nála másfél évvel fiatalabb (sajnos, cukorbeteg) húga korai távozása annyira megrázó volt számára, hogy szinte a mai napig sem tudta feldolgozni. Ekkor ismerte meg az elmúlás természetét, azt, hogy az ember mennyire tehetetlen, s a legjobb szándékú ápolás, szeretetteljes jelenlét sem segít, ha valakinek mennie kell... Szerencsére „ki tudta írni magából” a szörnyű gyászélményt, s lírája egyre inkább a metafizikai kérdések irányában mélyült el.

Először a lázadás, a *tiltakozás* és a *könyörgés* érzete uralkodik el benne („Sírva, lázasan, térdre hullva / lelkem kitárom előtted, Uram, / a bánat hideg kövére borulva / könyörgök hozzád szomorúan [...] Szörnyű szenvedés, kín a lelkem / elnézni őt, kedélye hogy borul”); aztán a *tenni-akarás* („Elég a rettenet, a félelem, elég arcán a folyton újuló fájdalom, / egész életem fektetem eléd, / mit tegyek érte, Uram, vállalom”). Végül megérti: lázadni, bárkit is vádolni, átkozódni – hiábavaló; esetleg az *alázat* segíthet, ha segít (*Imádság húgomért*). Aztán felismeri: nincs segítség – s gyönyörű,

letisztult verssel próbálja könnyíteni a búcsúzást (*Szállj, pillangó!* – Egy búcsúzó lélekhez). A lélek-pillangó már felszárnyal, de *még* vissza-visszanéz, hiszen a csodás táj, az ezerszínű virágos mező, a gyümölcsfák, az arany napsugár hívja-csalogatja; azonban *már* nincs visszaút. Itt maradó nővére biztatni-bátorítani próbálja a távozót: nincs mit félnie... Odafele még szebb, még virágzóbb táj várja: „Nézz a pergő napsugárra: / égbe billenő fejed koszorúzza, / ne gondolj többé ideátra, / kivérző szívekre, csak a TÚL-ra! / [...]/ Szállj, gyönyörű pillangó, / szivárványhidakon égve, / szórd ki szárnyaidd hímporát / a táguló messzeségbe!”

A pillangó a lélek ősidők óta ismert archetipikus szimbóluma. Felszárnyalása az *átváltozás* pillanatát jeleníti meg: kiüresedett báb-testét az enyészetnek átadva, más alakban, más lényként új Életre kel. Kibontva gyönyörű szárnyait, könnyedén, szabadon felröppen a levegőégbe (azaz egy másik szférába). Ő már nem ugyanaz, mint aki nehézkes anyagi testébe zártan volt – levetve „földies” burkát, könnyed-csapongó, tűnékeny tündérként ellebeg az éterbe (vö.: C.G. Jung: *Az ember és szimbólumai*, Bp. 1993 – az arche-típusokról).

De nem könnyű az elszakadás: a haldoklót (akinek nevében, aki helyett a költő beszél) még ezer szál köti földi életéhez. Evilági testét „a bú zokogva rázza, / minden, ami volt – jaj! – fáj ma még. / Nemlét fészkei éjszakámat”. Már sejti: „a lélek-útra kell ma lépnem, / hófehér emlék a tél hava, / megmerítem könnyem vizében” (*Végtelen bánat*). Aztán mégis kiszakad földi kötelekeiből csak az űr és a gyász marad utána. Ez már nem ő... Portestét odahagyva felszárnyal az Ismeretlenbe, s bátran nekivág a Magaslatnak: „A lélekmadár viszont fent rikoltoz, / semmi köze a tegnapi holthoz, / reszketeg lángú örökméccsel / világít, testtelen köhéccsel, [...] számára az idő kiürülő pompa, / mintha immár nem az övé volna [...] útja a Végtelen honába vezet, / s tenyerén hordja az Emlékezet” (*A lélekmadár*). A lélekmadár is a legősibb szimbólumok egyike – mind az egyiptomi szarkofágokon, mind az őskeresztények temetkezési helyein (a katakombákban) a sírokon ez a jel látható (esetleg a felirat is: „szájából hófehér galamb alakjában szállt el a lélek az Ég felé”).

Húga távoztával gyászoló nővére kiürültnek, félig-halottnak érzi a tájat, sőt önmagát is (*Zörgő kert*). „*Úgy mentél el*, hogy vérzik, ami volt, / a legkarcsúbb torony, a lélekbe nőtt bánat / elejti súlyos haragját, sikolt, / s könnyeink hideg köveket mosnak utánad”. Az ittmaradók végül is mindig bizonytalanok a lélek további sorsát illetően. „Hová vezet a csillag útja, / mely elragadott messze, túlra, / félelem nélkül érsz-e partot, / ha bezárul az égi csarnok?” – töpreng a szerető testvér, aki szinte húga őrangyalaként követni próbálja az elszálló lélek útját, ami lehetetlen: „csattogó éjben fut, menekül, / sír az angyal... Mondd, hol keressen / ronggyá szakadt őrződ, a lelke!” (*Sír az angyal*).

Aztán némileg eltávolítva magától a szörnyű végső hónapok gyötrelmeit, a lírai én megkísérel szembenézni a történetekkel: „Csak az tudja igazán, mi a bánat, / a lelket szagató kín, gyötrelmem, / kinek imádott szerette nagybeteg / hónapokig nyomta az ágyat / az egész világnak kiszolgáltatottan”, nem értve, „mi ez az egész, / miért szabta rá e szörnyű sorsot / a mindent látva tudó hatalmas Isten”. Szinte maga is hallani

vélte, amint korábban eltávozott szerettei /szülei és társa/ egyre hívták maguk után a beteget; aki „gyakorta fülelte a hangot odaátrol”, de nővére próbálta, míg lehetett, itt-tartani „a csontsovány testben pislákoló lelket”. Végül persze útjára kellett engedni őt – de fájdalmát világga kiáltja: „Csak az tudja igazán, mi a bánat [...], aki ezt egyszer végigcsinálta, / mert nyugodni nem tud, sír, jajong: / hátha valamit elmulasztott”. Úgy érzi magát, mint akiből „valami fontos kiszakadt”, mert „akiért százszor keresztre feszült”, „ma hamu, por, csupán: halott” (*A lélek sikolya*).

Hányan és hányan átélük (átéljük) ugyanezt a veszteséglményt, s nem tudnak (tudunk) kigyógyulni a kínzó lelkifurdalásból! A lírai ént gyakorta foglalkoztatja a halálon túli lét / nemlét kérdésköre: szeretne hinni benne, hogy az emberi élet nem ér véget a test halálával, s a távozó lélek valahol a Végtelenben új otthonra talál. Igazi poétikai bravúrral és mélyen átélt öngyötrő őszinteséggel ismeri be tehetetlenségét – és ez lelki gyógyulást hoz neki. „*A lélek sikolya* ez a jajduló vers, / a soha nem múlt szeretetét, / oly mélyen kavargó belül a fájdalom, / hogy könnyeim is a kútjában égnék”. Az önkínzó gyötrelmet végül a csöndes megnyugvás követi: „Tudom, vársz nagyon, ma már örökké: / időd végtelen, ó anyagi lény, / zene simogat lágyan, a csöndé, / s szivárványt szór rád a hajnali fény. / [...] / Vársz csak türelmesen, míg eljövök, / leomlok hozzád, sírva mesélek, / bennem a bánat, szeretet örök, / egész lelkemet hintem elébed” (*Tudom, vársz nagyon...*).

A ciklusba bekerül néhány, a többi halottját megidéző gyászvers is. Anyja ravatala a méltóságteljesen nyugvó testtel a szeles februárban („Fekszik kiterítve, hús idegenség / körötte, lobogó éteri magány, / fénykarú múlás, északi fenség, / virágot álmódó jég sötét haján”) néma döbbenetet kelt a „könnyszemű gyászolóknak”: „Benne a Mulandó sötét árnya leng, / nem árt a téli fagy, fájdalom neki, / a bú kínokat már többé nem jelent, / anyám a messze-kék végtelent szeli. // Útjain kigyúló, lázas csillagok, / angyal repíti messze fel, az égbe – gyönyörű ajándék e lélek, ragyog – / leteszi csendben az Isten elébe // ki most szelíden magához emeli / s mennyei fényként simogat, áld, vezet...” Idelent pedig a hű emlékezet templomában örökre megőrzik őt szerettei (*Anyám a ravatalon a téli ég alatt*).

De unokaöccse, a korán elhunyt Csáki Attila sírja mellett görnyedten gyászoló sógornője alakja is megrendíti, aki a novemberi ködös időben szinte eggyé válva a sír mellé ültetett törpe szomorúfűz látványával, fia odaátrol hangzó suttogására fülel. A halott fiú, kinek „éteri lelke isteni hasonmás”, vigasztalja anyját /a „szomorúfűz-aszszonyt”/: „Gyökered belém nőtt, s álomvirágok / illata lengi át időtlen létem, / derengő-holdas éj, mély csönd szívárog / e túlpárti öröklét-televényen”. Ő már egy másik – talán boldogabb – világ lakója: „fényes madárszárnynon ülök, / azon láss, / mikor válladra szállok, mint kék galamb, / ó, Anyám!” (*Üzenet – odaátrol*).

Apjának *A váltóór magányossága* c. versben állít emléket: „Már az éteri vasutat vigyázza, / s amit élteben itt sohasem kapott, / büszkén viseli mellén – égi társa – / az isteni tűzű gyémánt csillagot. [...] Csillagmagánya kín, / a földre vágyik, / ezüst sugarat szór rá a Hold-korong, / nehezen ér el a végállomásig: / galaxis-gyűrűkben tévelyeg, bolyong”. De „varázsos lelkű éjszakákon” hazavágyik ő is: „Amott áll megint a régi ör-

helyén, / a szemafor ráköszön, szabadra vált, / messziről kattog a vonat könnyedén, / s menetrend szerint hozza a – Halált”. Lánya *Feketében* gyászolja őt már „sokadik éve”; kereszti mellé fekete virágokat ültetett – „fekete úr avagy katlan hiányod, / fekete háza bennem a kínnak”; feledni nem tudja őt soha. De eltávozott szerettei mind itt vannak vele, immár örökre. Hiszen „nem haltak ők meg; „Vérük a vérem ereimben, / szívemben dörömböl szívük. [...] Halovány gyertyafény mellett, / ha napomnak vége lesz, / imám érettük reszket: / nyerjenek boldog továbblélet / bennem, amíg élek” (*Bennem élnek*).

Halottai (és a saját-halál utáni) sorsán töprengve, a líra ént – több költő-példa (Csokonai, Kölcsey, Vörösmarty, Babits stb.) nyomán – egyre inkább a metafizikai kérdések foglalkoztatják. Hol a *batár*, amelyen ha átkelünk, nem térhetünk többé vissza? „Talán emberi szellemünk talál honra / odaát valahol, mivel halhatatlan? // De vigasztal-e engem a szellem szárnyalása / halálon túli dimenziókban, / ha az eltávozott kedves ölelése, / arcán a mosoly nem melegít már, / a szerelem lángja nem lobog [...] s a baráti kéz nem szorít, elernyed? / Eloszlik örökre a testtel együtt, / hiába indul utána zuhatagban / a lélek mély folyama, a könny” (*Kérdőjelek a létezésről*).

A 11. ciklus (*Rövidre fogva*) ironikus szösszeneteket, apró mozaik-verseket, élet-szentenciákat, aforizma-szerű intelmeket tartalmaz – költőnk itt gyűjti egybe a rá egyébként kevésbé jellemző tréfás avagy komolykodó-vidám, néha mellbevágóan komoly szentenciáit.

A /12./ kötet címadó *Felsebzett utak* ciklus tanúskodik a lírai én benső erőfeszítéséről, hogy legyőzze azt a mély válságot, amelybe részint szerettei halála miatt, másrészt viszont az élet általános nehézségei, egyáltalán: a társadalmi élet változásai során került. *Kövek alatt* vergődik, nem tudja letenni válláról sorsa nehéz terheit: „Ma rajtam szörnyű kövek vannak [...] búfelhő-karmok belém marnak. [...] Halálra keresnek gyásznapok, / szívembe szúr karvalyok körme, / s ellenük hiába lázadok. [...] Magány veri létem karókkal”. Már-már úgy érzi: „Távoznod kellene, de aki szeret, / halálod soha nem engedélyezi, / tartja a folyton zuhanó léceket, / bár a kerítést belül rég szű eszi”. Az Egyetlen, aki segít neki túljutni nehéz benső válságán; a társ, aki hosszú évek, évtizedek óta osztozik sorsa nehézségeiben (*Marasztalás*). Korunk „népbetegsége”, a depresszió, már-már őt is végzetesen bekeríti (mint családjából többeket): a „feneketlen mély kút”, melybe a beteg ilyenkor alázuhan, lassan őt is elnyeli: „Nincs menekvés, érzed, fogy az erőd, / segítő kéz is hiába nyúl utánad. [...] Beomlott tárna a lelked, reménytelen, / ahová sohasem süt be áldón a nap, / előtted a mélység vak vigyora tátong”. Szinte észre sem veszi, hogy őrangyala, a megváltó FÉNY, most is ott loholtoporog körülötte, hogy segítsen neki. (*Depresszióban*). Súlyosan beteg, fiát gyászoló depressziós bátyjában is ő tartja a lelket, biztatja-vigasztalja: „Már nem kúszik sorsodra árnyék, / nem törik alattad fahíd, / kék angyalod szárnyadra száll még, / s repülni újra megtanít” (*Zuhanó repülésben*). S valóban így is történik: *Az isteni nagy Kegyelem* megkönyörül rajta, s az ÚR új életre szólítja: „Kelj fel az ágyból. / poklaid kínját kard szeli szét, / két kezed újra vérteli mától, / angyali őrszem lesz, aki véd”. S akkor valóban véget érnek lelki megpróbáltatásai.

Csáky Anna költészetében nemigen találunk a konkrét társadalmi változásokra utaló verseket – ebben a tekintetben is nőiesnek mondható egész lírai életműve. Voltaképpen felülemelkedik sorsa, helyzete megpróbáltatásain; legfeljebb azok érzelmi lenyomatát tárja olvasói elé. Gazdag élményvilága jobbára saját életköreiből táplálkozik; kötetében a „felsebzett /élet/utak” (vagyis az emberélet különböző útjai, ösvényei) jelennek meg, az ő pneumatikus, olykor spirituális szűrőjén átszűrve. E válogatott kötetete tehát (számtalan konkrét életmozzanatot mintegy általános síkra emelve) a lírai személyiségnek a léthez való *viszonyulását* is felmutatja. Magasan tülemelkedve saját szubjektív életkörein, az emberi-női sorshelyzetek különböző dimenzióiba is bepillantást kínál.

A /13./ záróciklusba (*Valami történt a világgal*) viszont olyan költemények kerülnek, amelyek az egész világ s a természet egyre sötétebb, keserűbb és reménytelenebb állapotáról vallanak. „Hallom az erdők, madarak sírását, / mérgező füstben fuldokló mezőket, / a lombokon ágfaló tűz cikáz át, / ég az altalaj, száraz avarszőnyeg” (*Didergés lángok között*). *Ilyen a kor*: „Kő, jég a lélek, / törékeny a béke ablaka, / terror-lihegés, hatalom-gőg, / gyűlölet – jaj! – az ember maga. / [...] / Ilyen a kor: gyilkosok kora, / utódaink elmenekülnek, / meghal a Föld, éltető honjuk, / hát nekivágnak mind az Űrnek”. Mintha valóban *Az Apokalipszis lovasai* jelentek volna meg, „tűzszemű fekete paripák” hátán, „a némuló Holddal felel a hangjuk, / romboló útjukon pusztulás, rémület” – mártírok, áldozatok sora mindenütt. „A világ pusztító kapzsis várroma, / temető, hol a fájdalom szaval, / halott igazság föl nem támad soha, / itt fekete koporsók, ravatal”. S a Jövők? „Minden reggelünk jövőnket eszi, / mely homokszilánkú, halott sivatag. // Hová gurulunk vakon, céltalanul, / mint kilazult, használt roncskerék? (*Világunk*). *Egetverő zenebona* a parlamentben, az utcákon, az egész világon, fellármázza a Természetet, áttöri a Kozmosz határait: felbolydult a Mindenség – békétlenség és lárma mindenütt. „Ráront a zaj az éjszakára, / a Tejút-köd fényét elnyeli, / kihull a csillagok jégszakálla, / szilánkjeival a Hold teli”. A Viszály Szörnye széttroncsolja az Élet alapsejtjeit – „sikoltó vörös plazmasejtek / szakadnak ki ma vérkörömből [...] s egyre döng, dobog a dob tovább / s nem éri be a Szörny ennyivel: / veri az ég sötét homlokát”.

A kötetzáró vers (*Újévi látomás*) a patetikus magyar lírai hagyománynak megfelelően mégis bizakodó: a „csontkemény csönd-fa” száradó zörgő ágain égi tünemény jelenik meg – „szárnyain fény remeg sűrű, kék tollal”. Bár költőnőnk látomásában minden romokba dől („Pusztuló Földünk, támadó vad vizek, / jövőnkre hulló csönd és kőnémaság / nyomorral, gyásszal a létünk veri meg”), víziójában mégis felsejlik az Új Tavasz: „Ezek az ágak / bibliás örömmel vihart kavarnak, / [...] / A Mindenség üzen e nép fiának: [...] meghal a derengő, sápadt téli nap / őstűz-akarat gyúl ki kakasszóra, / s reménytől duzzadó bátor férfiak / hazát emelnek Nemzetté karolva”

*

A Fenség és kereszt (2017) c. kötetet bizonyos értelemben az eddigi életmű csúcsának tekinthetjük. A krisztusi keresztdílozaton túl a minden ember számára kiszabott

szenvedés-történetet s a művészek fájdalmas Kálvária- útját kíséri végig költőnk; felmutatva bennük azokat az elkerülhetetlen, szinte törvényszerű mozzanatokot, amelyeket „az emberi sors” általános jellemzőinek /is/ tekinthetünk. Így a Cziráki Lajos *Stációi*hoz írt költemény-sorozatát (némi korrekcióval), valamint *A magyar Krisztust* is beépíti új kötetébe; majd a személyes sorsverseken át eljutunk a húga halálával és a családdal kapcsolatos gyászversekig, s azon túlmenően megismerjük a nemzet Golgota-járásának jelenbeli mozzanatait /is/. Végül megérkezünk a lét határkérdéséhez: van-e a halálponton túl Élet?

A lírai én felfogása szerint ki-ki addig él, amíg valaki /valakik/ örzi/k/ az emlékeztét: az átlagember a szerettei lelkében, a költők s más kiemelkedő személyiségek a tágabb társadalmi környezet, a nemzet tudatában – a Megváltó Krisztus viszont örökké, az egész emberiség szellemiségében. Hiszen az Írások nemzedékről nemzedékre továbbadják az ő tanításait. Keresztútja – mely evilági fogalmaink szerint gonosztevőknek kijáró gyalázatos meghurcoltatás volt – végül a legfenségesebb Megdicsőülés forrása lett. Kín szenvedésével, bűneinket magára vállaló áldozatával megnyitotta előttünk a KAPU-t az Örökkévalóság felé.

A KERESZT tehát nem büntetés – sokkal inkább a Győzelem jele; felmagasztaltatás: belőle fakad a FENSÉG. „Képi megjelenítője a FA” – írja Molnár György a kötet *Előszavában* – „az Édenben pompázó és a Tudást magában rejtő szépséges almafa”, amelynek „tiltott gyümölcse az embert fényes elmével, alkotóerővel ajándékozta meg”. Csakhogy a bennünk fellobbant „isteni láng” kibontakoztatása sok szenvedéssel jár (ezért „keresztthordó” a Tudás Fájának gyümölcset megkóstoló ember! – akit a kíváncsisága kiemelt „édeni”, naiv-tiszta állapotából s a feltöretlen ugar rögös útjaira vezérelt).

De mert a magasabb tudásra törekvés, az Élet spirituális dimenziójának megismerésére irányuló kíváncsiság „átkozott gyümölcse” a Jó és a Gonosz Tudásának vágyát ültette belénk, s az emberek többsége inkább a Rossz /a bűn/ irányába ment /megy (vagyis a kárhozat felé), így a génjeiben „átörökölt” (eredendő) bűneiért /is/ bűnhődni kell/ene/. Azonban Isten különös kegyelméből Krisztus – magára vállalván vétkeinket és a büntetést – helyettesítő áldozatával lehetővé tette, hogy szabad akarattunkból ne a kárhozatot, hanem az „örök életet” (az örök értékeket) válasszuk. Ha „tékozló fiúként”, bűneinket megbánva, szabad elhatározásunkból visszatérünk az Atyai Házba, ahol Ő tárt karokkal vár, vétkeinket megbocsátja, sőt eltörli. Ha még életünkben elfogadjuk a felkínált bűnbocsánatot (ami nem is olyan könnyű, hiszen minden „megigazuláshoz” szenvedés vezet): általa közel kerülünk a Megváltó értünk vállalt gyötretéhez. A Kálvária-úton végigkövetve Őt, megértjük áldozata felmérhetetlen Nagyságát, amiből valami megrendítő Fenség árad felénk. A Golgota senki számára sem elkerülhető (az emberi sorsba eleve be van kódolva); ezt végigjárva térünk meg /metanoia/ s maradunk immár örökre az Atyai Házban.

A Keresztet tehát senki nem kerülheti el (az Élet számtalan megpróbáltatása, betegség, kudarcok, csalódások, sérelmek stb. magának az Életnek a természetes velejárói). Utunk gyakorta „keresztezi” más ember életútját, s az ebből fakadó konfliktusok,

a megoldhatatlan összeütközések stb. fájdalmat és szenvedést okoznak (vagy egyik, vagy másik félnek – esetleg mindkettőnek); ilyenkor keresztre feszítve érezzük magunkat, hiszen tehetetlenek vagyunk. A FA, amelyből a keresztet ácsolják (s amely megtartja a ráfeszülőt), maga is szenved, hiszen együttérez a szenvedővel. Ugyanakkor a méltósággal viselt gyötrelmek, a tartásos viselkedés (esetleg bűnösségünk elismerése) erőt sugároz mások felé, s így szenvedésünk: felemeltetés.

Az ártatlanok méltósággal hordozott szenvedéséből áradó Fenséget megrendítő erővel fejezi ki a könyv címlapján látható, egészen modern felfogásban készült (ki-facsart testű) töviskoronás Jézus, vörös-fekete lángmezőben (De Villa Celeste festőművész alkotása), s a kötetben levő többi puritán, minden sablont és „szenteskedést” mellőző, mellbevágóan dísztelen – mondhatnánk: a keresztáldozathoz méltó – illusztráció (Ámonné Tóth Éva, Horváth György, Kopócsi Tibor munkái). Ha fel tudjuk dolgozni megpróbáltatásainkat, akkor lélekleben megerősödünk – ha nem, akkor alámerülünk a Sötétségbe. A kereszttel segít abban, hogy konzekvens kitartással járjunk a remény útján. Költőnk, aki végigkísérte szerettei – barátai – szívéhez közelálló embertársai útját a „hosszú, gyötrelmes testi-lelki kínok között”, s tanúja volt „valami megnevezhetetlen magányban” való távozásuknak, könyvét „előttük való főhajásnak” szánja. „Olyanok voltak, mint az időjárás szélsőségei, kegyetlen viharai, vagy az ember csonkító tevékenysége által megsebzett szépséges fák meghajlása, sorsukba való beletörődése, az idő parancsát követő kiszáradása. Mennyi méltóság, fenség kísérte távozásukat!” (*Ajánlás*).

A kötet élén álló /címadó/ költemény lényegében erre – vagyis az Élet esszenciájára – utal: „Minden fa – fenség, / az Ég felé utat törő / szépség és az élet maga, / de benne ott a kereszttel is: / a gyötrelmek, kín jóslata. // Az ember is fenség” – akiben „isteni lángoktól lobogó tudás” él. Ha túljutunk a megpróbáltatásokon, s megértjük, mi miért történt velünk – szabadabb és könnyűvé válunk: magasabb spirituális fokozatra lépünk. A „szárnyakat növesztő Kereszt”, „a Krisztusi Áldozat” által „a lélek újra / az öröklétben megistenül”. Ez a feltámadás: a halál utáni Élet. A KERESZT tehát szükséges ahhoz, hogy saját életünkre egy magasabb dimenzióból rálátást nyerjünk és megértsük: osztoznunk kell Megváltónk szenvedéseiben is, hogy a Feltámadás dicsőségében osztozhassunk Vele...

Krisztus keresztfája: a LÉT ősjelképe, amelyben élet-halál titka van elrejtve. Függőleges ága a földről az Ég felé tör; vízszintes ága viszont evilági életterünk; a kettő metszéspontján van felfüggesztve reális, valós életünk. Vágyaink a Végtelent ostromolják – lehetőségeink viszont a Föld körébe szorítanak le: hiába vágyunk (már életünkben) égi Magaslatra, visszahúznak földi terheink. Szenvédeink tetőpontján, mikor már már kileheljük lelkünk – Istenre bízunk önmagunkat, kezébe tesszük le sorsunkat, s akkor megkapjuk a lélek békéjét. Nem véletlenül fonódott egybe a keresztény mitológiában az Életfa és a Keresztfá legendája. A Golgotán elüthetett Paradicsom-beli almamagból nőtt, sokáig gyümölcstelen fa kivirágzott /újra/ Krisztus véréből. A Keresztfá az évszázadok során a köztudatban az Áldás és az Élet forrása lett. A Lateráni Bazilika apszis-mozaikja a Világfa-kereszttel a Golgota-hegyen ábrázolja; fölötté a Szentlélek

galamb, csőréből az élővíz a keresztre záporoz, majd a fa tövén tavacskába gyűlik, amelyből 4 folyó ered (a négy Evangélium), amelyek a Mennyei Jeruzsálemet fogják közre. Középen áll az Élet Pálmafája, rajta fönixmadár (Krisztus-jelkép).

A költő az I. ciklust (FENSÉG) a FÁnak szenteli (átelve ide az *Impressziók* kötet FA-versfüzérét, a címeket részben megváltoztatva). Ámonné Tóth Éva csodálatos, virágzó *Életfája* látható a ciklus élén; lombjában a gyümölcsök között megbújik a *kereszt* (amit a latin *Crux fidelis* kezdetű liturgikus ének s az ismert magyar népének ki is fejez: „Nem láttam ily szép gyümölcsfát / mint a Jézus keresztfáját / Maga Jézus a gyümölcse, / Örök életünk szerzője”). Ádám vétke (a végzetes almából való harapása) mindnyájunk számára keserűvé tette az édes gyümölcsöt. A legenda szerint ez után hosszú évszázadokra kiszáradt a Paradicsom-beli Életfa. Ádám tette az oka Krisztus (a 2. Ádám) önként vállalt keresztre-feszülésének; nem véletlen tehát, hogy a Golgota tetején Krisztus kereszttét – a keresztény legenda szerint – az ott eltemetett Ádám koponyája fölé helyezték (Ádám vétke a gyökér, amelyből kihajtott a megváltás keresztfája; s Krisztus lecsöpögő vére eltörölte Ádám vétkét). Alant a hegyoldalban Ádám temploma. Krisztus és a bal lator keresztje között óriási sziklahasadék: a meg nem tért bűnös számára nincs kegyelem (lejegyezte Kiss István prédikátor: *Jeruzsálemi utazás*, 1766). A XIII. századi Kálvária-képeken Jézus az Életfa-keresztben függ, s a fa tövénél áll Ádám és Éva (éppen az almát eszegetve). A középkorban kapcsolták össze egymással a *bűnbeesés* és a *megváltás* eszméjét: mivel Jeruzsálem „a Föld köldöke”, így a bűnbeesés és a bűn eltörlésének színtere. „Miképpen Ádámban mindnyájan meghalunk, azonképpen Krisztusban mindnyájan megelevenítettünk” (Szt. Pál, 1.Kor 15/22).

A címváltoztatások némileg más akusztikát kölcsönöznek a költeményeknek, mint az *Impressziók*-ban: az IMA itt a *Mágikus vonzásban*, a SZÍVDOBÓGÁS a *Mint maga a világ*, a BÜVÖLET a *Lassuló táncban*, a HŰSÉG pedig a *Fenség* címet kapja (az ERŐ és a SUGÁRZÁS ugyanaz marad). Így a ciklus személyes jellege némiképp módosul: az archetipikus sajátosságok hatósugara kiterjed a létezés tágabb köreire: kilépve az egyszerű emberi szférából, Istenhez való viszonyunkat is jelképezi (így változik át pl. a *hűség fenségé*g: „hűsége töretlen, sziklakemény”). A *Hűség* csupán egy négysoros: „Dértől fehérülő csupasz ágak / holt avart borzoló lenge szél / de ő kitart, a tél hiába támad / a fán didergő utolsó levél”

A következő fejezet (KERESZT) a különféle *Keresztfákat* mutatja be (*Kereszt az erdő szélén*, *A Megváltó keresztfája*; a *Fa-Krisztusok* (a *Platán – Megsebzetten*, „*Koronáalakítás*”). Legérdekesebb maga a *Krisztus-fa*, a sivatagban gyökeret eresztő, „csökkent ágú, ficamos tagok”-kal „az égbe-meredő”, keresztet formázó, örök magányra ítélt fa: „Az idő kezdetén valahonnan / egy létteli csöpp mag idepottyant / e kőmarkú pokol bugyraiba”, kinnal megkapaszkodott a sovány talajban – és él! Bár „sok-sok hosszú éve perzseli nap, / lelkét ekével szántja a fájdalom, / bordáiba vájtak, s megrabolták / rémekről sikoltó, tolvaj szelek. / De benne Isten szent csöndje fészkel / halk fohász zeng, száll az ágak között, / csillagok hullnak le rá a mennyből, [...] s puha köpenyvel öleli az éj, / csonka hold ezüstjét beleszöve”. Sorsa – mint Krisztusé. „Minden gyötrelme, magányra örök / mementóként kiált a világba”.

Eme bevezető ciklusok után következik *Jézus Krisztus* keresztje, maga *A Keresztút*. Horváth György puritán fekete-fehér fametszetei tökéletesen visszaadják a gyötrelmekkel teli Golgota-járás, a kereszthordás kínjait és megaláztatásait, Csáky Anna megrendítő, mélyen átélt versei pedig stációról stációra részvétellel kísérik a fájdalommal teli úton az el-ceslő, szenvedő Jézust – mint egykor Mária, Veronika és a sirató jeruzsálemi asszonyok. A költemények (kisebb, mégis lényegi változtatásokkal) nagyjából azonosak a Cziráki Lajos *Stációk*-kerámiáihoz készültekkel; ugyanakkor ezekkel az illusztrációkkal mintha inkább a mához szólnának, *modernebbek* lennének. Míg ott két bevezető vers is volt (*Kétpólusú világ* – amely a Jó-Rossz ellentétpárjára épül; ezért „véres, nagy áldozattal” kellett benne Egyensúlyt teremteni: *Krisztus keresztje* árán); itt rögtön az események közepébe lépünk, s látjuk a magányos, megkínzott embert – az Emberfiát, amint tántoríthatatlanul végighalad a számára rendelt úton.

Az első kép: a gyáva Pilátus, aki „tekintetét szegezte földre”, mert „dönteni nem mert” – „látván a fényében ragyogó embert / a Nagy Kiválasztott igaz hitével” – ki mondja rá a halálos ítéletet (*Mossa kezét*). S a „Sebzett Értelem”, a „Szelíd, Szép Virágszál” alázattal magára veszi súlyos keresztjét, amelyet „vad gazok közt”, magányosan kell vonszolnia a „végtelen göröngyös úton” (*A kereszt*). Lába meg-megbotlik az „éles, nagy köveken”, a „széleken álló fehér házsorok” árnyukkal óvják, de térde megcsuklik – összerogy (*Óvjátok őt!*). Anyja iszonyú fájdalomban, sírva-zokogva vigyázza lépteit, „testével óvná: sebet ne fakasszon / fiában fegyver” – de nem tehet érte semmit. „Imával esdekel a magas éghez, / szíve összetörve”; úgy kíséri a távolból (*Megszakadt szívvel*). Csak Cirenei Simon siet a kereszthordó segítségére; „a balga nép” sunyít s pusmog: „Hogy lehet ember ily vakmerő bolond, / hogy milliók vétkei távába lép?” (*Valaki odalép*). Aztán Veronika lép a szenvedőhöz – s bár „a szájalom itt sovány vigasz” – lágy-puha kendőjével letörli arca verítékét, „a szenvedés iszapját” (*A kendő*). Az iszonyú teher alatt másodszor is elesik Jézus – „szorítja lelkét bús, végtelen magány, / csupa tajték már belül, s a kín elég” (*Kínok alatt*). A kísérő asszonyok forró könnyekkel siratják a szenvedőt – aki újra vállára veszi keresztjét: „Vánszorog tovább útján az Áldott, / kit egy pokoli ármány vérbe mártott” (*Megrendülés*). Végül, nem bírva már „világnyi bűnök súlyát” gyöngé vállán, kimerülten leroskad (*Összeomlás*). A vad gazok „testét csupaszra” fosztják, töviskoronája vértől patakzik – „bíbor lepelben vacog a tiszta Jóság”, s „búcsúzó lelke kinéz rácsai közül” (*Itt állok előttetek*). Aztán „teste ráfeszül kinnal a keresztre, / jeleket vár a kék végtelen égből” – a gúnyolódó tömeg számára bocsánatért esd; s „egy múltó perc elég: kitarul előtte a végtelen ég” (*A keresztben*).

Az utolsó három kép sugárfénybe állítva mutatja a lelkét kilehelő, majd a sírba tett Krisztust, s a versek most már az Örökkévalóság dimenziójából értékelik-összegzik a történeteket. Krisztus kereszthalála az egész emberiség történetét új fénybe vonja; mindennek, mi a múltban történt, s a jövőben történni fog – Ő ad értelmet; a világ üdvösségének forrása Ő (*Bevégeztetett*). *Megszabadulva* földi kínszenvedésétől, „Mindenség-szíve” dobbanása megszűnik; s Ő visszanyerve égi valóját, „egy angyali sugárra száll és elröpül”, hogy igazi Otthonában, „a mennyei végtelenben” is értünk, földi bűnösökért könyörögiön Istennél (*A megváltott ember*).

A *Stációkat* a költő IMÁja zárja, amelyben minden ember nevében köszönetet mond az Úrnak keresztdozatáért, „a Szeretet Krisztus-arcáért”, s „a lélekben megbúvó, belénk ültetett, fényes darabka” Isten-képert. Ugyanakkor felteszi a kérdést: nem volt-e hiábavaló az áldozat? Ma is „térdig szutyokban járunk”; „tüzek iramlanak haló erdeinken, / s gyilkosok mulatnak háborúban”. „Fiadat keresztre adni értünk, Istenem [...] az áldozat véres kínja, mondd, megérte-e?” (*Hiába-áldozat*).

Krisztus Golgota-útjához hasonlóképpen járják földi Kálváriájukat a legnagyobb művészek is, amint azt Csáky Anna *A magyar Krisztus* (hommage á József Attila) költemény-füzérében megörökíti. Ahogy Ady megénekelte a magyar Messiások sorsát („üdve nincs a Keresztnek, / mert semmit sem tehettek, / ó, semmit se tehettek”), pontosan úgy haladt végig a számára rendeltetett úton József Attila /is/; mígnem felismerte: „Az ember végül homokos, vizes síkra ér [...] s okos fejével biccent, nem remél” – egyetlen megoldás számára az öngyilkosság. Ezért ábrázolja őt Kopócs Tibor fantasztikus, megrendítő grafikáin fordított helyzetben: „FEJJEL LEFELÉ lógott a Kereszten”. Mint a Krisztus-követő Péter apostol, aki a születő Egyház feje lett, s utódai, a pápák – a mai „Péterek”. A Kereszt tövében a költő életének egy-egy mozaikját látjuk, kisgyerekkorától (a Mama karján) az utolsó mozzanatig, amikor is angyalok jönnek érte s viszik a Mennybe. Fölötte a Nap – Hold – csillagok fénye ragyog. Oda lent az őt szerető emberek siratják, s /holt/teste immár megdicsőülten fejjel felfelé is, lefelé is a vonatsínek kereszttjére feszül; karja a keresztt ágaiként kitérve, öleli magához a Mindenséget. Így marad meg a hajdani siratóasszonyok emlékében és a mi emlékeztünkben.

A költeményekben hitelesen feltárul az a valóság, amely börtönrácsokkal vette körül a megalkuvásra képtelen, szabadságra szomjazó-éhező, mindig nyomorgó költőt, a „*lázadó Krisztust*”, aki levegőtlenül fuldoklott a szellemi sötétség sűrű masszájában, s „*tiszta szívvel*” elkötelezte magát az Igazságért vívott harcnak. A versek sora ezen a kemény, küzdelmekkel teli úton kalauzolja végig a mai olvasót, aki már szinte tudni sem szeret arról, micsoda iszonyatos nyomorban és szenvedésben, magányban élt a XX. század költősenije, aki nem volt hajlandó „eladni” tehetségét sem a pénz, sem a politika, sem a lelki „szajhaság” csábvarázsának. Mert képtelen volt a megalkuvásra („Nem oly becses az irhám, / hogy érett fővel, szótlantul kibírnám, / ha nem vagyok szabad”). *A fájdalom poklaiban* vergődve, *Megkövezve* is, *Éneke piros virágaival* indult „a mennyei szépség trónusa elé”. A versek egymásutánjából egy csodálatos, mennyei portré rajzolódik ki: a szenvedő és az Igazságért mindig kiálló ember valódi elégtételt csak holta után kaphat. De földi életáldozata – bár hiábavalónak tűnik – mégis előviszi az emberi nemet: szavai világító fénye oszlatja a szellemi homályt.

A sugaras költő, a „fény szülötte” „gyémántot hirdetett gyöngyöző szavakkal / végtelen hideg világban kerengve, / s szív alá ültetett meleg dalaiban / pacsirták hajnali éneke zengett. [...] Villogó szívű, győzni bíró lévén, / nem égett halálra semmiféle lángtól, / mert a láng maga volt, égig lobogva, / s napszíve kisütött szép homlokán”. De *A bánat iszapos gödrében* „magánya körmei mellébe fúródta”, két ölelő karja „a világot fogta át”; azonban a „vicsorgó farkasok elbántak vele”, „s addig öblögette lelkét

a bánat, / míg áttetsző fehérré facsarodott”. *A Mindenség ágán* „nyitotta bimbját” – „hatalmas-szép szíve vörös-sárga rózsá”, „lila, kék virágok, pipacs-lángú rétek, fényben fürdő hársak” szótték át testét, mely feloldódott végül a Fényben. „Mint eldobott tulipán a nap tüzeiben, / de Kiválasztott lévén, szépen ellobogva”. *Vaskerekék alatt* roncsolódott teste, mikor „vörös szemekkel a végzetes mennyei tehervonat” robogott felé; „de virradattal újrászülte a fény, / ő lett a Gyémánt, a vakító Ragyogás, / s ha tiszta mosolyú arcát fölemelte, / jázminok úsztak a tengerek fölé, / s orgona virágzott az emberi szívekben”. Nem halt meg ő / sem/: sugárzó szelleme ma is él.

Csáky Anna József Attilát – jogosan! – korunk egyik legnagyobb, legtündöklőbb költő-tüneményének tartja. A Mindenség poétája „mágikus delejjel” veszi körül a világot, amely kivetette őt magából, és szívének máglya- s rózsalángjával melegíti azt. „Gyémántragyogása szinte vakít”. Ő, akinek Istenkereső hitét megcsúfolta az Élet, önmagát s egész költészetét Isten lába elé helyezte, feláldozva magát a Hűség oltárán, izzó szeretettel adta át magát az ember/iség/nek. Ezért sorsa „krisztusi”: a halhatatlanok között van a helye: „általad egész a széttört világ, / gyönyörű versed éltető vigasz, / és amit kimondasz: úgy igaz” (*A költő mindenhatósága*).

De minden ember (legyen bár „köznapi” avagy „híres”) elhívottságában hordja a maga keresztjét, még ha sokáig nem is vesz erről tudomást. Hiszen mindenkinek egyénileg kell megtalálnia az utat, amelyen eljut Jézushoz (saját legbenső önmagához). Miközben álmait – terveit – elképzeléseit megvalósítja, ütközései során megismeri legbenső önmagát, s ha sikerül megértenie, hogy az egyetlen út: az evangélium követése (Jézus: „Én vagyok az Út, az Igazság, az Élet”), akkor harmóniába kerül önmagával. Végre felismeri, hogy a *Kereszt* nem átok, nem elviselhetetlen teher, hanem az Élet forrása, a lélek hajtóereje, s már nem zúgolódik többé. Épp ezért költőnőnk a maga és szerettei keresztútját – amelyeket valóságos szenvedéstörténetként élt át – az evilági „krisztusok” fájdalomteli, a lélek „feltámadásához” vezető útjaként mutatja be. A *Kereszt* c. fejezet két utolsó ciklusa (*Oh, irgalom atyja, ne hagyj el!* – gyötrelmem; *Sír az angyal* – gyász és fájdalom) a minden ember által valamiképpen megélt szenvedéstörténetet a lírai én lelki tapasztalatai tükrében tárja elénk.

Az első ciklus élére *A szenvedő emberhez* szóló óda kerül, amelyben a lírai én az emberiséget évezredek óta foglalkoztató nagy kérdéssel próbál szembenézni: miért nem tud szabadulni „az Édenből kiűzött számkivetett” ember az „eredendő bűn” átkától? Miért lett sorsa az örök szenvedés? Próbál menekülni „a magány, a kín karmai közül”, önmaga fölé, a csillagok közé vágyik – ám mindig visszahúzza „léte pokoli mágiája”. Ez lenne a végzete? „Elutasíttatsz Isten ítélete által, / így aztán folyton megéled a földi / kővé, dologgá való visszaváltozásod”. Nincs hát számára kegyelem? Isten szenvtelenül, „kőnéhez közönnysel” nézi az ember gyötrelmeit, „törmelék-létre ítélve” őt.

A *hívó* ember azonban másként teszi fel e kínzó kérdéseket, s más a válasza rájuk. Hiszen *bízik* az isteni irgalmasság ígéretében és kegyelmében, amelynek forrása Krisztus áldozati halála. Isten visszavárja „tékozló fiait” s az égi hazában begyógyítja sebeiket. A fekete bárányokat éppoly szeretettel szorítja irgalmas szívéhez, mint a sze-

líd fehéreket. Ferenc pápa az Irgalmasság Jubileumi Esztendejét meghirdetve (2015. dec.8.- 2016. nov. 20.) a Szentévet „a Kegyelem időszakának” nevezte. Krisztus irgalmassága kimeríthetetlen: ha megbocsátott azoknak, akik őt keresztre feszítették – hogyan várná örömmel, tárt karokkal, ölelő szeretettel a kóborlásaikból Hozzá megtérőket?!

A lírai én az őt magát foglalkoztató kérdésekkel, belső vívódásaival is szembenéz, miközben szeretteit siratja. Arany János *Ágnes asszonyának* refrénjét emelve a ciklus élére, úgy tűnik, bízik benne, hogy nagy szenvedéseinkben, kiszolgáltatottságunkban mégiscsak számíthatunk Isten együttérző irgalmára és vigasztaló erejére. A korábbi kötetekből ide emeli hát az *Imádság húgomért*, *Marasztalás*, *Depresszióban* c. verseket, valamint a mások létszenvedését részvétellel és megértéssel szemlélő költeményeket (*Bánattól vert madár*, *Kalapol a nyomor*, *Özvegyasszonyok*, *A galamb sikolya*).

A *Sír az angyal* ciklusba a családi gyásszal kapcsolatos korábbi és újabb költemények kerültek. A címadó vers angyala maga a költő, aki szeretett testvére távozása miatti kimondhatatlan fájdalomát, tehetetlenségét jeleníti meg: „Sír az angyal fekete kertben, / bánattól sújtva, porba verten, / a hold-ezüst glóriája / és csillagszem tekint le rája”. Húga halála, a „védtelen holttest” elégetése, az emberi test ily módon való megsemmisítése (végeredményben az anyagi, a fizikai létezés megsemmisülése) váltja ki a lírai énben a felismerést, hogy földi énünk valóban csupán „por és hamu”; az, akik mi vagyunk (magasabb énünk) nem azonos vele. De hová lesz *igazi valónk*? Hol talál rá imánk elhunyt szeretteinkre?

Anyja halála is gyógyíthatatlan seb a lírai én szívében: „kész rettenet volt az a nap: / fekszel a kövön egyedül, / tested a télben egyre hül, / s a szél rázza a házfalat. / [...] / Szívem gyökere kiszakadt, / már csak emléked menteném, / hintázom gyászok kötelén, / sírok a lengő hold alatt” (*Bánatkútban* – Anyámhoz). Az Idő nemhogy enyhítené a fájdalmat, inkább még fokozza, mert az úr, amit anyja hagyott maga után, betölthetetlen: „Mióta kiléptél e parázs-világból, szívem darabjai tört cserepek, / fekete éjbe hull, aki gyászol, / szeméből láva-csöpp csepeg” (*Nagyon hiányzol*). Gyakran idézi meg akkori veszteségét: „Itt gyötrelmes magány látogat, / szenvedéssel teli az este, / szilánkos csönd sebez álmokat, / nehéz a fájdalom keresztje [...] Hirtelen zuhant rád a halál: / kihunyó szemedre hullt a dér, / bús, hanyatló fényeket talált / ott teremőd, mikor odaért” (*Fájdalmam fagyott erdejében*).

Apját is gyászolja mind a mai napig. Udvaruk öreg kútjába nézve, még ma is látja a víztükörben reszketni apja arcát („ráncai kemények, majd el-elomolnak”); s „a múlt barna üledékét” faggatva, „életre kel sorban a mélyből minden emlék” (*Látomás a kútban*). „Úgy mentél el, hogy vérzik, ami volt, / a legkarcsúbb torony, a lélekbe szőtt bánat / elejti súlyos harangját, sikolt, / s könnyeim hideg köveket mosnak utánad” (*Úgy mentél el*).

S aztán a frissebb gyász: a húga szenvedései és távozása miatti gyöttrődés (*Zörgő kert*, *Égi üzenő*, *Kövek alatt*, *A lélek sikolya*). Majd a halott fiukat sirató szülők (*Fájdalom*); s a fiú „hazalátogatása” szülei vigasztalására (*A Látogató*).

A kötetet záró ciklus (*Úton az égi lét felé*) a gyászélményt általános életérzéssé tágítja, s „tisztelgő főhajtás”-sal búcsúzik mindazoktól, akiknek a halála gyógyíthatatlan sebet hagyott a lelkében. Korábbi költeményeinek ide illesztett csokrában magának a halálnak a mibenlétét, élet és halál elválaszthatatlan összetartozásának, egymásba-mosódásának bizarr-furcsa lelki lenyomatát próbálja megközelíteni; mintegy az elszálló lélek belső gondolkodásának kivetítésével (ami nem csupán költői, sokkal inkább pszichológiai bravúrnak mondható). Végtelen mély empátiával éli át a lírai én a földi életből való kiszakadás bizonytalan, égbe sóvárgó, mégis félelemmel teli élményét – amely természetesen csupán képzeleti síkon ragadható meg, mégis hitelesnek tűnik (*A lélekútra lépve, Anyám a ravatalon a téli ég alatt, Költő lehettél volna* – Csáki Attila emlékére, *Szállj, pillangó* – Egy búcsúzó lélekhez).

A család halottain kívül a költő három személyt emel be ebbe a körbe: két volt tanárát (*A végtelen eget hasítva* – Szabó István testnevelő tanár halálára; *Zöld koszorúnk gyémántkönnny-kövekkel* – Nyéki Lajos tanár sírja mellett). Mindketten A (nagybetűs) TANÁROK voltak, akiknek élete „lüktetés, szárnyalás, nagy izzás” volt, s akiket mindmáig siratnak volt diákjaik. „Meghal a test, s a földbe költözik, / örökké él a lélek, fiatal, / amíg a hantot könnyel öntözik, / a lélek útja végig diadal”. A harmadik személy egy friss halott: az „antológiás” Harcsás Judit, akinek váratlan távozása nagyon megrázta alkotótársait (*Út az égi lét felé*). Újságíró, író, szociális munkás – kétgyermekes anyja, aki korunkra jellemző lelki magányban élt – s már nem volt ereje az Élethez. „A zavaros vízben legbelül / bús, lidérces angyal elmerül, / földi pokol, mit hagyott hátra, / szürke örvény húzta halálba. // Hol hullámon hullám hempereg, fehér lepke-árny most fellebeg – s túlvilági hangon így dalol, / az ég felé tartva valahol: [...] Ha igazán szeretted volna, / most nem ölelne vad csatorna”.

A kötetet az *Imák poraik felett* zárja – szeretteiért s minden szenvedőért, akik immár „csendes rög alatt” nyugszanak. „Tavasza száll felettük, kis kékcinegék, / rigók örjögő dalai a lombban, / átlengi lágyan sírjuk hidegét / a nyári ég, ha gyúl, ha lobban, / s ősz borong köröttük, e méla lant, / december-lepelben a tél fehér. / Sirok. Csend, némaság, por alatt... / S a lélek egyszer tündér révbé ér”.

Csáky Anna költészetének íve a természetlírától a metafizikai létkérdések ostromlásáig terjed, azaz az ember természeti valóját összeköti a természetfölötti dimenzióval. A köztes mezőnyben maga az emberi élet áll, ezernyi színével – gazdagságával – élmények bőségével; a lírai én lelki szűrőjén átáramoltatva. Egészében egy végtelenül eleven, egyszerre személyes és áttételes életmű bontakozik ki előttünk, amelynek női/es/ jellege ritkaságszámba megy a mai költészeti palettán. Élmény minden kötetét olvasni!

MÁRIA – A VILÁG KIRÁLYNŐJE – „MATER DIVINAE MISERICORDIAE”

Szűz Mária, Isten Anyja alakja a kereszténység első évszázadaiban – az apostolok, majd később a tömegesen megtérő keresztények körében – fontos szerepet játszott az Egyházszerveződésben. Az első Pünkösöd – a Szentlélek kiáradása – a feltámadt Krisztus mennybemenetele után az Egyházalapítás ünnepe lett, amelyen Jézusnak az Utolsó Vacsorán elhangzó hagyatkozása („Legyetek mindnyájan Egy!”) szellemében a tanítványok Mária köré gyűlve az alakuló Egyház Anyjává fogadták Őt. Keresztre feszített fia utolsó rendelkezése volt ez, hiszen Jézus – mielőtt kilehelte lelkét – a „legkedvesebb tanítványt”, Jánost (s János személyében az apostolokat) őrá bízta; őt viszont Jánosra (s így a tanítványok körére): „Asszony, íme a Te fiad!” – s fordítva: „Íme a Te anyád!” (Jn 19 /25-28). És Mária „*igent*” mondott már a kereszt alatt a Fiú akarataira – éppúgy, mint annakidején az Angyali Üdvözllet meghívására („fiat voluntas tua!”). S bár nyilvánvalóan átélte – átszenvedte „a lélek sötét éjszakáját” azokban az órákban, mikor fiát Kálvária-útján kísérte, egy pillanatra sem inogott meg Isten iránti hűségében, s tökéletesen rábízta magát (most is) az Úrra: „történjék velem szavaid szerint” (Lk 1, 38).

Ignacio Larranaga chilei ferences atya Mária lelki átlényegüléseként, belső metamorfózisaként értékeli a kereszt tövében lejátszódó jelenetet: Jézus „messiási” végakaratával átadta Anyját az emberiségnek (Jánoson és a tanítványok körén is túlmenően, a születőben levő Anyaszentegyháznak). „Szavai úgy értelmezhetők, mint szentségi jelek”: „mindenkinek odaadta Máriát anyaként egy természetfeletti, messiási értelemben”; ugyanakkor „az összes megváltottat” rábízta anyjára – mint gyermekeit. És ettől fogva mindörökre van egy lelki Anyja mindazoknak, „akik hisznek a megváltásban”. Mária és a hívők közötti kapcsolat olyan, amilyennek az anya-gyermek-kapcsolatnak lennie kell: Mária az Egyházat „anyai gonddal halmozza el és vezeti az üdvösség útján”. Larranaga atya úgy véli: „a Kálvária messiási szöveg-összefüggésében az *asszony* szó kiemeli Máriát a testi anyaság korlátozott szerepköréből és megnyitja őt a határok nélküli anyai rendeltetés felé” – azaz „egy hitbeli, egyetemes és messiási új anyaság felé” (i.m. 187 – 198.p. *A mi Anyánk* c. rész).

Larranaga atya szerint Jézus Krisztus küldetéséhez az *is* hozzátartozott, hogy a család, az emberi kapcsolatok belterjes körét kinyissa a tökéletes /isteni/ Szeretet felé: az apai – anyai – testvéri egyetemesség felé. Vagyis, „hogy meghonosítsa a lélek törvényét és kiterjedését” az *újászületés* révén. „Ami a testből születik, az test, és a biológiai körforgásban meghal és felbomlik”; de „ami a lélekből születik, az halhatatlan, mint maga az Isten” (Jn 3, 1-10). Jézus tehát a test szerinti anyját be akarta vonni üdvösségtervébe, ezért *látszólag* elszakadt tőle, hogy egy magasabb szinten újraegyesüljenek („Aki

teljesíti mennyei Atyám akaratát, az mind testvérem, nővérem, anyám” – Lk 8, 19-21; Mt 12, 46-50). „Ez az *Isten pedagógiája*” – hangsúlyozza Larranaga atya. És Mária elfogadta ezt Szent Fiától, mint korábban is mindig, mikor fia eltávolodott tőle: nem sértődött meg; pedig fájt neki bizonyára, de „csendben maradt és elgondolkodott” (Lk 2, 46-51). Jézus tehát „átvitte anyját ezen a fájdalmas, talán megdöbbenő, de átalakító úton” – vonja le a konklúziót Larranaga – s mire eljött a Szentlélek, a Szabadító, Pünkösöd napján „a jeruzsálemi ház felső termében, az elkötelezettek csoportjában, akik együtt várták a Lélek eljövetelét, már az Anya elnökölt” (Ap Csel 1, 13). Mária tehát vállalta az egyetemes anyaságot – így lett Ő, a „termékeny Szűz”, az Egyház, az egész emberiség és a Történelem Anyja (i. m. 177-186. p. *Az Élet iskolájában* c. rész).

Ez az újszerű, pszichológiailag mélyen megalapozott Mária-kép érthetővé teszi, miért terjedt el olyan elementáris erővel már az első évszázadokban (s duzzad ma is) a népi vallásosságban a Mária-kultusz, s „mennyebevétele” után pár évtizeddel miért emlegették Őt már a Mennysországi Királynőjeként, Boldogságos Anyaként. Csakhamar kialakultak az apostoli egyházon belül is a legfontosabb Mária-emléknapok (elsőként augusztus 15. Mária mennybevételeének ünnepe); a bizánci ortodoxia pedig kezdettől fogva Istenszülőként tisztelte a Szeplőtelen Születet. Viszont a nyugati /római/ egyházon belül sokáig bizonytalanság övezte a kérdést: valójában mit jelent Mária „szeplőtelenége”, a „szűzi” anyaság, s milyen szerepe van Máriának az Egyház történetében (azon túl, hogy alapításakor ő is jelen volt). És egyáltalán: mit jelent kereszténynek lenni?

Órigenész alexandriai egyházatya már a II./III. század fordulóján hangoztatta, hogy „akiben a benne lakozó isteni erő saját természetévé vált, az képtelen bünt elkövetni”, mert „Krisztus megszületik benne és benne lakozik”, mint Máriában. Ez által leszünk Isten gyermekei. „Úgy vélem – írja – a keresztények egész élete Isten színe előtt zajlik”; s aki Krisztushoz tartozik, a fölött nincs hatalma a Gonosznak. „Akik teljes lelkükből szeretik Istent, [...] lelküket elválasztják mindenféle testtől, s késelem és halogatás nélkül tudják levetni ezt a gyarló testet, amikor eljön az ideje”; hogy levetve „a halál testét, megszabaduljanak a romlandó anyag terhétől”. Tehát „feltétel nélkül hisznek az örök életben, ajkukkal is megvallják hitüket üdvösségükre” (*Buzdítás a vértanúságra* c. fejezet, i.m. 164-219.p.). A szüzességet egyenértékűnek tartja a mártíromsággal, s Istenszülő Szűz Máriát minden teremtmények között a legmagasabb rendű kiválasztottnak tekinti („kegyelemmel teljes”, aki egyetlenként volt méltó arra, „hogy a Magasságbeli Fiának Szűz Anyja legyen”. *Lukács evangéliumához írt homíliáiban* (i.m. 269- 339.p.) lépésről lépésre feltárja Mária kiválasztottságának okait (erényeire tekintve, alázatossága – igazságossága – bátorsága és bölcsessége okán Isten méltónak találta Őt arra, hogy Fiának anyja legyen): „Íme, mostantól fogva boldognak hirdet minden nemzedék”; mert „Isten irlalma örökre megmarad azokon, akik Őt félik” (*Magnificat*).

Órigenész azt is hangsúlyozza, hogy „ha az Üdvözítő születése nem lett volna égi és szent, ha nem lett volna benne valami „istenti”, ami felülmúlta az emberek „ember”-mivoltát, tanítása sosem járta volna át az egész világot. Ha Mária méhében pusztán

ember lett volna, s nem Isten fia, „hogyan történhetett meg, hogy mind akkor, mind most különféle lelki betegségek is meggyógyulnak?”. Lukács már hangoztatja azt a (*János Jelenései* nyomán általánossá vált) nézetet, hogy „amiképpen a bűn az Asszonytól vette kezdetét [...] az üdvösség kezdete is Asszonytól indult” – s Isten-szülő Mária a Napbaöltözött Asszony, aki sarkával széttapossa a Kígyó fejét, és üdvösségünk forrása lesz (i.m. *Homiliák*, 282/283.p.).

A Mária-ikonográfia gazdagsága is hozzájárult már a II./III. században – első sorban a katakombák-beli ábrázolásokkal (Mária gyermekkora, Angyali Üdvözlés, a kis Jézus a jászolban Máriával-Józseffel s a pásztorokkal körülvéve, a Háromkirályok hódolata, Mária megdicsőülése, Mennybevétele stb.) – Mária üdv-történeti jelentőségének tudatosításához. Dávid Katalin művészettörténész, aki az egész keresztény művészetet végigpásztazza ebben a vonatkozásban (*A Mária-ikonográfia kialakulásáról* – i.m. 13-73.p.) arra hívja fel a figyelmet, hogy „a művészek a hit tanításának kidolgozásához, filozófiai-teológiai megalapozásához éppúgy hozzájárultak, mint a korszak nagy teológusai”. Ismerték a hit forrásait, a korszak teológiai kérdéseit – ezért a korai alkotásokat „a kereszténység ősiratainak” tekinthetjük: jórészt az Újszövetség idevágó eseményeit dolgozzák fel. Az ikonográfia az apokrifekben ránk maradt anyagot is „történeti adatként” kezeli, bármennyire tele vannak „regényes”, csodaszerű elemekkel, legenda-szerű történetekkel. Órigenész ugyan szigorúan hangsúlyozza, hogy „csak négy hiteles evangélium van”, amelyeket az Egyház kanonizált (i.m. 270.p.); de a művészek ezt figyelmen kívül hagyják, hiszen az apokrifok /is/ formálták a Mária-kultuszt; s a későbbiekben a kultusz-elemek közül néhány hittétell emelkedett (pl. a „Szeplőtelen Fogantatás”, Mária Theotokosz-mivolta). A művészi ábrázolások *emberközeli* hozzák mind az Istenanya, mind Jézus alakját, s „megkönnyítik az emberek számára, hogy utat találjanak a hittitkokhoz”.

Így „a IV./V. századra kialakuló önálló Mária-kultusz olyan üdvtörténeti jelentőséget biztosít Máriának, amely joggal teremti meg az ő rendkívüli szerepét a népi vallásosság terjedésében, Istennél értünk esdeklő kegyelmi erejének gazdag hiedelemvilágát. /.../ Ő az új Éva, a mindenkit oltalmazó, üdvösségünkért közbenjáró, ég s föld közötti kapocs, aki test szerint vétetett fel a mennybe”, s a Mennyei Királynőjeként, Szent Fiával karján irgalmasan tekint alá a bűnösök – elesettek – szenvedők sokaságára, és segítségükre siet minden nehéz helyzetben. A VI. századra pedig a szakrális művészetben már mint a közösség egésze által elfogadott, szeretett, emberközeli lény (égi Anyánk) jelenik meg, aki minden földi anyával azonosul, hiszen „szent gyermeke” is hozzánk hasonló.

Miután az 1. egyetemes Zsinat (Nicea, 325) elfogadta az Apostoli Hitvallást, egyértelművé téve Mária Istenszülői szerepét (Jézus „fogantatott a Szentlélektől, született Szűz Máriától”), az Efezusi Zsinat (431) ünnepélyesen megerősítette: Mária – Theotokosz, aki világra hozta az egyetlen üdvözítőt, a Megváltót, Isten és az emberek közötti Közvetítőt: Jézus Krisztust.

A IV./V. század folyamán a nagy egyházatyák (Szent Ágoston, Szent Ambrus, Aranyászájú Szent János, Szent Jeromos stb.) korában egyre több Mária-ünnepet ik-

tattak be a keresztény liturgiába (a karácsonyi ünnepkörön túl előtérbe került Húsvét – a feltámadás, és Pünkösd – a Szentlélek kiáradásának ünnepe). Ekkor kezdték kialakítani az egyházi évkör liturgikus rendjét, a szent helyek hálózatát; Rómát fallal vették körül, elkezdődtek a templomépítések, kolostorok alakultak („Isten városai”), s elkülönült a szerzetesség és a világi papság életrendje. I. Leó pápa az V. században már „a nagy Egyház” kialakításán fáradozott: igyekezett rávenni a tehetős római polgárokat a szentmisék heti rendszeres látogatására, az alamizsnálkodásra, a nagy ünnepek megtartására stb. A házasságban élő nők számára a bibliai „Márta és Mária”, a Jeromos körül csoportosuló keresztények számára a szüzesség és az askétizmus vált a legfontosabb értékke: ők Szűz Mária életét tartották követendőnek. Szent Ágoston, a kor legnevesebb teológusa az „arany középutat” javasolta – mindkét „megszentelt” életformát elfogadhatónak tartva (*A házasságról, A szent szüzességről* írt művei). Ugyanakkor Máriát az emberi valóság fölött álló kivételnek tekinti, aki „az eredeti ártatlanság állapotában lett méltóvá a kiválasztottságra”. Vele kapcsolatban szót sem lehet ejteni semmiféle bűnről – hangoztatja.

A VI. században aztán szinte teljesen feltöltődött a keresztény évkör az új ünnepekkel (mártírok – szentek – Mária-emléknapok stb.), s a keresztények „az örök liturgia” által részesülhettek az ősegyház, a mártírok korának méltóságában. A keresztény elköteleződés fő ismérve lett a Krisztus-követés; bár az eretnekekkel folytatott teológiai vitákban központi téma volt a „tökéletesség” kérdése is (amire törekednünk kell, de amit földi ember soha nem képes megvalósítani, „hiszen a tökéletlenség az emberi természet velejárója”). Szent Ágoston határozottan kimondta: „kivétel a Szent Szűz, aki szüzessége által képes volt a tökéletes egyesülésre Istennel. Elkülönülve a bűn által fertőzött világtól, ő a tökéletes szabadság állapotában élt. Életpéldája minden asszony számára követendő kell, hogy legyen”. Ugyanakkor Ágoston azt is hangoztatja, hogy „a hétköznapi keresztények sem állnak távolabb a kegyelemtől és a megváltástól, mint a szerzetesek vagy az askéták”; az Egyház tehát nem tehet különbséget keresztény és keresztény között e tekintetben. Az Egyház maga sem „tökéletes”, hiszen mindig az „itt és most” s a „majd lesz” közötti feszültség terhét viseli magán (vö.: R.A. Markus: i.m. 39-122.p., ill. 195-216.p.).

A keleti egyház, amelyben Jakab apostol tevékenykedett, Mária „szeplőtelen fogantatását”, „szűzi anyaságát” már ekkor ünneppé emelte – dec.8. (vö: Jakab apokrif evangéliuma); de a nyugati egyház még sokáig nem akart szembenézni ennek teológiai konzekvenciáival. A Lateráni Zsinat 649-ben ugyan kimondta az „örök szüzesség” dogmáját Máriával kapcsolatban, de szeplőtelen fogantatásának emléknapját csupán néhány egyházmegyében ünnepelték. A VIII/XIX. század folyamán már Ravennában, Nápolyban is megtartották ezt a Mária-napot, majd a X. században Gallián – Normandián át egészen Írorszáig eljutott híre a szerzetesi közösségek láncolatán át, s több országban is megemlékeztek róla, „hivatalosan” az egyház nem vette tudomásul. Természetesen a „kalandozó magyarok” is hazahozták a híret, s mivel ősi vallásunkban régóta központi szerepet töltött be Babba Maria istenanyai kultusza, számunkra egyáltalán nem volt idegen ez az emléknap. Majd miután Szent István 1038. aug. 15-

én, Boldogasszonyunk napján Szűz Mária oltalmába ajánlotta országunkat, a többi keresztény országhoz hasonlóan az egyházi liturgiában megjelentek nálunk is a Mária-ünnepnapok – összekapcsolódva a mi ősi Boldogasszony-ünnepeinkkel (*Szeplőtelen Fogantatás* / *Immaculata* – dec.8; *Sarlós Boldogasszony* / *Visitatio* – júl.2; Mária születésnapja / *Kisasszony*-nap – szept.8; *Mária nevenapja* – szept. 12; *Nagyboldogasszony* – Mária mennybevétele, aug. 15.). Az egyházmegyes antifóna-katalogusok őrzik ezek emlékét.

A második évezred kezdetén a nyugati egyházon belül újra felélénkültek a Szeplőtelen Fogantatás körüli viták. Ekkor már a világi papság is kezdte terjeszteni a tant, melynek elterjedéséről, a vele kapcsolatos nézetkülönbségekről a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán 2005. ápr. 8-án tartott tudományos konferencia előadásai adnak részletes tájékoztatást. Canterbury Szt. Anselm egyik tanítványa (Eadmer angol bencés szerzetes) 1128-ban *Isten bölcsességéről* értekezve kifejtette, hogy Mária mentes volt az eredeti bűntől „a szentséges magzati lét első pillanatától fogva”; de teológiailag ő még nem alapozta meg véleményét (vö: Török József előadása a *Szeplőtelen Fogantatás dogmájának történetéről*; i.m. 7-13.p.).

A népi vallásosságban viszont egyre erősödött a Mária-kultusz; s az 1. évezred végére szinte minden nép a Szeplőtelen Szűzhöz fohászkodott oltalomért. Az 1070-ben lejegyzett latin nyelvű középkori Mária-himnusz (*Salve Regina*) ekkor már általánosan ismert volt, s egyes nemzeteknél a templomi liturgiában is szerepet kapott: „Menyországunk Királynéja! / Irgalmasságunk szent anyja! [...] Hozzád sóhajtottunk menyországba / Hol vagy örök dicsőségbe’ / Azért, Szószólónk, szemedet / fordítsd hozzánk, s kegyelmedet! / És a Te bűnös népedet / oltalmazd meg híveidet!”

De a tan egész Európában való elterjesztése mégis csak a XIII. század elején megalkuló Ferences Rend misszionáriusainak köszönhető. Assisiben egy ifjú lovag, aki a pápaság és a Német-Római császárság küzdelmében felismerte, hogy a hatalmi harcok és a pénz, a kapzsiság által megrontott emberiség a Bűn csapdájában vergődik – odahagyva a dúsgazdag szülői házat, *Pax et Bonum!* jelszóval 1207-ben programot hirdet: „Mindnyájatokat szeretnék a Paradicsomba juttatni!” Látomásban megkapja Jézus üzenetét: „Ferenc, menj és állítsd helyre házamat, amely omladozik”. Mire ő saját kezével, néhány társával újjáépíti a romos, VI. századi Porciunkula-kápolnát; abban alakít ki egy kis cellát magának: ez lesz az 1212-ben megalakuló Ferences Rend lelki-szellemi központja. *Kis szegény lelkiség* c. munkájával az egész Egyházban újjáéleszti az evangéliumi szellemiséget („Betegeket gyógyítsatok, halottakat támasszatok, ördögöket űzzetek. Ingyen vettétek, ingyen adjátok!”). Éhezve-fázva, gyalog zarándokol „kisebb testvéreivel” Rómába, ott III. Ince pápa diakónussá szenteli és engedélyezi számára a rendalapítást. A kolduló rend misszionáriusai aztán szerte-rajzanak Európában, s „máriás” lelkülettel vesznek részt a liturgia megújításában.

Liturgikus életükben fontos szerepet tölt be a zsolozsmázás, amit a római Kúria rendje szerint elsőként vezetnek be, s buzgón terjesztik Európa-szerte. A Canterbury Egyházmegyében járva megismerik és átveszik az ott már 1060-ban bevezetett *Immaculata* ünnepet. Az 1228-ban (szinte azonnal halála után) szentté avatott Ferenc

Dicsőséges Szűz Mária imáját is terjesztik, amerre csak járnak: „Az Atyának e méltó, szent és dicsőséges Igéjéről angyala, Szent Gábor útján maga a fölséges Atya jelentette ki, hogy az égből a szentséges és dicsőséges Szűz Máriának méhébe fog leszállani. Mária méhében azután emberségünkéből és gyarlóságunkból való igaz testet öltött magára. Bár mindenkinél *gazdagabb* volt, anyjával, a Boldogságos Szűzzel együtt mégis a szegénységet akarta vállalni a világban” (in: *Imádkozzunk Assisi Ferencsel*; Imáinak forrása, i.m. 5-19.p. – Mária-imái: 93/95.p.). Mária üdvtörténeti szerepére *A boldogságos Szűz üdvözlése* c. éneke világít rá: „Istennek szent szülője, Mária / ki szűz lévén, templommá lettél / és választottja a szentséges mennyei Atyának [...] minden kegyelem teljessége és minden jószág / lakozott és lakozik tebenned [...] legyetek üdvözölve ti, szent erények mind, / kik a Szentlélek kegyelméből és megvilágosításából / a hívek lelkébe ereszkedtek, / hogy a hitetleneket Istenben hívő emberekké / formáljátok át” (u.o. 94.p.). Mindezek jegyében a rendi statútumok már a század végén arról tudósítanak, hogy Páduában 1277-től, Párizsban 1299-től bevezették a Szeplőtelen Fogantatás napjának megünneplését, sőt minden szombaton misét is mondanak a Szent Szűz tiszteletére.

Szent Ferenc, a nagy misztikus megsejtette látomásaiban a „Szent Valóságot”: Szűz Máriát, Isten Anyját, a teremtmények közül egyetlenként, a Szentlélek megtisztította az eredeti bűntől. Bár teológiailag nem igazolta nézeteit, de azok nyomán a ferences kolostorokban / imaházakban már a XV./XVI. században Mária-ünnepeken a *Sancta Maria virgo*, később az *Ave Maria Stella* kezdetű énekeket énekelték. A 15. századi ferences Missale mind a *Szeplőtelen Fogantatás*, mind *Sarlós Boldogasszony* ünnepére a *Gaudeamus Omnes* kezdetű misetételt ajánlja introitusnak. A Kárpát-medencében, különösen Erdélyben és a Felvidéken is sok antifóna-szöveg utal a „virgo immaculata” tisztaságára (az *Erdélyi*, illetve a *Nyitrai Graduale*). A XVI./XVII. század fordulóján pedig a megújított középkori antifóna – *Tota pulchra es Maria* – új-gregorián dallamára teljes misét komponáltak, s mindmáig éneklik Pünkösdkor a csíksomlyói búcsún a *loretói litániát* követően. Erdélyben és Moldvában a népi vallásosságban is fennmaradt (*Egészen szép vagy Mária*); az osztrák ferencesek körében pedig többtétéles kompozíciókba beépülve terjedt el (vö.: Richter Pál: *A Szeplőtelen Fogantatás ünnepe a ferencesek liturgikus zenei hagyományában*; in: *A Szeplőtelen Fogantatás dogmája*, 81-99.p.).

Mindeközben természetesen a teológiai viták is meglevenedtek e kérdéseket illetően. Két sarkalatos álláspontot emelhetünk ki e viták tengeréből. *Duns Scotus*, XIII. századi ferences filozófus úgy vélekedett, hogy az Atya *eleve* kegyelemben részesítette Máriát (amit az Angyal adott tudtára: „Üdvöz légy, kegyelemmel teljes!”), hiszen az egyetemes üdvösség szolgálata rendkívüli szentséget kívánt. Joggal feltételezhetjük – írja – hogy „Isten eleve megóvta Máriát az áteredő bűntől, Krisztus megváltó művére való tekintettel”, „egészen különleges módon megszentelve őt még anyja méhében”. Bizonyos, hogy Isten alkalmassá tette őt különleges küldetése betöltésére, vagyis már anyja méhében betöltötte őt a Szentlélek (mint ahogy Erzsébet fiát, Keresztelő Jánost is (aki „felujjongott” anyja méhében, mikor áldott állapotú Erzsébet és Mária találkozott – a *Vizitáció* ünnepe).

Aquinói Szent Tamás is elismeri SUMMÁjában, hogy „Máriát istenszülei mivoltában megillették olyan privilégiumok, mint senki más”; azonban „az eredendő bűntől való teljes mentesség *csak* Krisztusnak járt”, mert ő „nem természeti úton (nem földi apától) fogant”. Úgy véli tehát: „a megszentelő kegyelem megkötözte Máriában a rendetlen kívánságokat”, a bűnre való hajlamot. Mikor Szent Fiát foganta, el is tűnt az belőle teljesen: „többé nem volt képes vétkezni”: „gyermekéről visszaáramlott rá a rendetlen kívánságoktól való szabadulás”. Mária tehát mentes volt minden személyes bűntől. Végül is elismeri, hogy – „bár a Szentírás nem beszél Máriának az anyja méhében való megszentelődéséről, sem Mária mennybevételéről”, mégis hihető, hogy „ha Illés próféta megkapta ezeket a kegyelmeket, akkor Isten Anyjának is kijártak azok” (vö.: Deák Viktória Hedvig: „*Mária, aki anyja méhében megtisztult az eredeti bűntől*; in: *A Szeplőtelen fogantatás...* 25-44.p.).

A római egyházban ekkor még sokan elutasították a bűn nélküli fogantatás tényét (hiszen hogy is lehetne egy teremtmény mentes az eredendő bűntől?!). De IV. Szixtusz (aki a ferences rendből emelkedett a pápai trónra) 1439-ben a Bázeli Zsinaton megtiltotta, hogy bárki megtámadja a dec. 8-ai ünnepet, s egyúttal búcsú-kiváltságokkal ruházta fel a Napba öltözött Asszony ikonja előtt ájtatoskodókat. Majd a Tridenti Zsinat egy évszázad múltán megújította Szixtusz pápa rendelkezéseit, s büntetés terhe mellett megtiltotta azok megszegését.

A magyarországi obszerváns ferencesek a XV. században a Napba öltözött Asszony jellegzetességeivel ruházták fel Immaculata-ikonjaikat (Jel 12,1). A visegrádi ferences krónika tanúsága szerint Zsigmond király (aki a ferenceseket ide telepítette), 1425 után egy új kolostort és egy Szűz Máriának szentelt templomot építtetett a királyi palota közelében. A krónika Prológusa az Énekek Énekéből átvett szimbólum-nyelven fejezi ki a király reményeit, hogy a Szeplőtelen Szűz áldó, sugárzó jelenlétében a törökök elleni küzdelem sikeres lesz. A „csalán közt született rózsza”, a Paradicsom virága – Mária attribútuma – „a tövisek közt hóféhéren tündöklő és piros fénnel ragyogva” a Paradicsomba jutás jogát jelzi. Mária, az eredendő bűntől mentes fehér rózsza mint a Mennyei Királynője, kitárja népe előtt a Mennyei Kapuját. A tövisek között felnövő rózsza – a liliumhoz hasonlóan – a legyőzött kísértéseket jelenti képnnyelven. Ezért lett a kolostor védőszentje Mária (nem pedig Sárkányölő Szent György, akinek nevére az Anjou-kori királyi kápolnát szentelték). A ferencesek ugyanis azt vallották, hogy a Szentlélek korszakának beköszöntét az Apokalipszis 6. pecsétjének angyala jelzi (Jel 7,2 és 6,12); ez az angyal pedig hitük szerint Szent Ferenc volt, aki „stigmák formájában viselte az élő Isten jegyeit”.

Az obszerváns teológia az *Ara Coeli* legendát összekapcsolta a *Szeplőtelen Fogantatás* két ismert szentírási helyével (Ter 3,15; Jel 12,1), azonosítva a *Napbaöltözött Asszonyt* a Szeplőtelen Szűzzel, aki eltapossa a kígyó fejét: „legyőzi a Sátán ivadékeit” – azaz a törököket, a hitetleneket és az eretnekeket. A ferencesek úgy vélték: a keresztények török elleni küzdelmét, valamint a XV./XVI. században a katolikus egyház küzdelmét a protestantizmus ellen a *győztes Immaculata* pártfogolja (vö.: Varga Kapisztrán: *A Szeplőtelen Fogantatás kérdése a XV/XVI. századi magyar ferencesség*

körében; i.m. 45-60.p. A szerző a legtöbb kérdésben Bálint Sándor *A Napbaöltözött Asszony* c. könyvére hivatkozik).

Varga Kapisztrán ferences atya véleménye szerint az Apokalipszis Napba- öltözött Asszonyának ikonja e kettős győzelem teológiai-biblikus háttérét látta meg a Szeplőtelenül Fogantatott Szűz Máriában. „Így lett ez a korabeli ferencesek által általánosan is vallott *hittitok* nálunk sokkal több, mint teológiai spekuláció [...] és kapott nagyon is gyakorlati, kézzelfogható tartalmat Magyarországon”: a Szeplőtelenül Fogantatott Szűz védi meg hazánkat mind a török, mind a huszita veszedelemtől. De mert „ez a küzdelem elhúzódott egészen a 18. századig”, a Győzedelmes Immaculata kultusza széleskörűen kivirágzott, s a *Patrona Hungariae*-ikonográfia táptalaja lett. A török kiűzése után pedig az egész Habsburg Birodalomban, sőt az egész keresztény világban elterjedt Mária oltalmazó-védelmező hatalmának tisztelete, és a népi vallásosságban még inkább teret nyert a Mária-kultusz (uo. 59/60.p.).

A VI. század első felében a Római Katolikus Egyházon belül Spanyolországban fellépő szerzetes – Loyolai Ignác – és társai felvetették az egyház ’megreformálásának’ gondolatát; de nem a Luther-i ’reformáció’ szellemében. Ők az eucharisztikus gyakorlat erősítésével a christianitas (Krisztus-követés) irányában akarták a liturgikus hagyományt megújítani. Ignác 1540-ben megalapítja az Oltáriszentség Konfraternitást, s 1541-ben öt másik társával belép a Szentlélek Konfraternitásba. III. Pál pápa (1540-49) következetesen támogatja, majd bullával is megerősíti működésüket. Az 1545 decemberében összehívott Tridenti Zsinaton fel is vetődnek a reform-elképzelések, de az ellentétes álláspontok ütköztetése és a sokféle „különvélemény” következtében végül is eredmény nélkül. A Jezsuita Társaság a ’felforgatás’ vádjával került gyanúba (főként a Kúria átalakítására tett javaslatok miatt), s a kemény elutasítottság miatt vissza is vonult egy időre. III. Gyula (1549-1555) támogatásával 1554-ben mégis sikerült megalapítaniok a Segítő Szűz Mária Konfraternitást (Casa Santa Maria), majd Szűz Mária védnöksége alatt fokozatosan kiterjesztették hatósugarukat a Világegyházra (Genova, Madrid, Perugia, Madrid, Prága, Barcelona, Lisszabon, Mexikó stb.). IV. Pál (1555-59) segítségével új lendületet vett mozgalmuk (missziós munka terjedése, zarándoklatok, búcsúk szervezése stb.).

Ignác halála után (1557) sem csökkent aktivitásuk: az 1559-ben trónra lépő IV. Pius pápa – újraindítva majd befejezve a Zsinatot /1562-63/ – szavatolta egyházon belüli önállóságukat. A Collegio Romano 1563-ra európai viszonylatban is a jezsuita papok és skolasztikusok nemzetközi tanácskozásainak színhelye lett, és pápai körlevél ismerte el (1564. júl. 14-én), hogy „az új societas Szűz Mária védnöksége alatt áll”. A Szentszék által jóváhagyott rendi alkotmányuk (1563) szerint identitásuk: Krisztus követése. Feladatuk „a szegények szolgálata”, az ifjúság nevelése, a hitélet erősítése. A tagok mindennap misén, hetente gyónáson, havonta szentáldozáson vesznek részt, s napi félórás elmélkedéssel, az Ignác-i lelkigyakorlatokkal kerülnek közelebb a szent titkokhoz. A Mária-kongregációk a jezsuita renden belül viszonylag önállóan működtek (ahhoz hasonlóan, mint a kolduló rendek melletti „Harmadrendek”: nem tartoztak plébániákhoz, zarándoklatokat, lelkigyakorlatokat szerveztek, iskolákat tartottak

fenn stb.). A következő évszázadokban egyre fontosabbá vált tevékenységük; iskolahálózatuk elterjedt az egész világon, a lelkipásztorkodás, missziós munka is előtérbe került (különösen az „elesett nők”, a társadalom periferiáján élők körében), s a „Miaszszonyunk szodalitás” az irgalmasság jegyében végezte /végzi ma is/ nélkülözhetetlen szolgálatát (vö.: J. W. O’ Malley: *Az első jezsuiták; Az iskolák, valamint A jezsuiták és a korabeli világegyház* c. fejezetek; i.m. 226-270, ill. 315-363.p.

A XVII. században – éppen a fentiek nyomán – már maga a nyugati egyház is hajlott afelé, hogy a Szeplőtelen Fogantatás emléknapiját egyetemes egyházi ünneppé emelje. V. Pál pápa 1616-ban, majd XV. Gergely 1622-ben Szixtusz pápa ezzel kapcsolatos rendelkezéseit ismételtén megújította; így a török veszedelem, majd az Európán végigsöprő nagy pestisjárvány idején már minden nemzet (velünk együtt) a *Beata Virgo* kegyelmi segítségért fohászkodott. Ekkoriban terjedt el a mindmáig előszeretettel hangoztatott kis népi fohász: „Most segíts meg, Mária, / Oh, irgalmas Szűzanya! [...] Hol már ember nem segíthet, / a Te erőd nem törik meg. / Hol a szükség kínja nagy, / mutasd meg, hogy Anya vagy! / Most segíts meg, Mária, / Oh, irgalmas Szűzanya!” 1708-ban aztán XI. Kelemen pápa az egész Római Katolikus Egyház számára nyilvános ünneppé emelte dec. 8-át. Az így még inkább fellángoló Mária-kultusz nyomán pedig megkezdődött a küzdelem az egyházon belül /is/ a *Szeplőtelen Fogantatás* dogmává emeléséért, s Mária Istennél közbenjáró kegyelmi szerepének hivatalos elismertetéséért. Az Egyház – különösen Franciaországban, a kibontakozni kezdő felvilágosodás egyházellenességének el-lensúlyozására – intenzív missziós tevékenységbe kezdett; de a század végén kirobbanó francia forradalom, majd a XIX. század derekán Európa-szerte terjedő forradalmi hullám már-már a katolicizmus létét kezdte veszélyeztetni. Amire válaszként az Oltáriszent-ség, a Jézus Szíve és a Mária-kultusz soha nem látott mértékben fellángolt.

Mindennek hatására az 1846-ban pápává választott IX. Piusz 1848 júniusában teológiai bizottságot hozott létre az I. Vatikáni Zsinat előkészítésére, majd – miután megismerte a világ püspökeinek, teológusainak véleményét – 1854 novemberében összehívta Rómába a világegyház bíborosi testületét, s többszöri tanácskozás után titkos konzisztóriumon ismertette a *Szeplőtelen Fogantatás* dogmájának tervezett szövegét. Miután a testület elfogadta azt, 1854 december 8-án IX. Piusz a Szent Péter Bazilikában – segítségül hívva a Szentháromságot és az apostol-fejedelmeket – ünnepélyes keretek között felolvasta az *Ineffabilis Deus* kezdetű bullát, „kijelentve, kihirdetve és megerősítve”, hogy „*az a tan, amely azt tartja, hogy a Boldogságos Szűz Mária fogantatásának első pillanatában, a mindenható Isten egyedülálló kegyelméből és kiváltságából az emberi nem Üdvözítőjének, Jézus Krisztusnak érdemeire való tekintettel, az áteredő bűnnek minden szennytől eleve megőrizve mentes volt: Istentől való kinyilatkoztatás, és ezért erősen és állhatatosan kell hinnie minden hívőnek*”. A *Te Deum* himnusz eléneklése után a pápa megáldott egy aranyból készített mívés koronát, s megkoronázta vele a IV. Szixtusz kápolnijában álló Szűz Mária-szobrot. Az ünnepnap estéjén egész Róma fényárban úszott (vö.: Török József: *A Szeplőtelen Fogantatás dogmájának története*; i.m. 7-14.p.Ugyanő közli a *dogma* teljes szövegét is).

A dogma kihirdetése hatalmas győzelem volt a népi vallásosság számára /is/. Ez után tömeges zarándoklatok indultak a Mária-kegyhelyekre, megszáporodtak /ismét/ a búcsú-alkalmak, sőt a Mária-jelenések is. Mintha a Szent Szűz most már teljes valójában jelen szeretett volna lenni a történelem színpadán, hogy figyelmeztesse az emberiséget a rá váró veszélyekre, amiért nem követi a Szent Fia által megjelölt Utat – az evangéliumi „új parancsolatot”.

1858. febr. 11-én megjelent Lourdes-ban egy pásztorlánykának, Bernadette-nek a Napbaöltözött Asszony teljes ragyogásában, majd további 19 alkalommal újra, hogy a kis látnokon keresztül imára, bűnbánatra, engesztelésre, megtérésre buzdítsa a híveit. Felhívta a figyelmet az Eucharisztia – az élő Jézussal való gyakori találkozás – fontosságára. Március 25-ei jelenésekor, *Gyümölcsoltó Boldogasszony* ünnepén mint a *Szeplőtelen Fogantatás* mutatkozott be a Szűz, az előtte áhítattal térdeplő leánykát arra intve, hogy ha az emberiség nem közeledik Szent Fiához, Jézus Krisztushoz, s általa az Atyához, sőt elutasítja az Ő szeretetét – veszélyes útra tér. Ezt követték a csodálatos – mindmáig tartó – gyógyulások, az emberek testi-lelki sebeinek irgalmas enyhítése: Lourdes a világ egyik legfontosabb zarándokhelye ma is. A bűnbánat és a hit Mária kegyelmező erejében tömegek számára lett életető erőforrás.

1899-ben, az évszázad végén III. Leó pápa felajánlotta az Egyházat és az egész világot (benne Magyarországot!) Jézus Szentséges Szívének; remélve, hogy az új évszázadban az Istentől távolodó emberiség visszatér majd az Élet forrásához.

De a már „megromlott” emberiség épp az ellenkező irányba indult: az ateizmus, a pusztító háborúk felé.

A Szent Szűz még az orosz /októberi/ forradalom kitörése előtt figyelmeztető jelt adott: 1917. május 13.-tól október 13.-ig (tehát egy teljes félétven át) minden hónap 13. napján megjelent *Fatimában* három kis pástorgyereknek (a 10 éves Luciának, a 9 éves Ferencnek és testvérének, a 7 éves Jácintának). Imára, a bűnök jóvátételére, vezeklésre szólította fel (itt is) a híveket, hogy az egész földkerekségre kiterjeszthesse az isteni megbocsátás kegyelmét. Mint a *Rózsafüzér Királynője* felhívta a gyerekek figyelmét a *rózsafüzér*-imádság fontosságára: a rózsafüzér szent kötelékbe fűz bennünket Istennel, nem engedi, hogy elszakadjunk Tőle, s szívünket az Isten- és emberszeretet tüze gyújtja, ami közösségi összetartozásunk és erőnk forrásává válik.

Június 13-ai jelenése előtt Mária így szólt Luciához: „Jézus téged akar felhasználni, hogy engem jobban megismerjenek és megszeressenek. A mennyei Atya óhaja, hogy a *Szeplőtelen Szív* ájtatossága elterjedjen mindenütt”. Kérte, hogy terjessze el „az 5 első szombati ájtatosságot”, hogy ezáltal elejét vegyék az egyházüldözésnek és a bolsevizmus terjedésének. A rózsafüzér-imával esdekелjen Istennél az emberiségért. Három titkot bízott a Szent Szűz Luciára, aki a jelenések után kolostorba vonult; később feltárta a titkokat gyóntatóatyja előtt és egész hosszú életében (100 évet élt!) azért imádkozott, hogy az Egyház – felismerve a Történelem végzetes útjait – tegyen mielőbb eleget a Szűzanya kívánságának: ajánlja fel Mária Szeplőtelen Szívének Oroszországot. Minden hónap 13. napján tartsanak Fatimában Oroszország megtéréséért engesztelést szentmisével, szentségimáddal, rózsafüzér-ájtatossággal, valamint vezessék be „az

öt elsőszombati ájtatosságot”. Nem rajta múlt, hogy az Egyház csak késlekedve tett eleget Mária kérésének.

1930. okt. 13-án Leira egyházmegye főpásztora elismerte a jelenések *valós* voltát, de az 5 elsőszombati ájtatosságot csak 1939. szept. 13-án hirdette ki. 1940. dec. 2-án Lucia nővér /ismételten/ kérte a pápát, hogy az 5 elsőszombati ájtatosságot terjessze ki az egész Világegyházra, s ajánlja fel azt a Szűz Szeplőtelen Szívének. A felajánlás 1942. okt. 31-én történik meg; majd dec. 8-án XII. Piusz a Szt. Péter Bazilikában a bíborosok jelenlétében megismétli, s 1943 áprilisában körlevélben kéri a világ püspökeit, hogy püspökségüket ők is ajánlják a Szeplőtelen Szűz oltalmába. Egyes püspökök ekkor már nemzetüket is felajánlják Máriának. Azóta tehát az Egyház és a világ sorsának, jövőjének alakulását Mária közbenjáró kegyelmére bízta a hívő emberiség (vö.: *A százéves Fatima; Szűz Mária Szeplőtelen Szívének győzelme*).

A II. világháború befejezése után Mindszenty József bíboros is engesztelésre szólította nemzetét, hangsúlyozván, hogy „a háború nyomán felerősödött az erkölcsi válság és testközélbe került a materialista ateizmus. [...] Magyarország újjászületéséhez elengedhetetlen az erkölcsi felemelkedés. Ennek eszköze az ima, az engesztelés, az áldozatvállalás, az önmegtagadás. tehát a komolyan vett vallásos hit”. 1947/48-ban még meghirdeti a Mária-évet, hatalmas tömegeket mozgósít, mire válaszképp az ekkor már „szovjetizált” hatalmi struktúra erőszakkal szétzilálja a magyar Egyházat, lerombolja a Regnum Marianumot, s a papok, szerzetesek százait bebörtönzi. Mindszenty bíboros, akit 1948 dec.26-án (nyilván szándékosan épp karácsonykor!) letartóztattak, majd koncepciós perben elítéltek, ekkor már nem tehetett többet, mint a kínzások közötti rövid szünetekben forrón imádkozott Istenhez népünk megmentéséért, oltalomért esdve Boldogasszonyunkhoz. Az Idő fogai azonban lassan, de biztosan örölni kezdtek ...

A *Fatimai Jelenések* legfontosabb üzenete az volt, hogy Oroszország térjen meg – azóta már ez is „nyílt titok”; részben meg is történt. A Szent Szűz Szeplőtelen Szíve csakis akkor lehet úrrá a gyilkos háborúkon, az emberiség bűnein-tévedésein, ha az ateizmus csatát vesz az emberek lelkében. Az orosz forradalom téveszméi feldúlták-lerombolták már a XX. században Európa békéjét, az emberek erkölcsi tudatát szétzilálta a Hatalomra és Zsákmányra éhes Akarat (Nietzsche!), s megmérgezte Teremtőjükkal való kapcsolatukat is. A bálványimádó emberiség a XXI. században egy Anti-Krisztusi Birodalom kiépítésén fáradozik. A szegények, elesettek, a társadalom periferiájára szorult milliók egyetlen reménye az irgalmas Szűz oltalmazó segítsége.

A II. világháború során, majd azt követően megerősödtek a lelkiismereti mozgalmak világszerte. Az Egyház figyelme is egyre inkább a Kereszt misztériuma, a megváltás felé fordult; mind a modern teológusok, mind az egyházi vezetők felismerték: valamiképp meg kell állítani a „keresztényietlenedés” folyamatát, mert az emberiség máris tévútra került. XXIII. János pápa 1962-ben a II. Vatikáni Zsinat összehívásával jelentős egyháztörténelmi fordulatot hajtott végre: nemcsak liturgikus reformot vezetett be, hanem újfajta hitbeli látásmódot és teológiai irányváltást kezdeményezett. A lelkipásztori és

az antropológiai szemlélet került előtérbe: „az Idők jeleire” való érzékenység, odafigyelés vált fontossá az Egyház önértelmezésében is.

A Zsinat „Krisztus-központú áttörést” hozott a teológiában: „Míg korábban Krisztus mint a Kinyilatkoztatás hordozója, egyfajta *nuncius divinus*, isteni küldött jelent meg, addig most már az ő egész személye, embersége, élete (nemcsak szavai és tanítása) a kinyilatkoztatás teljessége” – írja Török Csaba teológus. – Hit és kultúra viszonyának szemléletében is bekövetkezett az evangéliumi fordulat: a megtestesülés és a húsvéti misztérium került a középpontba. A *Gaudium et spes* kezdetű zsinati konstitúcióban a társadalommal való *párbeszéd* került előtérbe, hiszen van egy közös alap, „amely az emberi egzisztencia szívébe van írva” – tehát erre kell építeni a kultúrák evangelizációját, hogy az életformáló, a társadalom szemléletét átalakító legyen (vö.: Török Csaba: i.m. 80-95. p.).

A Zsinat egyértelműen leszögezte: a kereszténység kezdettől fogva Krisztus-központú, tanai az evangéliumból táplálkoznak. Jézus mellett Szent Anyjának is páratlan szerepe van Isten üdvösség-tervében, az Ő közvetítésére Isten és az emberi világ között most is nagy szükség van – hangsúlyozza a *zsinati konstitúció*. A hívek lelkületét első-sorban a Szentlélek és Mária alakítja. „A Megváltó a Golgotán úgy rendelkezett, hogy anyja váljék minden megváltott Anyjává („ecce mater tua”); és attól az órától kezdve János, a tanítvány házában Mária az egész tanítványi kör (a születő Egyház) anyja lett. Minden keresztény hivatása, hogy Márián keresztül, Mária segítségével eljusson Jézushoz: az Ő közvetítésével minden hívő lelkében újra és újra megszületik Jézus (egyenként mindenkiben létrejöhet a megtestesülés csodája). Így bárki hasonlóvá válhat Jézushoz, aki – kilépve önzéséből – engedi, hogy Mária és a Szentlélek ezen az úton vezesse őt”.

XXIII. János halála után VI. Pál ugyanebben a szellemiségben folytatta a zsinati munkát, a viták eredményeit a gyakorlatba átültetve. „A kultúráknak a megtérés által, belülről kell átalakulniuk” – hangsúlyozta – s ebben Máriának fontos szerepe van. Bár Mária teremtmény, „mégis különbözik minden más teremtménytől”, hiszen ő Istenszülő (*Theotokosz*) – így a szentek között is első. Ezért „a Legboldogságosabb Szűz Máriától, akitől Krisztus Urunk azt a testet vette, amely az Eucharishtiában a kenyér és a bor színei alatt ’tartalmaztatik – felajánlatik – vétetik’, várja és reméli az Egyház”, hogy Isten minden szentjeivel együtt „közbenjár az Atya irgalmasságánál, hogy az Eucharisztia közös hitéből és tiszteletéből megszülessen és kiviruljon a közösség tökéletes egysége mindazok között, akiket a keresztény névvel illetnek” (VI. Pál: *Mysterium fidei* kezdetű enciklikája, 1965; Erdő Péter bíborosunk Előszavával, 2018).

A II. Vatikáni Zsinat tanítása Mária, Isten Anyja (*Mater Divinae Misericordiae, Domina Nostra Misericordiae*) üdvtörténeti jelentőségéről: „Mária anyasága a kegyelem rendjében szüntelenül megmarad az Angyali Üdvözlétkor hittel adott beleegyezésétől kezdve – melyben a kereszt alatt is vonakodás nélkül kitartott – egészen az összes választott örök beteljesedéséig. Mert ezt az üdvösséges feladatot a mennybevitelkor se tette le, hanem szüntelen közbenjárásával kieszközli nekünk az örök üdvösség ajándékait. Anyai szeretetével gondoskodik Fia testvéreiről, akik még zarándokok, s

veszedelmek között forognak és szorongatások érik őket, míg el nem érkeznek a boldog hazába” (L.G. 62. – hivatkozik rá II. János Pál pápa *Dives in misericordia* c. enciklikájában, 1980; Szt. István Társulat, 2016, 49.p.)

II. János Pál – pápasága második évében – fentebbi enciklikájában hangsúlyozottan foglalkozik Mária, az Irgalmasság Anyja evangelizációs szerepével. „Mária, mivel Fiának messiási küldetésével olyan rejtett és senki másához nem hasonlítható kapcsolatban volt, arra rendeltetett, hogy elhozza az emberekhez a szeretetet, amelynek kinyilatkoztatására jött az ő Fia; azt a szeretetet, amely leginkább a szomorkodók és a szegények, a szabadságuktól megfosztottak és a vakok, az elnyomottak és a bűnösök felé mutatkozott meg, úgy, ahogy Izaiás jövendölését idézve előbb a názáreti zsinagógában (Lk 4,10), majd Keresztelő János küldötteinek mondta Krisztus (Lk 7,22). Istenanyasága tette Máriát az Irgalmasság eszközevé” (uo. 48.p.).

S hogy ez mennyire így van, azt J.H. Nicolas teológus megerősíti Mária misztériuma c. művében: „Mária tulajdonképpen a természetet, a teremtményt tökéletesíti bizonyos értelemben, hogy képessé váljék megnyílni Teremtője és Üdvözítője előtt. [...] Mindazt, amit tiszta kegyelemből kapott, Mária nekünk is megszerzi / átadja. Így tudunk általa 'újjászületni' – Ő ezért emberileg és isteni módon az Anyánk”. Mária, az Istenszülő, aki Fiával a keresztt alatt együtt szenvedett, átérzve a legnagyobb fájdalmat, amit anya egyáltalán átélhet – „kiérdemelte a Feltámadás örömét is. Talán még saját mennybevételénél többre is méltó lett”. Ő „át tudja adni nekünk a feltámadás, az örök élet reményét is” (idézi: Ch. Lubich: MÁRIA 28. ill. 40.p.)

A 80-as években a kelet-középeurópai országokon belül egyre jobban kiéleződő feszültségek a nép és a /bolsevista/ hatalom között, a lengyel Szolidaritás-mozgalom, valamint II. János Pál – a Fatimai Szűznek tulajdonított – csodálatos megmenekülése az ellene 1980-ban elkövetett merénylet következményeitől arra készítette Szent Pápánkat, hogy 1984. márc. 25-én Rómában a Szent Péter téren a világ minden püspökével együtt ünnepélyes szentmise keretében /ismételten/ felajánlja az Egyházat és a világot, az egész emberiséget Mária Szeplőtelen Szívének. A felajánlást az orosz népre utaló szavakkal egészítette ki: „Világosítsd meg azokat a népeket, amelyek felajánlását és átadását várod tőlünk”. 1987/88-ban Mária-évet hirdetett – és Mária (most sem) hagyta cserben népét. Alig telt el néhány év, a Szovjetunió összeomlott, s az 1989/90-es év meghozta Közép-Európa megszabadulását „a kommunizmus kísértetétől”.

2002. aug. 17-én Krakkóban, az Isteni Irgalmasság Bazilika felszentelése alkalmával II. János Pál ismételten felajánlotta a világot az Isteni Irgalmasságnak, bízva benne, hogy a kereszténység – minden üldöztetés ellenére – az új évezredben legyőzi az ártó hatalmakat, és a Szentháromság egy Istenben megtalálja a Remény forrását. Felajánló imája: „Istenünk, irgalmas Atyánk, / aki kinyilatkoztattad szeretetedet / Fiadban, Jézus Krisztusban / és kiárasztottad ránk / a Vigasztaló Szentlélekben, / Terád bízunk ma a világ és / minden ember sorsát. / Hajolj le hozzánk bűnösökhöz, / gyógyítsd meg gyengeségünket, / győzz le minden rosszat, / engedd, hogy a Föld minden lakója / megtapasztalja irgalmadat. [...] Örök Atya! / Fiad fájdalmas szenvedéséért / és feltámadásáért / irgalmazz nekünk és az egész világnak! Amen”.

2009/2010-ben, a Papság Évében XVI. Benedek pápa Fatimában az egész papságot a Szeplőtelen Szűz oltalmába ajánlotta; majd Ferenc pápa 2013-ban a máriás mozgalmakat és a lelki közösségeket is. Bízva benne, hogy Krisztus Szűz Anyja által győzedelmeskedik; először a mi szívünkben, majd családunkban, közösségeinkben, plébániáinkon, az egész Egyházban, s végül a Világegyházban is. Hiszen Jézus megígérte: „ahol ketten vagy hárman együtt vannak az én nevemben, ott vagyok köztük” (Mt 18,20). S akkor „a pokol kapui valóban nem vesznek erőt” rajta, és mindannyian megmenekülünk (Mt 16,17; ill. 28,20). (vö.: *A százéves Fatima*, 2017).

Chiara Lubich, a *Fokoláre* mozgalom (MÁRIA MŰVE) „anyja”, szervezője és elterjesztője világszerte már a II. világháború végén – alig-húszéves fiatal lányként – felismerte és megértette: Mária mindannyiunkat arra hív, hogy a gyűlölet és ellenségeskedés idején a Szeretet civilizációjának építésén fáradozzunk. MÁRIA c. könyvében leírja, hogy 1946-ban a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén mintegy ösztönösen megérezte: „Mária gyöngéd anyai hangon hívja” társnőit és őt, hogy lépjenek be a KAPUN, amely Istenhez vezet. „Mi, bűnös emberek, jobban merészkedünk az Ő szent anyai szívéhez közelíteni, tőle segítséget kérni, mint a mi bűneink miatt meggyötört, keresztre feszített ’elhagyott Jézus’-hoz, vagy akár az Atyához fordulni irgalomért. Hiszen Mária, az Anyák Anyja, szeretettel és megértéssel hív bennünket, hogy kövessük az ő útját: ne maradjunk olyan kicsinyek, bátortalanok, hogy csak esdekelni, könyörögni tudjunk, hanem dicsőítsük meg mi is önmagunkban a FIÚt, engedelmeskedve az Ő akaratának”. Ahogy Mária – kétszeres „fiat!”-ja („legyen!”) által – a testi anyaságtól eljutott (keresztre feszített FIA akaratából) oda, hogy az apostolok, az Egyház, majd (holta után) minden keresztény lelki anyja legyen, úgy kell nekünk is – Jézust követve, szavának (az Evangéliumnak) engedelmeskedve – az Egység lelkületének megteremtésén munkálkodnunk („Legyetek mindnyájan EGY!”), hogy Isten Országa megvalósuljon az emberi szívekben.

Mária, Égi Anyánk tehát az önfeláldozó, ideális női / anyai látásmód mintaképe – hangoztatja Ch. Lubich. Hiszen Ő „Isten leánya”, akit az Atya előre kiszemelt (és tisztává, szeplőtelenévé tett) arra a magasztos hivatásra, hogy a FIÚ Anyja, egyszersmind Lánya legyen, aki alárendeli magát az Ő akaratának. Jézus így elérte, hogy Anyja lemondjon a saját akaratáról – illetve, hogy akarata azonos legyen a Fiúéval. Szent Fia így tudta betölteni földi küldetését: Anyja a saját gyermekeivé fogadta Szent Fia „testvéreit” – vagyis minden embert („Jézusban egyesülünk egymással mindannyian”). S ezáltal mintegy megszülte önmagában, saját lelkében „a másik Jézust”: ő maga is átlényegült Jézussá. „Ő is elhagyatott volt, mint Jézus, vigasztalan, mert megfosztották fiától” – de mert az Igével volt teljes, szótlannul elviselt minden szenvedést, s minden figyelme Isten Akaratára összpontosult. Az ÚR lelke szólt belőle, ezért lett ő a Mennyei Királynéja, minden nép és nemzet Madonnája, aki akadálytalanul jár-kel – közvetít a népek között; minden népnek segít, feloldja a bűn által teremtetett határokat ember és ember, nemzet és nemzet között. Hiszen Jézus azért vállalta az iszonyatos szenvedést, kereszthalált, hogy újraegyesítsen bennünket az Atyával, akitől a Bűn elszakított bennünket (vö.: MÁRIA, *a Tökéletesség mintaképe* c. rész).

Az Emberiség Fája – az Életfa (amely Éva „árulása” nyomán hervadásnak indult – Máriában újra kivirágzott – hangsúlyozza Chiara, „Mária leánya”. A FA gyümölcse Jézus: a Teremtetlen és a Teremtett világ Egysége benne testesült meg; s ahogy a gyümölcsben a virág, Őbenne is ott van Mária. A Virág is, a Gyümölcs is a MAG-ból sarjadt – a Szentlélek által Mária méhében megfogamzott „isteni mag”-ból, így „Mária magába foglalja Istent”. „Az Anyaság szent tüzeiben közelhozta egymáshoz Istent és az embert (Jézus személyében); majd a Mennynek ajándékozta Fiát, és az IGÉbe öltözött. Fia helyett Fiává fogadva az egész emberiséget – az Egyház Anyja lett. Jézus az Égből a Földre hozta a Szentháromság életmódját; s Édesanyja, Mária azt akarja, hogy gyermekei ebben az életformában éljenek. Ha – mint az őskeresztények – éljük a kölcsönös Szeretetet, Jézus ma is, mindennapjainkban is köztünk van, s mi „az eredeti teremtés tiszta állapotában” – mint „másik Máriák” – élhetünk.

„Ha Jézus testesíti meg az Igét, a Logoszt, a Fényt, az Értelmet – akkor Mária a Művészetet, a Szépséget, a Szeretetet” – hangsúlyozza Ch. Lubich. Ő a Világ Királynője, a Szép Szeretet megtestesítője („Szép Szűz Mária”), aki üdvösséggel táplálja gyermekeit. Ilyennek kell lennie az Egyháznak is: a hit – az alázat – az irgalmasság megtestesítőjének; ez a „Megszentelt Szüzesség” lényege. A Szent Szűz azért lehetett „az emberek – az angyalok – a szentek Királynője, mert itt a földön az Úr szolgálóleányaként teljesen föláldozta Önmagát”, és ezzel meg tudta tanítani gyermekeinek az Egység útját, az emberek egyetemes átölelésének útját – hogy „amint a mennyben, úgy /legyen/ a földön is” (Ch. Lubich: i.m. – *Az Egység Édesanyja* c. zárófejezet). Tehát Mária útja – mindnyájunk útja az Üdvösség felé.

II.

MÁRIA, a magyarok Boldogasszonya

Józsa Judit kerámia-szobrai

Az újabb kori, rendkívül gazdag magyar Mária-ikonográfiában egészen különleges helyet foglal el Józsa Judit erdélyi kerámiaművész 14 mázas kerámia-szoborból álló kompozíció-sorozata, amelyet 2018-ban készített Nagyboldogasszonyunk tiszteletére – abból az alkalomból, hogy Szent István királyunk a halála előtt, 1038. aug. 15-én, Szent Gellért püspök tanácsára – elsőként Európában – Mária oltalmába ajánlotta országát. A szobor-együttest 2018. aug. 16-án a budapesti Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébánia templomában mutatták be, majd a Józsa Judit Galériában (Bp. Városház u.1.) tekinthették meg az érdeklődők, többszöri ingyenes tárlatvezetéssel, egészen február 1-ig. Az alkotó saját Mária-élményeivel s a magyar népi vallásosságban oly fontos szerepet játszó Mária-kultusz mozzanataival kiegészítve rendkívül élvezete-

sen és életszerűen mutatta be Égi Patrónánk élet-eseményeit, kultikus tiszteletét megörökítő kispasztikáit. A tárlatot a Mária-ünnepekhez kapcsolódó archaikus imákkal, himnuszokkal, egy-egy jelentős költőnk versével egészítette ki. A kiállításához készült gyönyörű Katalógusban pedig nemcsak magyarázatot fűz minden egyes szobra megalkotásához, hanem az adott Mária-ünnephez kapcsolódó népszokásokat is megemlíti a liturgikus esztendő „körforgása” szerint. Emellett fontos tudnivalókat közöl az ősi Boldogasszony-kultusz hitvilágunkban gyökerező eredetéről és „krisztianizálódásáról”.

Józsa Judit (sz.1974) híres korondi fazekas-család sarjaként nagyon sokat tud mind a magyar népi gondolkodásmódról, mind népművészetünk csodálatos szimbólumrendszeréről, s magáról a kerámiaművészet „mesterségbeli fogásairól” is. A Pázmány Péter Tudomány-egyetemen diplomázott művészettörténetből (2002), így az ősi és a modern művészetben egyaránt olyan jártasságra és mesterségbeli biztonságra tett szert, amilyenre ma már egyre kevesebben (mert alkotóink vagy csak az ősi – vagy csak a modern művészetben otthonosak).

Volt professzora, Dr. Prokopp Mária a Katalógusban így mutatja be kiemelkedően tehetséges egykori tanítványát: „Útját a Gondviselés csodálatosan irányította és irányítja ma is! Egyetemi tanulmányai alatt, a művészetek több ezer éves tárgyi emlékeinek beható elemzése során tudatosodott benne, hogy a születésével magával hozott székely-magyar kultúra szimbólumvilága, amely az ősi korondi fazekasmester családjában mélyen a személyisége részévé vált, a XX/XXI. század szellemi világának /is/ kivételes kincse. Ez, az élet minden területére kiterjedő gondolatvilág, amely az ember helyét és értékrendjét a látható és láthatatlan világban egyaránt meghatározta, a kereszténység felvételével, immár több mint 1000 éve, csodálatosan kiteljesedett-kivirágzott a Kárpát-medencét felölelő magyar államban! Józsa Judit művészete ennek a kereszténnyé vált ősi gondolatvilágnak, a logikusan felépített szimbólumrendszernek képzőművészeti megjelenítője”.

Az alkotó maga – katalógusa Előszavában – így ír művészi céljáról s szobor-csoportja jelentőségéről: egyszerre szeretné „a keresztény értékrend megerősítését szolgálni” Boldogságos Szűz Mária életének, hazai kultuszának bemutatásával, valamint a magyar kerámiaművészetben elsőként szeretné a Mária-ünnepeket a maguk liturgikus rendjében bemutatni, „úgy, ahogy a Katolikus Egyház a Krisztus-misztérium összefüggéseiben ünnepli őt”. Magyarázatot is fűz hozzá, miért ilyen tematikus rendet alakított ki, s hogyan oldotta meg, hogy a szobrok egymással való összefüggését formálásmódjával is nyilvánvalóvá tegye. Hét Boldogasszony-ünnepünkben „ősvallásunk Istenanyja él tovább” – ezért az Ő hét életstációját (Szeplőtelen Fogantatásától Meny nybevetélig) a liturgikus év körforgásában mintázta meg; a másik hét szobor pedig a gyermekeiért Istennél közbenjáró, őket oltalmazó, segítő Szűzanyának a Világegyházban is számon tartott ünnepeit mutatja fel.

Az egymással mind tematikailag, mind alkotás-technikailag szoros kapcsolatot tartó kompozíciók „korongozott harang-alakú talapzatra épített, mandorla formájú, légiesen áttört aurában jelenítik meg a Boldogasszonyt” – hívja fel alkotómódszerére figyelmünket – aki az arany-ezüst mázzal égetett felületeinek köszönhetően fényessé-

ges, sugárzó szépségben ragyog. A témának megfelelően „hol a magyar mitológiai, hol a bibliai helyszínt megidéző, szimbólumokat rejtő hátlapok áttöréseivel” alakította ki a fényteret, amely a Szűzanya alakját lebegő-levegős fényaurába vonja. „Ezt a tündöklést erősíti a felület-kezelésben az az ezüstszerű máz, amely bronzos, órany színben csillan meg. [...] Az ezüst a Hold színe, az arany a Napé; Máriát, a Napba öltözött Boldogasszonyt, nem tudtam másképp, csak ebben a selyemfényű, ezüstös órany színben elképzelni. [...] A magam módján, a saját művészi eszközeimmel így mutatom fel magyar testvéreimnek – sőt az egész világnak! – a magyarok Boldogasszonyát: íme, Ő a mi királynőnk, Patrónánk” – ahogy Szent László királyunk elnevezte Őt. „Íme, itt van, tiszteljétek és szeressétek” – Babba Mariát, a magyarok Napba öltözött Asszonyát, akit a csángók és székelyek mindmáig „babbás” szépsége miatt így neveznek, s Tőle várnak oltalmat ma is, nehéz történelmi helyzetükben.

A Napba öltözött Asszonyt, Égi Királynőnket Józsa Judit már korábban megmintázta *Patrona Hungariae* alakjában, a Magyar Nagyasszonyok kisplasztika-sorozatában. A Szűz meztelen lábával a Holdsarlón állva eltapossa a Kígyót, vállára a magyar koronázási palást borul sátorszerűen, szimbolikusan mintegy védelmet nyújtva „nagy ínségben” szenvedő hazánknak. Fején a Szent Koronával, glóriásan ül égi trónusán, fenséges királynői testtartással; bal karjával glóriás Szent Fiát öleli magához, aki áldó kéztartással, biztatóan tekint le ránk: „Ne féljétek!”. A Szűzanya jobb kezében tulipános jogar (a magyar népművészetben ez az Anya és az anyaföld szimbóluma – Mária kedvelt virága a rózsza és a lilium mellett). Árpád-házi Szent László királyunk, „Mária vitéze” rendelte el egykoron, hogy Máriát, „hazánk védasszonyát”, „árva magyaroknak megvigasztalóját” *Magyarország Patrónájának* nevezzük. S valóban, Szent Patrónánkra minden ínséges történelmi időben számíthattunk, elhárította fejjünk felől a veszedelmeket, a török elleni harcunkban győzelemre segített bennünket. És XX. századi nagy megpróbáltatásainkban, az egyházüldözések idején, mikor templomát, a Regnum Marianumot lerombolták – segített abban, hogy Magyarország (a „föld alá szorítva” is) Regnum Marianum maradjon. „Boldogasszony Anyánk, Égi Nagy Patrónánk” azóta is vigyáz ránk, s pártfogásával újra és újra legyőzzük a Sárkányt, az „ösellenséget” – és megmenekülünk.

Katalógusában a szerző korábbi munkáiból is ad némi ízelítőt: (*Magyarország – Anyaország, Erdély; Magyar Nagycsalád* stb). *Nagyasszonyaink* (összesen 60 kompozíció, Emesétől Tóth Ilonáig) kivétel nélkül mindannyian a nemzet sorsát szívükön viselve, hazánkért éltek, küzdöttek a maguk eszközeivel, s haltak, ha kellett. De Józsa Judit megmintázta már a *Honfoglalást*, az *Árpád-házi királyokat* és szenteket; sőt a *Magyar Mesevilágot*, a *Magyar Táncokat* is. Fiatal korához képest máris hatalmas életműve van. Több mint 200 kiállítása volt itthon és világszerte; nem véletlenül kapta *A magyar kultúra lovagja* kitüntetést (2009), 2012-ben *AVilág Magyarágáért* művészeti díjat, 2015-ben pedig *Az Erdélyi Közösségi élet kiválósága* lett, s 2018-ban a *Keresztény Kulturális Akadémia Cornelius díját* vehette át. Több munkája látható hazai és határon túli templomokban; a nagy méretű *Magyar Családot* és *Szent László-szobrát* Budapest legkorábbi templomának, a Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébániának

ajándékozta kiállítására bemutatója alkalmából. Alkotásai *Nemzeti Örökségünk* kiemelkedő részét képezik.

Mária-kompozíciói pedig a modern magyar egyházművészetben belül egészen különleges helyet foglalnak el. Dr. Oszti Zoltán, a *Belvárosi Nagyboldogasszony Templom Főplébániájának* plébánosa a kiállítás megnyitó ünnepségén elhangzott köszöntőjében nagy elismerését fejezte ki: „Józsa Judit új szoborsorozatának elragadó alkotásai” a Máriával való mélyen vallásos kapcsolatot jelenítik meg „páratlan gyönyörűséggel”. Mária, aki Fia kereszthalála után „a fiatal keresztény közösség középpontjába” került, „a maga figyelmes anyai szeretetével” igyekezett a tanítványoknak továbbadni Fia gyermekkorával kapcsolatos emlékeit, majd az első Pünkösdkor „együtt imádkozott és elmélkedett a történekekről Jézus követőivel”. S mikor Mária már haldoklott, érthetően arra kérték őt a még élő tanítványok: „célba érkezve járj közben értünk a Te Fiadnál, a mi Urunknál az állhatatosság ajándékáért”.

S Mária közbenjárt, közbenjár ma is. Ezért ajándékozta meg Őt a művésznő gyönyörű kerámia-szobraival – hálából mindazért, amit történelmünk folyamán értünk /is/ cselekedett. A plébános Atya azt is elmondta, mennyire fontosnak tartja a keresztény ikonográfia gazdagítása szempontjából Józsa Judit műveit, aki „hívó keresztényként, elkötelezett szívű magyarként és művészettörténészként Istentől ihletett tehetségén keresztül átérlelve jeleníti meg mondanivalóját. Boldogító látni a művésznő útját, fejlődését mind témaválasztásában, mind üzenetének megformálásában, mind technikájában”. Korunk egyik, világviszonylatban is kiemelkedő alkotóművésze ő, aki műveivel „nélkülözhetetlen szolgálatot tesz az egész emberiségnek [...] fenyegetett keresztény és európai kultúránk jövője érdekében. Köszönet neki, Isten áldása kísérelje személyét és minden lépését” (a köszöntő megjelent a kiállítás *Katalógusában*).

Szoborcsoporthalál az alkotó tanúságot tett ősmagyar hitünk Boldogasszonyának bennünket egész történelmünk során „pártfogoló” anyai szeretetéről. Ezért választotta kiállítására mottójául Sík Sándor *Magyarok Nagyasszonya* c. versének esdeklését: „Édesanya, boldog anya, / Virágszülő Szűz Mária, / Világraszült virágodnak, / Ajánlj minket Szent Fiadnak!” Annak ellenére, hogy az utóbbi időkben mintha elfordultunk volna Mária áldozatos szívetől, a művésznő bízik abban, hogy mi, magyarok, „ma is leszünk olyan erősek, hogy [...] imádságos lelkelettel kapaszkodjunk Patrónánk köpenyébe”. És akkor Ő, a Fogolyszabadító Mennyei Királynője, a mi égi pártfogónk / újra/ „magához ölel bennünket, és fájdalmas mosolya öröme vált”. De „ha nem térünk vissza Hozzá, mi leszünk a 8. tőr a Hétfájdalmú Szűzanya szívében”. Ne bántsuk meg Őt; hiszen a budapesti Nagyboldogasszony templom őrző keresztény múltunk relikviáit (Szent László királyunk ereklyecsontját s Szent Gellért püspök-vértanúnk földi maradványait – sarokcsont-ereklyéjét az oltár rejt). Mária, „hazánk védasszonya, / árva magyaroknak megvigasztalója”, ma is mellettünk áll – s ha szükségünk van rá, segítségünkre siet.

A Mária-ünnepek rendje a Szeplőtelen Fogantatástól Mária mennybeviteléig ível; hét stációja van. A magyar néphagyományban minden egyes ünnephez valamilyen paraszti munka végzése /is/ kötődik – vagyis a természetes életrend körfor-

gásában minden ünnepnek sajátos funkciója /is/ van. Éppen ezért minden egyes kisplasztikához a szerző egy-egy népi éneket, imát vagy verset társít, esetleg utal arra is, hogy egyik-másik tájegységünkön milyen kiegészítő szokások kötődnek az adott naphoz.

*

A *Szeplőtelen Fogantatás* /december 8/ – avagy *Szülő Boldogasszony* – a közhiedelemmel ellentétben Szent Annának az ünnepe, hiszen Isten kegyelméből idősödő korában bűn nélkül fogant és adott életet lányának (*Conceptio Immaculata*). Mária így az eredendő bűntől mentesen született, az ÚR kiválasztottjaként – akit Isten eleve Szent Fia édesanyjául rendelt. A néphagyományban ez a nap a Szülő Boldogasszonyé; egyes helyeken (Göcsejben, Zalában) *Földtöltő* vagy *Eketöltő Boldogasszonyé*, hiszen ilyenkor már befejeződtek a kinti munkálatok a fagyos földeken. Ez a várandós édesanyák ideje, akik égi Édesanyjukhoz könnyű szülésért esdenek. A szobor-kompozíciót (Szent Anna harmad-magával – „*mettercia*”) egy gyönyörű ősi imádság ihlette, amelyben eleink gondolkodása szerint az Égből eredő származási rend határozza meg a földi hierarchiát: „Ég szülte Földet / Föld szülte Fát / Fa szülte ágát / ága szülte bimbaját” – s az abból kinyíló virág Szent Anna, az ő lánya Mária, aki „szülte Krisztus Urunkat, / Világ Megváltóját”. Tehát mindennek megvan a maga gyökere, oka és okozata; mindannyian egy hosszú nemzedéki sor valamely pontján jövünk a világra, s hordozzuk magunkban az ősök adottságait. „Gyökértelen” senki nem lehet, a Természet rendelkezett így felőlünk. A *mettercia-kompozíció*típus a XIV. századtól kezdve egyre elterjedtebbé vált a Mária-ikonográfiában.

A szobor harang-alakú talapzaton áll; háttérében egy csodálatos, tulipánmotívumokból kialakított Életfa mandorla-alakzatban ível, két dús ága a csúcson összeér, átölelve Szent Anna megdicsőült, glóriás fejét. Az Anya két kezét imára kulcsolja, szívformában aláhulló köpenye óvó szeretettel öleli körül lányát s unokáját. Az ifjú Mária a harang tetején – mint trónuson – ülve ártatlan-kedves mosollyal, gyöngéden öleli magához hozzásimuló kisfiát; fején a Boldogasszony 12 csillaggal áttört glóriája; haja, fátyla, ruházata lágy redőkben omlik alá; lába alatt a kígyó feje. A megrendítő szépségű kompozíció természetes emberi életkép a három generáció összetartozásáról – ugyanakkor mégis természetfölötti sugallatokat hordoz. A három tiszta arc és tiszta tekintet a minden emberi bűntől mentes szakralitás szépségét sugározza, az áldott és gyümölcshozó termékenység boldogságát. Így az együttes az Élet továbbadásának, a nemzedéki folytonosságnak szimbóluma. Hiszen az idős Anna (és társa, Joachim) is az Úr Kiválasztottjai: Angyal adta tudtukra, hogy Isten majd „olyan gyermeket fogadni” nekik, „amilyen kezdettől fogva nem volt soha se a prófétáknak, se egyetlen szentnek, és nem is lesz soha” (*Jakab ősevangéliuma*). Anna tehát mint kiválasztott, büntelenül foganta és adta át az emberiségnek a szeplőtelen Máriát, aki így, Isten terve szerint, már eleve „megváltottként” jött a világra.

*

Kisboldogasszony, avagy *Kisasszony napja* – Mária születésnapja /szeptember 8/ az egyik legkedveltebb Mária-ünnepünk. A pöttömnyi kislány itt szív-formájú aranybölcsőben szendereg; jobb kezében liliomcsokor – szűzi tisztaságának jelképe; pici balkeze a szívén pihen. A már fogantatása első pillanatától szent, ártatlan gyermek, akit Isten kiemelt minden teremtményei közül, a „conceptio immaculata” kiválasztottságának glóriájával feje körül máris az üdvözültek ragyogását sugározza. „A kompozícióban azt az ősvallásunkból megörökölt Máriát kívántam megmintázni – írja az alkotó a Katalógusban – aki Kisasszonyként születik”, tehát már eleve valamiféle méltóság lengi őt körül. – Ezért a történeti Názáret városa helyett a harang formájú talapzat felső részére, középre a magyar földet szimbolizáló földgolyót mintáztam. Ennek felületén az országunk címeréből jól ismert hármass halom-rejtette magokból csirázna ki Boldogasszony virágai, a tulipánok”, amelyek a térben felemelkedve, vállukon tartják a bölcsőt. A kör-alakú, légiesen tört hátlap itt a napkorongot jelképezi, tetején, mandorla-alakká kiegészülve, a faragott székely kapuk díszé: Isten szeme; benne középen, a szembogárban, a rovásírás Isten-jele van elrejtve. A bölcső hátterében stilizált félhold, amely a fölkelő Napba öltözve, teleholddá változik (így az ősi, fényességes „babbás” Máriát jelképezi).

Józsa Judit így illeszti be (monoteista, és nem pogány!) ősvallásunk elemeit az egyetemes Mária-kultuszba, amelyet viszonylag könnyen tudtunk befogadni, hiszen őseink hitének középpontjában is a Teremtő Egy-Isten állt. A magyar kultúra – megőrizve sajátosságait – bizonyos mértékben magához hasonította a keresztény ünnepkör egyes mozzanatait. A szerző példaképp említi, hogy egy erdélyi és egy dunántúli (vagyis két egymástól távol eső) tájegység népszokása szerint Kisasszony napjának hajnalán a hívek egy dombtetőre felviszik (olykor még manapság is!) a kis Mária bölcsőjét, s virradatig közösen imádkoznak – mígnem a felkelő nap ragyogásában feltűnik a bölcsőben szendergő Mária. Aki elsőként pillantja meg Őt, annak a Jóra való kívánságai egész életében teljesülnek. Hiszen a Kisded Mária, a „hajnali szép csillag” (Stella puerpera Solis) majdan a Világ Világosságának Anyja lesz, aki a Jóra hajló emberek előtt bevilágítja a földi tereket. A magyar kultúra az idők folyamán tehát „olyan erős keresztény kultúra lett – írja a szerző – amely ősvallásunk egyes elemeit krisztianizált formában magába olvasztotta”, és a népszokásokban máig őrzi.

*

Boldogasszony bemutatása – *Mária a templomban* /november 21/ – a kislányka 3 esztendősen korábban történik, zsidó szokás szerint. A Jakab-ősevangélium szerint a kislányt Anyja már hat hónapos korában, mikor járni kezdett, azzal biztatta: „ahogyan él az Úr, az én Istenem, nem ezen a földön fogsz járkálni, mert felviszlek Téged az Úr templomába”. S alig múlt három éves, mikor valóban föl vitték szülei a csöppséget. Zakariás főpap megáldotta; az áldozati oltár 3. lépcsőjére ültette, s ő mint örvendező gerlice, dicsőítette Istent. Boldogan élt új otthonában, táncolt, énekelt...

Mária templomi bemutatásának napja bizánci hatásra vált ismertté az Árpád-korban; a XII. századi Pray-kódex naptárában már 1192-ben piros betűs ünnepként szere-

pel, november 21.-re bejegyezve (*Presentatio Beatae Mariae Virginis*). E napot a latin egyházban XI. Gergely pápa jóváhagyásával 1372-től ünnepli a Kúria; majd 1585-ben V. Szixtus az egész egyház hivatalos ünnepévé emelte. Az emléknaphoz való jelentősége, hogy „a Boldogságos Szűz Istennek való lefoglaltsága reprezentálódik benne”: Kiválasztottsága így nyilvánvalóvá vált a közösség előtt is (vö.: Dávid K. 122/123.p.).

A *Szűz Mária eljegyzése* c. népének (ismeretlen szerző; közreadta: Öry István, 2009) így idézi fel ezt a fontos szakrális rítust: „Három éves volt a kisded leányka / A harmadik tavasz sugárzott le rája. / Úgy nézett ki, mintha égből le a földre / Arany szárnyain egy szép angyalka jönné. / [...] / Pici kis lábával ahova ellépett, / Hervadó virág is mind életre ébredt. / Nem olyan volt Ő, mint más anya szülötte, / Mert őt a Mennysors hozta le a Földre”. Máriát a templomban Zakariás főpapra bízták, hogy a kor szokásai szerint (mint Isten Szent Házának „szolgálója”) ott nevelkedjék 13/14. éves koráig. A főpapok „az aranykönyvből szent nevét bejegyzék, / Templom szüzeibe őtet így felvették”.

Józsa Judit kedves, mosolygós, ártatlan kis gyerekleányként mintázza meg a templom nyitott kapuja előtt harang-alakú talapzaton mezítláb üldögélő, kezét imára kulcsoló glóriás kisangyalt, aki barátságosan felénk tekintve, szinte arra szólít bennünket, hogy lépünk be vele mi is új otthonába. A gótikus templomhomlokzatot csipkeszerűen áttört három (a Szentháromságot jelképező) rózsablak díszíti; a mandorla-alakzatú hátlap csúcsán ugyancsak Isten Szeme látható. A gyermek Mária Isten színe előtt növekszik-gyarapodik bölcsességben, tudásban, szeretetben; míg nem eljön az idő, hogy – ugyancsak a kor szokásának megfelelően – kilépjen a világba. „Midőn már betöltte a 14. évet / A rózsabimbóból kinyílt rózsá lett”, így a főpap – ugyancsak a zsidó szokások és előírások szerint – el akarta őt bocsátani: „Menj és keressél egy hű férjet magadnak”. De az ifjú Szűz riadtan tiltakozott: „az én jegyesem fenn lakik a Mennyben, / Rajta kívül másnak nincs helye szívemben”. Zakariás főpap nagy gondban volt tehát: mi tévő legyen a „makacs” Szűzzel?!

Már a legkorábbi időktől fogva az imák – meditációk – himnuszok „aranyház”-ként /”domus aurea”/ emlegetik Máriát (ui. az arany a Szentírásban a szakralitás, a méltóság és a hatalom jele). Mária mint kiválasztott, a próféciaiban is szerepel: mint Dávid családjának leszármazottja, akinél menedéket talál az üldözött (Iz 16, 1-5); Ezékielnél mint „a szentély kapuja”, „amelyen átlépni csak Istennek van joga” (Ez 44,1). S az ő jelképe a Bethesda-fürdő is, amelyre az Úr Angyala szállt alá, és gyógyulást hozott minden betegségre, bajra (Jn 5,2-5).

*

A Boldogasszony eljegyzése / Mária menyegzője / január 23/ kompozíció az Ég által a Szűznek küldött, ugyancsak „eleve elrendelt” földi jegyessel való sorsszerű találkozás titkába enged bepillantást.

Az ifjú leány itt is kecsesen, magánosan áll a harang-talapzaton, lágyan aláomló, finoman redőzött köpenyét illedelmesen fogja két kis kezével. Zárkózott tartása, lehunyt szeme egyértelműen arra utal, hogy nem földi értelemben vett, szokványos el-

jegyzésre, házasságra kell gondolnunk. Az angyalarcú ifjú ara fején rózsakoszorúval (mátkaságának jele) sudáran, fényözönben áll a tojás-alakú, öt ívből álló ezüst színű mandorla előterében (a tojás termékenység-szimbólum!); feje felett kis levél-együttes utal József kiszöklő ágára. A keret díszítő-motívumai épp csak jelzik a valódi történetet: a levélkéket egy ősi szimbólum, körpecsét fogja össze, közepében az őskeresztény időkben ismert egyenlőszárú kereszt (a kör az anyaföldet, „a világ közepét” jelképezi). Fölötte a Szentlélek galamb, kitárt szárnyakkal, áldást-adón. A kisplasztika így előre utal Mária kegyelmi kiválasztottságára, e szimbólummal jelzi a szerző, hogy az Istenfiú – az IGE – a Szentlélek által születik majd meg Szűz Máriától.

Az „elbocsátott” Szűznek ugyanis az Úr Angyala keresett társat. Jakab apokrif evangéliuma szerint Zakariás főpap tanácstalan volt, mitévő legyen Máriával, aki Istennek ajánlotta szüzességét. Ekkor megjelent neki az Úr Angyala, és azt tanácsolta: hívja össze a házasulandó ifjakat, s amelyikénél az ÚR jelt ad – az legyen a Vőlegény. A jelöltek fel is sorakoztak, mindegyikük kezében egy kopár vessző volt; s amint elvonultak a Szűz előtt, József vesszeje hirtelen-váratlan kirügyezett. Így lépett Mária elé, s ekkor hirtelen egy galamb röppent le az ágról, s megállt József feje felett. Zakariás, felismervén az égi jelt, megkönnyebbülten Józsefre bízta Máriát: „Vedd át megőrzésre az Úrnak szentelt Szűzet” (vö.: *Józsefnek, az ácsnak a története*; in: *Csodás evangéliumok*). A „megőrzés” – az ősi zsidó szokások szerint – azt jelentette, hogy a vőlegény már házába fogadta választottját, de még nem kezdhették meg közös életüket. A Szentlélek-galamb megjelenése arra utal, hogy József volt valóban az ÚR jelöltje, akit „Mária védelmére” kiválasztott, s aki elfogadta, sőt, az Angyal sugallatára örömmel vállalta „hívását”.

Józsa Judit a szobrocskán ezt a történet-sorozatot a mandorlát díszítő szimbólumokkal érzékelteti. Olyan az egész, mintha Mária egy óriási fénytojásban szelíden, passzív megadással várná elrendelt sorsa beteljesülését. Az ovális mandorla fénymagja, amely körülöleli őt, dicsfény-aurát von alakja köré; a levélkéik visszautalnak az ősi pár-választó hagyomány jelképeire – amelyek a gyermekdalocskában megőrződtek számunkra („Bújj, bújj, zöld ág, zöldlevelecske, / nyitva van az aranykapu, csak bújjatok rajta” – idézi a művésznő).

Az eljegyzést a már említett népének így örökíti meg: „Aranyos felhőkön rózsaszín szárnyakkal / Leszállt most az Égből Gá브리el arkangyal. / Utána jöttek a mennyei seregek, / Hogy az eljegyzésen ők is részt vegyenek. / [...] / Angyali hárfának hangjai zendülnek, / És az arkangyalok glóriát zengenek. / Trombitaszó harsan, alleluja zendül, / mennyei örömtől a világ megrendül. / [...] / És a Szentháromság karjait kitarja, / S ezen szent frigyét örömmel megáldja. / S itt hagyá a földön ezen drága kincset, / Ki a bűnösöknek hajnalszavára lett”. Tehát mennyei lakodalomnak vagyunk részesei; hiszen a házasságok – köztudottan – az Égben kötnek. Máriát és Józsefet közös feladatra szánta Isten; ez volt „eleve elrendelt” szerepük az üdvtörténetben.

*

Gyümölcsoltó Boldogasszony a magyar és a világegyház egyik legfontosabb Mária-ünnepe – az *Angyali üdvözlés* napja /március 25/.

Az első Angyali üdvözlés-ábrázolások már a római katakombákban megszülettek a III. században; az V/VI. századtól kezdve általánossá vált Mária térdre boruló testtartása, amint áhítattal fogadja a rábízott szent titkot: „Ne félj, Mária, mert kegyelmet találtál Istennél. Íme méhedben fogansz és fiat szülsz, és neve Jézus lesz. Nagy lesz ő, és a Magasságbeli fiának fogják hívni”. S az ő szelíd-alázatos válasza: „Íme az Úrnak szolgáló leánya, legyen nekem a Te Igéd szerint” (Lk 26, 38).

Miért Mária volt a „kegyelemmel teljes” kiválasztott? – elmélkedik Órigenész egyházatyja már a III. században. Miért kellett, hogy férje legyen? Az Üdvözítőnek „olyan Szűztől kellett születnie – adja meg a választ – akinek nem csak jegyese volt, de már férjére volt bízva” – jóllehet „férje még nem ismerte meg” (vö.: Mt 1,24). Így „e világ fejedelme előtt rejtve maradt Mária szüzessége”, mégpedig József által, épp a házassága miatt. [...] Mert ha nem lett volna jegyese, és – mint vélték – férje, sehogy se maradhatott volna titokban e világ fejedelme előtt” (Jn 12,31; 1Kor 2,6). Máriát, mint „megesett nőt”, kiközösítették (netán megkövezték) volna a názáretiek, és Józsefnek el kellett volna őt taszítania magától.

Ezért „az Üdvözítő úgy döntött üdvözítő rendje és a test felvétele felől, hogy a Sátán azt ne ismerje fel, [...] és később is meghagyta tanítványainak, hogy ne fedjék fel kilétét” (vö.: Mt 12,16). „Ha ugyanis felismerték volna, sohasem feszítették volna meg a dicsőség urát” (1Kor 2,6-8). Márpedig Krisztus azért testesült meg, hogy kereszthalálával megnyissa előttünk az Üdvösség kapuját. És üdvösség-tervében Máriának felbecsülhetetlenül fontos szerepe volt: Isten-anyasága révén a Szentháromság része lett (vö.: *Homiliák Lukács evangéliumához*; in: i.m. 274-78.p.). Mikor Mária áldott állapotáról József tudomást szerzett, ismét az angyal sugallatára hallgatott „Ne félj attól, hogy feleségül vegyed Máriát, mert aki tőle születik, az a Szentlélektől van” (Mt 1,20). És József nem bocsátotta el Máriát a zsidó előírások szerint, válólevelet se adott neki, hanem elfogadta őt mint Isten választottját és gyermekét, akit a Magasságbeli az ő gondjaira bízott.

Mária által tehát „az Ige testté lett és közöttünk él” ma is. A szakrális művészetben ezért az Angyali Üdvözlés „az üdvörtörténet fundamentális eseménye”, s „az alkotók ennek tudatában formálják a misztériumot. [...] Maga a feltámadás és a mennybemenetel is csak akkor válik természetessé, ha megértettük a megtestesülés lényegét és pillanatát” – írja Dávid Katalin. – A kompozíció az ikonográfiában mindenkor a történés természetfölöttiségét hangsúlyozza, ugyanakkor azt is jelzi, hogy az égi küldött egy földi asszonyhoz érkezett, aki ezáltal a kegyelem, a megtestesülés hordozója lett, s általa a Föld a Mindenség szakrális középpontjává emelkedett. Az Angyali Üdvözlés tehát a Szentháromság eseménye: „az első olyan lehetőség a történelemben, amely alkalmat adott a legnagyobb titkok kinyilatkoztatására. Ugyanis a Fiú elküldésének a Földre az volt a feltétele, hogy legyen olyan méltó asszony, aki őt fogadja, hordozza és megszüli”. Ezáltal „ki lett mondva az emberiség számára mindaddig titkos valóság: az Atya Fiú Szentlélek az Egyetlen Isten három személyben” – így Márián keresztül „az

egész Szentháromság a megtestesülés részese lett”. Vagyis „a három személyként létező Egyetlen Isten fogamzott meg Mária méhében”. (vö.: Dávid Katalin: i.m. 133-141.p.).

S valóban: az egyházatyák már a legkorábbi időkben Mária gyermekében látták a Messiással kapcsolatos prófécia megvalósulását: „Gyermek születik, Fiú adatik nekünk, és az Ő vállára kerül az uralom. [...] és a békének nem lesz vége Dávid trónján és királyságában, amelyet megerősít és megszilárdít a jog és az igazság által (Iz 9,4 kh).

Józsa Judit kerámiaszobra is ezt a természetfölöttiséget sugározza: Gyümölcsoltó Boldogasszonya szelíd alázattal, kezét szívére szorítva, féltérden állva, boldog-engedelmesen adja át magát küldetésének. Ez az égi tisztaságú, lehunyt szemű ifjú nő, aki glória helyett a mi Boldogasszonyunk fény-tulipános, 12 csillaggal övezett pártáját viseli homlokán, szemmel láthatóan a Teremtő Választottja. Körötte, a kehelyszerűen kialakított háttérkép középso részén fénytér, fölötté Gábel Arkangyal – szárnyai, mint gótikus rózsablakok, fénnel áttörve ölelik körül a jövendőbeli Istenanyát. Az angyal fölött, a mandorla-keret csúcsán gyönyörű, kinyílt tulipános Életfa-motívum utal ősvallásunk Boldogasszonyának áldott termékenységére. Az Életfa egyik ágán a Szentlélek-galamb; a másikon fecske – Boldogasszonyunk madara – látható. Az előző szobron József, itt pedig a Mária feje fölött megjelenő galamb mintegy előreutal a Jordánban megkeresztelkedő Jézusra alászálló Szentlélekre – így ez az ikonográfiai jel egyértelműen összekapcsolja hármójukat: a Szent Családot. Mária kéztartása pedig – mint maga a művésznő jelzi – a *Fájdalmas Anya* kéztartására utal, az un. „vir dolorum”-ábrázolásokhoz hasonlóan az öröm és fájdalom együttesét fejezi ki. Márián keresztül tehát Isten belépett a Történelembe; és Mária, aki befogadta Őt, Igévé lényegült.

A mi *Gyümölcsoltó Boldogasszonyunk* napja az Élet, a Természet ünnepe is. Józsa Judit utal az e naphoz kötődő népszokásokra: a fák beoltása, metszése, szemzése, bajelhárító piros szalag kötése a fákra stb. A mi népünk a földi boldogság, termékenység képeivel kapcsolja össze ezt a mennyei ünnepet, amelyet fentebb már említett népénekünk így örökít meg: „Ott áll a menyasszony angyali szépségben / Ily szépség még nem volt sohasem az Égben / Mennyei erénytől tündöklött a világ / megkedvelte őt a teljes Szentháromság. // Szőlőfürtjéből az örök üdvösségnek / Színméznél éde sebb italt készítenek. / Az angyalok hoztak megszentelt kenyeret / Mely az örök élet búzaföldjén termett” / [...] / És a Szentháromság karjait kitarja / S ezen szent frigyet örömmel megáldja, / S itthagya a Földön ezen drága kincset, / Ki a bűnösöknek hajnalcsillagja lett”.

*

Áldott állapotú Szűz Mária, avagy *Sarlós Boldogasszony* napja / július 2/ a Világ-egyházban a *Vizitáció* (azaz Mária Erzsébetnél tett látogatásának) ünnepe: ekkor találkozott egymással – anyjuk méhébe zártan – a kereszténység előfutára /Keresztelő János/ és az Üdvözítő. A magyarság számára az aratás, a bő termés és a női termékenység ünnepe ez.

Július 2-án kora reggel évszázadokon át misére ment a magyar falvak népe: „megszentelték az arató eszközöket, búzából koszorúnak, szentelménynek valót szedtek,

piros szalagos Jézus-kévet kötöttek. Másnap áhítattal kezdték az aratást, a végén Szent Korona-formájú aratókoszorút fontak” – írja Józsa Judit a nálunk (főleg Erdélyben) mindmáig eleven népszokásról. Még a múlt század elején is hitték a falusiak, hogy az Élet: a kenyér, és azt Isten adja (hiszen az ő kegyelméből lesz jó avagy rossz a termés). A búzamagban maga Jézus rejtetik – ezért az Élettel terhes búzakalászok meghajolnak az áldott állapotú Boldogasszony előtt, fénykoszorúba fonva őt. A kompozíció háttérlapja dús kalászaival körbefogja az Anyát, aki maga is „kikerekedve”, a kerettel együtt „kerek egésszé válik”. Az egymás felé hajló búzakalászok a kedves, nyílt arcú, fátalos ifjú nő feje fölött magasba emelik a teleholdat (ősi termékenység-szimbólum, a magyar néphagyományban „Boldogasszony lámpása”), s az a búzamagokból álló, bizánci egyenlőszárú kereszt-alakzattal áttört búzavirág-szirmai közt felragyogtatja Mária glóriájának ékköveit: a 12 csillagot.

A „nehézkés”, telt búzakalász-koszorú körülöleli a „nehézkés” várandós Szület, aki szemérmes-boldog mosollyal, kislányos hajfonatával, lágy redőzetű ruhájában áll a harangtalapzaton, s finom, kecses kéztartással, bensőséges odaadással simogatja méhének áldott gyümölcsét. Az alkotó rendkívüli érzékenységgel és találékonysággal egy ovális, tojás formájú hegyikristállyal jelképezi az Anya pocakjában növekvő magzatot (a tojás a születés, az újjászületés, a feltámadás szimbóluma), hiszen belőle fakad az Élet, a Jövő. A hegyikristály áttetsző tisztasága és a napfényben tündöklő ragyogása a születendő Gyermekek égi származására /is/ utal. A pirostojásnak pedig a magyar népszokásban volt egészen különös szerepe a kereszténység előtti termékenység-varázslással összefüggésben. Hiszen a Napot népmeséink világszép Tündér Ilonája szülte: ő volt a magyar Boldogasszony – a Nap pedig, köztudottan, Isten-jelkép (Napisten). Később is, húsvéti időben a szentmisén megáldott tojások közül egyet a férfiak a Nap felé feldobtak – asszonyuk termékenységéért fohászkodva.

A Világegyházban (az ikonográfiában is) a két áldott állapotú nő (Mária és Erzsébet) találkozása kap nagyobb hangsúlyt ezen az ünnepen (*Vizitáció*). Az emléknapot Szent Bonaventúra kezdeményezésére 1263-ban vezették be a ferencesek; majd a Bázeli Zsinat (1441) kötelező ünnepké emelte. „Az Igazság és a Hűség találkoznak itt, / az Igazságosság és a Béke csókot vált. / A földből kisarjad a hűség, / az égből az igazságosság tekint alá” (Zsolt 85, 11 k). Semmi se lehetetlen a Mindenhatónál: az idős Erzsébet, íme, méhében fiút hord, aki Krisztus előfutára lesz (Keresztelő János); s az ekkor 6 hónapos magzat felujjong anyja méhében, mert megérzi láthatatlan érzékszerveivel a Küriosz jelenlétét. Erzsébet ámulattal vegyes örömmel kérdi: „Hogy lehetséges az, hogy Uramnak Anyja jön hozzám?” (Lk 1, 39-42), s meghajol Mária előtt. Hiszen Mária és a Gyermekek jelenléte megszentelte Jánost, az ’előfutárt’, s általa anyját, Erzsébetet is. „Jézus sietett ugyanis szíve alatt a még anyja méhében nyugvó János megszentelésére”, hogy ezáltal profétává tegye őt (i.m.279.p.).

Mindkét anya sejti: természetfölötti misztérium részesei ők és gyermekeik. Ekkor hangzik fel Mária dicsőítő éneke (*Magnificát*). „Ebben a csodálatos himnuszban Mária szavaival, imájával, Isten iránti odaadásával és szeretetével kapcsolódik össze az Ószövetség és az Újszövetség, és mindez úgy, hogy a múltat és a jövőt a mindenkori

jelen hordozza mindörökké. A kettő együtt lett az, amit Szentírásnak, azaz Bibliának nevez az emberiség” – írja Dávid Katalin (i.m. 159/163.p.). – „A Magnificátot minden Istent magasztaló zsoltár összefoglalásaként tekinthetjük, hiszen szellemében azt az ószövetségi próféciát hordozza, amely a megígért Messiás eljövételében kiteljesedett”. Jézus Krisztus az a megígért és eljött Messiás, aki személyében hordozza a teljes Ó- és Újszövetséget.

A Vizitáció elsősorban Krisztus-ünnep; de olyan, amely Mária személyén keresztül valósul meg. Rendkívül gazdag ikonográfiája általában Lukács evangéliumára támaszkodik. A két áldott állapotú Anya többnyire dús gyümölcsökkel gazdag természeti környezetben találkozunk; olykor a Szentlélekgalamb a fejük felett – Erzsébeten aszszonyi kendő, Mária fején a korona. A reneszánsz Mesterek különösen kedvelték e témát, amelynek M.S. Mester *Vizitációja* az egyik leghíresebb feldolgozása. Az Angyali Üdvözlés által tehát összekapcsolódik a *mariológia* és a *krisztológia*: az anyaméhben „testté lett IGE”.

Áldott állapotú Szűz Mária voltaképpen minden földi anya bensőséges csodavárájának megtestesítője /is/. A fentebb idézett magyar népének (*Szűz Mária eljegyzése*) ezt is gyönyörűen megörökíti, nemcsak a Pillanat szakralitását emelve ki, hanem Istenanyai méltóságán túlmutató, később majd mindenkiére kiterjedő lelki anyaságára is utalva (mintegy előrevetítve a jelenből kicsírázó Jövőt): „Ő lett édesanyja millió árvának, / Ő általa kelt fel napja a világnak. / Ő lett a szenvedők reménye, vigasza, / Az élet tengerén evezőnk csillaga. // Ha Őt nem rendeli az Isten irgalma, / úgy a bűnös világ elkarhozott volna. / De, hogy Ő megjelent, mint egy reménysugár, / Éjsötét odvában megrendült a halál”.

*

Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe /február 2./ ugyancsak rendkívül fontos mind a katolikus liturgiában, mind a néphagyományban.

Az Egyház Mária tisztulását és a kis Jézus templomi bemutatását ünnepli ezen a napon, amely Anya és Fia közös ünnepe. Mária voltaképpen mind a betlehemi istállóban, a Születés ünnepén, mind a Három Királyok hódolatakor a háttérben maradt – elhárítva magától minden dicsőséget. Most, mikor tisztulásának napján a Jeruzsálemi Templomba vitte Fiát bemutatásra, Őrá is fény sugárzott, hiszen az agg Simeon próféta és az idős próféta-asszony, Anna az Isten Anyját megillető hódolattal-tisztelettel köszöntik őt. Simeon, karjába véve a Kisdedet, a Jövőre utal, jelezve, hogy Isten az üdvösségtervben Máriának is fontos szerepet szán: „Az üdvösség és megváltás érkezett ezzel a gyermekkel közénk. Ő sokak romlására és sokak feltámadására lesz Izraelben, jel lesz, amelynek ellene mondanak. A Te lelked is tör járja át – hogy kiderüljenek sokak titkos gondolatai” (Lk 2,22-37).

A prófétai ima és tiszteletadás, amellyel Simeon az érkezőket fogadja, jelzi, hogy Jézus nem egyike csupán Izraelben az elsőszülött fiúknak, akiket a mózesi törvény szerint a templomban be kell mutatniuk a szülőknek (az elsőszülöttség kiváltása két gerle-áldozattal). Máriának pedig két galambot kellett a maga tisztulásáért a temp-

lomnak adnia. De a két galamb és a gerle-pár „sem olyan itt, mint amelyet testi szemmel érzékelünk, hanem olyan, mint a Szentlélek, aki galamb képében leszállt és lejtött, mikor az Üdvözítő a Jordán vizében megkeresztelkedett” (Lk 3,21-22). Órigenész egyházatya úgy véli: „valami isteni és az emberi szemlélődésnél fenségesebb jelent meg a galamb és gerle alakjában, hogy Ő, aki az egész világért született és szenvedett, ne olyan áldozatok által tisztuljon az Úr előtt”, mint mások.

De miért kellett az Üdvözítőnek is megtisztulnia? Órigenész atya szerint abban az értelemben, ahogy Ézsaiás írta: „Lemossa az Úr Sion fiainak és lányainak szennyt, kitisztítja a vért a körükből – az ítélet lelkével a szennyet, és a tűz lelkével a vért” (Iz 4,4). Jézus természetesen mentes volt minden bűntől, az eredendő bűntől is, ő „saját akaratából szennyeződött be, amikor emberi testet öltött a mi üdvösségünkért” – hangoztatja. Csakhogy – mint Zakariás állítja – „Jézus szennyes ruhákba volt öltözve” (Zak 3,3), s a törvény szerinti galambáldozat „a szennytől megtisztít” („az érzéki test elvettetik, szellemi test támad föl” (1Kor 15,44). Krisztus önként vetette alá magát a Törvénynek, azért, „hogy kimentse azokat, akik a Törvény alattvalói voltak – és más törvény ’alattvalóivá’ tette őket”. A keresztények a gyerekeket azért keresztelik meg, mivel „a keresztség szentsége által letesszük a születés szennyt” (vö.: Órigenész i.m. 293-98.p.). Gyertyaszentelő Boldogasszony tehát a katolikus liturgiában mindannyiunk megtisztulásának ünnepe /is/.

A liturgia középpontjában e napon maga a gyertyaszentelés /a Fény/ áll: „Isten, aki mindenkit meghív a Sötétségből a Világosságra” (Dán 2,22). A Fényforrás: az IGE, amely megvilágítja az utat előttünk – azaz: Krisztus. S aki ezt a Fényt átadja nekünk, embereknek: Isten Anyja. „A gyertyaszentelés egybekapcsolja a Fényt és hordozóját: a Fiút és az Anyát. Ezt jelképezi az égő gyertya”. A téma a legkorábbi időktől kezdve állandósul a művészetek szinte minden ágában. Legrégibb ismert emléke a Santa Maria Maggiore Bazilika (az első Máriának szentelt templom Rómában) V. századbeli mozaikja.

A magyarok Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepéhez még egyéb jelentések is társulnak. Józsa Judit egészen különös ikonográfiai megoldást talál annak érzékeltetésére, hogy „a magyar ősvallás *Boldogasszony-Istenanyja* és a katolicizmus *Boldogasszony-Máriája* kultuszának szoros egységét” érzékelteni tudja. A kompozíció a hun-magyar mondakörből ismert, archaikusan patinázott terrakotta csodaszarvas hatalmas agancsai között álló, kisleány (pólyás Bubáját) maga elé emelő fényglóriás, szelíd arcú Máriát úgy örökíti meg, mint aki a Sötétséget elűző fénylő Napnak (a Világosságnak) mutatja fel „a Világ Világosságát”: az IGÉT. Az agancsok fölül nyitottak, hiszen a mitikus állat Fentről (az Égből) hozza a Küldöttet, s Örömhírt hirdet: íme, itt a Megváltótok. A „Csodaszarvas” homlokát ezüst-arany-mázaz Vénusz-csillag díszíti; mellkasán a telihold, egymáshoz hajló agancsai szinte körívben ölelik körül – a Napot idézve – Máriát s gyermekét. „A szkíta szarvas-ábrázoláshoz hasonlóan olyan stilizált tulipános agancságokat mintáztam, amelyeknek hegyeit világosabbra patináztam, hogy érezhetően ott lobogjon a Fény” – fűz magyarázatot az alkotó saját elképzeléséhez. Az ókeresztény fénykultusz és a magyar mitológia találkozik itt: a Világ Világossága önmagát elégetve emeli ki az emberiséget a Sötétség, a Bűn birodalmából.

„Ő a Világosság, aki mindenkit megvilágosít” (Jn 1,9), Ő az Igazság, aki a belső Fényt belénk helyezte. Mária pedig a Kapu, amelyen át Isten világába beléphetünk. Harangalakban aláomló honfoglalás-korabeli ruhája, hajviselete, napsugárból font glóriája, egész testtartása égi SZŰZ liliomszál-voltát érzékelteti. A művésznő mindehhez hozzáfűzi a gyertyaszentelés gesztusának természeti / természetes magyarázatát is: e tavaszkezdő napon „a sötétségben felgyulladó fény tiszteletére eleink a sötétség és a tél elűzésére tüzeket gyújtottak”. A szentelt gyertya egész életüket végigkísérte (a keresztelőjükön – első-áldozásukkor – bérmlásukkor – házasságkötésük alkalmából – gyermekeik születésekor – betegségek idején – lelki üdvösségük érdekében gyújtott, megszentelt gyertyák ott álltak még halálos ágyuk mellett is). Tehát a mi eleink is „a tűz lelkével” (gyertyalánggal) tisztultak meg a szülés-születés vértől, bűneiktől – és ez a tűz lobogott bennük egész életükön át Isten gyertyájaként, s vezette őket küzdelmes életútjukon Isten színe előtt – egészen halálukig. A szentelt gyertya fénye üzte el mellőlük, környezetükből az ártó hatalmakat; s végül Istenben megnyugodva adták át Teremtőjüknek lelküket.

*

Fájdalmas Boldogasszony avagy *Hétfájdalmú Szűz Mária* /szeptember 15/ a legmegrendítőbb Mária-ünnepünk. A XIII. században a szervita szerzetesek fűzték össze s terjesztették el Mária életének két párhuzamos síkon folyó, egymással szorosan összekapcsolódó eseményeit – mint a *7 öröm* és a *7 fájdalom* egymásra ráfelelő sorozatát. A Kereszt alatt álló, Fiával együtt-szenvedő Mater Dolorosa, aki oly nagy anyai gonddal, Isten iránti végtelen alázattal nevelte egyszülött fiát – végül is azzal a fájdalommal nézett szembe, amelyet az agg Simeon jószolt Jézus templomi bemutatásakor. Valóban tör járta át szívét Fia megfeszítésekor, amihez képest a világrajöveteléhez fűződő *3 elemmentaris öröm* (Angyali üdvözet – Vízitáció – Krisztus születése), majd a gyerekkorához kapcsolódó *másik 3 öröm* (a Háromkirályok hódolata – fiának templomi bemutatása: találkozás Simeon prófétával – a 12 éves Jézus megtalálása a templomban) visszamenőleg nézvést szinte eltörpülni látszott. Mint ahogy eltörpültek az addigi fájdalmak is (Jézus körülmétélése – a Szent Család menekülése Egyiptomba – a 12 éves Jézus keresése, mikor a Jeruzsálemi Templomban /Atyja Házában/ elmaradt szüleitől). Mik ezek a FIÚ /végérvényes?/ elvesztéséhez képest?! A 3 korai fájdalmat az örömek elmentélezték – de a Kálvária-út szenvedéseinek végigkísérése / végigélése, Szent Fia megfeszítése – a keresztről való levétele – sírba tétele olyan erős *4 törsvárás* volt az Anya számára, amit szinte lehetetlen volt elviselnie. Ekkor nem tudta még, hogy ez után következik a semmihez sem fogható *7. öröm*: az Istenfiú feltámadása, ami az ő számára is /lelki/ újjászületést hoz.

Jézus utolsó akaratával gondoskodott arról, hogy Szűz Anyja ne maradjon árván, egyedül: a Kereszt tövében ott állt mellette a „legkedvesebb tanítvány”: János, akire a Fiú ebben a fájdalmas, utolsó órájában rábízta Anyját („Ime a Te Anyád – Ime a Te Fiad”) – és vele az alakuló Egyház ügyét (egy „másfajta anyaságot”). Mária hallja Fia keserű sóhaját („Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?”), majd látja aláhanyatló

fejét, amint végső lehetőségével az Atyához szól („Atyám, a Te kezébe ajánlom lelkemet”), s Ő is szinte együtt hal Fiával. „A lélek sötét éjszakája” zuhan rá; hite „tűzpróbán” megy át, mégis, immár másodszor életében, alázattal kimondja az „Igen”-t Isten akaratára. S mikor halott Fiát a keresztről levéve, ölébe teszik (*Pieta*), maga is vele hal lélekben. Ezért lett Ő a „Regina Martyrum”. Amint azt Clairveauxi Szent Bernát hirdette a XI. században: Mária „paraklétoz”, közvetítő, aki együtt szenvedésével („*Compassio cum Christo*”) engeszteli Istent. Jézussal való mélységes, szétválaszthatatlan egysége elsősorban ebben a szenvedésben ismerhető fel, ami megérlelte Őt egy magasabb szerepre: átváltozott minden ember lelki Anyjává.

Józsa Judit *Fájdalmas Boldogasszonya* megrendítően érzékelteti Mária szívettépő anyai fájdalmát, amint az Életfa – Keresztfa tövébe aléltan leroskadva, a harang-alakú talapzaton ülve elkínzott arccal, hunyt szemmel, belső zokogással siratja Szent Fiát. Ölében Fia keresztre-feszítésének jelei (töviskoszorú, a letört lándzsahegy és három vaszszög), s ő – fejét kissé az Ég felé emelve – a háttérrel tulipánokból (az ő virágaiból) álló, magyar népművészeti motívumokkal díszesen kimunkált Életfa-keresztjéhez támaszkodik. A kereszt szárainak metszéspontjában Jézus Krisztusra utaló székely Nap-szimbólum látható; körötte fénnel áttört virágmotívumok, levélkék. A szív-alakba rendeződő levelek belsejében 7 kis rügyező hajtás Mária 7 örömeire utal, mintegy ellensúlyként az elszenvedett 7 tördöfésre, amit a 7 éles tör jelképez, amint a mandorla-keretből „kinöve”, Mária szíve felé irányulnak, szinte átnyársalva az Életfát. A kompozícióhoz kapcsolódóan olvashatjuk a Katalógusban a XIII. században íródott csodálatos *Ómagyar Mária siralmat* (első fennmaradt verses magyar nyelv-emlékünk), amelyben a Hétfájdalmú Szűz gyászolja Fiát: „Ó én édes Uracsám, / Egyetlen egy fiacskám! / Síró anyát tekintsed, / Bújából kinyújtsad! // Szemem könnytől árad, / Én keblem bútól fárad. / Te véred hullása / Én keblem alélása. / Világ világa, / Virágnak virága!”

Larranaga ferences atya (idézett könyvében, az újabbkori teológiai felfogással összhangban) kifejti, mit értsünk a Fájdalmas Szűz „lelki anyaságán”, s miben látja a mai Egyház a Szent Szűz kivételes, emberfeletti (Istenanyaságához méltó) rendkívüli szerepét üdvösségtörténetünkben. „Mária lélekben és hitben élve /nem test szerint! / megszerezte az egyetemes anyaság jogát az Egyház összes gyermeke fölött, akik lélekből születnek. A szüzesség – lelki anyaság, és a lélek hatáskörében fejti ki tevékenységét: kinyitja termékenységet az egyetemesség felé. Mária, a termékeny Szűz kapcsolata minden emberrel transzcendens, érzékfölötti”. A kereszt alatt ő is még „egyszerű anya” volt; de átélve Fia szenvedését, fájdalmas /az emberiségért önként vállalt! / halálát, megértette: „Fia nem övé, hanem Istené”; s elfogadván, hogy ennek „így kellett lennie”, engedelmességével hozzájárult megváltásunkhoz, mintegy „Másik Jézussá” válva.

Jézus nem saját családtagjaira bízta Máriát, hanem Jánosra, a tanítványra. Így (az eltávolító „asszony” megszólítással) utolsó akaratával „kiemelte őt a korlátozott anyai szerepből”, s „megnyitotta lelkét [...] egy hitbéli, egyetemes és messiási új anyaság felé”. Így a Kálvária „asszonya” minden igazi Élő anyja lett, „elszülött a sok testvér között” (Róm 8,2). „Kiapadhatatlan forrás, ahol a Megváltottak Népe születik”. „A lelki anyaság mélyebb jelentése – hangsúlyozza Larranaga atya – hogy Mária mibennünk,

a mi lelkünkben is Jézus Krisztus szülőanyja, felnevelője. Ő hozza létre bennünk és általunk Krisztust, vagyis segít bennünket abban, hogy életünkkel, életpéldánkkal mi is megjelenítsük magunkban az Irgalmasság Krisztusát. [...] Hiszen minden evilági jólétnél, sikernél fontosabb az üdvösségünk”. Ezért kell Máriát, „Isten szegényét”, „aki maga volt a 8 boldogság megtestesítője földi életében”, követnünk. Ő „Szeretetteljes Vigasztalónk és Segítőnk megdicsőült állapotában” – Ő a mi „Mennyei Édesanyánk”. Ő neveli fel – engedelmissége példájával – „Isten sok-sok gyermekét: a számtalan „másik Jézust”, akik „az elhaló búzaszem” példázata szerint építik Isten Országát a lelkekben (i.m. *Az Anya* c. rész).

Mert „Isten nem arra hívott az Örökkévalóságtól kezdve bennünket, hogy első sorban a világot alakítsuk át hatékony működésünkkel és szervezéssel, hanem hogy hasonlóká váljunk Fia képmásához” (Róm 8,29). Ez csakis az „átalakító egyesülés” révén valósulhat meg: ha bensőleg azonosulunk Máriával, majd az ő közvetítésével Jézussal – ahogy Szent Pál mondta: „élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). Már az Efezusi Zsinat (431) kimondja: „Mária nemcsak Jézusnak, az embernek anyja, hanem Jézus Krisztusnak is: az IGE az Ő Fia”. Mária tehát „egy keresztesési ponton van elhelyezve: központi helyet foglal el Isten és az emberek között”. Ezért példaképe Ő „sok életszentségre törekvő embernek”, akik „a másik életbe való átlépéshez közeledve”, mintha ’Mária útjának’ utolsó fokain felgyorsult tempóban haladnának felfelé Isten szeretete által, aki azt szeretné, hogy a tisztítóüzet ne a másik életben, hanem inkább itt a Földön tapasztalják meg” (vö.: Ch. Lubich: i.m. 59-62.p.).

A *Hétfájdalmú Mária* napját (szept.15) 1814-ben VII. Piusz pápa általános egyházi ünnepké emelte. A liturgia a legősibb Mária-himnusz, a *Stabat Mater* éneklé e napon: „Állt az Anya keservében / sírva a kereszttövében, / melyen függött szent Fia, / kinek megtört s jajjal-tellett / lelkét kemény kardnak kellett / kínnal általjárnia. / [...] / Látta Jézust, hogy fajtája / vétkéért mit vett magára / és korbáccsal vereték, / s látta édes Fiát végül / haldokolni vigasz nélkül, / míg kiadta életét”.

A Mária földi életéhez kapcsolódó ünnepek sora ezzel le is zárul. A további emléknapok már félig a legendák, misztériumok világához tartoznak: a szentté vált Mária (Mindenszentek Királynője) égbeli („örök”) életéhez, csodatévő hatalmához, menynevei anyaságához kötődnek. Istenszülő Mária minden élő lélek Anyja, aki gyermekeit az Üdvösség útján vezeti az Irgalmasság Istene elé. Mindaz a transzcendens Erő és Hatalom, amely Máriához kapcsolódik az emberi tudatban, voltaképpen a HIT világához tartozik: aki Hisz, azzal megtörténnek a csodák – aki nem, az a reáliák szintjén marad, ahol nem érzékelhetők a „csodás véletlenek” s a Jézusból és Máriából eredő szeretet-áramlás sem. Tehát aki nem hisz a transzcendens égi erőben, Isten szeretetében – az nem is képes megtapasztalásukra. Bénán – süketen – vakon bolyong a földi labirintusban (mint Franz Kafka hősei), anélkül, hogy látná a fényt, amely – mint Ariadné szeretet-fonala – kivezethetné őt a Sötétség barlangjából.

*

Nagyboldogasszony, Mária mennybevétele /augusztus 15/ mind a Világegyházban, mind számunkra, magyarok számára a legnagyobb Mária-ünnep. Mária elszenderedése és mennybevétele (*Assumptio Beatae Mariae Virginis*) a IV. század óta ismert, s a VII. századtól írásos emlékek is vannak róla. IV. Leo pápa emelte 847-ben hivatalos egyházi ünnepé (a szentmise hálaadó imája, a prefáció, Szárdeszi Szent Melitón homiliájában őrződött meg). Józsa Judit utánajárt annak is, hogy a moldvai Tatros településen, az 1466-ban készült un. Münchener Kódexben szerepel első ízben magyar nyelven „Marianak fel menbe vetele” (a Kódexet a Bajor Nemzeti Könyvtár őrzi). Újabban Daczó Árpád ferences szerzetes foglalkozik részletesen e kiemelkedő fontosságú ünnep liturgiájával *Csiksomlyó ragyogása* c. könyvében (Csíkszereda, 2010). Vagyis a legendák és hiedelmek körében Mária „áttünése” az életből a halálba szinte a kezdetektől mint valóság élt.

Dávid Katalin Tamás apostol (apokrif) evangéliumára hivatkozva hangsúlyozza, hogy már az ősegyházban úgy gondoltak Máriára, „mint akit Isten kiemelt az emberek közül azzal, hogy halála és megdicsőülése olyan kivétel, amely egyedül csak őt illette meg: más teremtmény nem részesülhet benne” (transitus Mariae). Tamás szemtanúja volt Mária mennybevételenek, aki elsőként az emberek között, még életében szentté vált. Tours-i Szent Gergely (VI. század) Libri miraculorum c. könyvében már arról beszélt, hogy „Mária lelkét halálakor Krisztus magához vette, majd temetésekor testét is”; s a kettőt egyesítve, megkoronázta őt a Mennyben. „Mert úgy illett, hogy ez a Szent Lény testestől-lelkestől fiához átköltözzön, Hozzá fölvitessék „tökéletesebb sátorba, a Mennybe, s teste romlatlan maradjon halála után is”. A VIII. században pedig Damaszkuszi Szent János Jeruzsálemben a Szent Szűz sírjánál tartott miséje homiliájában már tényként említi Mária mennybevitelét: „A király jött saját szülőanyjához, tulajdon isteni kezébe vette szent és szeplőtelen tiszta lelkét”. Ő pedig így szólt fiához: „Tiéd az én testem is, őrizd meg élve, amelyben kedved talátlad, hogy lakást végy benne, és belőle megszüless, s megőrizted szűznek”. Vagyis Máriának „ugyanúgy kellett a sírból elragadtatnia és fiához átköltöznie”, amint egykoron „Őhozzá alászállt szent Fia” (vö.: Dávid Katalin i.m.270-279. ill. 292.p.). A szájhagyomány szerint még éltében testestől-lelkestől felvételét a Mennybe.

Nem véletlen tehát, hogy Máriát annyi nemzet tekinti a maga védőszentjének; s csodatevő hatalmában annyian bíztak, bíznak jelenkorunkban is. IV. Szt. Leo pápa már a IX. században októbert rendelt az ünnephez, majd vigíliáját is megtartották, s a IX/X. századtól a szakrális ikonográfia központi témája lett: szinte minden templomi freskón megörökítették a mennybevitelét, sőt megkoronázását is. Számptalan nemzet vallotta Őt égi Pártfogójának. Amint már korábban volt róla szó, ezen az ünnepnapon ajánlotta égi Anyánk oltalmába Szent István királyunk is hazánkat, megsejtve az elkövetkező idők viharos trónviszályait s a még alig-alig megszilárdult keresztény vallás el- leni „pogánylázadásokat”. A magyarság tehát *Mária népe* immár 1000 éve, amit XIII. Leo pápa 1896-ban, a Millenium alkalmával meg is erősített, külön Mária-ünnepet engedélyezve a magyar katolikus hívek számára (*Patrona Hungariae*, okt. 8). De Mária országa Lengyelország, sőt a bizánci keresztény Moldvai Nagyfejedelemség is; s világ-

szerte számos nép tekinti magát az Ő gyermekének (a brazilok Guadalupei Szűzanyát, a franciák a Lourdes-i Máriát, a portugálok a Fatimai Szűzet tartják Édesanyjuknak, az angolok „Mária hűbéresei”-nek érzik magukat, s Olaszország „Várúrnője” is Mária). Mondhatjuk tehát: Mária – Égi édesanyánk – tisztelete, a Hozzá segítségért fordulók feltétlen bizalma, az Ő irgalmas közbenjárásáért esdők folyamatos imája töretlen a legősibb idők óta. Mi is „oltalma alá futunk” történelmi és személyes megpróbáltatásainkban; s a „mi Asszonyunk, mi közbenjárónk, mi szószólónk” önzetlenül megsegít bennünket, hogy „annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után” továbbra is megmaradjunk a népek tengerében; s ragaszkodva hagyományainkhoz, képesek legyünk a megújulásra is.

Józsa Judit csodálatos, légiesen megformált szobra a Királynőként égbe vitetett karcsú, gyönyörű női alakot mintázza meg, aki két karját áldón kitérve felénk, mintha búcsúzna tőlünk s földi otthonától. Angyalszárnyak emelik mind magasabbra, hogy majd odafönt ő legyen a Mennyei Királynője. „A szűzi liliomot megidéző, törekény testalkatú Mária átszellemült arcát hajfonatok ölelik; homlokát a magyar Szent Korona ékesíti” – mutatja be a kompozíciót szerzője a Katalógusban. – A harangformájú talapzaton tulipánba rejtett őrzőangyal vigyázza mozdulatait, hiszen Mária mintegy félálomban (holtan? avagy már feltámadottként?) emelkedik az Égbe, szemét lehunyva. Gáriel hatalmas angyalszárnyai mint kinyíló kehely ölelik körül; s a szárnyak között megbúvó kisebb-nagyobb angyalok – mint galambok a felhők között – emelik mind magasabbra a tüneményt. A mandorla-keret felül, a csúcánál nyitott, így azt a hatást kelti, mintha a Szűzanya feje fölött megnyílna az Ég kapuja. Hiszen az az ő rendeltetése, hogy teremtmény létére elsőként törje át a határt Ég – Föld között, s mint az első megváltott ember, elfoglalja égi aranytrónját Szent Fia oldalán. Áttört palástját átjárják a napsugarak; így mint a megjövendőlt Napba öltözött Asszony, 12 csillagos glóriájával tündököl immár a földgolyó fölött: legyőzte a porban csúszó-mászó Kígyót, az ős-ellenséget, s megnyitotta a Mennyei Kapuját, amelyen át az utána következő üdvözültek sora beléphet Isten országába.

Magyarország Nagyboldogasszonya üdvöt hoz népének: égi Patrónánk lágy-szelíd mosollyal tekint le ránk, s mi minden bajban-keservben az ő segítségéért esedezünk. Mint tette Zrínyi Miklós is, aki nagyhírű dédapja, a Szigetvári Hős honvédő harcát megörökítve Szigeti Veszedelem c. eposzában, Máriához – mint Múzsájához – fohászkodott erőért, hogy az igazsághoz hű maradjon: „Te, kinek fényes mennyei szent csillagokbul / van kötve koronád holdbul és szép napbul // Te, ki Szűz Anya vagy, és szülted Uradat, / az, ki örökkén volt s imádod fiadat / úgy mint Istenedet és nagy monarchádat / szentséges Királyné, hívom irgalmadat! // Adj pennámnak erőt, / úgy írhaszak mint volt...”

Ignacio Larranaga ferences atya (idézett könyvében) írja: „Máriáról alig tudunk valamit. Nem tudjuk, mikor halt meg, hol halt meg, s még azt sem tudjuk, hogy meghalt-e. Ezernyi elmélet van a Krisztus feltámadása utáni évekről, de ezeknek hiányoznak az alapjai. A mariológusok egyik tábora úgy véli: mivel ő szeplőtelen volt, „halál nélkül vétetett fel a mennybe, testben-lélekben”. Mások szerint mint Jézus, ő is alá-

vetette magát a halál törvényének; de Isten feltámasztotta és felvitte őt a Mennybe (i.m.148/49.p.).

Mindenesetre, XII. Piusz pápa 1950. nov.1-én dogmaként hirdette ki Mária test szerinti mennybevételét, de azt ő se pontosította, hogy ez halála előtt – avagy utána történt-e, már feltámasztva. Mindenszentek napjára ez volt az Egyház ajándéka az üdvözültek számára: Mária, a Megváltó „segítője, munkatársa”, Királynőként elfoglalhatta helyét a Szentek Gyülekezetében. Mindazok Királynője ő, akik életüket Krisztusért áldozták (tehát a prófétáké – pátriarcháké – apostoloké – vértanúké s minden szenté és hitvallóé.

Dávid Katalin művészettörténész hívja fel a figyelmünket arra, hogy a Mária-ikonográfiában kb. a X. századtól a *Jelenések Könyvének Asszonya* veszi át mind a kegytemplomokban, mind a zarándokhelyeken a vezető szerepet. Sok képen áthatja egymást a Teremtés Könyvében a bűnbeesés után a Mindenható által megígért Asszony, aki széttiporja az álnok Kígyó fejét – valamint az Apokalipszis csodálatos, a földgolyó felett álló Napba öltözött Asszonya, lába alatt a Holddal, „fején 12 csillagból korona”. „A két szentírási hely együttesen az Isten tervében öröktől fogva büntelen teremtmény dicsőségét reprezentálja”, akinek „fogantatásától élő szentsége adja az erőt, amellyel eltapossa a sátánt” (i.m. 112/113.p.). A XV. században a leggyakoribb Mária-ábrázolás már a *Napba öltözött Asszony, karján Fiával*, ugyanis Isten Anyja „a töröktől veszélyeztetett területeken” a török félholdra utaló holdsarlón állva a törökök feletti győzelem szimbólumaként jelent meg.

„Ismert példája ennek az egyik legnevesebb és máig legnagyobb tiszteletnek örvendő Napba öltözött Asszony, az 1510-es években készült *Csíksomlyói Isten Anyja-szobor*” – írja a Mária-ikonográfia legnevesebb hazai szakértője, Dávid Katalin. Itt a holdsarló közepén a gonosz feje formálódik, amint a Mindenható rendelete szerint a dicsőséges Asszony eltapossa. A Csíksomlyói Mária diadalmas, többszintű koronájával, az őt körülölelő fény-sugarakkal, karján koronás kisleányával szimbolikus képe Mária győzelmének s „az isteni igazságszolgáltatás diadalának” a sátáni erők felett. A ferencesek által fenntartott kegyhely azóta is élő forrása a magyarság „túlélési stratégiájának”: csodatévő ereje, a pünkösdi búcsúk felemelő élménye élteti az Egység lelkét mindmáig a megosztott, politikailag széttagolt és csoportérdekek szerint egymással rivalizáló magyarságban (uo. 113.p.).

A Csíksomlyói Szentséges Szűz Máriához fohászkodók Mária által Istennek ajánlják fel magukat, kérve mindazokat a kegyelmeket, amelyekre mindnyájunknak szüksége van. Hiszen tudják – mert sok-sok csodatétel által tapasztalták – Mária mindig segít: „Hallgasd meg kérésemet, segíts minden ügyemben, vigasztalj / szenvedésemben és bánatomban, oltalmazz a veszélyben / ments meg a bűnre vezető kísértésektől, / légy betegségemben ápolóm és halálomban vigasztalóm!” Maga az ima szövege is közösségi: senki sem csak önmagáért, hanem szüleiért – testvéreiért – barátaiért – közelebbi s távolabbi rokoniáért és mindazokért imádkozik a kegyhelyen, „akikért imádkozni tartozik” (akár név szerint felsorolva, mert tudják: így a leghatásosabb). A befejező fohász pedig a Szentháromság irgalmas szeretetért esdekel, amelyet Mária

kieszközöl számunkra: „hogy testben-lélekben megszentülve éljünk e világon, / hol-
tunk után pedig Veled együtt / örvendjünk az örök boldogságban! // Csíksomlyói se-
gítő Szűz Mária, könyörögi érettünk!” (*Ima a Csíksomlyói Szentséges Szűz Máriához*).

A görögkatolikusok híres magyarországi kegyhelyén, a *Máriapócsi Könnyező Má-
ria* kegyképe előtt is hosszú évszázadok óta imádkoznak katolikus – görögkatolikus és
különböző felekezetekhez tartozó hívők; hogy a szent Anya mutassa be őket s imáikat
Fiának. Nagyobb ünnepeken zarándokok hosszú sora vár bebocsáttatásra a szent iko-
nokkal, esdő kérésekkel és hálás köszönő-táblácskákkal teli Bazilikába, hogy könyö-
röghessen a Dicsőséges Istenszülő közbenjárásáért: „Könnyező Szűzanyám, bűnösök
menedéke, könnyeidre kérlek, eszközöld ki Jézusnál bűneim bocsánatát, nyerd meg
számomra és enyéimre Szent Fiad áldását! Enyhítsd szenvedéseinket, gyógyítsd meg
betegségeinket és betegeinket, vigasztalj szomorúságunkban, segíts az erényes életre,
vezess végül a boldog Mennysországba! Ámen”.

A XIV/XV. században / nálunk is/ országszerte elterjedtek a Máriát magasztaló
epiteton ornansok, a Loretói Litánia csodálatos jelzői (Mária aranyház / Elefántcsont-
torony / Szövetség ládája / Szűz Virág / Hajnali csillag / Titkos értelmű Rózsa / Meny-
nyországi ajtaja / Igazság tükre / Szentlélek mátkája / Bölcsesség széke / Rózsafüzér
Királynője stb. stb.) Égi Királynő hatalmánál fogva Máriára vár a feladat, hogy Isten-
től eltávolodott népét visszavezesse Szent Fiához, az Isteni Irgalmasság kiapadhatatlan
forrásához. Ezért hangzik fel újra és újra templomainkban, kegyhelyeinken hozzá es-
deklő ősi himnuszunk: „Boldogasszony Anyánk / Égi Nagy Patrónánk / Nagy ínség-
ben lévén / Így szólít meg hazánk: / Magyarországról, édes hazánkról / Ne felejtkezzél
el / Szegény magyarokról”.

*

Szűz Mária Istenanya – Istenszülő (a Világegyházban **Theotokosz**) ünnepét január
1.-én, közvetlenül a karácsonyi ünnepkör után tartjuk (régbben: „kiskarácsony”). E
napon valójában Mária üdvtörténeti jelentőségének, az Egyház életében betöltött sze-
repének, Istenanyai méltóságának elismertetése, tisztázása állt /és áll/ a középpontban.

Józsa Judit – a tőle megszokott pontossággal – utánanézett az ünnep egyháztörté-
neti kialakulásának. Az ősegyházban a kezdetektől s a bizánci liturgiában is Isten-szü-
lőként tisztelték, tisztelik Máriát; az Efezusi Zsinat 431-ben hittételként ki is mondta
Istenanyaságát (Izaiás próféta jóvendölésének beteljesültét: „Íme, a Szűz méhében fo-
gan és fiat szül: neve Emmanuel” – Iz 7,14): „Krisztus Istensége miatt a Boldogságos
Szület megilleti az Istenanya cím, így Mária Istenszülő”. Rómában III. Szixtusz pápa
Szűz Mária tiszteletére építtette (és 440-ben fel is szentelte) a Santa Maria Maggiore
Bazilikát, ahol mindmáig őrzik a Szent Lukács evangélista által festett legősibb Má-
ria-képet (hiteles másolata a lengyelországi Czeszochowa-i kegytemplomban látható).

A XIII. századi teológusok, a fraciskánus Szent Bonaventura, Duns Scotus, vala-
mint Canterbury Szent Anselm egyházatya elismerték Mária fontos, bár passzív sze-
repét a megváltásban: tudatosan elfogadta Isten üdvözítő tervét, s magára vállalta a
fiáért való szenvedéseket, egészen a végső pontig – így ő is üdvösségünk részese. Ő az

Örök Élet kapuja Clairveauxi Szent Bernát ehhez még hozzátette: lélekben együtt halt értünk szenvedő Fiával (*Compassio cum Christo*). A ferences misztika egyértelműen vallotta: Mária a megváltás földi történetének része – s az emberiséget ő vezeti a végső üdvösség felé. Duns Scotus, a mariológia nagy egyházdoktora, összefoglalva a korábbi megállapításokat, kiegészítette őket azzal a tanításával, hogy „a megtestesülés isteni tervébe a Mindenható az üdvtörténet kezdetétől bevonta Mária személyét, s Isten Anyját minden más lény fölé emelte – az angyalok fölé is. Vallotta, hogy a test mint létező valóság a maga konkrétságában üdvözl: az ember a földi életében kialakult személyiségében lép át a túlvilágba („*assumptio animae et corporis*” – lásd: Dávid K. 278/79. p.)

A XIV/XV. században azonban „Jézus körülmetélésének” (avagy Jézus névadásának) ünnepe több országban háttérbe szorította az Istenanya ünneplését, s 1570-ben V. Pius pápa Római Missaléja törölte is ezt a napot a Mária-ünnepek közül (tehát az Egyházon belül sem volt egészen egyértelmű Mária szentségi szerepének elfogadása). A XIX/XX. században azonban a (Mária-jelenések hatására) megerősödő Mária-kultusz mintegy „kikövetelte” az Istenanya ünnepének helyreállítását, amit 1931-ben XI. Piusz pápa október 11-ére helyezett.

A II. Vatikáni Zsinat azonban elismerte, hogy „Mária alapvetően különbözik a világtól és Krisztushoz tartozik. [...] Magába fogadta azt, akit a világ nem tudott (és máig sem tud igazán) befogadni”. „Isten Őt, az eleve kiválasztott teremtményt, Isten-szülői rangra emelte – tehát neki különleges helye, rangja van a Szentháromság mellett” a keresztények közötti Egység megteremtésében. VI. Pál pápa 1974-ben eredeti helyére /jan.1/ helyezte vissza Istenanya ünnepét.

Józsa Judit mindezek ismeretében – és saját személyes Mária-tapasztalatai birtokában – azon a véleményen van, hogy „a Szűzanya a Megtestesülés misztériumának főszereplője, nélküle nem kerülhet sor a megváltás misztériumára. Isten akarata volt ez, és az isteni akarathoz való tökéletes csatlakozásból fakad az öröm és az igazi béke, amelyre napjainkban különösen áhítozunk [...] Nincs mitől félnünk, mert a transzcendens tudást a magyar néphagyomány csodálatos szimbólumokban őrizte meg. [...] Nem fizikai erővel kell legyőznünk a Sárkányt, hanem (mint népmeséink legkisebb királyfia) túl kell járnunk az eszén, hogy megvédhessük a kereszténységet, a szimbolikus Kisdedet és vele együtt Édesanyját, a Boldogasszony Máriát” (Gondolatok a kiáltásról – in: *Katalógus*).

II. János Pál pápa *Az irgalomban gazdag Isten* (*Dives in misericordia*) kezdetű enciklikájában így méltatja az általa különlegesen tisztelt Szűzanya Egyházon belüli jelentőségét: „Máriát maga az Isten vezette be a Megváltás misztériumába. Ebben áll az Istenanyaság kegyelmének egyedülálló volta. Nemcsak az emberi történelemben egyedülálló és megismételhetetlen ennek az anyaságnak a méltósága, hanem abban is [...] hogy soha nem tapasztalt módon válik részesévé Mária, anyasága révén, annak az üdvözítő tervnek, amely a megváltás misztériumában vált valóra”.

Az Egyház hivatalos álláspontja azonban mindennek ellenére mindmáig az, hogy Krisztus az egyetlen Megváltó, a közvetítő Isten és az emberek között; Mária nem

társ-megváltó, hiszen maga is megváltott – de mint a Megváltó Anyjának, egyedülálló szerepe van az üdvtörténetben: folyamatosan engesztel értünk. Ezért Ő a második paraklétosz (közvetítő).

Józsa Judit Istenszüdő Máriát a többi szobortól némileg eltérő módon mintázta meg: a Theotokosz egyszerű, szemérmes visszafogottsággal, az ősi /bizánci/ ikonokhoz hasonló testtartásban ül harang-alapú égi trónján, ölében a kezét áldón felénk kitérő Istengyermekekkel. Mindkettejük fején glória. A kompozíció felépítésében Szent Lukács Mária-képe volt a minta. A Szent Anya komolysága, szűzies zártsága, a homlokát is betakaró, szorosan testéhez simuló aláhulló fátyla, szív-formába rendezett ruharedői, az Istenanyához illő méltósága jelzi, hogy tudatában van kiválasztottságának és fontos küldetésének: a Gyermek elsősorban Istené, és nem az övé – tehát majdan, ha felnő, át kell adnia az Emberfiát prófétai sorsának. Mintha máris sejtené, hogy egykor majd Fájdalmas Anyaként kell keresztszje tövében állnia (hiszen az agg Simeon jóslata is erre figyelmeztette); de most még tökéletes egységben gyermekével ül a hármas boltívet formázó mandorla-keretben, mint egy ősi templom szentélyében. A templom-boltozat és a mandorla csúcsíve közötti három kis háromszögből (mint apró ablakokból) a Szentháromság áldó fénysugarai ragyognak rá. Két különleges pálmalevél-alakú fa áll mellette jobbról-balról (talán az Éden-beli Életfa és a Tudás átkozott fája?), amelyek majd Fia kereszttáldozata nyomán az emberiség megtisztulásának, megváltottságának jelképei lesznek. Egyes korona-szakértők szerint a magyar Szent Koronán is ehhez hasonló Mária-kép volt látható egészen a XV. századig (azután kicserélték más képre).

A már idézett magyar népének (*Mária születése...*) tökéletesen megjeleníti számunkra Istenszüdő Máriát „a királynéknak Királyné Asszonyát”, „az egész világnak égi pártfogóját”, „vezércsillagunkat életünk tengerén”. „Az Ő szerelmének nincs határa s vége, / Mert a Mennysorságból leragyog a fénye. / Ez köti össze a földet az egekkel, / Ez békíti ki Istent az emberekkel”. Ő, az „Istenség temploma, / Szentlélek araja” – a mi égi Édesanyánk.

*

A Világegyházban ismert és a Mária-kultuszhoz szorosan hozzátartozó ünnepek közül Józsa Judit még négy olyat emel ki, amelyek a magyarság számára is kiemelkedően fontosak. Voltaképpen minden nemzetnek megvannak a maguk hangsúlyosabb Mária-ünnepei; és természetesen a liturgikus év körforgásán belül ott vannak a közös egyházi ünnepek. A Mária-émléknepok a Szűzanya arculatának egy-egy vonásához kötődnek, amelyek az adott nép számára valamiképpen különösen jelentősek. Józsa Judit ábrázolásában a mi Boldogasszonyunk „olyan Anya, aki az esztendő körének változásrendjében különböző erényeit mutatja meg: Gyertyaszentelő, Gyümölcsoltó, Sarlós Boldogasszony ő, aki Kisasszonyként születik és Nagyasszonyként hal meg, hogy végül a Mennyei Királynője legyen”. Ugyanakkor számunkra különösen fontos az Ő oltalmazó / szabadító / segítő szerepe: áldó jelenlétének bizonyítékai, s a Rózsafüzér Királynőjének irgalmas szeretete, amellyel bűnös – tévelygő – szenvedő – hozzá esdeklő gyermekeire alátekint (vö.: Gondolatok... in: *Katalógus*). „Oltalma alá von

minden szenvedő, kiszolgáltatott embert, hogy a megváltottság kegyelmi lehetőségével elhárítsa fejünk felől a megérdemelt büntetést, s meghallgatást kérjen számunkra Istentől”. Szent Fia kedvéért teszi ezt értünk, emberekért, „hogy végül teljesüljön óhaja, mellyel keresztáldozata előtt az Atyához fordult”: „Azt akarom, hogy akiket nekem adtál, ott legyenek velem, ahol vagyok, és lássák dicsőségemet, amelyben részesítettél, mivel már a világ teremtése előtt szeretted” (Jn 17, 1k 24).

De ahhoz, hogy Szent Fia óhaja teljesüljön, nélkülözhetetlen az emberek – nemzetek közötti kiengesztelődés, mert az egymás ellen acsakodó ellenségeknek – népeknek – pártoknak – érdekcsoportoknak stb. nincs /nem lehet!/ helye a Menyinyben! Máriának tehát kétszeresen fáj minden gonoszság – gyűlölködés – háborúság a Földön; az meg különösen, hogy az egymásra támadó, egymást pusztító ellenfelek mindegyike tőle vár segítséget. Ne csodálkozzunk, ha nem felel kéréseikre! Ahogy azt Juhász Gyula még az I. világháború idején megfogalmazta *Notre Dame de Lorette* c. megrendítően szép versében. Egyik nap „hős német katonák” álltak a domb tetején, a szilánkokra zúzott kápolna előtt s harsányan követelték: „Áldd meg fegyvereinket, ó, / Asszonyunk, Mária!” – de a Fájdalmas Anya, kinek „karja között repesett vérző kicsi fia”, „csak nézett szent szomorúan, / és semmit nem felele”. Másnap a francia sereg győzött, s most ők fordultak a Szűzhöz, kérve: „Áldd meg e nagy diadalt!” – „de választ nekik sem adott, / S másnap megint a hős németek / Tartják a magaslatot”. Az egymás vesztére törő, egymást megsemmisíteni akaró felek mindegyike csakis vesztes lehet: egyiküknek sincs helye Krisztus oldalán! „A lorettói Notre Dame / nem német, nem francia, / Neki csak fáj, fáj, egyre fáj, / Hogy vérzik drága Fia!”

Józsa Judit ezért a négy „*segítő Mária*” ünnepet kiemelő szobrával akar rádöbenteni bennünket arra, hogy a mindannyiunkat szerető, mindnyájunkat oltalmazni kívánó Mária nem tesz különbséget köztünk, emberek között aszerint, hogy melyik néphez tartozunk, kik a ’felmenőink’ s melyik társadalmi rétegből fordultunk segítségért hozzá – Ő azt nézi csupán, hogy az oltalmát kérő bízik-e benne, követi-e Szent Fia parancsolatát („Szeressétek egymást, úgy, amint én szerettelek titeket!”)

A kiemelt ünnepek egyike a *Kármelhegyi Szűzanya* avagy a *Skapulárés Boldog-asszony* (*Köpenyes Mária*) emléknapja /július 16/.

A Szentföldön, a rendkívüli termékenységű, gyönyörű Kármel-hegyen – ahol anakidején Illés próféta élt (1 Kir 18,20-26) – s ahol „Illés barlangja”, áldozati oltára ma is látható. A XII. században az ott élő szerzetesek a tengerről felszálló felhőben Szűzanya alakját vélték megpillantani. Ettől fogva Ő lett védasszonyuk, megalapították a Kármelita Rendet, s templomukat a Szűz tiszteletének szentelték. A szaracénok támadásai elől azonban a XIII. század végén Európába menekültek; majd ott is elterjesztették a Kármelhegyi Szűz tiszteletét, s *Kármelhegyi Boldogasszony testvéreinek* kezdték magukat nevezni. Az egyik angol kármelita szerzetesnek is megjelent a Szűzanya 1251-ben, s egy skapulárét (szerzetesi köpenyt) nyújtott át neki („aki ebben a kegyelmi ruhában hal meg, az megmenekül az örök tüztől”); s megajándékozta őt egy „csodatévő Mária-medállal” (az érmét viselőket Mária megvédi minden veszedelem-

től). A „jó hír” aztán elterjedt Európa-szerte, a Rend bővült, terjeszkedett; 1631-ben a karmeliták visszatértek a Szentföldre, s a karmelita templomok, kolostorok, amelyeket ugyan gyakorta lerombolt az ellenfél, idővel mindig újjá is épültek (egész Európát, Közép-Európát behálózva). Nálunk, Magyarországon is sok karmelita templom található. A Rend 1376 óta ünnepli meg Patrónája emléknapját; V. Szixtusztól 1587-ben elnyerték a pápai jóváhagyást. XIII. Benedek pápa pedig kiterjesztette emlékünnepeket az egész világegyházra (vö.: *A Kármel hegye*, 2012 – Pro Planta K.).

Józsa Judit kedves mosolyú, lány tekintetű Skapuláris Boldogasszonya egy lángalakú, finom-vonalú kettős keretben áll (alakját a hit lángja veszi körül); stilizált köpenye burokszerűen vonja be őt és karján ülő gyermekét. Mindkettejük fejét magyar tulipánokból kialakított glória övezi; együtt, közösen fogják – s nyújtják felénk – a „csodálatos érmét”. Mária a harangtalapzaton ül, amelyből szinte kinő az apró, egybefonódó magokból fellángoló kettős mandorla-alakzat; a lángocskák – a szerzői intenciók szerint – a tisztítótűzből kimentett, üdvözült lelkeket és a köröttük lebegő angyalokat jelképezik. A kompozíció úgy hat, mintha égő gyertya állna előttünk: a mandorla csúcsánál a két ív összeér, s mintha a láng az Ég felé nyújtózna, meghallgatást kérve mindazok számára, akik a hit lángjába burkolva megváltásért esdenek.

Mária, Mater Misericordiae, mindnyájunkat el akar vezetni Isten Országába csodálatos medáljának oltalmazó ereje révén. Köpenyéből gyógyító erő árad, szinte vonzza magához a lelki szenvedéstől való megszabadulásra, a bűnök eltörlésére vágyó lelkeket, akikben élő hit lobog. Konstantinápolyban ereklyeként őrzött ruházatát már az V. században különleges, csodatévő sugárzása miatt tisztelték: nemcsak a járványoktól-betegségektől szabadította meg híveit, hanem elhárította felőlük, visszaverte a fenyegető veszedelmeket, ártó szellemeket, megvédve a várost ellenségeitől s a Gonosz hatalmától. Nem véletlenül terjedtek el tehát rá vonatkozóan az ilyen kifejezések, szófordulatok: „köpenye alá vesz” valakit, „ráveti köntösét” /védi, elrejt/, „sokan elérnek köpenye alatt” stb. A köpeny az erő, a méltóság jelképe: akit Ő oltalmába vesz, az megmenekül, mert Szent Fiánál közbenjár érte.

„Oh, Boldogságos Szűz, Kármelhegy ékessége és fénye, ki különösen kegyes szemmel tekintesz arra, aki áldott ruhádat viseli, tekintsd reám is kegyesen és fogadj oltalmazó palástja alá” – imádkozzák hívei a búcsú-imát. – „Ékesítsd föl lelkemet kegyelmekkel és erényekkel, hogy isteni Fiadnak mindenkor kedve teljék benne. Állj mellettem életemben, vigasztalj meg halálomban édes jelenléteddel, és mutass be a Szentháromságnak mint gyermekedet és ájtatos szolgálodat, hogy a Mennyszemben örökké dicsérheselek és áldhassalak. Amen”.

*

Havas Boldogasszony napja /augusztus 5/ ugyancsak a rendkívüli csodák ünnepe; a népi kalendáriumban sütéstiltó nap. Magához az elnevezéséhez is különleges csoda fűződik.

Az Efezusi Zsinat – mint már volt szó róla – 431-ben hirdette ki a Szent Szűz Istenanyai méltóságát; s III. Szixtus pápa ekkor kezdte el építtetni Rómában az első Mária-templomot. Egy különös legenda szerint maga Mária jelölte ki helyét a Szent

Városban. Ugyanis egy idős, gazdag patrícus-házaspár felajánlotta vagyonát a templomépítésre; s még aznap éjjel megjelent álmukban a Szent Szűz, jelezve nekik, hogy ahol másnap reggel (nyár közepén!) havazni fog, oda emeltessék a templomot az Ő tiszteletére. S valóban: hajnalban havazni kezdett egy helyen, ahol aztán felépült a neves Santa Maria Maggiore Bazilika – Havas Boldogasszony temploma; benne a Szent Lukács által festett ősi Mária-ikkonnal. Felszentelésekor /440. aug.5./ hófehér tulipán-szirmok hullottak alá a szószekről, mint lebegő-libegő hópelyhek.

Az I. századból való csodatévő kegyképet (*Salus Populi Romani*) körmenetben viszik végig Rómán minden ünnepen. Másolata az ausztriai és magyarországi jezsuita templomok egész sorában látható (*Mater Admirabilis*). A XV. századi Münchener Kódexben mint *Havi Bódoganya*, a gyulafehérvári Batthyány-kódex naptárában *Havi Boldogasszonyként* szerepel, mint a magyarok védőszentje. Nagy Szent Gergely pápa idején a középkori hatalmas pestis-járványtól a körmenetben vitt kegykép szabadította meg a Szent Várost, miközben angyali hangok énekelték: „Mennyei Királyné Asszonya! / Örülj Szép Szűz, Alleluja! / Mert kit méhedben hordozni / Méltó voltál, Alleluja! / Amint megmondotta vala, / Föltámadott az ÚR, Alleluja!” Európában s Közép-Európa-szerre a nagyobb városokban mindenütt található Havas Boldogasszony-templom (Budapesten több is). Sőt! a *Regnum Marianum-eszme* jegyében ma már elterjedt az egész világon. Ő a *chestochowai Madonna* /is/, aki a 80-as években folyamatosan (és eredményesen) közbenjárt Istennél, hogy védje-mentse meg Lengyelországot, Közép-Európát és az egész Világot a bolsevizmus sötét hatalmától.

Józsa Judit Havas Boldogasszonya is Szent Lukács ikonjának mintáját követi (Theotokosz-szobrához hasonlóan). Mária – karján már-már prófétai komolyságot sugárzó glóriás Szent Gyermekeivel, aki az Evangéliumot kezében tartva mintha máris tanítana – itt sokkal zártabb keret-hátteret kap, mint a többi kompozíciónál. Az áttört tulipán-alakzatú keret kehelyként veszi körül végtelenül egyszerű, tiszta, anyai kedves, mégis méltóságteli glóriás alakját. A kinyíló tulipánra /is/ emlékeztető kehelyforma apró rózsablak-díszítéseivel, a tulipán-szirmokat idéző hulló hópelyhekkel és fénykeresztekkel lazított, áttört virágaival varázslatos, mennyei-mesei aurát von köré; s a kompozíciót lezáró boltív középpontjában ugyancsak fénykereszt tündököl. Így az egész szobor azt a hatást kelti, mintha Mária a neki szentelt templom szentélyében állna; homlokát eltakaró szűzies fátylában, gyönyörűen redőzött, aláomló köpenyében mint a legszentebb Istenanya, örökdik fölöttünk bizalommal telve: talán mi is szívünkbe fogadjuk próféta-fia Szent Igéit.

Az Anya és Fia szoros összetartozását érzékeltető kompozíció azt is sugallja, hogy minden teremtmények közül egyedül Mária méltó arra, hogy meghallgatója, majd közvetítője legyen Isten Igéjének. Az Apostoli Hitvallás már a IV. században kifejezte felbecsülhetetlenül fontos szerepét a megtestesülésben (a Fiúisten „megtestesült a Szentlélek erejéből, született Szűz Máriától és emberré lett”); ezért a Szűzanyának joga van közbenjárni az Atyánál az emberek érdekében. Sőt, joga van bátorítani földi gyermekeit, hogy kérjék az Ő segítségét, amint azt Damaszkuszi Szent János egyházatyja egyik szentbeszédében Mária nevében ki is fejezte: „Én a gyógyulás örök forrása va-

gyok. Bennem időzik az isteni kegyelem. [...] Jöjjetek, népek, hittel – és mint folyamból, merítsetek a karizmákat, [...] merítsetek a kegyelem nagy hatású és sok haszonnal járó folyamából” (in: Az egyházatyák beszédei...).

*

Fogolykiváltó Boldogasszony avagy *Segítő Mária* ünnepnapja /szeptember 24/ nekünk, magyaroknak, különösen kedves és fontos, hiszen viharos történelmünk során mindig is szükségünk volt az Ő pártfogására. A tatárok-törökök-dúlta időszakokban, járványok, tűzvészek idején, levert szabadságháborúink után, majd a háborúk, véres diktatúrák pusztításai közepette, az egyházüldözések súlyos évtizedeiben Fogolyszabadító Mária volt sok-százezrek reménysége, lelki vigasztalója. A börtönben raboskodók, kivégzésükre várók ezrei-százezrei az ő közbenjáró szeretetétől remélték: talán megkapják az utolsó pillanatban a szabadulás kegyelmét. Sajnos, a Hatalomnak mindenkor „példát kellett statuálnia” – így sok volt mindig az áldozat, s csak kevesen szabadultak ki a Sörétség pokoli bugyraiból.

Az Európán végigvonuló keresztes háborúk idején, 1218-ban Nolascói Szent Péter szerzetest a látomásában megjelenő Szent Szűz biztatta a Fogolykiváltó Rend megalapítására (Mercedáriusok Rendje). A szerzetesek folyamatosan imádkozni kezdtek Mária közbenjárásáért, adományok gyűjtésével, a muzulmánok fogságába esett keresztény rabok kiváltásával próbáltak könnyíteni a meghurcoltak-sanyargatottak helyzetén. Az Egyház 1615-ben hagyta jóvá a rendi ünnepet; de csak 1960-ban tették kötelezővé megünneplését /szeptember 24/. Nálunk, Magyarországon, különösen fontos szerepe lehetett volna ennek a rendi ünnepnek a század második felében, ha hagyták volna honunkban a szerzetesrendeket működni. Mindenesetre, a rendszerváltás után, 1995-ben Budapesten a Katonai Ordinariátus püspöki kápolnáját felszentelték Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletére, s a Katonai Tábori Püspökség 24 évre visszamenőleg újjáélesztette a régi hagyományt. Bár ma már nem szerepel liturgikus naptárunkban ez az ünnep, a Tábori Püspökség minden évben zárandoklatra hívja a katonákat hozzátartozóikkal együtt ezen a napon. A magyar honvédség 2018-ban ünnepelte megalakulásának 170. évfordulóját. Az Egyház a hazájukat akár életük árán is megvédő katonák emlékezetét idézi meg ez ünnep alkalmával.

Mária, aki Szent Fia Golgota-járásakor, majd a kereszttövében állva átélte az Istentől elhagyatottság minden kínját, gyötrelmét, s beleegyezett – immár másodszor! – Isten akaratába („Fiat voluntas tua!”), vállára vette a Szeretet kereszttjét, s viszi azóta is, értünk, minden szenvedő testvérünkért. Nem csupán a fizikai értelemben vett rabokért, a börtönökben (esetleg ártatlanul) szenvedőkért, hanem a lelki rabságban sínylődőkért, indulataik – önzésük – kapzsiságuk – pénzsóvárságuk – irigységük – hatalmi mániájuk börtönébe zártakért, a lelkileg elmagányosodottakért, a különféle függőségek kelepcéjében vergődőkért. Kiutat kínál és szárnyakat ad nekik, ha megértik, hogy gyógyulásuk forrása az evangélium, s ha meg tudnak küzdeni saját benső tehetetlenségük visszahúzó erejével és kilépnek bezártságukból, visszanyerhetik életerejüket, teremő lendületüket.

Átvitt értelemben is „fogolyszabadító” tehát Mária, hiszen – ahogy Órigenész egyházatyja írta már a III. században – „aki Krisztushoz tartozik, azon a Gonosz nem tud úrrá lenni”. Legfőbb ellenségeink a saját benső nehézkedésünk, negatív késztetéseink; elsősorban tehát azokat kell legyőznünk, a „bölcsség – igazság – önmérséklet” fegyverével. „Ha úton vagy (Isten felé), okvetlen meg kell szabadulnod ellenségedtől, különben ő átad a bírónak, az a végrehajtónak” – és akkor utadnak rossz vége lesz. „Adósságod meg kell fizetned az utolsó fillérig”. Csak egyvalaki engedheti el tartozásod: Jézus – ezért időben kell csatlakoznod Hozzá, s „akkor a világ Fejedelme nem árthat neked!” – „ha nincs adósságod, bűneid bocsánatot nyernek” /Lk 7,48/ (idézi Órigenész: i.m. 327-335.p.).

Józsa Judit Fogolykiváltó Boldogasszonya szimbolikusan megtestesíti a népünk egész történelmén átvonuló /nemzeti, közösségi/ szabadságvágyat; valamint a művészetünkben (főleg költészetünkben!) megjelenő izzó /személyes/ szabadságszeretet (lásd: Petőfi – Ady – József Attila – Szabó Lőrinc – Nagy László stb. versei). De sajnos, mind a külső (társadalmi, nemzeti), mind a belső (lelki, cselekvésbeli) szabadság – a Függetlenség illúziója – csak egy-egy felemelő pillanatban (a Rákóczi-szabadságharcban, 1848-ban, 1956-ban) s a nagy történelmi változások egy-egy eufórikus pillanatában /1989/90/ adatott meg nekünk. Épp ezért a magyar Boldogasszony – a kerámiaszobor Szűz Máriája – börtönrácsok mögött / között áll, két áldásra emelt karja mintha szárnyként emelné Őt magasba. Akárcsak Arany János „árva gólyája”: „elrepülne, messze szállna” – ha tehetné. Csakhogy rácsok veszik körül; és irgalmas szeretete, részvéte a rácsok között, rabságban senyvedők iránt arra készteti, hogy itt maradjon, közöttük, velük. Bátorítva a sorsuk fogságából szabadulni nem tudókat: van remény!

Szeme lehunyva, de arca, szelíd mosolya biztatóan fordul felénk (akik bár kívül a rácsokon, mégis saját Énünk fogságában élünk): „Ne féljetek!” A Szabadító itt van veletek! Haja vállára hullva keretezi arcát, sugaras virágszirom-glóriája dicsfényt von köré. A harangtalapzatról egyszerű, dísztelen ruhájában felmagasodó karcsú alakja széttárt karjával keresztet formáz – vagyis olyan, mintha a rácsok között keresztre feszülne maga is: együttsszenved a többi szenvedővel, egész népével és mindazokkal, akik keresztjük terhét magánosan hordozzák. Együttérzése önmagában véve is gyógyító erő. Feje fölött a rácsok is kereszt-alakban zárulnak össze. De az ovális – tojászerű – mandorla-alakzatban mégis ott sejlik a szabadulás ígérete: a Madonna sugárzó fényaurában, szárnyakra emlékeztető kitért karjával mintha szétfeszítené maga körül a rácsokat, máris levegősebbé téve a börtönt. Feje fölött népköltészetünk kedvenc, szimbolikus madara: a páva gyönyörű, repülésre hívogató széttárt farktollazatával. Szinte halljuk Ady szavait: „Kényes, büszke pávák, / napszédítő tollak, / Hírrrel hirdessétek, / másképpen lesz holnap!” S máris remény költözik szívünkbe... Ősi kultúrákban a páva a „romolhatatlan”, elpusztíthatatlan Örök Élet szimbóluma. A nekropoliszok festészetében, de a katakombák keresztény művészetében a feltámadás ígértét hordozza; Szent Ágoston szerint „a halhatatlanság jelképe”.

Belső szabadságunk kivívásában csakis Jézus, az igazi Szabadító segíthet nekünk; de Fogolyszabadító Mária vezet el bennünket Hozzá: börtönben senyvedő terem-

mény-testvérei előtt ő nyitja meg a Szabadulás Kapuját. Életpéldájával, gyöngéd-együttérző irgalmasságával mellettünk áll, oltalmaz bennünket, Szent Fiánál közbenjár értünk, mint tette azt oly sokszor történelmünk során. „Mária útját bárki bejárhatja, más-más módon – írja Chiara Lubich – attól függően, ki hogyan válaszol azokra a kegyelmekre, amelyeket Isten azoknak adományoz, akik kérik tőle. Ez lehet egyéni vagy közösségi élmény, a köztünk levő Jézus jelenlétének köszönhetően”. Mária is „szabadító”: a lelkünket szabaddá teszi, ezáltal utat nyit bennünk Jézus számára, az evangélium befogadására. Mindannyian lehetünk „másik Máriák”, követve őt; hiszen Mária „Isten élő Igéje”, aki Szent Fia tanítványainak serege élén áll. Az Ő segítségével találunk rá önazonosságunkra, ismerjük fel valódi, belső hivatásunkat, s ezáltal „újja-születünk”: megvalósítjuk Isten rólunk alkotott eredeti tervét. Az Egység karizmája / MÁRIA MŰVE/ csakis úgy valósulhat meg bennünk, ha kinyílunk egymás felé, ha a másik emberben /is/ önmagunkat látjuk, ezért elfogadjuk, segítjük egymást, vagyis: éljük az evangéliumot. S akkor remélhetjük, hogy a világot átjárja „Isten valósága” – az egyetlen igaz valóság, s a Szent Szellem átformálja az emberi lelkeket (vö.: Ch Lubich: MÁRIA – A Tökéletesség mintaképe, valamint Mária hatása a ma emberére c. részek).

Máriát Istenanyasága egyedülálló módon tette az irgalmasság eszközévé – hangsúlyozza II. János Pál pápa *Dives in misericordia* kezdetű enciklikájában (1980)– „mert ő egyedülálló módon részesült abban a szeretetben, amelynek ’irgalmas’ volta leginkább a lélek és a test nyomorúsága láttán mutatkozott meg. Máriában és általa ez a szeretet az Egyház és az emberi nem történetében szüntelenül megmutatkozik, és különösen azért termékeny, mert Isten Anyjában az anyai szív tapintata és éleslátása hordozza, s mert Krisztus mellett elfoglalt helyéből adódóan Mária alkalmassá vált arra, hogy eljuttassa mindazokhoz, akik az anyai kézből könnyebben fogadják ezt az irgalmas szeretetet. Ez a tény, mely oly szorosan kapcsolódik a megtestesülés misztériumához, egyike a keresztény vallás életadó és kiemelkedő misztériumainak” (uo. 46-49.p.). Maga II. János Pál pedig személy szerint is elkötelezve érezte magát Máriának, különösen az 1980-as merénylet utáni csodás megmenekülése következtében; még pápai címerében is ez állt: „Totus Tuus”

*

Van egy kiemelkedően fontos Mária-emléknapunk is, amely felhívja figyelmünket az Ő különleges szerepére Istennel való kapcsolattartásunkban. Ez a *Rózsafüzér Királynője* – *Olvasós Boldogasszony* ünnepe /október 7/.

A Máriához oltalomért esdő imák már igen korán elterjedtek az evangéliumi egyház közösségében, hiszen halála, „csodás mennybevétele” (amelyről ugyan semmi biztosat nem tudtak még az apostolok sem) igazolta azt, amit kezdettől fogva sejtettek vele kapcsolatban: hogy „kiválasztott”, akit Isten eleve Fia szülőanyjának rendelt. Az Angyali Üdvözlés után Mária az „örök szüzesség”-nek szentelte magát – ami több, mint a „szüzi anyaság”: örök elköteleződés Istennek. Mária érezte, hogy e szent és rendkívüli esemény (Isten Fiának szüzi méhébe fogadása) után senki másnak nem nyithatja meg azt többé. A Lateráni Zsinat ezért már 649-ben kimondta vele kapcsol-

latban az „örök szüzesség” dogmáját: „ez az Egyház legrégebbi és legszilárdabb tanítása Máriával kapcsolatban” – amint azt Larranaga ferences atya írja (idézett könyvének *Csoda a Csend keblén* c. fejezetében). Legfőbb érve e dogma hitelessége, igaz volta mellett, hogy Máriának nem volt Jézuson kívül más gyermeke (ha lett volna, a zsidó hagyomány szerint Fia a Kereszten nem bízhatta volna őt Jánosra, az „idegenre”). Mária és József tehát valóban „szüzi életmódban élt” a házasságban. Mária gondos anyaként hitben és szeretetben nevelte kisfiát, a korabeli zsidó törvényeknek megfelelően; így Jézust a názáretiek és az idegenek csak „József, az ács fia”-ként emlegették, s később sem ismerték /f/el Benne a Messiást (i.m.. 131-149.p.)

„Mária alapvetően különbözik a világtól, és Krisztushoz tartozik – hangoztatja Ch. Lubich. Tehát szent. Eleve Kiválasztott, aki Krisztus tanítványainak serege élén áll; „kegyelemmel teljes” – ezért fohászkodnak hozzá annyian. „Szűz Mária voltaképpen egy magányos vándor (mint minden szüzi lélek), de magányossága titkos ragyogást sugároz alakja köré”. Ő – mint égi Anyánk – segíti mindnyájunk előrehaladását az életszentség felé, s Jézusban egymással /is/ egyesít bennünket (vö.: *Mária sajátos lelkiülete* c. rész).

Az „örök szüzesség” iránti tisztelet, csodálat, a test kívánságaitól mentes önfeláldozó anyaiság Máriát a földi asszonyok fölé emelte. Nem véletlen, hogy az egyik legkorábbi Mária-himnusz, az I. században keletkezett *Salve Regina* már Királynőként ünnepli Őt, s a test rabságából szabadulni nem tudó „Éva lányai” – saját bűnös voltukat és Mária kiválasztottságát felismerve – hozzá esdenek kegyelemért. „Üdvözlégy, Királynő, nagy irgalmasság anyja! [...] Hozzád kiáltunk, Évának száműzött fiai / Hozzád fohászkodunk / sóhajtván, zokogva, / hozzád e siralomvölgyben [...] Fordítsd felénk mindenkor éber szemedet / üdvösségünkre. / És Jézust, anyaságod áldott, szent gyümölcsét / nekünk e földi út végén mutasd meg. // Ó áldott, ó édes, ó jóságos szép szűz Mária”. És Mária, az Irgalmasság Anyja, hosszú évszázadok tapasztalata szerint soha nem hagyta cserben a hozzá fohászkodókat. Azért is terjedtek el oly gyorsan, szerte a világon a Hozzá esdő imák, mert az emberek valóságosan, személyesen megélték, megtapasztalták az ő közbenjáró segítségét (mint ahogy tapasztaljuk ma is, ha Hozzá fordulunk könyörgéseinkkel).

„Csodatévő hatalmát” mindazok ismerik, akik komoly betegségből, nehéz élethelyzetekből szabadultak az ő révén. Csodák (azaz természeti törvényekkel, természettudományos alapon nem magyarázható események) ugyanis vannak; bár bizonyítani őket nem könnyű, ezért a hitetlenek és kételkedők tagadják létüket. A Szentek esetében mégis – hosszas bizonyítási eljárások után – mindig kiderül: Isten akarata nyilvánult meg minden csodatételükben; a Mindenható ugyanis az ő közbenjárásukra, az ő érdemeikre való tekintettel rendkívüli módon beavatkozott a valóságviszonyokba, és minden várakozást felülmúlva teljesítette kérésüket. Hát akkor hogyan teljesítené Mária kéréseit?! „Mária az egyetlen olyan személy – írja Dávid Katalin – akinek foganatása pillanatától a személyiségbe építette be Isten” a közvetítést mint feladatot; hiszen mint az Istenfiú Anyjának, neki kellett kapcsolatot teremtenie Isten világa és az emberek között. „Ez az isteni akaratból fakadó törvényszerűség” emelte ki Máriát

a teremtmények közül, s ez elválasztja őt még a Szentektől is. Nagyobb közbenjáró Hatalom adatott neki, mint bárki másnak – ezért Hozzá fordulva könyörgéseinkkel, nem csalódunk sosem (vö.: Dávid K. i.m. 335.p. – *a csodáról*).

Maga a rózsafüzér-imádság a XII. században kialakuló népies imaforma, amely a XIII/XIV. században már általánosan ismertté vált a ciszterci és a ferences misszionáriusok jóvoltából. A domonkos szerzetesek 1475-ben Kölnben Rózsafüzér Társulatot alapítottak, s maga Szent Domonkos font „koszorút” összepréselt rózsaszirmokból. Majd V. Piusz pápa – egységesítve az Üdvözlégy szövegét – jóváhagyta ezt az imaformát. Józsa Judit utal arra, hogy 1571. október 7-én a lepantói csatában a keresztény seregek Szent Ligája győzelmét a hagyomány V. Piusz pápa látomása alapján a rózsafüzér-imádság erejének tulajdonítja, ez után iktatta be a pápa a szent ünnepek rendjébe október 7-ét. A Rózsafüzér Királynője elnevezést XXIII. János pápa adta ez emléknapnak 1960-ban. Azóta minden pápánk elismerte ez ünnep hatékonyságát és erejét. II. János Pál *Rosarium Virginis Mariae* kezdetű apostoli levelében kinyilvánította: „Az Egyház a Rózsafüzérnek mindig különös hatékonyságot tulajdonított, ezért a legnehezebb ügyeit a közösségben folyamatosan mondott rózsafüzérre bízta”. Krisztus azt akarja, „hogy Szűz Anyja részesedjen az Egyház győzelmében”; ezért aki a Rózsafüzér Királynőjéhez fordul (akár személyesen, akár imaközösségben), az bízhat benne, hogy kérését Mária teljesíti.

XVI. Benedek pápa – 2010-es fatimai látogatása alkalmából – kijelentette: „Isten a remény ablakát akkor nyitja meg, amikor az ember bezárja előtte az ajtót”. *Az Utolsó látnok* c. könyvecskéjében pedig így ír: „Mint egy összegzés és értékes pecsét, emlékezetembe vésődött a Szent Szűz vigasztaló ígérete: szeplőtelen szívem győzni fog” (vö.: *A százéves Fatima*, 14/15.p.). Ferenc pápa pedig a 2005. dec. 8-án (tehát a Szeplőtelen Fogantatás napján) megnyitott *Irgalmasság Évén*ek egyik fontos eseményeként 2016. január 1-én (Szűz Mária Istenanya ünnepén) a Santa Maria Maggiore templomban megnyitja az *Irgalmasság Kapuját*. Hiszen Mária, az Irgalmasság Anyja, a Kereszt lábánál átváltozott mindenki számára a Megbocsátás Anyjává: Jézus kegyelmével képes volt megbocsátani azoknak /is/, akik ártatlan fiát megölték” (in: *Az irgalmasság arcai*, 43/45.p.).

Józsa Judit Olvasós Boldogasszony-kerámiaszobra irgalmas és egyszerű szépségében, rózsafüzérrel kezében idézi elénk a mi Királynőnket. A harangformájú talapzattól kinövő háromfonatú, stilizált rózsakoszorú formájú, alul szélesebb, majd mindjobban elkeskenyedő mandorla-keret (itt is) tojásként veszi körül az ünnepélyesen, fénymagba zárva előttünk álló kedves arcú női alakot. A mandorla a rózsafüzér hármas titokrendjét (Örvendetes – Fájdalmas – Dicsőséges Szűz Mária) jeleníti meg, a Szeplőtelen Fogantatástól dicsőséges mennybemenetelig (a II. János Pál pápa által utólagosan e hármassághoz fűzött Világosság Titkai Krisztus nyilvános működésére vonatkoznak, beépítve a krisztológiai dimenziót a Szentolvasóba).

A mandorla-keretben mint hatalmas rózsablakban, fénymagba burkoltan, glóriás pártában áll a Szent Szűz – úgy, mintha a mennyország ablakából tekintene le ránk, s olvasóját nyújtaná felénk. A magyarok Patrónája ő voltaképpen, aki fátylat, ruhája fe-

lett köpenyt visel, hajában két kis rózsá; arca, tekintete és mosolya fenségesen komoly, hiszen tudja, milyen nagy szükségünk van a „családunkért, hazánkért, Európáért és a viláგért, az emberiségért” felajánlott ima erejére (amelyet most, az Eucharisztikus Kongresszusra készülve egész népünk buzgón imádkozik). Mária szelíd tekintete szinte biztat: íme a szentolvasó – imádkozatok, s meghallgattatik könyörgéseitek. Hiszen csak akkor tudok segíteni rajtatok, ha őszinte szívvel hozzám fordultok! Aki kér: annak adatik – de aki nem kér? Sőt: tagad?! Mária a Mennysország Kapujában állva kedvesen hív bennünket: fogadjuk el a nekünk felkínált anyai segítséget; nehéz helyzetünkben, válságaink közepette forduljunk hozzá, égi Pártfogónkhoz – s megmenekülünk.

Mint ahogy egy évezred óta mindig meghallgatott: ezért nem sodorta el a magyar nemzetet mindmáig a történelem vihara. „Megfogyva bár, de törve nem, / Él nemzet e hazán” – ahogy a Szózat hirdette, hirdeti ma is. Józsa Judit Mindszenty József hercegprímásunk 1945. október 7-én tartott érseki székfoglaló beszédéből idéz: „Legyünk mi most az imádság nemzete! Ha újból megtanulunk imádkozni úgy, ahogy eleink imádkoztak, lesz honnét erőt és bizalmat merítenünk. Én is a magyar milliók imahadjáratában és édesanyám mostantól még szorosabbra fogott rózsafüzérében bízom”.

És mi? – „kései” utódok? Úgy tűnik, elérkezett az idő, hogy mindannyian Boldogasszonyunk pártfogásáért esdjünk; hiszen, lám, börtönviselt, gyötrelmesen megkínzott „fehér mártír” főpapunk végül mégis győzött Mária jegyében: boldoggá avatása már nem késlekedhet soká... Évtizedeken át „rózsafüzérezett” népe, hogy megérhesük ezt a napot. Ahogy Boldog Lucia nővér, az „utolsó látnok” írta: „ez a legegyszerűbb és legszebb ima, amelyre az Ég tanított minket, Isten és Jézus Krisztus megváltó művének, Isten üdvösség-szerző titkainak megismeréséhez vezet”. Megértjük általa, hogy „Szűz Mária Szeplőtelen Szívének győzelme először a mi szívünkben kezdődik, amikor megengedjük, hogy Szűzanyánk szívünket Jézus Szentséges Szívéhez alakítsa. Ennek gyümölcsei először a mi életünkben mutatkoznak meg, amikor igyekszünk Krisztust hűségesen követni. Aztán győzelme közösségeinkben, családukbán, egyházközségeinkben, egyházmegyénkben és a világegyházban is megmutatkozik, hiszen Jézus szavai szerint a pokol erői sem vesznek erőt rajta (Mt 16,17; Mt 28,20). Velünk van ő, ha a nevében, szeretetében és egységében gyűlünk össze (Mt 18,20). Tehát az Út adott: Máriát követve eljutni Jézushoz, s élni az Evangélium szerint (vö.: Lucia nővér a Rózsafüzérről, in: A százéves Fatima; 54-59.p.).

Ferenc pápa az *Irgalmasság Jubileumi Esztendejét* (2015. december 8. – 2016. november 20.) „a kegyelem időszakának” nevezte. A *Szentév* mottója („Legyetek irgalmasok, mint az Atya”) arra szólított bennünket, hogy mi is irgalommal forduljunk elesett, rászoruló testvéreink felé, segítsük őket, bocsássunk meg egymásnak, folytassunk párbeszédet akár ellenségeinkkel is – vagyis mindenkiben lássuk meg szenvedő embertársunkat, és együtt-érzéssel közeledjünk felé. A lelki átalakulásban segítségünkre siet Mária, az Irgalmasság Anyja, aki „az emberré lett Isten misztériumának mélységét” megismerve-megtapasztalva, „belépett az isteni irgalmasság szentélyébe”, hiszen a fel-

támadott Üdvözítő Anyjaként „bensőségesen részesült az Ő szeretetének misztériumában”. A megbocsátás azoknak, akik őt keresztre feszítették, megmutatja, „milyen messzire képes elhatolni Isten irgalmassága”. Mária a tanúja annak, hogy „Isten irgalmassága határtalan”.

Az isteni irgalmasság nagy tanúságtevőjéhez, a lengyel Faustina nővérhez (aki az Irgalmasság Atyjának csodálatos kegyképét – a szívéből patakzó vér- és vízsugárral – 1931-ben látomásban megfestette) így szólt Jézus: „Én vagyok az Irgalmasság és a Szeretet. Aki bizalommal közelít hozzám, olyan túlradóan kapja kegyelmem, hogy már nem tudja mindet befogadni, és így másokra sugározza tovább”. Így lett Maria Kowalska Szent Faustina nővér /is/ az Irgalmasság apostola. Ferenc pápa az ő példáját állítva élénk, arra kéri őt: „járjon közben értünk és nyerve el számunkra, hogy életünk útját mindig Isten megbocsátásába és szeretetébe vetett rendíthetetlen bizalommal járjuk”; s mi is éljük meg mindennapjainkban az irgalmasságot.

Ahogy Szent II. János Pál ránk hagyta feladatul: „A Szeretet az ember és minden iránt, ami az emberé – s amelyek igen nagy veszélyben forognak korunkban – arra szólít bennünket, hogy hirdessük az irgalmat mint a könyörülő Isten Krisztus misztériumában bemutatott szeretetét, amely arra hív, hogy forduljunk az Irgalom felé”, s könyörögjünk mi is Mária közbenjárásával, „aki szüntelenül hirdette a ’nemzedékről nemzedékre’ szálló irgalmat”, a Hegyi Beszéd üzenetét: „Boldogok az irgalmasok, mert ők majd irgalmat nyernek...”

FELHASZNÁLT KÖNYVEK

Török Csaba: *A kultúrák lelke* Bp. Új Ember K. 2013

Robert H. Marcus: *Az ókori kereszténység vége* /ford.: Nemes Krisztina/ Bp. Kairosz K. 2010

Nemeshegyi Péter: *Vissza a gyökerekhez* Bp. Szt. István Társulat 2002

Órigenész: *Az imádságról és a vértanúságról* (ford. és a bevezetőt írta: Vanyó László) Bp. Szt. István Társulat 1997

Ókeresztény írók 2. Apokrifok (szerk. – ford. Vanyó László)

Csodás evangéliumok (Jakab ősevangélium; Józsefnek, az ácsnak a története) Bp. Szt. István K. 1980; ill. 1996

Az egyházatyák beszédei Szűz Mária-ünnepekre /Homíliák/ (szerk. – ford. Vanyó László és Mosolygó Pál) Bp. Jel K. 1996

Szt. Ágoston: *Vallomások /Confessiones/* 2. kiad. (ford. Városi István) Bp. Gondolat K. 1987

Ignacio Larranaga: *Mária csendje* (ford. Csókay Károly S. J.) – Marana Tha, 184. Bp. Marana Tha 2000 Alapítvány; 2013

C.G. Jung: *Az ember és szimbólumai* – Bp. Göncöl K. 1993

A Szeplőtelen Fogantatás dogmája (a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola

2005. ápr. 8-án tartott tud. Konferencia előadásai) Bp. Vigília K. 2007
- Dávid Katalin: *Egy asszony, öltözete a Nap* (Isten Anyja a tipológiában) Bp. Szt. István Társulat, 2008
- Chiara Lubich: *MÁRIA* (ford. Fekete Mária és Paksy Eszter) Róma, 2003; Bp. Új Város K. 2017
- VI. Pál pápa: *Mysterium fidei* kezdetű enciklikája, Róma, 1965 (Török Csaba fordításában, Erdő Péter bíboros előszavával) Bp. Új Ember kiadványok, 2018
- II. János Pál pápa: *Dives in Misericordia* – Róma, 1980; Bp. Szt. István Társulat 2016
- Ferenc pápa: *Misericordiae vultus* kezdetű bullája (ford. dr. Diós István) Bp. Szt. István Társulat, 2015
- Az irgalmasság arcai* (ford. Török Csaba, Tözsér Endre) Bp. Új Ember K. 2016
- A százéves Fatima* (Szűz Mária Szeplőtelen Szívének győzelme – az Öt Elsőszoombat c. szlovén kiadvány alapján összeállította: Anton Nadrah O Cist) Bp. JEL K. 2017
- Imádkozzunk Assisi Ferencel* – Bevezetés és szövegválogatás: Bernandin Skunca; a magyar szövegeket szerk. dr. Harmath Károly Bp. Agapé K. 2002
- Növeld bennünk irgalmat* – az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére, valamint Ferenc pápa imája az Irgalmasság rendkívüli jubileumi évére – Bp. Agapé, 2016
- Jézusom, bízom Benned* – válogatás Szent Fausztina nővér imáiból – Eger, 2009.
- Rózsafüzér* II. János Pál gondolatai alapján 20 titokkal – Bp. Új Ember K. 2002
- Szent BIBLIA* (Istennek Ó- és Új Testamentomában foglaltatott Szent ÍRÁS) (ford. Károli Gáspár) Bp. Magyar Biblia Tanács 1991
- Szent János írása szerint való EVANGÉLIUM* – Karátson Gábor akvarelljeivel Bp. Helikon K. 2007
- Józsa Judit: *MÁRIA, a magyarok Boldogasszonya*, kiállítási Katalógus, Bp. Józsa Judit Művészeti Alapítvány, 2018

*Nagyboldogasszony,
Józsa Judit kerámia-szobra*

Tartalom

AZ ISTEN: SZERETET	5
<i>A Szeretet-Isten</i>	10
<i>A félebaráti szeretet</i>	18
<i>A házastársi szeretet</i>	29
AZ EURÓPAI KULTÚRA VILÁGKÉPÉNEK VÁLTOZÁSAI	
AZ EMBERISÉG-TÖRTÉNET TÁVLATÁBÓL	41
<i>Philadelphia, 2011</i>	42
<i>Musica Sacra, 2013</i>	48
<i>Copia Publica, 2014; Alveoli, 2015.</i>	55
<i>Tartalékevolúció, 2016</i>	64
EGY KÖLTŐ-GARABONCIÁS AZ EZREDFORDULÓN...	
<i>Cseke J. Szabolcs költészetéről</i>	77
„CSONTIG MEZÍTELEN ÉLETEM RAKOM ELÉTEK...”	
<i>Almássy Katinka költészetéről</i>	103
„A VERS A LÉLEK IGAZGYÖNGYE – LÉLEKLÁNGBÓL SZÖTT MOSOLY”	
<i>Csáky Anna költészetéről</i>	131
MÁRIA – A VILÁG KIRÁLYNŐJE	
<i>I. „Mater Divinae Misericordiae”</i>	173
<i>II. Mária, a magyarok Boldogasszonya</i>	
<i>Józsa Judit kerámia-szobrai</i>	187

*A kötetek megrendelhetők
a 06-20-574-05-45-ös telefonszámon,
a Hét Krajcár Kiadó címén, levélben és személyesen:
Benke László,
Magyar Írószövetség 1062 Budapest, Bajza u. 18.,
e-mailen: hetkrajcar@t-online.hu
honlapunkon: www.hetkrajcar.hu*

Könyvem hat – látszólag nem egymáshoz kapcsolódó – esszéje bizonyos vonatkozásokban szervesen összefügg egymással. Mindegyikben az emberi Sors leglényegesebb magva: a „teremtményeknek” a Szeretet-Istenhez való viszonyulása tárul fel. Ezért került a könyv élére egy elméleti tanulmány Isten irántunk való kiapadhatatlan szeretetéről, amely mintegy megalapozza ösztönös sejtésünket arról, hogy Ő mindnyájunkat gyermekeinek tekint és valódi Atyaként törődik életünk alakulásával. Csak annyit vár ezért cserébe, hogy mi is csatlakozunk a világ átalakításával kapcsolatos Szeretet-tervének megvalósításához. Ha eltávolodunk tőle (életünk középpontjától), akkor elidegenedünk embertársainktól, sőt önmagunktól is. De ha ezt felismerve visszalépünk a közös emberi világba, rátalálunk valódi küldetésünkre: magunk is az élő Szeretet közvetítőivé, fénysugárzókká válunk.

Az itt bemutatott négy költői életmű mindegyike valamiképpen ennek a benső átalakulásnak a folyamatát tárja elénk. *Német András* verseskönyvsorozata mintegy 2500 évet (a Halak csillagkép korszakát) átfogva mutatja be az emberiség útját a görögség Apollón-kultuszától (Napisten) a kereszténység évszázadain átívelve a modern kor (jelenkorunk) lélekfejlődéséig (a Fény bensővé tételéig). Az Élet Szívében rejtőző fény legyőzi a sötétséget, s fokozatosan áthatja azokat, akik nyitottak a befogadására.

A másik három költő benső világa – „alanyi költők” lévén – szubjektívebb: az ember öneszmélésének folyamatát ismerhetjük meg műveikből. Mindhármukban ifjúkoruk óta lapangott a költővé válás vágya, de az élet mindennapos teendői, feladatai elfojtották bennük ilyen irányú karizmájukat. Idősödven azonban mégis felfakadt lelkükben a Forrás. *Cseke Jenő* esetében egy súlyos autóbaleset indította el az életút átértékelésének folyamatát; ő mint a „tékozló fiú” visszatért az Atyai Házba (metanoia). Almásy Katinka egész életútja, létszemlélete a tradicionális vallásos kultúrában gyökerezik; ezért tudta az élet megpróbáltatásait kitartó türelemmel, hittel elviselni. Bízott az isteni Gondviselésben, amely a legsúlyosabb élethelyzetekben is szilárd támasza volt. Hármuk közül Csáky Anna költészete a legdrámaibb: neki nagyon mély lelki válságokon kellett átmennie ahhoz, hogy felismerje-megértse: mindannyian „keresztthordók” vagyunk. Szembe kell néznünk életünk vétségeivel, buktatóival ahhoz, hogy elnyerjük a belső békét, harmóniát (üdvösséget). Krisztus keresztfája a lét ősjelképe, amelyben Élet-Halál Titka van elrejtve. Vízszintes ága evilági életterünk, függőleges ága viszont az égbe tör (hidat képezve föld és ég között). A kettő metszéspontján van felfüggesztve valódi belső életünk.

Életünk tehát vándorlás a magasabb szférák felé. Ha megtorpanunk, ha nem tudunk megbirkózni nehézségeinkkel, segítséget kérhetünk, kaphatunk Boldogasszonyunktól, égi édesanyánktól. A kötetem ezért zárom Józsa Judit kerámikusművész MÁRIA-szoborcsoportjának bemutatásával. Isten Szeretet-tervének megvalósulásához nélkülözhetetlen Mária szerepe: az ő *igenje* nélkül sem a megtestesülés, sem a megdicsőült Isten-anya szent fiához forduló közvetítő szerepe nem jöhetett volna létre. Mária vezet el bennünket Jézushoz, aki velünk marad a „világ végezetéig” (Máté 28,20). Mária keresztútja nyitotta meg a Kaput számunkra, hogy mi is megismerhessük az Élet Világosságát, az evangélium tette váltása által.

A szerző

3200 Ft

ISBN 978 615 5683 25 1

9 786155 683251